

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова праця на
правах рукопису*

ГОЛОДНИК ЮРИЙ АНДРІЙОВИЧ

УДК 351.74:342.9.03(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело Ю.А. Голодник

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Голодник Ю. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2026.

У дисертації наводиться теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

З метою забезпечення державних та суспільних інтересів, прав і свобод людини і громадянина в Україні діє державно-правовий механізм органів публічної влади, серед яких одну із провідних ролей відіграють правоохоронні органи, діяльність яких є багатогранною й охоплює різні сфери життєдіяльності держави і суспільства. У процесі реалізації цих положень правоохоронні органи, відповідно до визначених нормативно-правовими актами повноважень, використовують юридично визначені форми і методи, метою яких є визначені на національному рівні права і свободи людини, їх гарантії, відповідальність держави перед людиною за свою діяльність. Дослідження проблематики адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України потребує науково-методологічних підходів. Методологічні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із адміністративно-правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів України (суб'єкти публічної адміністрації), спонукає з'ясувати поточний стан у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Проаналізовано праці науковців, які у своїх дослідженнях зверталися до методології юридичної науки. Методологічною основою дослідження стала система загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Здійснено дослідження поняття та структури адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Проаналізовано різні точки зору науковців щодо розуміння понять: «правоохоронні органи», «правоохоронна діяльність», «правове регулювання». Наголошено, що сутність правового (юридичного) регулювання включає сукупність нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється процес регулювання певної сфери суспільних відносин. Такі відносини пов'язані із дією норм права. Розглядаючи механізм правового регулювання діяльності правоохоронних органів ми повинні виходити із специфіки предмета правового регулювання, адже системі правоохоронних органів властива специфічна діяльність, що потребує й відповідного інструментарію правового регулювання. Підкреслено, що правове регулювання – це специфічні способи впливу держави (її органів), які застосовують різні форми та методи впливу з метою упорядкування суспільних відносин. На прикладі діючих законодавчих актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів, проаналізовано основні функції та повноваження правоохоронних органів України. Спеціальні законодавчі акти України регулюють напрями діяльності правоохоронних органів відповідно до визначених повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правових відносин, складовими яких є об'єкти й охоплюються адміністративною правоздатністю і дієздатністю та юридичними фактами. Проаналізовано та підкреслено, що адміністративно-правові відносини відіграють важливу роль в діяльності правоохоронних органів, від стану цих відносин залежить реалізація і виконання поставлених завдань, що стоять перед кожним органом та їхніми посадовими особами, а сфера діяльності правоохоронних органів охоплює широке коло суспільних відносин, серед яких правоохоронна та правозахисна функція є однією із основних в діяльності цих органів. Правоохоронні відносини охоплюють визначену нормативно-правовими актами правоохоронну функцію держави, яка покладає на правоохоронні органи конкретні завдання, які спрямовані на забезпечення пріоритету охорони прав і свобод людини та громадянина,

охорони їх життя і здоров'я, забезпечення громадської безпеки, суспільства і держави від протиправних посягань. Через призму дослідження адміністративно-правового механізму, зазначено, що адміністративно-правовий механізм діяльності правоохоронних органів включає загальні теоретичні аспекти аналізованих вище правових механізмів, який має свої особливості, що відрізняє його від суміжних правових категорій. З огляду на предмет дослідження, адміністративно-правові відносини охоплюються категорією адміністративно-правове забезпечення. Наголошено, що одним із найважливіших пріоритетів адміністративно-правового забезпечення працівників правоохоронних органів є правові гарантії їх професійної діяльності, що впливають із правового статусу правоохоронця. Гарантії як елемент адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів охоплюються комплексом закріплених у нормативно-правових актах організаційних, соціальних, економічних, правових гарантій правоохоронця.

До структури адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів автор відносить такі елементи: об'єкт та суб'єктів адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини, що виникають в ході реалізації суб'єктами владних повноважень правоохоронної діяльності; адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини (правові відносини). За виконуваними функціями: регулятивні відносини, правоохоронні відносини. За станом підпорядкованості суб'єктів – вертикальні, горизонтальні – юридична рівноправність суб'єктів.

Підкреслено, що сьогодні складно уявити організацію та діяльність правоохоронних органів, які б не керувались загальними та спеціальними принципами адміністративного права, орієнтованих на дотримання прав і свобод громадян, забезпечення гарантій їх ефективної реалізації та захисту із врахуванням фундаментальних цінностей свободи, верховенства права та законності. Це потребує визначення місця і ролі принципів адміністративного права в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності правоохоронних органів, їхніх посадових осіб в умовах сьогодення. На підставі здійсненого

аналізу праць науковців, звертається увага, що серед вчених-адміністративістів не має одностайної думки щодо спеціальних принципів адміністративного права.

Пропонується доповнити основоположні принципи діяльності будь-якого правоохоронного органу, такими спеціальними принципами: принцип забезпечення довіри; принцип забезпечення прав людини; принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій; принцип забезпечення конфіденційності інформації.

Діяльність держави не можлива без правоохоронної функції, яка належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій закріплених в Конституції і законах України, метою якої є забезпечення прав і свобод громадян, гарантій їх ефективної реалізації та захисту, гарантування встановленого правового порядку і державної безпеки забезпечується спеціально уповноваженими правоохоронними органами, організація, завдання, повноваження, права і обов'язки та порядок їх діяльності визначаються законами України. Наголошено, що термін «функція держави» активно використовується для розкриття її внутрішніх та зовнішніх функцій. Здійснено дослідження правоохоронної функції держави щодо якої існують різні точки. Підкреслено, що реалізуючи правоохоронну функцію держави правоохоронні органи поєднують в собі низку спеціальних прийомів та методів, які пов'язані з особливостями діяльності конкретного правоохоронного органу в період режиму воєнного стану. Правоохоронна функція держави охоплює визначну Конституцією і законами України діяльність уповноважених правоохоронних органів, яка в залежності від конкретних обставин, може змінюватися і набувати нових рис. На прикладі діяльності правоохоронних органів проаналізовано правоохоронну функцію держави в сучасних умовах. Підкреслено, що важливу роль в діяльності правоохоронця відіграє його професійна компетентність, особисті позитивні людські якості: доброта, моральність, дисциплінованість, відповідальність та

інше, що впливає на формування правоохоронця як особистості. Предметно проаналізовано кожен із чинників, який має важливе значення в діяльності правоохоронця.

Підкреслено, що проведення в Україні адміністративної та правоохоронної реформ, неминуче вплинуло на реформування та організацію діяльності правоохоронної системи України. З моменту проголошення незалежності України, в державі поступово почали відбуватися етапні політичні й економічні зміни, що позначилося на проведенні суттєвих перетворень в усіх сферах суспільного життя, які не могли оминути й діяльність правоохоронних органів держави. В умовах розвитку української державності, непростих умовах сьогодення правоохоронні органи виступають гарантом прав та свобод людини і громадянина, забезпечують безпеку держави.

Досліджено ретроспективну парадигму реформування правоохоронних органів України, які за період незалежності української держави пройшли декілька етапів свого становлення. З моменту проголошення незалежності України в державі поступово почали відбуватися етапні політичні, економічні, соціальні, організаційні, правові зміни, що позначилося на усіх сферах суспільного життя, які не могли оминути й діяльність правоохоронних органів держави. Незважаючи на існуючі недоліки у своїй діяльності, в сучасних непростих умовах розвитку української державності, правоохоронні органи виступають гарантом прав та свобод людини і громадянина, забезпечують разом із Збройними силами України безпеку держави. Звертається увага, що правоохоронні органи держави відіграють провідну роль в механізмі забезпечення прав і законних інтересів громадян. Зазначені юридичні гарантії громадян гарантовані вітчизняним і міжнародним законодавством. Здійснено дослідження терміну «правоохоронний орган», який вживається на доктринальному рівні та в законодавстві, а також терміну «правозастосовна діяльність правоохоронних органів». Надається авторське визначення правоохоронної діяльності у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів

громадян. Аналізується адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, а також інших державних органів, що виконують окремі правоохоронні функції. Надається авторське визначення поняття «правоохоронний орган».

Підкреслено, що в сьогоденнішніх реаліях правоохоронні органи мають багаторівневу систему, яка є необхідним елементом реалізації правоохоронної функції держави здійснюваною правоохоронними органами відповідно до визначених у нормативно-правових актах повноважень. З метою визначення загальної характеристики правоохоронної системи, яка розподіляється на вертикальні та горизонтальні ієрархічні рівні, з'ясовано розуміння правової категорії «правоохоронна система» щодо якої серед науковців існують різні теоретико-методологічні підходи. Проаналізовано погляди науковців щодо визначення системи правоохоронних органів, та зазначається, що відсутність визначення системи правоохоронних органів у вітчизняному законодавстві спонукає наукову думку до різних визначень цих структурних утворень. Проаналізовано законодавчі акти норми яких регулюють діяльність правоохоронних органів. Розкрито мету правоохоронної системи, функції правоохоронної діяльності. Надано визначення поняття «правоохоронна система та системи правоохоронних органів України».

Здійснено дослідження особливостей адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану. При визначенні правоохоронних функцій будь-якого органу держави варто виходити із його адміністративно-правового статусу. З'ясувати, що являє собою ця правова категорія. Зазначається, що науковці категорію «правовий статус» визначають через призму юридичних прав і обов'язків особи у сфері суспільних відносин, а категорія «статус», в залежності від об'єкта дослідження використовується в різних словосполученнях: «правовий статус», «юридичний статус», «адміністративно-процесуальний статус», «адміністративно-процесуальний статус». На правовий статус особи вагомий вплив має його зв'язок із державою та різними інститутами суспільства, що

врегульовані правовими нормами. Що стосується категорії «юридичний статус особи», то він є певним відображенням таких категорій як «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус», «адміністративно-процесуальний статус». Від вказаної категорії правового статусу залежить і місце суб'єкта в системі правовідносин.

В контексті доктринального аналізу особливостей адміністративно-правового статусу правоохоронних органів важливого значення набувають спеціальні законодавчі акти в яких закріплено елементи адміністративно-правового статусу правоохоронних органів. На підставі здійсненого аналізу адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, визначена структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України та її елементи. Надано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронного органу».

Охарактеризовано місце та значення публічного контролю у забезпеченні діяльності правоохоронних органів. На підставі аналізу нормативно-правових актів, констатовано, що до сектору безпеки і оборони входять правоохоронні та інші державні органи, законодавець відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України», надав можливість громадянам та державним органам, їхнім посадовим особам здійснювати публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів. Зазначено, що вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти сприяють активному залученню громадян та їх об'єднань у здійсненні контролю за діяльністю правоохоронних органів. Підкреслено, що публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів, свідчить про те, що в механізмі забезпечення прав і законних інтересів людини та громадянина, суспільних та державних інтересів, в Україні діє громадський контроль, який встановлює правові межі реалізації наданих міжнародним та вітчизняним законодавством прав громадянам здійснювати громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів, який має власні функції.

Забезпечення міжнародних стандартів дотримання прав і свобод громадян, безпека суспільних і державних інтересів української держави правоохоронними органами пов'язане, зокрема із стратегічним пріоритетом зовнішньої політики держави, яка взяла курс на входження до європейських та міжнародних структур, що потребує запозичення позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Наголошено, що правове регулювання у відповідній сфері здійснюється значною кількістю міжнародних нормативно-правових актів. У сфері функціонування діяльності правоохоронних органів суттєву роль відіграють міжнародні стандарти, які регламентують діяльність правоохоронця у його відносинах із громадянами. Міжнародні стандарти правоохоронної діяльності встановлюють визначені нормативно-правовими актами правила та принципи правильної і доцільної поведінки правоохоронців під час виконання ними службових обов'язків. Констатовано, що правове регулювання професійної етики поліцейських в Україні є системою нормативно-правових актів, які регулюють службову діяльність таких осіб. В нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність правоохоронного органу, правоохоронця, іншої особи правоохоронного органу, яка уповноважена на виконання функцій держави, повинно бути належним чином визначенні функції, права, обов'язки і відповідальність такої особи. Підкреслено, що досліджені міжнародні стандарти діяльності правоохоронних органів покликані не тільки сприяти забезпеченню охорони і захисту прав громадян, інтересів суспільства і держави, вони також сприяють ефективному виконанню завдань держави, що стоять перед правоохоронними органами.

З метою запозичення позитивного досвіду діяльності правоохоронних органів України, здійснено дослідження діяльності правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії. Як в Україні, так і в зазначених країнах діяльність правоохоронних органів (поліції) здійснюється за територіальним принципом, окремі правоохоронні функції виконують підрозділи муніципальної поліції, які підпорядковані місцевим органам влади.

Звертається увага на важливу роль муніципальної поліції у цих країнах. Для запозичення позитивного досвіду діяльності правоохоронних органів України, взято за приклад діяльність правоохоронних органів Німеччини, зокрема поліції.

Констатовано, що діючий воєнний стан та пов'язана з цим соціально-економічна криза, неоднаковий підхід до нормативно-правового регулювання статусу та організаційним забезпеченням діяльності правоохоронних органів, поряд із іншими чинниками негативно позначаються на охороні прав і свобод громадян, боротьбі із злочинністю, безпеці держави. Проаналізовано недоліки в діяльності вітчизняних правоохоронних органів України та звертається увага, що після відміни режиму воєнного стану, на потребі дня будуть стояти нові виклики перед правоохоронними органами у післявоєнній розбудові нашої держави.

На підставі здійсненого аналізу зарубіжного досвіду розслідування різного виду злочинів, вказано на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після його закінчення. Зроблено конкретні пропозиції щодо формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, методологія, правоохоронні органи, правоохоронна діяльність, адміністративно-правовий статус, система, структура, принципи, міжнародні стандарти, воєнний стан, громадський та публічний контроль, законодавство, удосконалення.

SUMMARY

Holodnyk Yu. A. Administrative and legal support of law enforcement agencies. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Doctor of Law Degree in Specialty 12.00.07 – «Administrative law and process; finance law; information law». – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem, which consists in determining the essence and features of the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine.

In order to ensure state and public interests, rights and freedoms of man and citizen, a state and legal mechanism of public authorities operates in Ukraine, among which one of the leading roles is played by law enforcement agencies, whose activities are multifaceted and cover various spheres of life of the state and society. In the process of implementing these provisions, law enforcement agencies, in accordance with the powers defined by regulatory legal acts, use legally defined forms and methods, the purpose of which is to determine at the national level human rights and freedoms, their guarantees, and the responsibility of the state to man for its activities. Research into the issues of administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine requires scientific and methodological approaches. Methodological approaches to solving problems related to the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine (subjects of public administration) prompts to clarify the current state in the studied sphere of social relations.

The works of scientists who in their researches turned to the methodology of legal science were analyzed. The methodological basis of the study was a system of general scientific and special methods of scientific knowledge.

The concept and structure of administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies were studied. Different points of view of scientists on the understanding of the concepts: "law enforcement agencies", "law enforcement

activities", "legal regulation" were analyzed. It was emphasized that the essence of legal (legal) regulation includes a set of regulatory and legal acts, through which the process of regulating a certain sphere of social relations is carried out. Such relations are associated with the action of legal norms. When considering the mechanism of legal regulation of the activities of law enforcement agencies, we must proceed from the specifics of the subject of legal regulation, because the system of law enforcement agencies is characterized by specific activities that require the appropriate tools of legal regulation. It is emphasized that legal regulation is specific ways of influencing the state (its bodies), which use various forms and methods of influence in order to regulate social relations. Using the example of current legislative acts regulating the activities of law enforcement agencies, the main functions and powers of law enforcement agencies of Ukraine are analyzed. Special legislative acts of Ukraine regulate the areas of activity of law enforcement agencies in accordance with certain powers, which are subjects of administrative-legal relations, the components of which are objects and are covered by administrative legal capacity and capacity and legal facts. It is analyzed and emphasized that administrative-legal relations play an important role in the activities of law enforcement agencies, the implementation and fulfillment of the tasks set for each agency and their officials depends on the state of these relations, and the scope of activity of law enforcement agencies covers a wide range of social relations, among which the law enforcement and human rights protection function is one of the main ones in the activities of these agencies. Law enforcement relations cover the law enforcement function of the state defined by regulatory legal acts, which assigns specific tasks to law enforcement agencies aimed at ensuring the priority of protecting the rights and freedoms of humans and citizens, protecting their lives and health, ensuring public safety, society and the state from unlawful encroachments.

Through the prism of the study of the administrative-legal mechanism, it is noted that the administrative-legal mechanism of the activities of law enforcement agencies includes general theoretical aspects of the legal mechanisms analyzed above, which has its own characteristics that distinguish it from related legal

categories. Given the subject of the study, administrative-legal relations are covered by the category of administrative-legal support. It is emphasized that one of the most important priorities of administrative-legal support for law enforcement officers is legal guarantees of their professional activities, which arise from the legal status of a law enforcement officer. Guarantees as an element of administrative-legal support for the activities of law enforcement agencies are covered by a complex of organizational, social, economic, and legal guarantees of a law enforcement officer enshrined in regulatory legal acts.

The author includes the following elements in the structure of administrative and legal support of law enforcement agencies: the object and subjects of administrative and legal support - social relations that arise during the implementation of law enforcement activities by subjects of power; administrative and legal norms; administrative and legal relations (legal relations). According to the functions performed: regulatory relations, law enforcement relations. According to the state of subordination of subjects - vertical, horizontal - legal equality of subjects.

It is emphasized that today it is difficult to imagine the organization and activities of law enforcement agencies that would not be guided by general and special principles of administrative law, focused on respecting the rights and freedoms of citizens, ensuring guarantees of their effective implementation and protection, taking into account the fundamental values of freedom, the rule of law and legality. This requires determining the place and role of the principles of administrative law in the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies and their officials in today's conditions. Based on the current analysis of the works of scientists, it is noted that among administrative scientists there is no unanimous opinion on the special principles of administrative law.

It is proposed to supplement the fundamental principles of the activities of any law enforcement agency with the following special principles: the principle of ensuring trust; the principle of ensuring human rights; the principle of ensuring

access to information technologies; the principle of ensuring the confidentiality of information.

The activities of the state are not possible without the law enforcement function, which belongs to one of the most important functions of the social legal state and covers the entire complex of internal and external functions enshrined in the Constitution and laws of Ukraine, the purpose of which is to ensure the rights and freedoms of citizens, guarantees of their effective implementation and protection, guaranteeing the established legal order and state security is provided by specially authorized law enforcement agencies, the organization, tasks, powers, rights and obligations and the procedure for their activities are determined by the laws of Ukraine. It is emphasized that the term "state function" is actively used to disclose its internal and external functions. The law enforcement function of the state has been studied, regarding which there are different points. It is emphasized that, implementing the law enforcement function of the state, law enforcement agencies combine a number of special techniques and methods that are related to the specifics of the activities of a particular law enforcement agency during the martial law regime. The law enforcement function of the state covers the activities of authorized law enforcement agencies defined by the Constitution and laws of Ukraine, which, depending on specific circumstances, may change and acquire new features. The law enforcement function of the state in modern conditions is analyzed using the example of the activities of law enforcement agencies. It is emphasized that an important role in the activities of a law enforcement officer is played by his professional competence, personal positive human qualities: kindness, morality, discipline, responsibility, and others that affect the formation of a law enforcement officer as a personality. Each of the factors that is of importance in the activities of a law enforcement officer is analyzed in detail.

It is emphasized that the implementation of administrative and law enforcement reforms in Ukraine inevitably affected the reform and organization of the law enforcement system of Ukraine. Since the declaration of independence of Ukraine, the state has gradually begun to undergo phased political and economic

changes, which has affected the implementation of significant transformations in all spheres of public life, which could not bypass the activities of the state's law enforcement agencies. In the conditions of the development of Ukrainian statehood, in today's difficult conditions, law enforcement agencies act as guarantors of the rights and freedoms of man and citizen, ensuring the security of the state.

The retrospective paradigm of the reform of the law enforcement agencies of Ukraine, which have gone through several stages of their formation during the period of the independence of the Ukrainian state, has been studied. Since the declaration of independence of Ukraine, the state has gradually begun to undergo phased political, economic, social, organizational, and legal changes, which have affected all spheres of public life, which could not bypass the activities of the state's law enforcement agencies. Despite the existing shortcomings in their activities, in the current difficult conditions of the development of Ukrainian statehood, law enforcement agencies act as guarantors of human and citizen rights and freedoms, ensuring, together with the Armed Forces of Ukraine, the security of the state. It is noted that the law enforcement agencies of the state play a leading role in the mechanism for ensuring the rights and legitimate interests of citizens. The indicated legal guarantees of citizens are guaranteed by domestic and international legislation. The term “law enforcement agency”, which is used at the doctrinal level and in legislation, as well as the term “law enforcement activities of law enforcement agencies”, is studied. The author's definition of law enforcement activities in the field of protecting the rights, freedoms and legitimate interests of citizens is provided. The administrative and legal status of law enforcement agencies, as well as other state bodies that perform certain law enforcement functions, is analyzed. The author's definition of the concept of “law enforcement agency” is provided.

It is emphasized that in today's realities, law enforcement agencies have a multi-level system, which is a necessary element of the implementation of the law enforcement function of the state carried out by law enforcement agencies in accordance with the powers defined in regulatory legal acts. In order to determine the general characteristics of the law enforcement system, which is divided into

vertical and horizontal hierarchical levels, the understanding of the legal category "law enforcement system" is clarified, regarding which there are different theoretical and methodological approaches among scientists. The views of scientists on the definition of the system of law enforcement agencies are analyzed, and it is noted that the absence of a definition of the system of law enforcement agencies in domestic legislation prompts scientific opinion to different definitions of these structural formations. The legislative acts whose norms regulate the activities of law enforcement agencies are analyzed. The purpose of the law enforcement system, the functions of law enforcement activities are revealed. The definition of the concept of "law enforcement system and systems of law enforcement agencies of Ukraine" is provided.

The study of the features of the administrative and legal status of law enforcement agencies of Ukraine under martial law has been carried out. When determining the law enforcement functions of any state body, it is worth proceeding from its administrative and legal status. To find out what this legal category is. It is noted that scientists define the category of "legal status" through the prism of the legal rights and obligations of a person in the sphere of social relations, and the category of "status", depending on the object of research, is used in various word combinations: "legal status", "legal status", "administrative and procedural status", "administrative and procedural status". The legal status of a person is significantly influenced by his connection with the state and various institutions of society that are regulated by legal norms. As for the category of "legal status of a person", it is a certain reflection of such categories as "status", "legal status", "administrative and legal status", "administrative and procedural status". The place of the subject in the system of legal relations also depends on the specified category of legal status.

In the context of the doctrinal analysis of the features of the administrative and legal status of law enforcement agencies, special legislative acts acquire important importance, which enshrine the elements of the administrative and legal status of law enforcement agencies. Based on the analysis of the administrative and legal status of law enforcement agencies, the structure of the administrative and

legal status of law enforcement agencies of Ukraine and its elements are determined. The author's definition of the concept of "administrative and legal status of a law enforcement agency" is given.

The place and importance of public control in ensuring the activities of law enforcement agencies are characterized. Based on the analysis of regulatory legal acts, it is stated that the security and defense sector includes law enforcement and other state bodies, the legislator, in accordance with the provisions of the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", provided the opportunity for citizens and state bodies, their officials to exercise public control over the activities of law enforcement agencies. It is noted that domestic and international regulatory legal acts contribute to the active involvement of citizens and their associations in exercising control over the activities of law enforcement agencies. It is emphasized that public control over the activities of law enforcement agencies indicates that in the mechanism of ensuring the rights and legitimate interests of a person and a citizen, public and state interests, public control operates in Ukraine, which establishes the legal boundaries of the implementation of the rights granted to citizens by international and domestic legislation to exercise public control over the activities of law enforcement agencies, which has its own functions.

Ensuring international standards of observance of the rights and freedoms of citizens, security of public and state interests of the Ukrainian state by law enforcement agencies is connected, in particular, with the strategic priority of the foreign policy of the state, which has taken a course towards joining European and international structures, which requires borrowing positive foreign experience of administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine. It is emphasized that legal regulation in the relevant field is carried out by a significant number of international regulatory legal acts. In the field of functioning of law enforcement agencies, international standards that regulate the activities of a law enforcement officer in his relations with citizens play a significant role. International standards of law enforcement activities establish the rules and principles of correct and appropriate behavior of law enforcement officers defined

by regulatory legal acts during the performance of their official duties. It is stated that the legal regulation of professional ethics of police officers in Ukraine is a system of regulatory legal acts that regulate the official activities of such persons. The regulatory legal act regulating the activities of a law enforcement agency, a law enforcement officer, or another person of a law enforcement agency authorized to perform state functions must properly define the functions, rights, duties, and responsibilities of such a person. It is emphasized that the studied international standards of law enforcement agencies are designed not only to help ensure the protection and defense of the rights of citizens, the interests of society and the state, but also to contribute to the effective fulfillment of the state's tasks facing law enforcement agencies. In order to borrow the positive experience of the activities of law enforcement agencies in Ukraine, a study of the activities of law enforcement agencies in Germany, France, and Great Britain was conducted. Both in Ukraine and in the above-mentioned countries, the activities of law enforcement agencies (police) are carried out on a territorial basis, and certain law enforcement functions are performed by municipal police units subordinate to local authorities. Attention is drawn to the important role of municipal police in these countries. To borrow the positive experience of the law enforcement agencies of Ukraine, the activities of law enforcement agencies of Germany, in particular the police, were taken as an example.

It was stated that the current martial law and the associated socio-economic crisis, the unequal approach to the regulatory and legal regulation of the status and organizational support of the activities of law enforcement agencies, along with other factors, negatively affect the protection of the rights and freedoms of citizens, the fight against crime, and the security of the state. The shortcomings in the activities of domestic law enforcement agencies of Ukraine were analyzed and attention was drawn to the fact that after the abolition of the martial law regime, new challenges will be faced by law enforcement agencies in the post-war development of our state.

Based on the analysis of foreign experience in investigating various types of crimes, the need to use special knowledge by law enforcement officers in investigating criminal proceedings both under martial law in Ukraine and after its end is indicated. Specific proposals have been made regarding the formation of an effective legal mechanism for improving the administrative and legal support of the activities of law enforcement agencies of Ukraine.

Key words: administrative and legal support, methodology, law enforcement agencies, law enforcement activities, administrative and legal status, system, structure, principles, international standards, martial law, public and public control, legislation, improvement.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у закордонних виданнях,
проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection
та/або Scopus

1. Veselov M., **Holodnyk Y.**, Svoboda I., Horbah-Kudria I., Beikun A. Effectiveness of administrative and legal mechanisms for the implementation of community police in EU countries: the case of Ukraine. Amazonia Investiga. 2023. № 12 (69). P. 227–238. (*Holodnyk Y. досліджено правові механізми запровадження громадської поліції в країнах ЄС*).

2. **Holodnyk Y.**, Boyko V., Ilchenko O., Glukh M., Chudyk N., Podkopaev S., Vasylenko M. Organization of activities of courts and prosecutor's office under martial law: the experience of Ukraine. Lex Humana. 2024. Vol. 16. № 1. P. 494–513. (*Holodnyk Y. охарактеризовано діяльність Прокуратури України в умовах воєнного стану*).

3. **Holodnyk Y.**, Savranchuk L., Voznyk M., Horbach-Kudria I., Kuzyk V. Administrative law governing the activities of law enforcement agencies under Martial Law. Lex Humani. 2024. Vol. 13. № 1. P. 50–67. (*Holodnyk Y. охарактеризовано матеріали та методи дослідження*).

4. Shaituro O., **Holodnyk Y.**, Pevko S., Khan O. Legal awareness as a factor in preventing illegal (deviant) behavior. Dialogues in Humanities and Social Sciences. 2025. Vol. 3. № 1. P. 9–16. (*Holodnyk Y. виявлено фактор запобігання протиправній (девіантній) поведінці*).

Статті у наукових виданнях,
включених до Переліку наукових фахових видань України

5. Голодник Ю. А. Методологія наукового дослідження теоретико-правових засад адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Наукові записки. Серія «Право». 2022. Вип. 13. С. 232–235.

6. Голодник Ю. А. Принципи адміністративного права в діяльності правоохоронних органів: теоретичні аспекти. Наукові записки. Серія «Право». 2023. Вип. 14. С. 100–104.

7. Голодник Ю. А. До питання правоохоронної функції держави. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 2. С. 73–77.

8. Голодник Ю. А. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 256–260.

9. Голодник Ю. А. Реформування правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Вип. 1. С. 103–107.

10. Голодник Ю. А. Механізм забезпечення захисту прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 32–37.

11. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 44–47.

12. Голодник Ю. А. Загальна характеристика системи правоохоронних органів. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 3 (50). С. 39–43.

13. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави. Юридичний вісник. 2023. № 3. С. 106–112.

14. Голодник Ю. А. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2023. Вип. 63. С. 62–65.

15. Голодник Ю. А. Публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. Право і суспільство. 2023. № 4. С. 211–217.

16. Голодник Ю. А. Громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 271–273.

17. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини в механізмі забезпечення прав громадян, інтересів суспільства і держави: приклад для України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 72–76.

18. Голодник Ю. А. Функціонування міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів України. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 4 (50). С. 46–49.

19. Світличний О. П., **Голодник Ю. А.** Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. Вип. 80 (6). С. 563–567. *(Голодником Ю. А. визначено шляхи та зроблено висновки щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України).*

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку,
з якого підготовлено дисертацію**

20. Holodnyk Yu. A. Principles of administrative and legal support for the activities of law enforcement agencies. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. № 2 (54). P. 114–120.

21. Holodnyk Yu. Principles of activity of law enforcement agencies. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. Iss. 2. P. 55–61.

22. Holodnyk Yu. On the issue of reforming the system of law enforcement agencies of Ukraine. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. Iss. 3. P. 28–32.

23. Holodnyk Yu. International standards of compliance with the rights and freedoms of citizens in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. Iss. 4. P. 40–44.

24. **Holodnyk Yu.**, Predmestnikov O., Vasylenko V., Gorinov P., Kudin S. Legal regulation of public control over the activities of Ukrainian law enforcement agencies: Experience of Ukraine and certain countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. № 79. Vol. 41. P. 567–582. (*Holodnyk Yu охарактеризовано основи правового регулювання громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів України*).

Статті в інших виданнях

25. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини: досвід для України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 153–159.

26. Голодник Ю. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 153–159.

Тези наукових доповідей

27. Голодник Ю. А. Теоретичні аспекти адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Світ наукових досліджень: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Переворськ, 20–21 квітня 2023 року: тези доповіді*. Тернопіль, 2023. Вип. 18. С. 130–132.

28. Holodnyk Yu. Reform of the law enforcement system and its impact on combating crime in Ukraine. *Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Харків, 25 травня 2023 року: тези доповіді*. Харків, 2023. С. 47–51.

29. Голодник Ю. А. Реформа системи правоохоронних органів в Україні. *Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права: Міжнародна науково-практична конференція, м. Полтава, 14 вересня 2023 року: тези доповіді*. Полтава, 2023. С. 76–77.

30. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи як суб'єкти захисту прав і свобод громадян. *Актуальні дослідження правової та історичної науки:*

Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Ополе, 18–19 вересня 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 53. С. 57–59.

31. Голодник Ю. А. Дискреційні повноваження в діяльності правоохоронних органів. Актуальні дослідження правової та історичної науки: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Ополе, 12–13 жовтня 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 54. С. 7–10.

32. Голодник Ю. А. Правоохоронні відносини в діяльності правоохоронних органів Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet Conference, Dnipro, 19–20 October 2023. Dnipro, 2023. P. 162–164.

33. Голодник Ю. А. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Світ наукових досліджень: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль, 21–22 листопада 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 24. С. 223–228.

34. Голодник Ю. А. Питання принципів адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики: XVI Міжнародна науково-практична конференція, м. Миколаїв, 21 грудня 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 98–101.

З М І С Т

ВСТУП	27
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	42
1.1 Науково-методологічні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів	42
1.2. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів.....	64
1.3 Принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.....	87
Висновки до розділу 1.....	114
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	116
2.1 Характеристика правоохоронної функції держави в сучасних умовах...	116
2.2 Ретроспективний аналіз формування системи правоохоронних органів України.....	141
2.3 Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і законних інтересів громадян.....	166
Висновки до розділу 2.....	188
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА СТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ.....	191
3.1 Загальна характеристика системи та структури правоохоронних органів України.....	191
3.2 Особливості адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану.....	221
3.3 Місце та значення публічного контролю у забезпеченні діяльності правоохоронних органів.....	247
Висновки до розділу 3.....	273

РОЗДІЛ 4 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ.....	278
4.1 Забезпечення міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів України.....	278
4.2 Вплив європейських моделей діяльності правоохоронних органів та перспективи їх використання в діяльності правоохоронних органів України.....	299
4.3 Перспективи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.....	327
Висновки до розділу 4.....	352
ВИСНОВКИ.....	357
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	368
ДОДАТКИ.....	432

ВСТУП

Актуальність теми. Питання захисту прав і свобод людини та громадянина, забезпечення суспільних і державних інтересів неможливо розглядати без діяльності правоохоронних органів. Незважаючи на постійне реформування правоохоронних органів, вдосконалення їх діяльності, проблемні питання законодавчого визначення системи правоохоронних органів, їх організаційної структури, з урахуванням завдань, відсутність злагодженої координації їх діяльності, дублювання функцій, поряд з іншими проблемними аспектами, так і не знайшли свого завершення впродовж усього періоду української незалежності. В окремих випадках реформування правоохоронних органів не тільки не покращило їх діяльність, а призвело до негативних наслідків, що спонукає на доктринальному рівні знайти найбільш оптимальну модель адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

До переосмислення теоретичних моделей адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України спонукає Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, так і євроінтеграційні устремління української держави до політичного, інформаційного і правового простору, що висуває перед правоохоронними органами нові підходи до належного виконання функційних повноважень, з урахуванням міжнародних принципів та стандартів.

Теоретична та практична значущість дисертаційного дослідження зумовила потребу в аналізі теоретичних і практичних питань проблематики дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці провідних вітчизняних вчених-правознавців, серед яких: В. Авер'янов, О. Агапова, О. Андрійко, Р. Андрусишин, Н. Бакаянова, О. Бандурка, О. Безпалова, А. Берлач, А. Білас, В. Білоус, Ю. Битяк, В. Галунько,

В. Гаращук, Є. Гетьман, І. Голосніченко, О. Гулак, О. Джафарова, П. Діхтієвський, О. Доценко, О. Дрозд, Я. Журавель, Ю. Загуменна, О. Зайчук, Р. Калюжний, М. Кельман, М. Козюбра, М. Ковалів, А. Колодій, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, В. Курило, О. Коротун, А. Кучук, В. Ладиченко, А. Монаєнко, С. Науменко, О. Негодченко, О. Піддубний, Т. Пікуля, А. Подоляка, П. Рабінович, С. Россоха, О. Рябченко, О. Світличний, О. Соколенко, С. Стеценко, О. Стрельченко, В. Тацій, В. Теремецький, О. Харитонova, Ю. Шемшученко, І. Шопина, О. Яра, Г. Ярмачі та інші.

На монографічному рівні, залежно від предмета дослідження, окремі питання адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, зокрема, досліджувалися у докторських дисертаціях таких вчених-адміністративістів, як: А. Куліш «Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування» (2009), В. Вац «Адміністративно-правове регулювання кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України» (2015), В. Гриценко «Адміністративно-правові проблеми оптимізації правоохоронної системи України» (2015), О. Кобзар «Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності в Україні» (2016), В. Фелик «Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України» (2017), Н. Золотарьова «Адміністративна діяльність правоохоронних органів з охорони навколишнього природного середовища: теорія та практика» (2018), С. Пономарьов «Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України» (2018), Ю. Чаплинська «Адміністративно-правове забезпечення реформування органів прокуратури України» (2018), М. Калатура «Адміністративно-правові засади організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів» (2019), А. Русецький «Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні» (2019), О. Рєзнік «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (2019), П. Комірчий

«Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України» (2020), С. Банах «Сучасна концепція адміністративно-правового функціонування органів прокуратури України» (2021), В. Люх «Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки держави» (2021), В. Василенко «Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за діяльністю Національної поліції» (2021), А. Полянський «Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами» (2021), Р. Савчук «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів у контексті реформування правоохоронної системи України» (2023).

Утім, не заперечуючи вагомого доробку вчених-правознавців, чималу кількість публікацій з окресленого питання, у юридичній галузі лишається не дослідженими багато проблемних питань адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Наразі невирішеними залишаються питання визначення системи правоохоронних органів, недосконалість, суперечливість і неоднозначність нормативно-правових актів, які регламентують діяльність правоохоронних органів, поряд із запровадженням режиму воєнного стану в Україні та ухваленням Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку, потребують нових поглядів на діяльність правоохоронних органів в сучасних умовах. Зазначені обставини зумовили обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження виконано відповідно до основних положень Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX, Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023, Стратегії розвитку наукових досліджень

Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в концептуальному підході до розкриття проблемних питань в діяльності правоохоронних органів, на підставі доктринальних поглядів, аналізу норм вітчизняного та міжнародного законодавства й практики його реалізації визначити шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

Для досягнення зазначеної мети дослідження вирішувалися такі основні завдання:

- охарактеризувати науково-методологічні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів;
- окреслити поняття та структуру адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів;
- сформулювати принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів;
- розкрити особливості правоохоронної функції держави в сучасних умовах;
- здійснити ретроспективний аналіз парадигми реформування правоохоронних органів в Україні;
- розкрити особливості діяльності правоохоронних органів у механізмі забезпечення прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави в умовах режиму воєнного стану;
- з'ясувати сучасний стан системи правоохоронних органів України;
- охарактеризувати особливості адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України;
- розкрити значення публічного контролю у забезпеченні діяльності правоохоронних органів;

– дослідити зарубіжний досвід правового забезпечення діяльності правоохоронних органів;

– здійснити дослідження діяльності правоохоронних органів окремих країни ЄС та визначити перспективи використання позитивного досвіду в діяльності правоохоронних органів України;

– розробити науково-обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час втілення заходів із адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність філософських та загально-правових методів наукового пізнання. Діалектичний метод становить методологічну основу дослідження і надав можливість розкрити наукове обґрунтування теми дослідження, предмет дослідження, поняття, структуру, принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Метод комплексного аналізу і синтезу використовувався для вивчення методологічних підходів, пов’язаних із адміністративно-правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів в Україні, проблемних питань визначення поняття і структури адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.1, 1.2), дав можливість виокремити та згрупувати принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділ 1.3), виявити і окреслити елементи механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділ 2.1). Метод правового моделювання допоміг розкрити наукові доктрини, діяльність правоохоронних органів та діяльність громадських об’єднань у здійсненні

контролю за діяльністю правоохоронних органів, для пошуку і моделювання оптимальних варіантів щодо вдосконалення нормативно-правових актів діяльності правоохоронних органів, визначити перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.3). Порівняльно-правовий метод надав можливість дослідити функції держави, проаналізувати нормативно-правові акти, запропонувати модель удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, дослідити зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів, розкрити роль громадських організацій та інших суб'єктів на діяльність правоохоронних органів та перспектив розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 2.1 4.1, 4.2. 4.3). Формально-логічний метод дав змогу сформулювати теоретичні положення дисертації, визначити поняття і структуру адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Історико-правовий метод надав можливість точно установити та виокремити правові закономірності парадигми виникнення, функціонування і діяльності правоохоронних органів України (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 4.1, 4.2). Завдяки статистичному методу здійснювалися обробка та аналіз інформації, пов'язаної із діяльністю правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1). Системно-структурний метод використовувався для дослідження нормативно-правових актів, законодавства, що регулює правовідносини у сфері діяльності правоохоронних органів, прав і обов'язків, функцій держави, системи і структури суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, сприяв системному підходу до з'ясування цілісності елементів структури, аналізу функцій системи правоохоронних органів, допоміг визначити роль публічного контролю в діяльності правоохоронних органів, проаналізувати зарубіжний досвід правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1). Метод абстрагування уможливив виокремити публічні

відносини від приватно-правових, сконцентрувати увагу на суттєвих ознаках адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.2). За допомогою методу емпіричного дослідження отримано достовірні відомості щодо передумов реформування системи правоохоронних органів (підрозділи 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод та нормативно-правовий метод застосовувалися для аналізу та порівняння українського та зарубіжного законодавства, яке регламентує діяльність правоохоронних органів, розроблення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, визначення перспектив використання позитивного досвіду діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 1.3, 4.1, 4.2, 4.3). Індуктивний метод застосовано для більш точного та послідовного формування висновків (підрозділи 1.3, 3.3, 4.3). У роботі було використано й інші, вироблені наукою та апробовані практикою методи наукового пізнання, що дало змогу визначити та комплексно схарактеризувати дисертаційне дослідження.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність правоохоронних та інших органів держави.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні джерела, додаткові видання, інтернет-ресурси, узагальнення практичної діяльності правоохоронних органів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в українській адміністративній науці комплексним дослідженням, присвяченим вивченню проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Унаслідок проведеного дослідження сформовано концептуальні положення, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

– запропоновано авторське визначення поняття «методологія дослідження основних засад адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів», як системи правил, принципів, засобів, форм і групи методів проведення повноцінного, всебічного й обґрунтованого наукового пізнання державно-правового дослідження;

– теоретично обґрунтовано до структури адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів віднести такі елементи: 1) об'єкти адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини, що виникають в ході реалізації суб'єктами владних повноважень правоохоронної діяльності; 2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення – правоохоронні органи, їх посадові і службові особи, діяльність яких регламентована норми права – адміністративно-правими нормами; 3) адміністративно-правові норми (сукупність правових норм), що забезпечують діяльність правоохоронних органів з метою реалізації завдань і функцій держави, мають переважно імперативний характер; 4) адміністративно-правові відносини (правові відносини) завжди мають публічний характер, виникають і припиняються з настанням юридичних фактів; 5) гарантії професійної діяльності правоохоронців охоплюють комплекс закріплених у нормативно-правових актах організаційних, правових, економічних та соціальних гарантій правоохоронця;

– сформовано сучасні принципи адміністративного права, які визначають діяльність правоохоронних органів, ними є: принцип забезпечення довіри; принцип забезпечення прав людини; принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій; принцип забезпечення конфіденційності інформації;

– виокремлено особливості здійснення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, які об'єднують такі функції громадського контролю: інформаційна функція – дозволяє набути інформацію про управлінську діяльність правоохоронного органу, заслуховувати і отримувати

інформацію про діяльність посадових і службових осіб, виконання планів і завдань правоохоронного органу; організуюча функція – сприяє можливості проводити засідання, інформувати та оприлюднювати інформацію з приводу діяльності правоохоронного органу; експертна функція – надає можливість громадській раді проводити громадську експертизу діяльності правоохоронного органу, при якому вона утворена; превентивна функція – спонукає посадових та службових осіб не порушувати вимоги чинного законодавства; рекомендуюча функція – дозволяє внести пропозиції органу управління щодо діяльності правоохоронного органу; консультуюча функція – надає можливість організувати та проводити обговорення проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів, брати участь у консультаціях з громадськістю; коригуюча функція – сприяє відкритості та прозорості, необхідності удосконалення форм та методів взаємодії правоохоронного органу з громадськістю;

– запропоновано видову диференціацію міжнародних стандартів діяльності право-охоронних органів, яка об'єднує таку структуру: охорону та захист прав і свобод людини та громадянина; реалізацію правоохоронними органами своїх завдань та функцій; адміністративно-правовий статус правоохоронного органу; забезпечення реалізації стандартів професійної підготовки співробітників правоохоронних органів;

– виокремлено основні напрями підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в умовах дії режиму воєнного стану та післявоєнній розбудові України, до яких віднесено: 1) удосконалення нормативно-правової бази, що потребує прийняття спеціального закону, який би визначив систему правоохоронних органів та регламентував їх правоохоронну діяльність; 2) залучення висококваліфікованих вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, а також фінансових і матеріальних ресурсів у зв'язку із розмінуванням значної території України, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів та укладання міжнародних угод із країнами-партнерами; 3) підготовку висококваліфікованих працівників досудового розслідування

щодо вчинених російськими військами, злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, кримінальних правопорушень, вчинених колаборантами, у тому числі в засобах масової інформації, зокрема в мережі Інтернет та відкритих мережах; 4) встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню при незаконному перетині кордону України після 24 лютого 2022 року, запровадження нового виду юридичної відповідальності; 5) боротьба із організованою злочинністю, корупцією у сфері охорони здоров'я, пов'язаною із недоброчесністю окремих лікарів та медичних працівників під час лікування чи/або протезування військовослужбовців Збройних Сил України, правоохоронців, як учасників війни, потребує дієвих кроків не тільки від правоохоронних органів, але й інших органів влади в цілому;

удосконалено:

— доктринальний підхід до розуміння правоохоронної функції, яка належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави, закріплених в Конституції і законах України, кожна із яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу, відповідно до мети і завдань його діяльності; необхідною умовою здійснення завдань та реалізації внутрішньої і зовнішньої функцій держави є належне забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантіями соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу; реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб, вона об'єктивується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця-правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками, який

психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави;

– поняття «правоохоронні органи», як правового механізму забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, визначену та гарантовану державою систему гарантій, за допомогою яких забезпечуються і реалізується, у визначених формах і процедурах, охорона та захист прав, свобод і законних інтересів громадян;

– доктринальне визначення поняття «правоохоронна система», під якою розуміється сукупність системних, структурованих ієрархічних зв'язків, які охоплюють взаємопов'язані і впорядковані елементи цілісної системи, утворюють стійку цілісну організовану систему правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності, забезпечують охорону та захист прав і законних інтересів громадян, безпеку суспільства і держави від протиправних посягань;

– доктринальне визначення поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронного органу», під яким розуміємо комплексну цілісну законодавчу систему, що визначає юридичне положення правоохоронного органу, структура якого утворює сукупність закріплених спеціальних ознак, що передбачає реалізацію необхідних для виконання, покладених на цей орган завдань і функцій держав;

– обґрунтування структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України, яка включає такі елементи: мету, завдання, принципи, функції; організацію підпорядкування; повноваження (права та обов'язки); організаційно-штатну структуру; особливості взаємодії з іншими суб'єктами; правове та соціальне забезпечення; юридичну відповідальність; публічний контроль;

– доктринальне визначення поняття «публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів», під яким розуміємо визначену законодавством систему організаційно-правових форм забезпечення прав і свобод людини,

прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, що виражається у здійсненні суб'єктами контролю комплексу дій, процедур, заходів, з метою встановлення визначених законодавством правопорушень посадовими і службовими особами правоохоронних органів;

дістали подальшого розвитку:

– науковий підхід щодо ретроспективного аналізу формування парадигми реформування правоохоронних органів України, яка за період незалежності української держави пройшла чотири етапи свого становлення;

– характеристика системи правоохоронних органів України;

– характеристика адміністративно-правового статусу правоохоронних органів: за суб'єктами підпорядкування; за поділом системи влади; за порядком організації та діяльності;

– з метою усунення існуючих недоліків у здійсненні громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, обґрунтовано необхідність у:

- 1) прийнятті нового Закону України «Про Службу безпеки України», в якому слід передбачити дієвий громадський контроль та звітність цього органу перед громадськістю;
- 2) до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» внести зміни, де прописати, що проведення конкурсу є відкритим; визначити строк діяльності поліцейських комісій при проведенні конкурсу на посаду поліцейського та/або зайняття вакантної посади; у разі потреби визначити ініціаторів засідання поліцейської комісії;
- 3) Розділ III «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити нормами статей, в яких визначити процедуру конкурсу для об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, відповідності їх посаді та подальшого просування по службі. З цією метою доцільно при Міністерстві юстиції України утворити комісію із залученням представників громадськості, метою комісії повинно стати визначення перспективи призначення особи на посаду начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби

України; 4) з метою усунення існуючих недоліків при формуванні Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань запропоновано внести зміни до підпункту 5 пункту 6 Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженому Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020, який викласти у такій редакції: «не має вищої юридичної освіти та досвід роботи якої за спеціальністю менше 10 років»;

– з метою судового захисту військовослужбовців Збройних Сил України, у тому числі правоохоронців (учасників війни) під час лікування чи/або протезування, частину першу ст. 19. «Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів» Кодексу адміністративного судочинства України доповнити пунктом 17, який викласти у такій редакції:

17) спорах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;

– обґрунтування доцільності використання європейських моделей діяльності правоохоронних органів України. Охарактеризовано діяльність правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії. Пропонується використовувати позитивний досвід правоохоронних органів Німеччини (поліції), діяльність якої ґрунтується на: тісних зв'язках із громадськістю; високому рівні профілактики попередження злочинності; розвиненій системі муніципальної поліції; попередженні та виявленні фактів корупції серед поліцейських; високій довірі громадян до професії поліцейського; взірцевою професійною підготовкою поліцейського.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для поглиблення досліджень і вирішення теоретико-правових питань проблематики адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України; правотворчій діяльності – для розроблення законопроектів щодо усунення

існуючих недоліків у здійсненні громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів: Служби безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державного бюро розслідувань; правозастосовній діяльності – запропоновані рекомендації дозволили поліпшити складову системи управління правоохоронною діяльністю (акт впровадження Державної міграційної служби України від 13.05.2024 р.); навчальному процесі – під час розроблення робочої програми з курсу «Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності» (акт впровадження навчально-наукового інституту права Державного податкового університету від 18.03.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі теоретичні положення наукової новизни, висновки та пропозиції, що винесені на захист, гуртуються на власних дослідженнях автора, не містять ідей і розробок, що належать співавторам, спільно з якими опубліковано наукові праці.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в наукових доповідях на: Міжнародній науковій інтернет конференції «Світ наукових досліджень» (м. Тернопіль – м. Переворськ, 20–21 квітня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи» (м. Харків, 25 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 14 вересня 2023 р.); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль – м. Ополе, 18–19 вересня 2023 р.); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль – м. Ополе, 12–13 жовтня 2023 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Modern Movement of Science» (м. Дніпро, 19–20 жовтня 2023 р.); Міжнародній науковій інтернет конференції «Світ наукових досліджень» (м. Тернопіль, 21–22 листопада 2023 р.); XVI Міжнародній науково-

практичній конференції «Становлення та розвиток правової держави» (м. Миколаїв, 21 грудня, 2023 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертації знайшли відображення у 34 наукових працях, з яких 4 статті у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 15 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 2 статті в інших виданнях, 8 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Мета й завдання дослідження зумовили структуру роботи, що складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які містять дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (626 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 436 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

1.1 Науково-методологічні підходи пов'язані із адміністративно-правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів України

З метою забезпечення державних та суспільних інтересів, прав і свобод людини і громадянина в Україні діє державно-правовий механізм органів публічної влади, серед яких одну із провідних ролей відіграють правоохоронні органи, діяльність яких є багатогранною й охоплює різні сфери життєдіяльності держави і суспільства.

Правоохоронні органи, являючись частиною механізму державного управління, несуть основний тягар із забезпечення нормального функціонування держави та життєдіяльності суспільства. Рівень правопорядку безпосередньо залежить від активності та ефективності діяльності правоохоронних органів. Від якості державного управління в кінцевому результаті залежить рівень життя населення. У зв'язку із цим саме ефективність діяльності правоохоронних органів є основним стратегічним напрямком не лише забезпечення якості життя, але і безпеки країни [1, с. 238].

У процесі реалізації цих положень правоохоронні органи, відповідно до визначених нормативно-правовими актами повноважень, використовують юридично визначені форми і методи, метою яких є визначені на національному рівні права і свободи людини, їх гарантії, відповідальність держави перед людиною за свою діяльність, забезпечення державної безпеки, які покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом та гарантоване Основним Законом України, який є джерелом права [2].

Сам термін «джерело» дає можливість надати характеристику праву як з внутрішньої сторони, так і з зовнішньої. Тобто, це поняття стосується змісту

і форми права. Відтак, під джерелом права слід розуміти перш за все матеріальні умови життя та об'єктивні чинники формування правової норми або правового припису, сам процес формулювання змісту правових норм, правових приписів та причини їх юридичної обов'язковості [3, с. 51].

Звідси, дослідження будь-якої проблематики потребує обрання філософських, спеціальних та конкретних методів пізнання. Такий підхід дає змогу отримати обґрунтовані висновки та нові наукові положення. Сучасні методи дослідження спрямовані на отримання більш ґрунтовних та повних результатів, оскільки в науковій сфері вже достатньо накопилось знань, а відносини, що виникають, все більш складними для однотипного тлумачення. Для визначення особливостей предмета пізнання необхідно мати цілісний погляд на його структуру, властивості, додаткові характеристики, ретроспективу появи та існування. У сучасному світі особливу увагу приділено і ціннісному підходу, оскільки людина вже сприймає свої права, інтереси через відповідну систему цінностей, що також треба врахувати у наукових роботах [4, с.11].

В контексті наведеної думки, методологічні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із адміністративно-правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів України (суб'єкти публічної адміністрації), спонукає з'ясувати поточний стан у досліджуваній сфері відносин.

З часів незалежності в Україні відбуваються значні реформи у різних сферах суспільного життя держави. Так, з метою забезпечення реформування системи державного управління, створення умов для побудови, відповідно до Конституції України демократичної, соціальної, правової держави, утвердження і забезпечення прав людини і громадянина, Указом Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98, було впроваджено Концепцію адміністративної реформи в Україні, метою якої було поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії,

дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народів, національним інтересам. Ця система державного управління буде підконтрольною народів, прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною [5].

Концепція адміністративної реформи не могла оминути й нових поглядів на відносини, що підпадають під сферу регулювання норм адміністративного права та визначення його предмета.

На думку Р. Мельника, правильне й повне визначення предмета адміністративного права є важливим також і для підготовки майбутніх юристів, які мають вивчати лише ті норми та інститути, що є дійсно адміністративно-правовими. Адже у навчальній літературі з адміністративного права часто-густо висвітлюються питання, які не мають прямого зв'язку з адміністративним правом і його предметом, що розмиває точне розуміння сутності та призначення даної галузі права у сучасній демократичній, соціальній та правовій державі. Безперечно, предмет адміністративного права впливає й на обсяг і спрямування фахових наукових досліджень. Приміром, інколи саме нечіткість визначення предмета адміністративного права породжує полеміку серед науковців щодо того, чи може певна дисертація захищатися за відповідною науковою спеціальністю [6, с. 35].

Слід зазначити, що одним із перших серед вітчизняних науковців, який відстоював оновлення доктринальних засад українського адміністративного права був видатний вчений-адміністративіст В. Авер'янов, який наголошував, що нова адміністративно-правова доктрина передбачає суттєву зміну розуміння суспільної (соціальної) цінності галузі адміністративного права. На противагу існуючому однобічному визначенню її переважним чином як «управлінського» права (тобто як регулятора владно-організуючого впливу держави на суспільні відносини і процеси), ця галузь у сучасному європейському розумінні виступає основним регулятором гармонійних

взаємостосунків між публічною адміністрацією – суб'єктами (органами і посадовими особами) виконавчої влади і місцевого самоврядування – та громадянами [7, с. 5]. В подальшому вчений стверджував, що в основу нової адміністративно-правової доктрини має бути покладена протилежна – людиноцентриська – ідеологія, згідно якої держава повинна, умовно кажучи, «служити» інтересам громадян (тобто діяти на «благо людини») – шляхом всебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод та законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації [7, с. 5].

Здійснюючи дослідження людиноцентристської концепції адміністративно-правової доктрини В. Юровська слушно зазначає, що філософія людиноцентризму загалом полягає не тільки у визнанні людини соціокультурним феноменом, який є центральною ланкою всіх соціальних процесів та явищ, але й у вивченні проблем людини в усіх її сутнісних аспектах (в тому числі і в аспекті її зв'язку з державою). Людиноцентризм є самостійним концептом філософського розуміння людини, що не тільки вбирає в себе та розвиває ідеї антропоцентризму (різновид телеології, філософське вчення, за яким людина є центром всесвіту і метою всіх подій, які в ньому відбуваються), гуманізму (система ідей і поглядів на людину як на найбільшу соціальну цінність, створення умов для її повноцінного життя і фізичного та духовного розвитку) і філософської антропології (філософське вчення про природу людини), але й значно поглиблює та пристосовує їх до сучасних умов розвитку суспільства [8, с. 102].

По своїй суті основні положення вказані В. Авер'яновим відображають положення статей 3, 5, 8, 19, 22, 55, 64 Конституції України [9].

Ю. Битяк, Н. Писаренко, І. Бойко, виходячи зі змісту положень ст. 19 та ст. 55 Конституції України стверджують, що норми адміністративного права за своїм духом, змістом повинні «наповнюватися» ідеєю людиноцентризму, а утворені через їхнє об'єднання інститути, підгалузі та й загалом система цієї галузі має забезпечувати таке регулювання суспільних зв'язків, за якого приватна особа відчуватиме себе впевнено у відносинах із суб'єктом владних

повноважень [10, с. 174]. У свою чергу С. Петков та Л. Спицька зазначають, що «результатом упровадження в життя положень Конституції України та Концепції адміністративно-правової реформи в Україні стало формування нового адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади, форм та методів їхньої діяльності. Ця об'єктивна потреба визначена принципом розподілу влади, а отже, розширенням адміністративно-юрисдикційних повноважень органів виконавчої влади України. Більшість зазначених завдань органів виконавчої влади реалізують при здійсненні адміністративно-юрисдикційної діяльності під час виконання адміністративного законодавства, використання адміністративно-правових заходів впливу щодо організації діяльності посадових осіб. Коли мова йде про діяльність в адміністративно-правовій сфері ми повинні розрізняти такі суспільні (соціальні) явища, які постійно взаємодіють та знаходяться у стані розвитку та змін: державне управління, законотворчість, виборчий процес; господарювання та фінансово-економічна діяльність; суспільнокультурне життя, досуг, спорт тощо; правоохоронна діяльність та провадження у справах про проступки; проходження служби, статутні відносини; адміністративна діяльність державних органів; адміністративний процес під час здійснення адміністративного судочинства [11, с. 81].

Окремої увагу заслуговують погляди вчених-адміністративістів щодо розуміння змісту категорії «предмет адміністративного права», який має вагомий вплив на наше наукове дослідження. Стисло розглянемо наукові погляди науковців щодо регулювання відносин, які охоплюють предмет сучасного адміністративного права. Зокрема, авторський колектив академічного курсу «Адміністративне право України», за редакцією В. Авер'янова, враховуючи стан публічного управління і відстоюючи ідею оновлення доктринальних засад предмета адміністративного права, до останнього відносить суспільні взаємозв'язки, що складаються під час:

а) державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також у процесі реалізації делегованих повноважень;

б) діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення реалізації та захисту прав громадян і юридичних осіб і виконання покладених на них обов'язків;

в) надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;

г) застосування заходів адміністративного примусу, зокрема, адміністративної відповідальності;

д) реалізації юрисдикції адміністративних судів;

е) внутрішньо-організаційної діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій;

є) проходження державної служби або служби в органах місцевого самоврядування [12, с. 71]

В умовах активної ролі громадянського суспільства, волонтерського руху, режиму воєнного стану, правоохоронна діяльність охоплюється широким колом відносин спрямованих на забезпечення прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, що має безпосереднє відношення до сучасного предмета адміністративного права, щодо якого в науці адміністративного права існує постійна полеміка.

Р. Мельник вважає, що предмет адміністративного права на сучасному етапі розвитку цієї галузі складає наступне:

Відносини, що виникають під час безпосередньої реалізації влади Українським народом.

Відносини, що виникають між приватною особою та суб'єктом публічного адміністрування, у разі коли останній діє щодо приватної особи через використання одного чи сукупності адміністративно-правових інструментів.

Відносини, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування та іншим суб'єктом публічної влади, з яким перший з них не перебуває у відносинах підпорядкування.

Відносини, що виникають у межах внутрішньоорганізаційної діяльності органу публічної влади.

Відносини, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування та «особливо підпорядкованими особами»

Відносини, пов'язані з управлінням об'єктами публічної власності (публічним майном)

Відносини, пов'язані з матеріальною відповідальністю суб'єкта публічного адміністрування за шкоду, завдану приватній особі рішенням (дією).

Регулювання фактичних дій.

Регулювання юридичного статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин [6, с. 48-52].

Характеризуючи окремі наукові думки щодо сучасного розуміння предмета адміністративного права, слухною є думка В. Колпакова, який за наслідками сучасних досліджень теоретичних засад предмета адміністративного права (адміністративно-правових відносин), приходить до висновку, що вони стали, по-перше, подолання управлінського догмату у визначенні його сутності, визнанні того, що адміністративне право генетично пов'язано з практикою захисту прав людини юридичними засобами; по-друге, переосмислення змісту предмета цієї галузі відповідно до демократичних правових стандартів; по-третє, доведена системність предмета адміністративного права. Принциповість цього питання обумовлена тим, що предметом галузі права може бути лише така сукупність відносин, яка є системою. Ознакою системи є інтегративний характер взаємодії її складових [13, с. 24].

Здійснюючи дослідження теоретико-правових засад правоохоронної діяльності в Україні А. Кучук приходить до висновку, що сучасна Україна

розвивається відповідно до конституційно закріплених засад суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Існування такої країни неможливе без ефективної діяльності щодо охорони прав людини і громадянина. Саме тому більшість країн світу приділяє значну увагу удосконаленню діяльності правоохоронних органів як одному із найважливіших інститутів демократичного суспільства. В Україні на тлі економічних, політичних та ідеологічних перетворень проблематика охорони прав і свобод набуває особливої актуальності як в науковому, так й в практичному аспектах. Нагальною є потреба створення ефективної правоохоронної системи, яка б відповідала міжнародним стандартам, враховувала останні здобутки юридичної науки [14, с. 3].

Вищевикладені думки вказують на те, що це дослідження потребує науково обґрунтованих методів пізнання предмета дослідження, це у свою чергу потребує наукового пошуку й осмислення, яке неможливе без методологічного інструментарію, який:

«дає можливість установити способи одержання наукових знань, які відображають процеси та явища;

визначає шляхи досягнення певної науково-дослідної мети;

забезпечує всебічність отримання інформації про досліджуваний процес чи явище;

дає можливість введення нової інформації до фонду теорії науки;

забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці;

дозволяє створити систему наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструментарій наукового пізнання» [15, с. 9-10].

Отже, незважаючи на те, що будь-яке наукове дослідження, починаючи від його творчого задуму та постановки проблеми і закінчуючи висновками та оформленням звіту, відбувається за індивідуальними (часто неповторними)

рисами та особливостями дослідника, можна виокремити деякі загальні підходи його проведення, які зазвичай називають методологією [16, с. 13].

Наведені думки можуть деталізуватися при визначенні предмета дослідження, яке повинно врахувати вимоги загальної методології при проведенні наукового пізнання поставленої проблеми, зокрема й ту, що вирішує юридична наука, яку П. Рабінович називає систему соціально значущих знань про закономірності права і держави (право-державні закономірності), хоча позначає це явище іншим ім'ям – праводержавознавство [17, с. 206]. Водночас В. Шейко стверджує, що філософська (або фундаментальна) методологія є вищим рівнем методології науки, що визначає загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності [18, с. 57].

Серед науковців, які у своїх працях зверталися до методології юридичної науки, заслуговує на увагу думка М. Кельмана, згідно якої «Проблема методології юридичної науки, починає інституалізуватися лише за умови досягнення певної зрілості, як правознавства, так і його внутрішньої методологічної рефлексії. Ствердження у юриспруденції принципу наукового плюралізму та відмова від етатистських традиції зумовили доцільність нових поглядів на види, цінність, стратегію, тактику, якість та аспекти методологічних підходів. Сучасна теоретико-правова література з питань досліджуваного процесу, враховуючи міждисциплінарний характер її проблематики, є різноманітною відповідно до поставлених дослідниками пізнавальних завдань та практичних проблем, що вирішуються за допомогою різноманітних дослідницьких підходів. Це сприяло залученню потенціалу фахівців не тільки юридичної науки, але й інших галузей знань. Суттєвий вплив на формування результатів дослідження справили праці представників дореволюційного правознавства, зокрема таких, як С. Дністрянський, Б. Кістяківський, Л. Петражицький» [19, с. 38].

Праці вказаних науковців в історії української правничої науки заслуговують на особливу увагу. Так, розроблена С. Дністрянським теорія

права, політико-правова концепція Української держави, фундаментальні принципи якої – національна ідея та дійсна демократія, народоправство і свобода громадян, відповідальність державної влади і контроль над нею суспільства, є актуальними і затребуваними в сучасній Україні [20, с. 9].

Б. Кістяківський – правознавець, філософ, соціолог, історик політичної думки, публіцист і громадський діяч відстоював синтетичний підхід до розуміння права, який поєднував методи догматичної юриспруденції з методами соціологічної і психологічної шкіл права. «...право, – писав він, – як явище маємо і у вигляді сукупності правових норм, і у вигляді сукупності правових стосунків» [21, с. 10].

Що стосується Л. Петражицького, то ставлення сучасників до його теорії було неоднозначним. Б. Кістяківський, аналізуючи його роботи, присвячені проблемі теорії права і державі, визнав, що їм притаманна класична досконалість, і якби з уривків нової юридичної літератури склалися Пандекти, подібні Юстиніановим, то принаймні ці витяги з праць професора Петражицького посіли б у них почесне місце. Хоча в цілому Б. Кістяківський ставився до правової теорії Л. Петражицького досить критично, визнаючи лише відносну її правоту. Проте, виходячи з психологічного розуміння права, Л. Петражицький стверджував його незалежність від держави, від можливості зовнішнього примусу, від будь-яких об'єктивних інтересів і суспільних відносин загалом [22, с. 8-10].

Той же М. Кельман на підставі аналізу учень про методологію здійснив їх класифікацію шляхом учення:

- 1) про структуру, логічну організацію, методи і способи діяльності;
- 2) систему принципів і способів організації;
- 3) систему підходів, методів і засобів;
- 4) сукупність підходів, способів, прийомів і процедур [23, с. 39-42].

В іншій праці М. Кельман вказує, що методологія правознавства є системою принципів, способів організації теоретико-пізнавальної діяльності державно-правових явищ [24, с. 35].

Серед сучасних науковців заслуговує на увагу монографічне дослідження Ю. Оборотова, на думку якого можливості сучасної методології дозволяють юриспруденції перейти від вивчення станів її об'єкта, тобто права і держави, до досягнення цього об'єкта в його змінах і перетвореннях. Не випадково, що у самому розумінні методології як науки про методи помітним стає рух від цього інструментального бачення її призначення до функціональних особливостей методологічного інструментарію. Можна вважати, що відбувається становлення такої методології юриспруденції, в якій для досягнення сучасного правового і державного життя відбувається перехід до наповнення відповідними конструктами змісту методології юриспруденції, визначення її рівнів, напрямків і сфер використання [25, с. 75].

Слід погодитися з думкою Г. Лук'янової, що спроби науковців дати просту відповідь про природу права неминуче приречені на провал, відтак, у майбутньому можна прийти до певного плюралізму інтегральності – такого інтегративного праворозуміння, яке поєднає, синтезує плюральні підходи до пізнання права [26, с. 56].

Отже, у науковій роботі важливо не тільки визначити предмет дослідження, а необхідно обов'язково з'ясувати, які засоби необхідно використати для вирішення наукового завдання, тобто визначити підходи, методи наукового пізнання. Така необхідність пов'язана з вимогою не просто представити науковій спільноті отримані під час дослідження нові наукові результати, а й виконати, насамперед, головний обов'язок дослідника – обґрунтувати достовірність цих пізнавальних результатів. Об'єктивний доказ новизни наукових досягнень фактично не можливий без чіткого зазначення, яким чином, за допомогою яких підходів, методів, прийомів, способів і засобів отримано нові знання про предмет, що вивчається. Поява підходу в правознавстві ініційована методологічними інтенціями, що мали історична школа в правознавстві та юридична компаративістика [19, с. 37].

Серед науковців, які у своїх працях здійснювали дослідження методологічних засад правоохоронної діяльності, слід звернути увагу на

працю А. Кучука, який зазначає, що проблематика правоохоронної діяльності складна й багатогранна, має міжгалузевий характер, а тому у своєму вивченні він використовував діалектичний, історичний, об'єктивний, системний, структурно-функціональний, синергетичний і термінологічний підходи. Застосування цих підходів дозволило розглянути правоохоронну діяльність у її динаміці і зв'язку з іншими правовими явищами, виявити закономірності й тенденції розвитку, отримати результати, що відповідають реаліям суспільного життя [14, с.7].

З урахуванням вищевикладених наукових думок можна дійти проміжного висновку, що незважаючи на різні підходи шановних науковців до методології юридичної науки, структура методологічного інструментарію пов'язаного із правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів охоплюється сукупністю методів, системою принципів, формами, методами, способами і процедурами, які є інструментарієм дослідження обраної тематики.

Г. Муляр аналізуючи різні позиції дослідників щодо методології юридичної науки зазначає, що серед правознавців так і не виявлено співвідношення таких понять як «методології права», «методології правознавства», «методології юридичної науки» [4, с.14].

Проте ми не можемо в повній мірі погодитися із таким твердженням, оскільки М. Кельман у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтував позицію щодо розмежування понять «методологія правознавства» та «методологія права», в основу розмежування яких покладено уявлення про правознавство як науку з характерними для неї особливими методами пізнання та право з притаманною йому системою методів правового регулювання, тобто прийомів впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин, а також систематизації нормативного матеріалу, тлумачення юридичних текстів та вчення про них [27, с. 24]. В іншій праці, методології правознавства і методології юридичної науки, М. Кельман визначає вказані поняття як тотожні. Він пише: «Методологією сучасного правознавства

(юридичної науки) є вчення про структуру, логічну організацію, принципи, методи, засоби і форми діяльності дослідника у процесі пізнання ним досліджуваних державно-правових явищ. Вона забезпечує як наукове пізнання, так і наукову діяльність учених-юристів, є формою самопізнання та самосвідомості юриспруденції, має чітку структуру (вертикальну і горизонтальну), що охоплює загальні компоненти, тільки у різних співвідношеннях між ними: домінуючий світогляд, тип наукового мислення, філософські й інші підстави, загальнонаукові і спеціально-наукові парадигми, методологічні підходи, теорії та інші наукові знання, потенційно можливі й використовувані методи. Це – важлива передумова формування ефективної системи правового регулювання, розвитку юридичної науки» [24, с. 34].

Підводячи підсумок вищевикладених думок, слід погодитися з думками А. Бхаттачарджи та Н. Ситника, які здійснюючи дослідження методології і організації наукових досліджень, твердять, що по суті, усі академічні дослідження є покроковим процесом спостереження, осмислення та валідизації. На стадії спостереження дослідники спостерігають за соціальним феноменом, що їх цікавить. На стадії осмислення чи раціоналізації вони намагаються зрозуміти сутність досліджуваного феномену шляхом встановлення логічних зв'язків між різними частинами картини, яку спостерігають. Іноді це може призвести до створення теорії. І, нарешті, на стадії валідизації дослідники перевіряють теорії, що можуть бути результатом внесення змін чи розвитком теорії, яку було сформульовано раніше. Дизайни наукових досліджень відрізняються залежно від того, чи дослідник починає зі стадії спостереження і потім намагається його осмислити (індуктивне дослідження), чи він починає безпосередньо з раціоналізації або теорії та намагається перевірити цю теорію (дедуктивне дослідження). Отже, цикл спостереження – осмислення – валідизація дуже схожий із циклом індукція – дедукція [28, с. 20].

Удосконалення і змістове оновлення правових інструментів регулювання адміністративно-правових відносин є одним із незмінних завдань

адміністративно-правової доктрини, яка, власне, повинна знаходитись у невинних пошуках ідеальних важелів правового впливу на ті чи інші суспільні зв'язки, що піддаються механізму адміністративно-правового регулювання. Зауважимо, що правильне розуміння призначення методів адміністративного права стане надійним теоретичним фундаментом, дасть змогу спрогнозувати конкретні прикладні дослідження цієї проблематики та, врешті-решт, задати правильний вектор наукового пошуку [29, с. 188].

Поглиблення вивчення методологічних підходів пов'язаних із адміністративно-правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів, охоплюють сукупність як теоретичних, так і практичних навичок дослідника, що потребує не тільки дослідження теорії та методології, але й практичної діяльності. Адже, як сказав П. Чебишев «Теорія без практики мертва і безплідна, практика без теорії безкорисна і пагубна» [30].

Методологією нашого дослідження склала система загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Діалектичний метод є одним з філософських методів, без якого неможливо уявити сучасне дослідження. Саме діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності. Досвід і факти є джерелом, основою пізнання дійсності, а практика – критерієм істинності теорії. Діалектика як фундаментальний принцип і метод пізнання має значну пояснювальну силу. Однак вона не підмінює конкретно наукові методи, пов'язані зі специфікою досліджуваної сфери. Діалектика виявляється в них і реалізується через них відповідно до вимог спадкоємності й несуперечливості в методології [31, с. 4-5].

За допомогою діалектичного методу розкрито наукове обґрунтування теми дослідження, предмет дослідження, поняття, структуру, принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3).

В умовах глобалізації інститут правоохоронних органів має велике значення і повинен відповідати світовому рівню. На цьому етапі глобалізаційного розвитку працівники правоохоронних органів мають добре володіти кваліфікаційними навиками і вміннями, щоб конкурувати на світовому ринку праці. Для виконання завдань щодо модернізації правоохоронних органів корисно звернутися до зарубіжного досвіду, насамперед високорозвинених країн, які традиційно втілюють принципи правової держави, мають розвинені структури громадянського суспільства, сформовані правові системи та налагоджені механізми реалізації правових приписів [32, с. 221].

Є. Павліченко М. Голинська зазначають, що становлення науки порівняльного права, тобто компаративістики, визначається початком ХІХ століття, коли постало питання пошуку європейськими юристами напрямків покращення національного законодавства. Саме в цей період почалося вивчення іноземного права. Компаративістика стала одним із пріоритетних напрямків у порівняльноправових дослідженнях. На сьогодні порівняльне правознавство стало невід'ємною складовою правової науки. Порівняльно-правові дослідження є надзвичайно важливими для юридичної науки та для її розвитку, вони тісно пов'язані з міжнародним публічним і приватним правом, з галузевими юридичними науками, для яких формується інформація для теоретичних узагальнень на рівні, вищому за національний, а також відіграє важливу роль у процесі міжнародної уніфікації та гармонізації права [33, с. 20].

У процесі прогнозування застосовуються загальнонаукові та спеціальні методи прогнозування: соціологічні методи; метод екстраполяції тенденцій, що склалися; методи історичної аналогії; методи порівняльного правознавства; метод соціально-правового моделювання; математичні методи; метод соціально-правового експерименту тощо. Застосування засобів соціально-правового моделювання дає змогу спроектувати різні варіанти проекту нормативного правового акта, оцінити їх ефективність у регулюванні конкретної соціальної сфери і наслідки введення в дію [34, с. 100-101].

Що стосується порівняльно-правового методу, то у загальному розумінні – це метод вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення однойменних правових норм, інститутів, принципів тощо та практики їх застосування [35, с. 157].

Порівняльно-правовий метод надав можливість дослідити функції держави, проаналізувати нормативно-правові акти, запропонувати модель удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, покладено в основу дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів, розкрито роль громадських організацій та інших суб'єктів на діяльність правоохоронних органів та перспектив розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи, 2.1 4.1, 4.2. 4.3).

За даними соціологічних опитувань населення в різних країнах Західної Європи більшість громадян позитивно відносяться до поліції, а до 50% опитаних вважають її однією з найбільш досконалих державних організацій. Це пояснюється різними причинами: традиційною повагою європейців з країн Європейського Союзу до права та органів, що його охороняють; надією на поліцію як на захисника від зростаючої злочинності та іншими. На доброзичливе ставлення до поліції впливає і те, що її дії часто-густо не створюють враження каральних і можуть бути оскаржені у суді [36, с. 331].

Варта також наголосити, про те, що в разі звернення до поняття «порівняльне правознавство» потрібно наголосити, що порівняльний метод дозволяє констатувати спільність правових систем, окремих правових галузей та інститутів, норм права та виявити те, чим вони розрізняються. У той же час причини повторюваності, сталості цієї спільності у процесі порівняльного дослідження найчастіше залишаються нерозкритими. Отже, порівняльно-правовий метод головним чином сприяє накопиченню емпіричних знань. Теоретичні ж знання здобуваються завдяки іншим науковим методам. Так, статистичний метод аналізує кількісний бік порівняння, далі застосовуються методи абстрагування тощо. Для порівняльного правознавства характерним є

активне використання загальних (філософських) підходів, як-от: матеріалізм й ідеалізм, діалектика і метафізика, аналітична філософія, феноменологія, герменевтика, постмодернізм та ін. Крім того, при проведенні порівняльних досліджень використовуються інші загальнонаукові (історичний, логічний, соціологічний, статистичний, системний, функціональний тощо) та спеціальні методи (зокрема, формально-юридичний метод, метод правового моделювання) [37, с. 15].

Метод правового моделювання допоміг розкрити наукові доктрини, діяльність правоохоронних органів та діяльність громадських об'єднань у здійсненні контролю за діяльністю правоохоронних органів, для пошуку і моделювання оптимальних варіантів щодо вдосконалення нормативно-правових актів діяльності правоохоронних органів, визначити перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.3). Цей метод покликаний виконувати ряд важливих науково-практичних завдань, це, зокрема:

- 1) чітке відображення об'єкта вивчення – представлення існуючої інформації в упорядкованому вигляді;
- 2) пояснення та ілюстрування окремих властивостей за допомогою простих, наочних засобів і матеріальних процесів;
- 3) отримання нової інформації про властивості оригіналу – пізнання його суті, структури, поведінки;
- 4) формування прогнозів про стан об'єкта дослідження у майбутньому та можливі зміни у цьому стані;
- 5) здійснення практичної перевірки гіпотез і теорій, що виникають у ході дослідження;
- 6) перевірка наслідків реалізації явищ та процесів або зміни їх стану, забезпечення вибору оптимальних рішень, запобігання прийняттю неефективних рішень;
- 7) забезпечення процесу набуття нових знань та вмінь [38, с. 203-214].

Звідси важливу роль аналізі діяльності правоохоронних органів відіграє метод спостереження, який на думку С. Гусарева є таким, що найкраще сприяє комплексному аналізу правового предмета дослідження [39, с. 224].

З допомогою цього метода окреслено наукові підходи до вирішення проблемних питань пов'язаних із адміністративно-правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів, практичної діяльності та практичного застосування норм адміністративного права посадовими особами правоохоронних органів.

Системно-структурний метод сприяв системному підходу до з'ясування цілісності елементів структури, аналізу функцій системи правоохоронних органів, визначити роль публічного контролю в діяльності правоохоронних органів (підрозділи, 1.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1). Тому, вкрай необхідним, у теоретичному і практичному вимірах, є чітке розмежування завдань, мети чи цілей, функцій (напрямів) і видів правоохоронної діяльності. Це дуже близькі, але, все ж таки, не рівнозначні поняття. В юридичній літературі, та й в законодавстві, вони часто ототожнюються. Частково це пояснюється тим, що функції, як і завдання, слугують досягненню певної мети. Таким чином, важливість правоохоронної діяльності визначається її метою, яка полягає в охороні прав і свобод людини та громадянина, громадського порядку; забезпеченні громадської безпеки; підтриманні правопорядку; втіленні в життя принципу верховенства права. Ця мета досягається при реалізації завдань і функцій, що покладаються суспільством і державою на цей вид діяльності [36, с. 50].

Системно-структурний метод обумовлений тим, що будь-яка система являє собою цілісну, впорядковану множину елементів, взаємодія яких породжує нові, не притаманні кожному з них окремо якості. Держава і право є складними системними утвореннями, отже, необхідність застосування цього методу в теорії держави і права продиктована саме системним характером цих явищ. Основними елементами держави є органи державної влади, а права – правові норми. Системний і структурний методи нерозривно пов'язані між

собою. Застосування системного методу надає можливість досліджувати державу і право як складні системні утворення, комплексно підійти до розгляду їх основних складових, які нерозривно пов'язані між собою. Застосування структурного методу надає можливість виявити стійкі взаємозв'язки між складовими певної системи (держави, права, механізму правового регулювання) та зовнішніми явищами і процесами (наприклад, економічними, соціальними, психологічними, культурними та іншими факторами) [40, с. 15]. Системно-структурний метод дозволяє дослідити явище у всьому різноманітті зв'язків, системи цінностей, пріоритетів. Він дає можливість встановити внутрішні зв'язки, що існують у праві в цілому, є його основою, зв'язати основні ціннісні підходи в праві з окремими нормами і правовими ситуаціями. Застосування системно-структурного методу дозволяє не підходити до закону суто формально, без винятків, які також можуть впливати на справедливість як одну з базових основ, що тяжіє до верховенства права [41, с.11].

Метод комплексного аналізу і синтезу використовувався для вивчення методологічних підходів пов'язаних із адміністративно-правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів в Україні, проблемних питань визначення поняття і структури адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.1, 1.2), дало можливість виокремити та згрупувати принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділ 1.3), виявити і окреслити елементи механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів (підрозділ 2.1).

З огляду на предмет нашого дослідження, ці прийоми дослідження дозволяють розглядати діяльність правоохоронних органів як сукупність державних органів, водночас перед кожним правоохоронним органом стоять притаманні тільки такому органу задачі, з цією метою, на підставі аналізу нормативних актів здійснюється обробка даних і конкретний аналіз

повноважень правоохоронного органу, що дозволяє синтезувати відмінність одного органу від іншого.

У філософському розумінні аналіз і синтез є методами пізнання дійсності. Сутність аналітичного методу пізнання полягає в поділі (реальному чи мисленому) цілого на частини, у поданні складного у вигляді сукупності простіших компонентів і дослідженні властивостей цих компонентів. Потім знання про частини агрегується в знання про систему в цілому. Але при поділі системи в процесі аналізу можуть втрачатися суттєві властивості як самої системи, так і окремих відділених від неї частин. Це зумовлено такими важливими властивостями систем, як цілісність та емерджентність [42].

Аналіз – це поділ об’єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення. Видами аналізу є механічний поділ; визначення динамічного складу; виявлення форм взаємодії елементів цілого; знаходження причин явищ; виявлення рівня знання та його структури тощо. Різновидом аналізу є поділ на класи (множини) предметів на підкласи – класифікація і періодизація [43, с. 30].

Синтез – це об’єднання, реальне і розумове, різних сторін, частин предмета в єдине ціле. Синтез – це не довільне, еkleктичне поєднання розрізнених частин, «шматочків» цілого, а діалектична єдність з виділенням сутності. Слід розрізняти аналіз і синтез у науковому дослідженні від аналізу і синтезу у формальній логіці. Як відомо, в логіці під синтезом розуміють будь-яке поєднання за заданими ознаками. Наука й наукові дослідження в сучасному світі дослідженні до однієї групи включаються лише ті відомості, які відповідають головним, визначальним ознакам. Таким чином, аналіз і синтез із звичайних логічних операцій перетворюються на особливі методи дослідження [43, с. 30].

Індукція дозволяє провести теоретико-правові узагальнення на підставі критичного аналізу окремих фактів, процедур, виділивши серед них спільне й особливе [44, с. 9].

Цей метод дозволяє обґрунтувати й узагальнити результати пов'язані із проблемними питаннями адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України і зробити відповідні рекомендації та висновки.

Індуктивний метод застосовується для більш точного та послідовного формування висновків (підрозділи 1.3, 3.3, 4.3)..

Здійснюючи методологію адміністративно-правових засад організації та діяльності прокуратур України Р. Мазурик зазначає, що метод дедукції полягає у формулюванні конкретного висновку щодо окремої частини (елемента, ознаки) системи шляхом вивчення загальних ознак цієї системи. Зазначений метод у дослідженні адміністративно-правових засад організації та діяльності регіональних (обласних) прокуратур може бути використано під час визначення методів управління органами прокуратури на обласному рівні шляхом вивчення управлінської діяльності загалом і формулювання пропозицій з удосконалення адміністративно-правового забезпечення організації та діяльності органів прокуратури в процесі вивчення міжнародно-правових засад цієї діяльності. Прийоми логічного методу дадуть змогу також провести змістовний аналіз особливостей реалізації передбачених Конституцією України функцій прокуратури на регіональному рівні, виявити проблемні питання та синтезувати пропозиції щодо шляхів їх вирішення [45, с. 57].

Вищенаведена думка з приводу метод дедукції в повній мірі стосується і діяльності будь-якого правоохоронного органу України.

Статистичний метод відіграє важливу роль в кожній галузі наукового пізнання, зокрема, в правоохоронній діяльності її суб'єктів він відіграє надзвичайно важливу роль, адже безпека громадян, захист прав і свобод, надання адміністративних послуг громадянам і юридичним особам тощо, все це спонукає кожного працівника підвищувати професійну майстерність, відповідально ставитися до своєї професії. Наприклад, у практичній діяльності правоохоронних органів України джерелами інформації про множинну

злочинність є: журнал єдиного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини на підставі карток на виявлений злочин (форма №1) за порушеними кримінальними справами, санкціонованими прокурором протоколами та в інших випадках. Відомості про виявлені злочини коригуються за даними картки на особу, яка вчинила злочин (форма №2) і картки про рух кримінальної справи (форма №3). Відомості про осіб, що вчинили злочини, заносяться в журнал реєстрації на підставі карток про цих осіб. Ці відомості коригуються за даними карток про рух кримінальних справ. Дані про рух кримінальних справ записуються в журналі карток форми №3. Дані про порушення кримінальних справ і їхній рух повинні реєструватися в журналі єдиного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини не пізніше 24-ох годин з моменту надходження відповідних карток. Слідчий органу внутрішніх справ (працівник дізнання) одночасно із заповненням картки на виявлений злочин отримує ОВС порядковий номер справи. Слідчий прокуратури отримує порядковий номер справи, яку прийнято ним до провадження в прокуратурі [46, с. 159].

Правова статистика є галуззю наукових знань, яка вивчає кількісні характеристики правових явищ. Це підтверджує що правова статистика – поняття збірне, оскільки до неї можуть бути віднесені статистичні відомості багатьох органів та установ, у тому числі тих, що не належать до правоохоронних. Правова статистика відображає дані про те як захищаються гарантовані Конституцією права і свободи людини і громадянина, власність фізичних і юридичних осіб, громадський порядок тощо. Основною метою правової статистики є цифрова характеристика і облік право, що знаходяться в сфері компетенції МВС, прокуратури, Служби безпеки України, Прикордонної служби, Державної податкової адміністрації, Державної митної служби, судів, нотаріату та інших державних органів, які вправі порушувати кримінальні справи, проводити досудове розслідування і дізнання, чинити правосуддя, виконувати покарання, здійснювати профілактичний вплив на злочинність та інші правопорушення. Мета правової статистики полягає в необхідності

надати цифрову характеристику результатів діяльності усіх правоохоронних органів, оцінити її ефективність завдяки розробленій системі показників, а також визначити рівень додержання законності в їх роботі [47, с. 17].

Завдяки статистичному методу здійснювалося збирання, обробка та аналіз інформації пов'язаної із діяльністю правоохоронних органів (підрозділи, 1.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1).

Поглиблення вивчення методологічних підходів пов'язаних із адміністративно-правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів, охоплюють сукупність як теоретичних, так і практичних навичок дослідника, що потребує не тільки дослідження теорії та методології, але й практичної діяльності [48, с. 234].

«Під методологію дослідження основних засад адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів ми розуміємо систему правил, принципів, засобів, форм і групи методів проведення повноцінного, всебічного й обґрунтованого наукового пізнання державно-правового явища» [48, с. 234-235].

Таким чином, з огляду на мету і завдання дослідження, роблячи висновок, слід зазначити, що методологічну основу дослідження вирішення проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, склала сукупність філософських, загально-наукових та спеціальних методів наукового пізнання, що охоплюють предмет дослідження.

1.2 Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів

Будучи надзвичайно важливим державним механізмом правоохоронні органи покликані гарантувати особистий захист прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечити національну безпеку держави. Широке коло завдань, що стоять перед правоохоронними органами впливає із положень

нормативно-правових актів, зокрема, положень ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина, організація і діяльність органів виконавчої влади, основи національної безпеки і забезпечення громадського порядку [8].

Отже, одним із найважливіших показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини. Людина має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, але й на практиці. Тому більшість країн світу займаються удосконаленням організації в діяльності правоохоронних органів. Як свідчить досвід, конституційне визнання державою основних прав та свобод людини і громадянина ще не є гарантією створення належних умов для їх охорони та захисту від протиправних посягань і подальше їх поновлення. Якісна і злагоджена робота державних інституцій, створених задля досягнення такої мети, повинна стати запорукою забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина [49, с. 167]. Як твердить М. Ковалів, правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен. Вони можуть бути також символом цілісності суспільства і його відданості цінностям честі, обов'язку, уособлюють монополію держави на застосування примусу, що, своєю чергою, є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права, а також покликані стримувати суспільство від вчинення злочинів, аморальних дій, злих намірів, змов на вчинення протиправних дій [49, с. 169].

Правоохоронну діяльність А. Русецький визначає як державну діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу із суворим дотриманням встановленого законом порядку [50, с. 20].

Щодо вищезазначених думок з приводу «правоохоронних органів» та «правоохоронної діяльності» А. Куліш звертає увагу на необхідність

відрізняти правоохоронну діяльність від діяльності правоохоронних органів за наступними ознаками:

а) ці поняття розрізняються за суб'єктами здійснення відповідної діяльності, оскільки правоохоронну діяльність провадять всі державні органи, а суб'єктами здійснення діяльності правоохоронних органів є лише ті державні органи, які мають у сукупності всі ознаки правоохоронного органу;

б) здійснення правоохоронної діяльності не обов'язково потребує наявності певної професійної підготовки: так, законодавством України не встановлено жодних обмежень щодо наявності певного освітнього рівня та проходження певного професійного навчання для народних депутатів України, які беруть участь у правоохоронній діяльності шляхом прийняття, зміни або скасування законів у правоохоронній сфері, однак здійснення діяльності правоохоронних органів потребує наявності в їх працівників (окрім деяких категорій допоміжно-забезпечувального складу, діяльність яких не пов'язана із здійсненням владних повноважень) певного освітньо-кваліфікаційного рівня або проходження початкової підготовки, що знайшло своє закріплення у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які регламентують діяльність певного правоохоронного органу;

в) діяльність правоохоронних органів включає як функції, безпосередньо пов'язані із правоохоронною діяльністю, так і інші функції, необхідні для забезпечення їх життєдіяльності (кадрові, інформаційні, матеріально-технічні) [51, с. 21-22].

Наведені думки вказують, що завдяки праву та правовому регулюванню відбувається упорядкування суспільних відносин, забезпечено виділення та закріплення прав і свобод особи й інших учасників публічно-правових відносин, створено відповідні правові механізми їх забезпечення та захисту [52, с.166]. Р. Демків, замість терміну «правове регулювання» вживає «юридичне регулювання». На його думку: «Юридичне регулювання визначається як специфічна діяльність держави, її органів, посадових осіб і уповноважених на те громадських організацій щодо впорядкування

суспільних відносин шляхом установлення юридичних норм і прийняття в необхідних випадках індивідуальних рішень відповідно до цих норм, вирішення юридично значимих питань, що виникають у межах таких відносин» [53, с. 21].

Слід сказати, що у юридичній літературі ми знаходимо різні точки зору щодо розуміння поняття «правове регулювання». Зокрема, П. Рабінович під правовим регулюванням розуміє здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення охорони і розвитку [54, с.151]. На думку Ю. Римаренко «правове регулювання – це форма соціального регулювання відповідно до вимог норм права, заснована на усвідомленні суб'єктами права своїх прав та обов'язків» [55, с. 238]. На відміну від вищезазначених думок Р. Демків вживає термін «юридичне регулювання», яке визначає як специфічну діяльність держави, її органів, посадових осіб і уповноважених на те громадських організацій щодо впорядкування суспільних відносин шляхом установлення юридичних норм і прийняття в необхідних випадках індивідуальних рішень відповідно до цих норм, вирішення юридично значимих питань, що виникають у межах таких відносин [53, с. 21].

Отже, сутність правового (юридичного) регулювання включає сукупність нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється процес регулювання певної сфери суспільних відносин. Такі відносини пов'язані із дією норм права.

Погоджуємося з думкою, що «основним завданням норм права є регулювання суспільних відносин, що є важливою умовою для створення не лише правопорядку в країні, але й стабільного функціонування державних установ, організацій та органів» [56, с. 55].

Розглядаючи механізм правового регулювання діяльності правоохоронних органів ми повинні виходити із специфіки предмета правового регулювання, адже системі правоохоронних органів властива

специфічна діяльність, що потребує й відповідного інструментарію правового регулювання.

В науковій юридичній літературі під правовим регулюванням розуміється (від лат. *regulare* – спрямовувати, впорядковувати) один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства, держави та її інститутів. Тому правове регулювання є різновидом соціального регулювання, що забезпечується за допомогою спеціально створеного державного механізму. Головними складовими елементами цього механізму є:

а) норми права, зафіксовані в законах та інших правових актах, якими визначається модель можливої та необхідної поведінки суб'єкта суспільних відносин (норми права основа механізму правових норм);

б) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими пов'язані виконання, зміна чи припинення правових відносин;

в) власне правові відносини, тобто суспільні відносини, опосередковані норми права;

г) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин, тобто дії цих суб'єктів у межах приписів відповідних правових норм;

г) правові санкції щодо порушників норм права [57, с. 692].

Що стосується характеристики нормативно-правового регулювання, яке має безпосереднє відношення до забезпечення безпеки держави правоохоронними органами, то варто зауважити, що багато положень, які закріплені в законодавчих актах, нерідко уточнюються та розвиваються в приписах наказів, інструкцій, вказівок. Вони можуть видаватися правоохоронними органами, але тільки на основі закону та в суворій відповідності до закону [1, с. 240]. Теза стосується специфіки діяльності правоохоронних органів, яка впливає на стан правового регулювання. На думку О. Юхно основу правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів по запобіганню злочинам складають

загальні та спеціальні закони, що регулюють найбільш важливі суспільні відносини в організаційній, управлінській і правових сферах [58, с. 21].

Система правового регулювання складається з двох стадій: підзаконної адміністративної правотворчості, реалізації адміністративно-правових норм та правоохоронної діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Під адміністративною правотворчістю розуміється видання суб'єктами публічної адміністрації підзаконних адміністративно-правових норм щодо їх загального впливу на суспільні відносини. Втілюються в життя реалізації адміністративно-правових норм забезпечують суб'єктивні публічні права та юридичні обов'язки суб'єктів адміністративного права. Правоохоронна діяльність суб'єктів публічної адміністрації включає засоби адміністративного впливу до порушників прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [59, с. 323].

Отже, правове регулювання – це специфічні способи впливу держави (її органів), які застосовують різні форми та методи впливу з метою упорядкування суспільних відносин.

Н. Пархоменко до основних способів правового регулювання відносить: – дозволи, тобто надання суб'єктам правовідносин можливостей на свої власні позитивні активні дії; – заборони – покладання на осіб пасивних обов'язків утриматися від здійснення визначеного роду заборонених дій, які чинним законодавством визначаються як протиправні; – позитивні зобов'язання – запропоновані особам обов'язки здійснення активних позитивних дій, тобто обов'язки активного змісту, які супроводжує «свій набір» правових засобів і які водночас самі виступають ефективними правовими засобами регулювання суспільних відносин [60, с. 111-112].

Аналізуючи наведене, проаналізуємо на прикладі діючих законодавчих актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів. Так, згідно частини 3 ст. 18 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 21.06.2018 р. №2469-VIII, діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби

України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [61].

Проте цей законодавчий акт безпосередньо не деталізує основні функції та повноваження вказаних та інших правоохоронних органів. Предметну діяльність та деталізацію правоохоронного органу ми знаходимо в законодавчому акті, який визначав правові засади організації, порядок діяльності функції та повноваження того чи іншого правоохоронного органу. Так, згідно частини першої ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р. №876-VII, національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [62].

Із наведеного випливає, що спеціальні законодавчі акти України регулюють напрями діяльності правоохоронних органів відповідно до визначених повноважень.

У наслідок реалізації норм адміністративного права виникають адміністративно-правові відносини, що є суспільними відносинами, урегульованими нормами адміністративного права, у яких сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, установлених і забезпечених адміністративно-правовими приписами. Метою регулювання адміністративно-правових відносин є впорядкування за допомогою відповідних правових норм суспільних відносин, які виникають між їхніми суб'єктами, і встановлення

певного адміністративного правопорядку в цій сфері. Зміст адміністративних правовідносин становлять суб'єктивні права та юридичні обов'язки їхніх учасників, зокрема їх нерівність, підлеглість одних суб'єктів іншим, наприклад, органам влади, які наділені певними владними повноваженнями. Вони характеризують юридичний зв'язок між суб'єктами, які стають носіями взаємозумовлених суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [63, с. 107].

Зазначені види адміністративно-правових відносин відіграють важливу роль в діяльності правоохоронних органів, від стану цих відносин залежить реалізація і виконання поставлених завдань, що стоять перед кожним органом та їхніми посадовими особами.

Вертикальні правовідносини більшою мірою виражають сутність адміністративно-правового регулювання та характер зв'язків у сфері управління. Ці відносини часто називають владовідносинами. Виникають вони між спів підпорядкованими у правовому розумінні сторонами та виражають юридичну залежність однієї сторони від другої [64, с. 108].

Прикладом вертикальних управлінських правовідносин є відносини між Кабінетом Міністрів України і Міністерством внутрішніх справ України. Так, відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. №878, Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [65].

Горизонтальними правовідносинами визнаються ті, в яких сторони юридично рівноправні. У них відсутні юридично-владні веління однієї сторони, обов'язкові для другої сторони. Адміністративно-правовими такі відносини робить державна воля, що вимагає від суб'єктів вступити у правові зв'язки між собою на паритетних засадах. Ця воля завжди виражена у формі адміністративно-правового акту. Відтак підставою для виникнення даних відносин є відповідна адміністративно-правова норма. Тому суб'єкти (адресати норми) не можуть відмовитися вступати у правовідносини, не

можуть вийти за рамки державних приписів, якими регламентовано їхні взаємні права та обов'язки [64, с. 108].

Прикладом горизонтальних правовідносин можуть бути відносини між Національною поліцією та Національною гвардією України, що входить до системи, як рівноправні органи Міністерства внутрішніх справ України.

Питому вагу в діяльності правоохоронних органів відіграють регулятивні та правоохоронні відносини. Регулятивні відносини адміністративного права, що супроводжують нормальний процес реалізації права та виконання юридичних обов'язків, становлять переважну більшість відносин владно-управлінської сфери. Це правовідносини, за допомогою яких здійснюється безпосереднє регулювання суспільного життя, – встановлення прав та обов'язків суб'єктів адміністративного права. Охоронні правовідносини виникають з факту неправомірної поведінки як реакція держави на правопорушення у формі державного примусу. Саме вони «оформлюють» адміністративну відповідальність та застосування юридичних санкцій, що використовуються у випадку правопорушень [3, с. 397].

Регулятивний вплив – це складова частина правового регулювання. Він пов'язаний з координуванням суспільних відносин, встановленням позитивних правил поведінки, добровільним і свідомим виконанням цих правил. Основний метод здійснення цієї функції – дозвіл, покладання активних прав і обов'язків. Виявити специфіку здійснення регулятивної функції можна й іншим шляхом: залежно від характеру нормативних приписів, тобто за допомогою аналізу зобов'язуючих, уповноважуючих, дозволяючих, рекомендаційних та інших норм [66, с. 37].

Регулятивні відносини в діяльності правоохоронних органів – це постійні позитивні відносини, які насамперед пов'язані зі специфікою діяльності правоохоронних органів, можуть виникати як у самій структурі правоохоронного органу, наприклад, між посадовими особами кримінальної поліції та посадовими особами органу досудового розслідування. Регулятивні відносини можуть виникати між керівним органом та нижчими структурами.

Наприклад, між Міністерством внутрішніх справ України та Національною гвардією України. Вони також можуть виникати між громадянами і посадовими особами, зокрема, Національною поліцією. Такі відносини перш за все виникають у процесі діяльності поліції у їх відносинах із громадянами, які дотримуються правомірної поведінки.

Правове регулювання діяльності правоохоронних органів здійснюється за допомогою адміністративних норм, які перетворюються в адміністративно-правові правовідносини. В юридичній літературі ми знаходимо різні наукові погляди щодо тлумачення вказаних правових відносин. Не вдаючись до широкого аналізу наукових думок, зазначимо, що у своїй більшості науковці визначають адміністративно-правовими відносинами – суспільні відносини у сфер державного управління, учасники яких є носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [67, с. 51], або адміністративно-правові відносини – це урегульовані адміністративно-правовою нормою суспільні відносини, що складаються у галузі державного управління та адміністративної охорони публічного правопорядку, один з учасників або всі учасники яких є носіями владних повноважень, а також суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які перебувають під охороною держави [68, с. 161].

Вважаємо, що найбільш детальний огляд наукових джерел, пов'язаних з дослідженнями адміністративних правовідносин здійснили В. Курило та І. Городецька, які визначають наступні риси адміністративно-правових відносин:

- 1) вони нерозривно пов'язані з адміністративно-правовими нормами, виникають і здійснюються на їх основі;
- 2) їх сторонами виступають суб'єкти адміністративного права;
- 3) однією зі сторін обов'язково є носій юридично-владних повноважень (орган публічної адміністрації, орган публічного управління, посадова особа чи громадська організація, наділена такими повноваженнями);

4) це особливий зв'язок між їх учасниками, один з яких за даних обставин має право вимагати від іншого такої поведінки, яку передбачено адміністративно-правовими нормами;

5) формуються (складаються) у сфері управління, публічного (державного і самоврядного) управління, і насамперед у зв'язку зі здійсненням органами виконавчої влади своїх владно-розпорядчих функцій, взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, виконання адміністративних зобов'язань публічної адміністрації перед суспільством;

6) можуть виникати за ініціативою будь-якої зі сторін, згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення;

7) порушення однією із сторін своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів;

8) за порушення однією із сторін своїх обов'язків застосовуються, як правило, заходи адміністративного примусу, адміністративної та дисциплінарної відповідальності;

9) суперечки, що виникають між сторонами адміністративних правовідносин, вирішуються як у судовому, так і в позасудовому (адміністративному) порядку;

10) мають державно-публічний характер [69, с. 33].

Отже, адміністративно-правовими відносинами у сфері діяльності правоохоронних органів є:

- 1) юридичні факти;
- 2) суспільні відносини, що виникають у сфері публічного управління;
- 3) однією зі сторін обов'язково є правоохоронний орган;
- 4) наявність прав і обов'язків;
- 5) юридична нерівність сторін;
- 6) врегульовані адміністративно-правовими нормами (вертикальні, горизонтальні, регулятивні, правоохоронні правовідносини).
- 7) виникають за ініціативою будь-якого суб'єкта;

- 8) виражають публічно-правовий інтерес;
- 9) порушення стороною своїх прав і обов'язків тягне, як правило, заходи адміністративного примусу;
- 10) процедура вирішення спорів між сторонами вирішується в адміністративному або судовому порядку.

Сфера діяльності правоохоронних органів охоплює широке коло суспільних відносин, серед яких правоохоронна та правозахисна функція є однією із основних в діяльності цих органів, їхніх посадових і службових осіб.

Термін «правозахисна діяльність» асоціюється передусім з рухом за права людини та діяльністю громадських правозахисних організацій. До головних правоохоронних функцій органів державної влади він відносить:

- 1) профілактичну (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права);
- 2) захисну (захист життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб);
- 3) охорони громадського порядку, громадської безпеки і власності;
- 4) ресоціалізаційну (ця функція є найбільш характерною для органів і служб у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі);
- 5) оперативно-розшукову;
- 6) адміністративно-господарські правопорушення;
- 10) виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів [70, с. 60].

До цього слід додати, що правозахисна діяльність здебільшого здійснюється особами приватного права, громадськими правозахисними організаціями, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини, шляхом здійснення громадського контролю за органами держави. Водночас, така діяльність можлива в демократичних країнах, тоді як у тоталітарних країнах така діяльність практично є неможливою.

На думку П. Корнієнка, правоохоронна діяльність – це насамперед діяльність держави через спеціально створені нею органи, спрямована на захист правопорядку. Вона передбачає спеціальне матеріально-технічне забезпечення, озброєння тощо. Виходячи із застосованого тут методу, можна стверджувати, що правозахисні організації – це, як правило, громадські неурядові організації, основним (титульним) завданням яких є захист прав і свобод людини та громадянина. Аналіз діяльності правозахисних організацій дає змогу визначити їх функції, зокрема: профілактичну; захисну; ресоціалізаційну; правороз'яснювальну; аналітичну та/або методичну; інформаційну; нормотворчу (частково); координаційну [70, с. 61].

До правоохоронних правовідносин належать ті, що пов'язані з реалізацією правоохоронної функції адміністративного права. Найбільш відомий різновид правоохоронних відносин – відносини адміністративно-деліктні (юрисдикційні). До них належать відносини, що складаються з приводу притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення (проступки). Вони виникають між правопорушником і правозастосовчим органом (його посадовою особою). Їх певне, умовно кажучи, організуюче значення полягає в тому, що через вжиття заходів впливу, передбачених адміністративно-правовою нормою, держава в особі правомочного органу прагне юридичними засобами забезпечити належну (правомірну, правослухняну) поведінку людини [64, с. 107].

Автор погоджується з думкою, що в сучасних складних умовах діяльності української держави питання її правоохоронної функції є важливим інструментом забезпечення повноцінного функціонування всієї системи... [71, с. 111]. Такж варто погодитися із думкою Р. Ботвінова, що правоохоронна функція, яка має системний характер, реалізується лише в органічно пов'язаних між собою правових і неправових формах, оскільки від міри системності виконання правоохоронними органами покладених на них завдань залежить ефективність діяльності держави у сфері правопорядку. Активне застосування правових і неправових форм діяльності, по-перше, дозволяє

правоохоронним органам охоплювати значно ширше коло суспільних відносин і процесів, по-друге, сприяє залученню до правоохоронної діяльності недержавних організацій та громадськості, по-третє, відображає об'єктивну закономірність, характерну для правової держави [72, с. 28].

Правоохоронні відносини займають провідне місце в діяльності правоохоронних органів і пов'язані з реалізацією функцій держави. На це вказують нормативні акти, що регулюють відносини того чи іншого органу. Так, згідно частини першої ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України», основними функціями Національної гвардії України, зокрема є: охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; охорона громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; забезпечення охорони органів державної влади [62].

З метою виконання покладених на військовослужбовців Національної гвардії України завдань, вони мають право здійснювати превентивні та поліцейські заходи примусу.

На відміну від Національної гвардії України, правоохоронні відносини є більш виразними в діяльності Національної поліції. Це в першу чергу пов'язано зі специфікою діяльності цього органу. Згідно ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII, основним завданням цього органу є:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [73].

У випадках, визначених законом Національна поліція здійснює комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Посадові особи поліції, визначених законом випадках здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймають рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечують їх виконання, доставляють, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення [73].

Наведені нормативні акти, по-перше, складають предмет адміністративного права, по-друге, ці відносини окреслюються суспільними відносинами й вказують, що у сфері діяльності правоохонного органу можуть виникати різноманітні правовідносини. Зокрема, це відносини між посадовою особою публічного права – обов’язковий учасник таких відносин, з іншої – приватна особа – громадянин.

Отже, правоохоронні відносини охоплюють визначену нормативно-правовими актами правоохоронну функцію держави, яка покладає на правоохоронні органи конкретні завдання, які спрямовані на забезпечення пріоритету охорони прав і свобод людини та громадянина, охорони їх життя і здоров’я, забезпечення громадської безпеки, суспільства і держави від протиправних посягань [74, с. 164].

Що стосується дефініції «механізм правового регулювання» або «адміністративно-правовий механізм» та «адміністративно-правове забезпечення», то в юридичній науці відсутня єдина точка зору науковців щодо цих понять. Водночас незважаючи на відсутність єдиної точки зору, об’єднавчим механізмом цих категорій є сукупність нормативно-правового інструментарію, за допомогою якого забезпечується дія даних механізмів.

Теоретики права М. Кельман та О. Мурашин характеризують механізм правового регулювання як єдину систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється результативне правове впорядкування суспільних

відносин та подолання перепон, які стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [75, с. 372]. Досліджуючи сучасні наукові думки щодо поняття «адміністративно-правове регулювання» та «адміністративно-правове забезпечення» О. Стрельченко та А. Стрельченко цілком слушно роблять висновок, що поняття «адміністративно-правового регулювання» можна визначити як реалізація системи адміністративно-правових відносин, яка здійснюється завдяки застосування адміністративно-правових інструментів засобів примусу, застосовуючи дискреційні повноваження органів публічної адміністрації з метою ефективного здійснення публічного адміністрування, тоді як поняття «адміністративно-правового забезпечення» можна сформулювати як упорядкування системи адміністративно-правових відносин за допомогою широкого арсеналу адміністративно-правових засобів і процедур з метою підвищення рівня публічного адміністрування. Вони також зазначають, що це доволі складне явище, яке потребує подальших наукових напрацювань [76, 177].

Н. Артеменко та Н. Гончарук, аналізуючи управлінську діяльність у сфері державної служби приходять до висновку, що підвищення ефективності професійної підготовки кадрів органів публічної адміністрації залежить від оптимізації механізму адміністративно-правового регулювання й організаційно-правового забезпечення, яке становить систему взаємопов'язаних правових та організаційних засобів, за допомогою яких здійснюються й регулюються відносини, що стосуються професійної підготовки цих кадрів, досягається їх оптимізація і найбільший ефективний результат діяльності. Категорію «механізм правового регулювання» необхідно розглядати насамперед у контексті його динаміки, а не статички [77, с. 36].

На думку Н. Волк, сьогодні механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин розглядається як категорія, що виражає процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, які регулюються нормами цієї галузі права. Інакше кажучи, правові

норми, які використовуються в адміністративному праві, самі по собі є статистичними, а в рух вони приводяться саме за допомогою механізму адміністративно-правового регулювання. Який є вживаний в сучасній науці адміністративного права [78, с. 42].

В. Гвоздецький зазначає, що адміністративно-правовий механізм протидії корупції – це сукупність взаємопов'язаних елементів – управлінських, правових, контрольних, виховних, культурних та інших, які утворюють його структуру і спрямовані на досягнення основної мети його функціонування – сповільнення темпів зростання корупції, зменшення її обсягів, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення негативних наслідків корупційних правопорушень [79, с. 372].

Тобто, адміністративно-правовий механізм діяльності правоохоронних органів включає загальні теоретичні аспекти аналізованих вище правових механізмів, який має свої особливості, що відрізняє його від суміжних правових категорій. З огляду на предмет дослідження, адміністративно-правові відносини охоплюються категорією адміністративно-правове забезпечення.

До речі, М. Цвік адміністративно-правове забезпечення розглядає як один із видів правового забезпечення, яке є цілеспрямованою дією на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів [80, с. 327]. На думку І. Шопіної, адміністративно-правове забезпечення – це система адміністративно-правових засобів і способів і процедур їх легалізації, що здійснюється з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів людини, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, інших суб'єктів адміністративно-правових відносин [81, с. 143-144].

І. Ієрусалімова зазначає, що адміністративно-правове забезпечення передбачає насамперед регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації прав і свобод

людини та громадянина, вплив на них за допомогою передбачених у законодавстві елементів [82, с. 83], тоді як Д. Колесников адміністративно-правове забезпечення системи державного управління тлумачить як систему адміністративних заходів та засобів, що застосовуються безпосередньо державою й спрямовані на належне упорядкування структури органів державної влади, надання можливості їх взаємодії, створення необхідних умов для здійснення ними своєї діяльності, надання повноважень державним органам, а також гарантій їх виконання з метою реалізації інтересів держави, надання останньою можливості реалізації громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів [83, с. 24].

А. Ярова розглядає адміністративно-правове забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я, як сукупність дій уповноважених суб'єктів, що передбачає цілеспрямований вплив на забезпечення виявлення умов та усунення протиріччя між приватними та публічними інтересами посадових осіб сфери охорони здоров'я за допомогою нормотворчого механізму, який реалізується за допомогою норм, відносин, засобів, форм та методів адміністративно-правового впливу, із метою забезпечення захисту і охорони прав, свобод й інтересів людини, а також попередження умов для вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією у сфері охорони здоров'я [84, с. 234]. До елементів структури адміністративно-правового забезпечення вона відносить: об'єкт й суб'єкти, норми та відносини, принципи та засоби, форми й методи тощо. Механізм адміністративно-правового забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я – це сукупність адміністративно-правових засобів, які організовані відповідно до свого нормативного закріплення та спрямованих на врегулювання суспільних відносин у діяльності суб'єктів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я [84, с. 234].

На основі дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності банків І. Хитра приходить до висновку, що адміністративно-

правове забезпечення діяльності банків – це здійснення органами влади правових, організаційно-технічних та інших комплексних заходів, спрямованих на регулювання відносин за встановлення структури, функцій банківської системи і банківської діяльності, регламентації здійснення основних банківських операцій, взаємовідносин з клієнтами та партнерами за допомогою юридичних норм [85, с. 6]. Адміністративно-правовий механізм забезпечення банківської діяльності, вчена визначає, як сукупність правових форм, методів та інструментів, що держава використовує в процесі регулювання банківської діяльності, за допомогою яких здійснено вплив на суб'єктів грошово-кредитного ринку з метою забезпечення стабільного їх функціонування. Форми адміністративно-правового забезпечення вона окреслює як зовнішній нормативно зумовлений вплив суб'єкта на відповідний об'єкт з метою підтримання стабільного функціонування банківської системи [85, с. 6-7].

С. Циганок здійснюючи дослідження діяльності прокуратури зазначає, що вона виступає самостійною одиницею у системі правоохоронних органів, що змістом адміністративно-правового забезпечення діяльності прокуратури є система норм адміністративного права, основоположні засади (концепції, доктрини і принципи правового регулювання), адміністративно-правові відносини й адміністративний інструментарій (форми та методи адміністративної діяльності й адміністративні процедури), які в сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними й горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини [86, с. 137-138].

Здійснюючи дисертаційне дослідження адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції Г. Лук'янова обґрунтовує, що створення та підтримка державою за допомогою адміністративно-правових засобів оптимальних умов для здійснення цілеспрямованого владного впливу на організацію взаємодії суб'єктів протидії корупції, що здійснюється під організаційним керівництвом суб'єкта,

наділеного повноваженнями впорядковувати та узгоджувати діяльність антикорупційних інституцій, розподіляти їхні ролі відповідно до компетенції та усунути можливість дублювання повноважень різних суб'єктів протидії корупції, з метою виявлення, попередження, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень [87, с. 5].

Як твердить Н. Шевченко, особливе місце в механізмі адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини належить МВС України. Відповідно до чинного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, на Міністерство внутрішніх справ України покладаються такі завдання:

1. Забезпечення особистої безпеки громадян, захист прав і свобод, законних інтересів;
2. Запобігання правопорушенням та їх припинення;
3. Охорона і забезпечення громадського порядку;
4. Виявлення кримінальних правопорушень;
5. Участь у розкритті кримінальних правопорушень та розшуку осіб, які їх учинили, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством;
6. Забезпечення безпеки дорожнього руху;
7. Захист власності від злочинних та кримінально протиправних посягань;
8. Виконання адміністративних стягнень;
9. Участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [88, с. 191-192].

Наведений вище механізм адміністративно-правового забезпечення може бути наповнений шляхом: надання поліцейських послуг та правової допомоги громадянам; забезпечення громадян цивільним захистом; розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю МВС України. Реалізація

зазначеного механізму адміністративно-правового забезпечення покладено на правоохоронні органи підпорядковані МВС України.

Здійснюючи наведені та інші завдання, під час виконання службових обов'язків працівники правоохоронних органів перебувають під охороною держави. Праві гарантії працівників правоохоронних органів регулюються значною кількістю нормативних актів. Наведемо деякі із них. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII, встановлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб [89].

Закон України «Про Національну поліцію», зокрема, виділяє гарантії своєчасного і в повному обсязі отримання працівником поліції грошового забезпечення та інших компенсаційних виплат, у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту (п.п. 4-5 ч. 10 ст. 62) передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства. Розділ IX Закону визначає гарантії соціального захисту поліцейських [73].

Одним із найважливіших пріоритетів адміністративно-правового забезпечення працівників правоохоронних органів є правові гарантії їх професійної діяльності, що впливають із правового статусу правоохоронця.

Здійснюючи гарантії діяльності поліцейських І. Сенчук визначає, що правовими гарантіями є саме юридичні механізми сприяння професійній діяльності поліцейських, які встановлюють засоби правового впливу на поведінку як самого поліцейського, так і не обмеженого кола осіб, з якими може стикатися поліцейський. Саме лише закріплення певної гарантії в тексті нормативного акту не робить таку гарантію правовою. Інакше, всі засоби, які сприяють виконанню функцій поліцейським, необхідно вважати правовими. Однією з основних правових гарантій діяльності поліцейського є його

правовий статус як представника держави. У зв'язку з цим, поліцейський в повній мірі має право контролювати виконання приписів законодавства України та застосовувати державний примус для виконання своїх функцій у разі необхідності [90, с. 89].

Якщо узагальнювати наукові думки щодо визначення категорії «гарантії», то науковці: по-перше, розглядають гарантії як елемент правової системи; по-друге пов'язують їх з іншими поняттями, такими як: міра охорони, міра правового захисту, юридична відповідальність; по-третє, вивчають як самостійну категорію, яка має свої риси, об'єкт діяльності, а також систему, структуру та методи реалізації [91, с. 113].

Отже, гарантії як елемент адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів охоплюються комплексом закріплених у нормативно-правових актах організаційних, соціальних, економічних, правових гарантій правоохоронця. У свою чергу «адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів – це сукупність владно-правових, взаємопов'язаних організаційних та інших правових форм, методів, способів, за допомогою яких забезпечуються захист конституційного ладу України, права та свободи громадян, охорона і захист інтересів суспільства і держави» [92, с.227].

Що стосується структури адміністративно-правового забезпечення, то науковці до структурних елементів адміністративно-правового забезпечення відносять:

- (1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення;
- (2) суб'єкт адміністративно-правового забезпечення;
- (3) норми права (норми адміністративного права);
- (4) адміністративно-правові відносини та їх зміст;
- (5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [93, с. 48].

Здійснюючи дослідження адміністративно-правового забезпечення встановленого порядку управління в Україні органами внутрішніх справ, на

думку В. Марчука, структуру механізму адміністративно-правового забезпечення, утворюють такі елементи:

- 1) норми права (адміністративно-правові норми);
- 2) правові відносини (адміністративно-правові відносини);
- 3) принципи дії механізму забезпечення порядку управління;
- 4) стадії порядку управління та їх забезпечення;
- 5) гарантії здійснення порядку управління;
- 6) акти застосування норм права [94, с. 9].

Зважаючи на вищезазначені думки та виходячи із специфіки діяльності працівників правоохоронних органів, до структури адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів, слід віднести такі елементи:

1) об'єкти адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини, що виникають в ході реалізації суб'єктами владних повноважень правоохоронної діяльності;

2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення – правоохоронні органи, їхні посадові і службові особи, функції, повноваження, права та обов'язки, що регламентовані норми права – адміністративно-правими нормами;

3) адміністративно-правові норми (сукупність правових норм) забезпечують діяльність правоохоронних органів з метою реалізації завдань і функцій держави, мають переважно імперативний характер;

4) адміністративно-правові відносини (правові відносини) завжди мають публічний характер, виникають і припиняються з настанням юридичних фактів.

За виконуваними функціями: регулятивні відносини, правоохоронні відносини. За станом підпорядкованості суб'єктів – вертикальні. Горизонтальні – юридична рівноправність суб'єктів.

5) гарантії професійної діяльності правоохоронців охоплюють комплекс закріплених у нормативно-правових актах організаційних, правових, економічних та соціальних гарантій правоохоронця [92, с. 228].

1.3 Принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України

Сьогодні складно уявити організацію та діяльність правоохоронних органів, які б не керувались загальними та спеціальними принципами адміністративного права, орієнтованих на дотримання прав і свобод громадян, забезпечення гарантій їх ефективної реалізації та захисту із врахуванням фундаментальних цінностей свободи, верховенства права та законності. Це потребує визначення місця і ролі принципів адміністративного права в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності правоохоронних органів, їхніх посадових осіб в умовах сьогодення. Актуальність наукової розробки понятійних і нормативно визначених принципів адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів зумовлюється потребою часу з урахуванням апробованих європейських принципів і стандартів та практики Європейського суду з прав людини [95, с. 101].

Одним із перших дослідників, хто проявив значний інтерес до наукових принципів і є засновником адміністративної школи управління та визначив 14 принципів управління стосовно діяльності вищої ланки управління, є французький вчений Анрі Файоль. Узагальнюючи свої багаторічні спостереження він створив «теорію адміністрації». Його перша стаття, присвячена цій теорії, вийшла у 1900 р., а книга «Загальне і промислове управління» – у 1916 р. [96]. У 1911 році американський дослідник і організатор управління Фредерік Тейлор опублікував книгу «Принцип наукового менеджмента», де розглянув і запропонував низку загальних принципів, які стали основою класичної теорії організації наукового менеджмента і наукової організації праці [97].

Праці вказаних науковців мали вагомий вплив на думки науковців, що займалися дослідження принципів адміністративного права.

Принципи права спрямовують і надають синхронності всьому механізмові правового регулювання суспільних відносин, досконаліше

розкривають місце права в суспільному житті та його розвитку. Як і будь-яка правова норма, принцип права знаходить своє вираження у позитивному праві, через таке закріплення йому надається якість загальнообов'язковості [98, с. 7].

Слід погодитися із думкою вітчизняного теоретика права А. Колодія, який зазначає, що будь-які принципи, у тому числі і принципи права, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і в них відображаються закономірності суспільного життя. Головними джерелами цих принципів є політика, економіка, мораль, ідеологія, соціальне життя [99, с. 42].

Якщо проаналізувати вітчизняні законодавчі акти, зокрема, Основний Закон України, то в ньому ми знайдемо головні джерела принципів адміністративного права. Здійснюючи дослідження джерел адміністративного права І. Гриценко зазначає, що наука адміністративного права цікавиться проблемою джерел адміністративного права через те, що дослідження зазначеного питання дозволяє отримати відповіді на такі запитання: яку зовнішню форму вираження можуть мати норми адміністративного права; які суб'єкти мають право приймати акти, що містять норми адміністративного права; які існують види джерел адміністративного права та яку форму систематизації краще для них обрати тощо [100, с. 86].

Загальні принципи українського адміністративного права закріплені в Конституції України, які Г. Ткач класифікувала на загальні та спеціальні. До загальних вона відносить: принцип верховенства права; принцип законності; принцип рівності громадян перед законом; принцип демократизму нормотворчості й реалізації права; принцип взаємної відповідальності держави і людини; принцип гуманізму і справедливості у відносинах між державою і людиною. До спеціальних принципів зараховує: принципи державної служби, принципи адміністративної відповідальності, принципи адміністративного процесу [101, с. 98].

Слід погодитися з позицією М. Козюбри, що «Принципи права – одне з фундаментальних і, поряд і юридичними нормами, найчастіше вживаних понять загальної теорії права та галузевих і міжгалузевих правових наук. Без згадки про них не обходиться практично жодне монографічне правове дослідження, спеціальна увага їм приділяється, як правило, також у численних навчальних посібниках й підручниках із будь-яких галузей правового знання. Незважаючи на це, проблему принципів права можна віднести до найбільш складних, суперечливих і світоглядно-методологічно неосмислених у вітчизняному, як і пострадянському загалом, загальнотеоретичному правознавстві» [102, с. 142].

Н. Губерська, здійснюючи дослідження адміністративних процедур, виокремлює такі «спеціальні принципи» адміністративно-процедурної діяльності: «принципи ефективності, строковості, оперативності та економічності; принципи добросовісності та розсудливості; принцип використання повноважень з належною метою; принцип об'єктивності і неупередженості адміністративного органу; принцип пропорційності; принцип обґрунтованості та принцип презумпції правомірності дій і вимог особи; принцип «мовчазної згоди» та «єдиного вікна»; гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні та принцип підконтрольності (гарантування правового захисту)» [103, с. 55].

Як бачимо у вчених-адміністративістів не має одностайної думки щодо спеціальних принципів адміністративного права. Водночас варто погодитися із думкою, що принципи права – це такі засадничі ідеї права, які визначають зміст і спрямованість його норм та характеризуються системністю, взаємоузгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальнозначущістю й регулятивністю [104, с. 42].

Ю. Пустовіт до характерних ознак принципів права відносить: здатність виступати основними засадами, вихідними ідеями у праві; є загальнозначимими положеннями, оскільки їх втілення в життя має найважливіше значення для суспільства і тому є невід'ємним від права;

концентрують у собі основні вимоги до системи права; зумовлюють правотворчу і правореалізаційну діяльність, включаючи подолання прогалин у праві при вирішенні конкретних життєвих ситуацій; втілюються у правопорядку і сприяють його підтриманню; здатність втілювати в собі результати раціонального наукового осмислення закономірностей розвитку права; здатність зумовлювати напрями розвитку правової науки; вони виражаються у формі незаперечних вимог до учасників суспільних відносин; втілюють у собі світовий досвід розвитку права; є ідейно-політичною категорією і будучи формою суспільної свідомості, здійснюють ідейний, інформаційно-виховний вплив загального характеру на суб'єктів правовідносин; нормативно-регулятивний характер принципів, який проявляється у здатності принципів регулювати суспільні відносини з вищих позицій, ніж правові норми; загальнообов'язковість (принципи, зафіксовані у праві, набувають значення загальних правил поведінки, яким властивий загальнообов'язковий державно-владний характер)[105, с. 90–91].

Також принципи права являють собою універсальні регулятори суспільних відносин, які наділені підвищеною мірою імперативності. Основу функціонального призначення принципів права можна підрозділити на дві складові: а) систематизація нормативних положень (статична функція); б) систематизація конкретних правовідносин (динамічна функція) [106, с. 14].

Зважаючи на те, що у своїй діяльності правоохоронці мають постійні відносини із громадянами, важливу роль у цих відносинах повинні відігравати сучасні принципи адміністративного права.

В сучасній юридичній літературі, а також у дисертаційних дослідженнях ми знаходимо численні ідеї щодо розуміння принципів адміністративного права. На важливу роль українського адміністративного права та його принципів у світлі євроінтеграційних вимог, акцентував свою увагу академік В. Авер'янов, який, зокрема зазначав, що важливим напрямом розвитку нової адміністративно-правової доктрини є переосмислення принципів адміністративного права, саме завдяки своїм принципам

адміністративне право в Європі однозначно орієнтоване на права та інтереси людей. На думку вченого, єдино можливим шляхом забезпечення принципу верховенства права в сфері адміністративно-правового регулювання слід визнати рішучий перехід до людиноцентристської ідеології [107, с. 5-6].

На важливу роль принципів сучасного адміністративного права звертає свою увагу А. Пухтецька, яка зазначає, що обсяги значень цього поняття зводяться до трактування їх як:

- системи принципів однієї з фундаментальних галузей права в Україні, що виокремлюється поряд із цивільним і кримінальним правом, що також визнаються фундаментальними галузями права за ознакою окремого предмета та методу правового регулювання;

- орієнтиру та пріоритетних засад правового регулювання у сфері державного управління, що визначають і конкретизують цілепокладання, створюють умови для реалізації прав та свобод людини і громадянина, інших суб'єктів в означеній сфері, взаємопов'язані з гарантіями забезпечення реалізації означених прав, забезпечені засобами адміністративного примусу, а їх недотримання може бути оскаржене в судовому порядку;

- детермінованих функціями адміністративного права ключових вимог, положень, принципів організації та діяльності публічної адміністрації, що фіксуються в кодексах, законах та інших актах адміністративного законодавства, зокрема містять вимоги до діяльності керівних суб'єктів і керованих об'єктів у сфері організації та діяльності органів виконавчої влади центрального і місцевого рівнів;

- загальних засад визначення правових рамок компетенції органів публічної адміністрації (дискреційні повноваження, перегляд рішень тощо);

- принципів адміністративно-правових інститутів – усталених підсистем принципів адміністративного права, що визначають вимоги до діяльності органів публічної адміністрації;

- засобів забезпечення реалізації законних прав, міжнародних і європейських принципів і стандартів у національній правовій системі – як

визначальний чинник розвитку законодавства та його кодифікації, систематизації (у частинах, що не перетинаються з гарантіями реалізації прав, свобод тощо);

- складової правової системи, що визначає аксіологічні засади, забезпечує єдність застосування національними органами, гарантує виконання на території держави;

- різновиду норм адміністративного права; вимог до форм діяльності публічної адміністрації в розрізі ключових функцій публічної адміністрації;

- підстави вступу в адміністративні правовідносини;

- стандарту діяльності посадових осіб апарату держави (державних службовців, політичних діячів) під час розгляду адміністративних справ і прийняття індивідуальних рішень;

- морально-етичних вимог до адміністративної поведінки, що можуть бути закріплені в нормах адміністративного права або в дисциплінарних статутах державної служби та ін. [108, с. 75-77].

Як бачимо А. Пухтецька здебільшого звертає увагу на роль принципів адміністративного права в діяльності публічної адміністрації. Тому слід погодитися із слушною думкою, що стрижневою проблемою реалізації державної виконавчої влади в Україні на сьогодні є проблема вироблення та становлення сучасних принципів адміністративного права як права управлінського [108 с. 76].

На жаль, адміністративне право як наука і як галузь права й законодавства не характеризується послідовним застосуванням таких принципів. Адже досі немає чіткого галузевого адміністративного законодавства як узгодженої системи законодавчих актів, відсутні нормативні акти з адміністративних процедур, форм адміністративної діяльності, джерел та інших ключових елементів адміністративного права [109, с. 76].

Характерними рисами принципів адміністративного права науковці визначають також такі:

1) вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина й нормального функціонування громадянського суспільства та держави;

2) визначають найбільш загальні й стабільні вимоги, що сприяють їх утвердженню та захисту суб'єктами публічної адміністрації, визначають характер адміністративного права і напрямки його подальшого розвитку;

3) установлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організовується діяльність суб'єктів адміністративного права;

4) принципи адміністративного права характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які є реально досяжними. [110, с. 39-40].

Отже, для окреслення принципів адміністративно-правового забезпечення організації та діяльності правоохоронних органів ми повинні врахувати не тільки здобутки вчених правознавців, але й звернути увагу на чинне вітчизняне законодавство, яке регулює відносини діяльності правоохоронних органів.

Щодо принципів, які діють у законодавчих актах, перш за все звернемо увагу на принципи діяльності Національної поліції України, де у розділі II Закону України «Про Національну поліцію», закріплено такі основні принципи: 1) верховенство права; 2) дотримання прав і свобод людини; 3) законність; 4) відкритість та прозорість; 5) політична нейтральність; 6) взаємодія з населенням на засадах партнерства; 7) безперервність [73].

Ці принципи в цілому відображають основні і керівні засади діяльності правоохоронців, які повинні керуватися і дотримуватися них. У той же час вони не в повній мірі можуть забезпечити значний масив принципових питань, що лежать у повсякденній діяльності правоохоронних органів, їхніх посадових та службових осіб.

Оскільки принципи діяльності національної поліції деталізовані у профільному законі та в окремих працях науковців, що були опубліковані в останні роки [111; 112; 113; 114], які предметно дослідили і розкрили принципи організації та діяльності національної поліції України, тому звернемо погляди на інші джерела та нові принципи організації та забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Враховуючи, що служба в поліції прирівнюється до державної служби, що закріплено у Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Звернемо свою увагу на принципи, що закріплені в цьому законі. Це принципи: професіоналізму; патріотизму; доброчесності; ефективності; забезпечення рівного доступу до державної служби; стабільності [115].

Принципи державної служби повинні об'єктивно відображати сутність державної служби, її найбільш важливі риси; вони розкривають загальний характер управлінської, виконавчої та іншої адміністративної діяльності державних службовців, закріплюють їх у нормах, які входять до правового інституту державної служби. Дані принципи встановлюють важливі закономірності в системі організації і функціонування державної служби. Вони зумовлюють значущість, закономірність та соціальну цінність відносин, які виникають у системі державної служби. Відсутність правових принципів державної служби може тягнути за собою появу в ній елементів бюрократизму в гіршому значенні цього слова, неорганізованості, беззаконня, несправедливості [116, с. 34].

Останні ж є визначальними не лише для Національної поліції України, але й для усіх органів державної влади. Саме тому слід виокремити спеціальні принципи діяльності, що притаманні винятково органам та підрозділам Національної поліції України [112, с. 121-122].

Це також стосується й принципів діяльності Національної гвардії України. В ст. 3 Закону України «Про Національну гвардію України», зазначено, що діяльність Національної гвардії України ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод

людини і громадянина, позапартійності, безперервності, законності, відкритості для демократичного цивільного контролю, прозорості, відповідальності, централізованого керівництва та єдиноначальності [62].

На думку О. Агапової, необхідно доповнити основоположні принципи діяльності Національної гвардії України принципом «добročесності», який в рамках реформування та поступового наближення до стандартів НАТО виступає ефективним та потужним засобом боротьби з корупцією і сприяє підвищенню рівня довіри громадськості до сектору безпеки та оборони України [117, с. 17].

Що стосується принципів централізованого керівництва та єдиноначальності, то на нашу думку ці принципи є притаманними в організації та діяльності будь-якого правоохоронного органу.

Централізація в управлінні фактично підкреслює замкненість системи управління, коли воно будується з єдиного центру в напрямку «зверху вниз» з дотриманням строгих принципів єдності та чіткості розпорядництва. Характерними рисами централізації є збільшення кількості рівнів в управлінській ієрархії, зосередження прийняття більшості рішень на верхніх рівнях управління, обмеження участі органів управління нижчих рівнів у прийнятті рішень. Централізація в державному управлінні покликана внести організуючий момент у функціонування органів державної влади, спрямовувати їх діяльність у русло реалізації єдиної державної політики [118].

Відповідно до положень Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. № 3166-VI, систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України. Міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики.

Повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави [119].

Згідно пункту 1 частини першої ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12. 1993 р. № 3781-ХІІ, правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [89].

З цього приводу І. Петрішак зазначає, що «Діяльність щодо забезпечення державного захисту працівників правоохоронних органів та суду є невід’ємним елементом превентивного механізму забезпечення законності у публічному секторі» [120, с. 86].

Відповідно до «Положення про Міністерство внутрішніх справ України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878, МВС з метою організації своєї діяльності міністерство здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, затверджує положення про них та контролює їх діяльність [65].

Засновуючись на вищенаведених нормативних актах, маємо висловити думку, що державне регулювання правоохоронними органами забезпечується шляхом діяльності організаційних структур, за допомогою принципу централізованого керівництва. Дію принципу централізованого керівництва можна прослідкувати на прикладі діяльності МВС України та Національної поліції.

Положення про Міністерство внутрішніх справ України визначає, що Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів

України. МВС з метою організації своєї діяльності: забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС; здійснює добір кадрів в апарат МВС, територіальні органи, заклади, установи і на підприємства, що належать до сфери управління МВС, організовує роботу з підготовки та професійного навчання працівників МВС, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії; контролює діяльність територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС. А також здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, а також заклади та установи [65].

Дію принципу централізованого керівництва можна також прослідкувати на прикладі Національної поліції. Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16.09.2015 р. №730, в Україні діють Головне управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, обласні Головні управління Національної поліції, Головне управління Національної поліції у м. Києві, а також Департамент патрульної поліції як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції [121].

Відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877, Національна поліція з метою організації своєї діяльності: забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління; контролює діяльність територіальних органів

Національної поліції, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління [122].

Отже, сутністю структурно-функціонального механізму складної системи є сукупність норм, заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких органи управління впливають на структуру системи та способи її функціонування з метою досягнення цілей, поставлених перед зазначеною системою [123, с. 77]. Наведена думка в повній мірі стосується й ієрархічності побудови правоохоронних органів.

У свою чергу «ієрархічність побудови системи органів внутрішніх справ виразно виявляється в тому, що усі утворюючі її територіальні підсистеми виступають як суб'єкт і об'єкт управління водночас. Кожна з цих підсистем входить в більшу, або управляючу, систему і містить меншу, або керовану, систему» [124, с. 188], що в цілому відповідає принципу централізованого керівництва в структурній побудові та організації діяльності правоохоронних органів, а також особливостей функційних повноважень, характеру та обсягу покладених на кожен правоохоронний орган завдань держави.

Щодо принципу єдиноначальності, то на думку І. Савенко сутність єдиноначальності полягає в тому, що керівник конкретного рівня управління користується правом одноособового вирішення питань, які належать до його компетенції. Фактично це надання начальнику державного органу широких повноважень, які необхідні йому для виконання покладених на нього функцій управління, реалізації персональної відповідальності [125, с. 4].

Н. Бакаянова зазначає, що в теорії управління засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності [126, с. 11-12].

Детальний аналіз положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. № 794-VIII, свідчить, що п. 8 частини першої ст. 3 цього Закону до основних засад організації та діяльності Державного бюро розслідувань належить принцип єдиноначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань [127].

Тобто, принцип процесуальної самостійності слідчого вказує на процесуальну незалежність слідчого. Самостійність – це категорія, яка характеризує здатність слідчого виконувати покладені на нього обов'язки без сторонньої допомоги чи керівництва і значною мірою залежить від нього самого. Водночас незалежність є категорією, що характеризує зовнішні межі діяльності слідчого, які від його волі не залежать, а цілком визначені зовнішніми чинниками (законом, підзаконними актами, вказівками керівника органу досудового розслідування, прокурором, рішеннями слідчого судді тощо) [128, с. 86].

Враховуючи, що принципи права вчені розглядають як один із видів юридичних гарантій правильного застосування правових норм і здійснення суб'єктивних прав громадян; вони забезпечують правомірність вчинків суб'єктів права, зміцнюють законність і правозастосування, підвищують обґрунтованість і доцільність в реалізації норм, сприяють справедливому оціненню вчинків у межах формальних вимог правових норм. Що підвищення дієвості цього виду юридичних гарантій потребує посилення наукового дослідження принципів права під тим кутом зору, що принципам права властива нормативність [105, с. 46], вважаємо, що у своїй повсякденній діяльності правоохоронні органи України, їхні посадові і службові особи повинні керувалися й іншими основними засадами, які відповідають умовам сьогодення.

На цій підставі пропонуємо доповнити основоположні принципи діяльності будь-якого правоохоронного органу, зокрема, такими спеціальними

принципами як: принцип забезпечення довіри; принцип забезпечення прав людини; принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій; принцип забезпечення конфіденційності інформації. Дослідимо кожен із наведених принципів [129, с. 116].

Принцип забезпечення довіри є одним із основоположних у відносинах між громадянами і правоохоронними органами.

Поняття довіри характеризується поліваріантністю смислів як у межах соціогуманітарних наук загалом, так і в соціологічному аспекті зокрема. Якщо філософія вивчає довіру у загальному контексті, психологія – у межах психіки окремої людини, історія – у часовій перспективі, політекономія – як специфічний ресурс та характеристику відносин суто у сфері політики та економіки, то соціологія акцентує свою увагу на довірі як соціальному феномені, що зароджується і функціонує в суспільстві. Якщо для психології важливо змалювати позитивний чи негативний вплив довіри на досвід та поведінку індивіда, то соціологи вивчають її як чинник, що визначає відносини між індивідами та соціальними групами [130, с. 83].

Взагалі феномен довіри перебуває в тематичному авангарді західноєвропейських наукових досліджень з початку 80-х років минулого століття. Економісти, політологи, соціальні психологи, соціологи з погляду різних теоретичних спрямувань та методологічних забезпечень утверджували думку про те, що довіра є ключовою категорією для розуміння та конструювання моделей суспільного життя, що зумовлено її всеприсутністю у міжлюдських відносинах, тривалість яких не може існувати без певної «дозы довіри та відчуття загального смислу» (П. Штомпка) [131, с. 208].

Основу партнерської моделі взаємовідносин суб'єкта здійснення правоохоронної функції держави – поліції та інститутів громадянського суспільства становить довіра громадян до державних органів. Спираючись на співпрацю з інститутами громадянського суспільства, поліція здійснює правоохоронну діяльність, виконуючи своє головне призначення – служить суспільству. Основною передумовою партнерства поліції і громадянського

суспільства є залучення громадян у процеси забезпечення публічної безпеки та порядку. За партнерської моделі населення не тільки безпосередньо бере участь в охороні правопорядку, а й своєчасно інформує поліцію про всі ситуації, які можуть загрожувати людям, що, своєю чергою, підвищує результативність діяльності поліції. В умовах такої взаємодії поліція є більш доступною для населення, краще реагує на проблеми громадян, частіше залучає і мобілізує населення для виконання завдань з охорони правопорядку. Ефективність здійснення правоохоронної функції держави багато в чому залежить від взаємодії поліції і суспільства [132, с. 244]. О. Проневич аналізуючи довіру населення як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів, розглядає довіру як свого роду емоційний фон ефективної взаємодії правоохоронних органів і населення. Довіра до правоохоронних органів є особливим позитивним ставленням індивідів і різних соціальних груп, що характеризується в емоційному й інтелектуальному аспекті переконаністю у високій мірі передбачуваності сприятливої поведінки і дій. Об'єктивною передумовою надання довіри населення правоохоронним органам є задоволеність їхньою діяльністю [133, с. 227].

Наведені думки свідчать, що принцип довіри суспільства до роботи правоохоронних органів є одним із найбільш чутливих і болючих. Зокрема, за результатами досліджень проведених у 2013–2020 роках, у Харківській області в цілому 37,6 % опитаних довіряють Національній поліції (серед яких 12,8 % довіряють повністю, а 24,8 % певною мірою), баланс довіри (різниця між відсотком тих, хто довіряє і тих, хто не довіряє) покращився і у 2020 році становить – 7,3. Порівняно з 2019 роком довіра збільшилась на 3 % (у 2019 довіра становила 34,1%, баланс довіри –12,7). У м. Харків поліції довіряють 34 % опитаних (серед яких 14,2 % довіряють повністю, а 19,8 % певною мірою), баланс довіри по м. Харків становить –15,6. Порівняно з 2019 роком довіра збільшилась на 2 % (у 2019 довіра становила 31,8 %, баланс довіри – 16,8). У районах Харківської області поліції довіряють 43,4 % опитаних (серед

яких 10,4 % довіряють повністю, а 33 % певною мірою), баланс довіри по районах Харківської області у 2020 році став позитивним і становить +6,4. Порівняно з 2019 роком довіра збільшилась на 6,5 % (у 2019 довіра становила 36,9 %, баланс довіри –7,4) [134, с. 58].

Розуміючи існуючу проблемність, питання «довіри» громадян до роботи правоохоронних органів визначається в окремих нормативних актах як основний критерій оцінювання ефективності їх роботи. На це вказує частина третя ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», де зазначено, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [73]. Правовий механізм проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції визначається Порядком проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.02. 2018 р. № 58, де зазначено, що основними завданнями проведення оцінки є отримання інформації про оцінку населенням якості виконання органами і підрозділами Національної поліції покладених на них завдань і функцій, про відповідність роботи органів і підрозділів Національної поліції очікуванням населення, виявлення тенденцій зміни рівня довіри населення до Національної поліції та факторів, що на них впливають. При цьому основними принципами проведення оцінки є об'єктивність опрацювання інформації про роботу органів і підрозділів Національної поліції, системність оцінювання якості їх роботи [135].

На виконання пунктів 4-5 Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, з метою визначення критеріїв оцінки діяльності органів та підрозділів Національної поліції, наказом голови Національної поліції «Про визначення критеріїв оцінювання діяльності органів і підрозділів Національної поліції України» від 07.05. 2018 р. № 449, встановлено критерії оцінки діяльності органів і підрозділів Національної поліції:

1) рівень довіри населення до Національної поліції України як основний критерій;

2) результат внутрішнього опитування поліцейських щодо рівня задоволеності службою, їх мотивації та управлінської діяльності керівництва;

3) результативність та ефективність діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо виконання пріоритетів, визначених Планом основних заходів на відповідний рік [136].

З цього приводу Т. Гаврилюк зазначає, що «довіра за своєю природою має подвійний характер, будучи одночасно як передумовою, так і наслідком співпраці. Безперечно, є чимало випадків, коли співпраця в силу різних причин розпочинається між суб'єктами без наявної усвідомленої довіри, однак її присутність, хоча б часткова, є обов'язковою, якщо суб'єктів об'єднує спільна мета і вони разом докладають зусиль задля її досягнення. У процесах взаємодії міліції з населенням довіра, навіть незначна, на нашу думку, є фундаментом, який сприятиме ефективнішому здійсненню взаємодії. При цьому, за умови досягнення поставленої мети, взаємодія матиме два взаємозалежні результати: перший – очікуваний результат, другий – більший рівень довіри. Якщо кількість вдалих практик співпраці між міліцією та населенням буде зростати, зростатиме, відповідно, і рівень довіри до неї, що сприятиме її переходу в узвичаєну форму. Саме коли рівень довіри між громадянами та міліцією буде належним, це сприятиме переходу від співробітництва між міліцією та громадянами до формування між ними партнерських відносин» [137, с. 72].

Принцип довіри відповідає й конституційно-правовим засадам. Зокрема, М. Козюбра вважає, що однією із найважливіших складових верховенства права та правової держави є принцип правової безпеки і захисту довіри громадянина до надійності свого правового становища. Він має бути впевненим, що його правове становище залишатиметься стабільним і в майбутньому не погіршуватиметься. Саме на це спрямований принцип «закон зворотної сили не має» (*lex ad praeterian non valet*), який був сформульований

ще давньоримськими юристами на протидію сваволі законодавця, який надавав зворотної сили законам, що погіршували становище людей, карали їх за дії, які на час вчинення визнавалися законними. Мета цього принципу – поставити заслін ущемленню прав і свобод людини з боку влади. Така його спрямованість робить названий принцип важливою гарантією безпеки людини, її довіри до держави [138, с. 7].

Принцип довіри відповідає загальним принципам Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб Організації Об'єднаних Націй від 23.07.1996 р., в якому наголошено, що посадові особи наділені довірою і зобов'язані діяти в інтересах держави. Тому державні посадові особи виявляють абсолютну відданість державним інтересам своєї країни, які представлені демократичними інститутами влади. Вони виконують свої обов'язки і функції компетентно і ефективно у відповідності до законів або адміністративних положень і з повною доброчесністю. Вони постійно прагнуть того, щоб забезпечити найефективніше і вміле розпорядження державними ресурсами, за які вони несуть відповідальність. Державні посадові особи уважні, справедливі і неупереджені при виконанні своїх функцій і, зокрема, у своїх відносинах з громадськістю. Вони ніколи не надають будь-яку неправомірну перевагу будь-якій групі осіб або окремій особі, не допускають дискримінації щодо будь-якої групи осіб або окремої особи або не зловживають іншим чином наданими їм повноваженнями та владою [139].

Принцип довіри також відповідає Кодексу поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку, затвердженого Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979 р., в якому наголошено, що при виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку: поважають та захищають людську гідність та підтримують та захищають права людини по відношенню до всіх осіб; можуть застосовувати силу лише у разі крайньої необхідності й у тій мірі, якою це потрібно виконання їх обов'язків; забезпечують повну охорону здоров'я затриманих ними осіб та, зокрема,

вживають негайних заходів щодо забезпечення надання медичної допомоги у разі потреби; не здійснюють будь-які акти корупції, всіляко перешкоджають будь-яким таким актам та борються з ними; використовуючи всі свої можливості, вони також запобігають і всіляко перешкоджають усім таким порушенням [140].

Принцип забезпечення прав людини правоохоронними органами, означає, що держава гарантує забезпечити права і свободи людини відповідно до принципів і стандартів закріплених у вітчизняних та міжнародних нормативних актах.

П. Рабінович визначає, що забезпечення прав і свобод людини передбачає три елементи (напрями) державної діяльності щодо створення умов для здійснення прав і свобод людини:

1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу формування їх загальносоціальних гарантій);

2) охорону прав і свобод (шляхом уживання заходів, зокрема юридичних, для профілактики порушень прав і свобод);

3) захист прав і свобод людини (відновлення порушення правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [141, с.16-23].

Майже тотожної точки зору дотримується М. Савенко, який вважає, що основу механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина становлять й умови, і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав і свобод громадян. Ефективність такого механізму залежить і від наявності незалежних органів державної влади, які здійснюють захист прав і свобод і контроль за дотриманням і виконанням норм, що встановлюють права і свободи [142, с. 74].

Вищенаведені думки впливають зі змісту положень Конституції України, відповідно до якої: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і

спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3); Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст.19); Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21); Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню (ст. 28); Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (ст. 29); Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56) [8].

Отже, конституційні права і свободи – це встановлені Українською державою, закріплені в її Конституції та інших законодавчих актах певні можливості, які дають змогу кожному громадянину обирати відповідний вид своєї поведінки, користуватися політичними, соціальноекономічними свободами та соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах [143, с. 112].

Про забезпечення пріоритетності прав і свобод людини та громадянина, як визначального чинника у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, мова йде і в Указі Президента України «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24.03.2021 р. №119/2021, яка повинна базуватися на принципах: верховенство права, законність і

справедливість; рівність та недискримінація у забезпеченні прав і свобод людини; об'єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері прав людини, оцінка їх масштабу, пошук оптимальних варіантів їх розв'язання; конкретність, досяжність цілей та вимірюваність очікуваних результатів реалізації Стратегії; відкритість процесу реалізації положень Стратегії; інклюзивність і широке залучення до моніторингу та оцінки прогресу реалізації Стратегії усіх заінтересованих сторін; забезпечення своєчасного реагування на нові виклики, що існують у сфері прав людини [144]. В Стратегії звертається увага на проблеми вирішення, на яких спрямований стратегічний напрям: неефективне розслідування кримінальних правопорушень, що спричинили смерть людини, відсутність компенсаційних механізмів за неефективне розслідування таких кримінальних правопорушень; непропорційне використання сили та спеціальних засобів працівниками правоохоронних органів [144].

При цьому слід зазначити, що серед державних органів, на які покладено обов'язок здійснення заходів щодо забезпечення конституційних прав і свобод громадян, важливе місце відводиться Національній поліції. Вона, порівняно з іншими правоохоронними структурами, вирішує найбільше питань, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини. На цю структуру покладаються функції: захисту прав і свобод громадян від протиправних посягань, забезпечення громадської безпеки [145, с. 37].

Звідси, принцип забезпечення прав людини правоохоронними органами закріплює основні засадничі основи у відносинах правоохоронних органів та громадян, тому, як констатують західноєвропейські вчені, що діяльність поліції і захист прав людини є динамічною сферою досліджень, що постійно розвивається. Останніми роками правозахисне співтовариство розширило сферу своєї уваги, охопивши не лише дії держави та її суб'єктів як порушників прав людини, але й позитивні зобов'язання держави в цій сфері. На основі цього поліцію можна розглядати як структуру, що має захищати права людини [146].

Принцип забезпечення прав людини правоохоронними органами, також впливає із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р., яка має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав правоохоронними органами, а саме: зобов'язання поважати права людини; право на життя; заборона катування; право на свободу та особисту недоторканність; право на справедливий суд; ніякого покарання без закону; право на ефективний засіб правового захисту [147].

Цей принцип відповідає Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання ООН від 10.12.1984 р., що ратифікована Україною 26.01.1987 р. [148], Міжнародному кодексу поведінки державних посадових осіб ООН від 23.07.1996 р. [139], а також іншими міжнародними угодами.

У Конвенції ООН проти катувань чітко визначено такі цілі катувань: отримання від особи або третьої особи свідчень або зізнань; покарання її за дії, які вчинила вона чи третя особа або у вчиненні яких вона підозрюється; залякування; примус. Під час аналізу смислових наповнень термінів «тортури» та «катування» з'ясовуємо, що в українській мові слово «тортури» означає переважно фізичне насильство під час допиту з метою домогтися певних свідчень. Термін «тортури» охоплює вужче та більш специфічне поняття, ніж «катування», яке пов'язане з мученням у широкому розумінні, завданням фізичних страждань взагалі. Таким чином, вживання терміну «катування» регулює заборону жорстокого поводження ширше, на родовому рівні, а не лише щодо певної ситуації [149, с. 446-448].

Утім слід відзначити, що особи, які досліджують скарги про катування або інші види принижуючого гідність поводження, існує тенденція зосереджуватися на інформації про політичних в'язнів, про людей, які пов'язані із політикою та зазвичай знаходяться в опозиції до офіційної влади. Однак «звичайних злочинців» також нерідко піддають катуванням з метою

отримання їх зізнання у скоєнні злочину або з метою вимагання та залякування [150, с. 21].

Принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій, має важливе практичне значення в діяльності правоохоронних органів, він надає можливість здійснювати попередження вчинення проступків, оперативно реагувати на всі правопорушення й інші негативні дії осіб, які порушують встановлений в державі порядок.

Прикладом впровадження таких технологій є створення ситуаційних центрів. Ситуаційний центр – це, передусім, сукупність спеціальних інформаційних технологій та апаратно-програмних комплексів, що реалізують функції підготовки управлінських рішень з урахуванням оцінки їх наслідків, причому процес розробки і прийняття рішення відбувається в реальному часі по відношенню до тих подій, на які треба реагувати [151, с. 11].

Фахівці також звертають увагу, що працівники правоохоронних органів не в повному обсязі використовують впроваджені інформаційні системи, а в умовах проведення реформи в правоохоронній сфері постала проблема простоювання і загублення наявних систем, які довели свою ефективність на практиці [152, с. 84].

С. Свириденко і І. Слісаренко зазначають, що на теперішній час не існує дієвого технічного рішення питання вичерпного розділу різних інформаційних систем в одній автоматизованій системі, забезпечення персоніфікації доступу до відомих інформаційних ресурсів [153, с. 13-14].

Серед головних завдань інформатизації правоохоронної діяльності на сучасному етапі розвитку системи правоохоронних органів в Україні є: створення і сприяння нагромадженню інформації в базах даних за всіма напрямками діяльності правоохоронних органів; забезпечення оперативного доступу користувачів до баз даних безпосередньо з робочих місць правоохоронців; використання аналітичних методів обробки інформації, ресурсів невідомих інформаційних систем для забезпечення правоохоронної діяльності багатовидовою інформацією; визначення перспективних напрямів і

тенденцій розвитку сучасної злочинності; адаптація наявних положень тактики і методики розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах інформатизації; розробка, впровадження та використання спеціального програмного забезпечення [154, с. 182].

Принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій в діяльності правоохоронних органів, має безпосереднє відношення до принципу забезпечення конфіденційності в діяльності правоохоронних органів.

Принцип забезпечення конфіденційності інформації в діяльності правоохоронних органів.

Під час діяльності правоохоронці постійно стикаються із різного виду злочинними діями, особливе місце серед яких займають злочини, що принижують людську гідність (нанесення умисних тяжких тілесних ушкоджень, мордування, катування, насильництво, розбещення неповнолітніх, галтування тощо), тому розголошення такої інформації правоохоронними органами, їхніми посадовими особами, яку вони отримали під час діяльності, може бути розголошена у виключних випадках, при здійсненні слідства, під час розгляду справи в суді, в інших випадках незабезпечення конфіденційності інформації, є порушення прав та свобод людини з боку правоохоронців.

Відповідно до Звіту Національної поліції України про результати роботи у 2021 році лише цими органами щорічно розглядається більше ніж 120 тис. звернень громадян, з яких: більше 40 тис. заяв щодо надання публічної інформації про їх діяльність (30%), 75 тис. клопотань учасників провадження у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення (63%), 5 тис. скарг на діяльність посадових осіб Національної поліції (7%) [155].

Проте інтерес людини відчувати свою автономію в суспільстві, яка захищається правом на приватність (недоторканність приватного життя), знаходиться у діалектичному протиріччі з певними інтересами інших осіб і суспільства, зокрема у забезпеченні безпеки і добробуту, захисті прав і свобод інших осіб. Заради цих інтересів здійснюється боротьба із злочинністю під час

якої нерідко відбувається втручання у приватне життя. Однак це діалектичне протиріччя не може бути вирішено відкиданням одних інтересів на користь іншим. Для його розв'язання вимагається оцінка задіяних інтересів і їх узгодження [156, с. 10].

О. Світличний вважає, що слід врахувати цінність інформації, яка може впливати не тільки на поведінку людей, але й на прийняття рішень, а також впливати на управлінські процеси. Тому слід говорити про достовірність інформації, її «фактаж» та вплив такої інформації на соціум. Одну і ту саму інформацію, ми можемо сприймати по-різному. По-перше цінність інформації залежить від суб'єкта, який розповсюджує інформацію. По-друге, від суб'єкта, який сприймає інформацію. По-третє, важливим є питання способу та засобів розповсюдження інформації [157, с. 91].

При наданні інформації правоохоронні органи повинні дотримуватися принципу захисту особи від втручання в її особисте та сімейне життя. По-друге, слід враховувати, що інформація з обмеженим доступом є конфіденційною.

Актуальність проблеми підсилюється тим, що значна поширеність порушень прав представників вразливих груп, дискримінація їх за ознакою здоров'я та соціального статусу спричиняє глобальні негативні наслідки для суспільства в цілому. Це правові наслідки (порушуються принципи верховенства права, законності, нівелюються ознаки правової держави), медичні (негативний вплив на ефективність боротьби з поширенням наркоманії, ВІЛ-інфекції та інших супутніх небезпечних хвороб), політичні (дискримінація вразливих груп негативно впливає на міжнародний імідж держави), соціально-демографічні, економічні тощо. Таким чином, порушення прав наркозалежних осіб та представників комерційного сексу з боку правоохоронних органів, на нашу думку, мають викликати особливу увагу та занепокоєння з боку як органів державної влади, так і суспільства в цілому, адже вони, окрім іншого, відображають загальну ситуацію із дотриманням прав людини у державі [158, с. 8].

У разі будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації, наприклад, згідно частини другої ст. 28 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські та особи, які мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації [73].

Соціально значуща правова інформація повинна надаватися громадянам через державні або офіційні засоби інформації, відповідним суб'єктом владних повноважень, який спираючись на юридичні факти є гарантом її достовірності. В іншому випадку, суб'єкт владних повноважень, який розповсюдив інформацію, яка не є достовірною, повинен нести відповідальність [157, с. 91].

Зокрема, безпосередньо забезпечення принципу конфіденційності інформації в діяльності правоохоронних органів має Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку від 17.12 1979 р. № 34/169, в ст. 4 якого наголошено, що відомості конфіденційного характеру, одержувані посадовими особами щодо підтримання правопорядку, зберігаються в таємниці, якщо виконання обов'язків чи вимоги правосуддя не вимагають іншого [140].

Цей Кодекс являє собою рамковий документ, що встановлює межі допустимої поведінки осіб, діяльність яких пов'язана з підтриманням правопорядку та наділених відповідними повноваженнями щодо припинення правопорушень та затримання правопорушників. Прийняття Кодексу зумовлене суспільною важливістю функцій і завдань, які виконують органи з підтримання правопорядку, необхідністю дотримання прав людини в процесі їх виконання, можливими зловживаннями в діяльності відповідних посадових

осіб, необхідністю дотримання цими особами етичних норм та здійснення самоконтролю в процесі виконання ними своїх завдань і функцій [159, с.110].

Європейський кодекс поліцейської етики, викладений у Рекомендації Rec (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19.09.2001 р.: поліція не повинна порушувати прав кожної людини на повагу до її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей; збір, зберігання і використання поліцією даних особистого характеру мають відповідати міжнародний принципам захисту даних і, зокрема, обмежуватися тим, що необхідно для досягнення законних, справедливих і конкретних цілей; поліція має забезпечувати необхідну підтримку, допомогу та інформацію для жертв злочинів без будь-якої дискримінації [160].

Декларація про поліцію, затверджена Резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 від 08.05.1979 р.: поліцейський повинен зберігати таємницю всіх секретних матеріалів, що потрапляють у поле його уваги, якщо виконання обов'язків чи правові норми не наказують іншого [159].

Здійснене дослідження принципів адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, вказує на те, що вони є основними засадами діяльності правоохоронних органів, їх посадових та службових осіб. З метою удосконалення основних засад діяльності правоохоронних органів України, обґрунтовано, що забезпечення діяльності правоохоронних органів також повинно базуватися на таких принципах, як:

- принцип забезпечення довіри;
- принцип забезпечення прав людини;
- принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій;
- принцип забезпечення конфіденційності інформації.

Запропоновані та досліджені принципи відповідають вітчизняній адміністративно-правовій доктрині, міжнародним стандартам і принципам, правовідносинам посадових та службових осіб правоохоронних органів з громадянами [162, с. 101].

Таким чином, детально досліджені та обґрунтовані принципи, є методичною основою для подальших наукових досліджень та здійснення діяльності правоохоронними органами [163, с. 60].

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано, що незважаючи на різні наукові підходи до методології юридичної науки, структура методологічного інструментарію пов'язаного із правовим забезпечення діяльності правоохоронних органів охоплюється сукупністю методів, системою принципів, формами, способами і процедурами, які є інструментарієм дослідження обраної тематики. Поглиблення вивчення методологічних підходів, пов'язаних із адміністративно-правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів, охоплюється сукупністю теоретичних та практичних навичок.

Сформульовано авторське визначення поняття «методологія адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів» як систему правил, принципів, засобів, форм і групи методів проведення повноцінного, всебічного й обґрунтованого наукового пізнання державно-правового явища.

2. Теоретично обґрунтовано, що до структури адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів, слід віднести такі елементи:

1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини, що виникають в ході реалізації суб'єктами владних повноважень правоохоронної діяльності;

2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення – правоохоронні органи, їх посадові і службові особи, діяльність яких регламентована норми права – адміністративно-правими нормами;

3) адміністративно-правові норми (сукупність правових норм), що забезпечують діяльність правоохоронних органів з метою реалізації завдань і функцій держави, мають переважно імперативний характер;

4) адміністративно-правові відносини (правові відносини) завжди мають публічний характер, виникають і припиняються з настанням юридичних фактів;

5) гарантії професійної діяльності правоохоронців охоплюють комплекс закріплених у нормативно-правових актах організаційних, правових, економічних та соціальних гарантій правоохоронця.

3. Доведено, що важливим напрямом розвитку сучасного адміністративного права є удосконалення основних засад діяльності правоохоронних органів, яка повинна базуватися на таких принципах:

принцип забезпечення довіри;

принцип забезпечення прав людини;

принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій;

принцип забезпечення конфіденційності інформації.

Запропоновані принципи відповідають вітчизняній адміністративно-правовій доктрині, міжнародним стандартам і принципам, правовідносинам посадових та службових осіб правоохоронних органів з громадянами.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

2.1 Характеристика правоохоронної функції держави в сучасних умовах

Діяльність держави не можлива без правоохоронної функції, яка належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій закріплених в Конституції і законах України, метою якої є забезпечення прав і свобод громадян, гарантій їх ефективної реалізації та захисту, гарантування та забезпечення встановленого правового порядку і державної безпеки забезпечується спеціально уповноваженими правоохоронними органами, організація, завдання, повноваження, права і обов'язки та порядок їх діяльності визначаються законами України [164, с. 47].

Варто констатувати, що термін функція має багато значень і вживається в математиці, соціології, кібернетиці, філософії тощо. Тобто, цей термін використовується в різних сферах суспільного життя. Тому слід погодитися з думкою О. Радченка, який констатує, що сьогодні державна влада стає об'єктом науково-теоретичного аналізу багатьох наук – як державного управління, так і політології, соціології, права, криминології, філософії тощо. Кожна з них має власний предмет для дослідження, змістовно виділяє своє особливе розуміння держави та державної влади. При цьому саме філософська інтерпретація влади ґрунтується на суб'єкт-об'єктному типі міжлюдських взаємин, які виступають або як єдино доступний предмет досліджень, або як прихована умова щодо можливості здійснення такого дослідження. У філософсько-методологічному значенні державна влада вивчається як складова феномена людського життя, як те реальне буття, яке може бути представлене через систему інституалізації відносин людей та

спільності їх дій. У філософському ж контексті державна влада визначається як вид соціально-політичної влади, що відрізняється такими рисами, як тотальність, публічність та легітимність [165, 61].

Взагалі «визначення функцій держави залежить від низки чинників – правових, політичних, ідеологічних, соціальних та ін.» [166, с. 17].

Для нормального функціонування, повноцінного здійснення завдань та реалізації функцій, як зазначає Н. Юзікова, створюються державні організації, які є складовими механізму держави. Механізм держави – це система всіх державних організацій, діяльність яких спрямована на здійснення та реалізацію функцій держави. Частина державних організацій наділена владними повноваженнями, за допомогою яких здійснюється управління в суспільстві з метою реалізації завдань і функцій держави [167, с. 5].

І. Арістова звертає увагу, що кожна функція держави має певний зміст, бо передбачає діяльність у конкретній сфері суспільного життя, демонструє, що роблять органи держави, які питання вони вирішують тощо. Кожній із функцій держави притаманний свій об'єкт, і саме об'єкти слугують одним із основних критеріїв розмежування функцій держави. Залежно від сфери і об'єкта функції держави класифікують на внутрішні і зовнішні. Внутрішні функції – це такі напрямки діяльності держави, які здійснюються в межах певної держави і в яких конкретизовано внутрішню політику у сфері економічних, ідеологічних, політичних, екологічних, культурних та інших аспектів життя суспільства, які зумовлені необхідністю вирішення внутрішніх завдань, що стоять перед державою. Зовнішні функції – це напрямки діяльності держави за її межами, що забезпечують здійснення її зовнішньої політики у взаємовідносинах з іншими державами та вирішення інших цілей і завдань, які стоять перед нею на міжнародній арені [168, с.18].

Отже, термін «функція держави» активно використовується для розкриття її внутрішніх та зовнішніх функцій. Вищезазначені функції держави знаходить своє відображення в положеннях статей 3, 6, 8, 9, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 55, 56, 64, 124, 140, Конституції України, й охоплюються комплексом

економічних, правових, соціальних та інших функцій без яких неможливо уявити сучасну українську державу [9].

Варто наголосити, що функції держави є базовою науковою категорією теорії держави і права, що пройшла становлення в юридичній науці шляхом еволюції правової, політичної та філософської думки [169, с. 67].

Значну роль в діяльності правоохоронних органів відіграють внутрішні функції держави. Зокрема, О. Безпалова до ознак правоохоронної функції держави зараховує такі: а) стабільність (усталеність), що означає постійний характер цієї функції протягом тривалого періоду часу; б) комплексність, що є свідченням наявності абсолютно різнопланових суспільних відносин, стосовно яких має здійснюватися правоохорона; в) цілеспрямованість та узгодженість (організованість); г) здійснення значною кількістю суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування і громадськості); д) пріоритет прав людини, який має бути загальним правовим орієнтиром діяльності держави, спрямованої на гарантування й забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, а також вироблення дієвого механізму їх реалізації; е) управлінський характер (правоохоронна функція держави конкретизує мету державного управління у правоохоронній сфері) [170, с. 59]. На її думку ці ознаки дають змогу вести мову про правоохоронну функцію держави як цілісну категорію [170, с. 59].

На відміну від О. Безпалової, О. Соколенко дає більш змістовну характеристику ознак правоохоронної функції держави й виокремлює такі ознаки правоохоронної функції держави: правоохоронна функція становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики; зміст правоохоронної функції складає забезпечення охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку; правоохоронну функцію характеризує цілісність і внутрішня узгодженість, організованість і цілеспрямованість, стабільність і постійність, однорідність і різноплановість; правоохоронна функція ґрунтується на принципах

верховенства права, законності, пріоритету прав і свобод людини і громадянина, самостійності, професійності, прозорості та ефективності; правоохоронна функція реалізується у відповідних правових і організаційних формах за допомогою державно-владних методів переконання та примусу; реалізація правоохоронної функції вимагає її своєчасного забезпечення достатніми матеріально-технічними, фінансовими та кадровими ресурсами, формування адекватної нормативно-правової та організаційної основи правоохоронної діяльності [171, с. 851].

О. Кобзар також звертає увагу на те, що напрямки правоохоронної діяльності одночасно відображають як поставлені перед нею загальні завдання, так і конкретні функції її суб'єктів та способи й форми їхньої реалізації. До основних напрямків правоохоронної діяльності відносять такі: попередження правопорушень; виявлення правопорушень; припинення правопорушень; розкриття правопорушень; розслідування правопорушень; притягнення до юридичної відповідальності правопорушників; виконання заходів юридичної відповідальності. У правоохоронній діяльності за функціональним критерієм виділяється попереджувальний, охоронний (захисний), регулятивний і контрольнаглядний напрямки [172, с.12]

Н. Арабаджи зазначає, що окрема конкретна функція держави поєднує в собі зміст, форми та методи здійснення впливу відповідною гілкою державної влади (законодавчою, виконавчою, судовою), застосування якого пов'язано з особливостями конкретного об'єкту державного впливу. За сферами діяльності держави її основні функції поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні функції здійснюються в межах держави. Зовнішні функції держави забезпечують здійснення її зовнішньої політики. Одним із найбільш важливих показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини, «людина має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, але й на практиці». Правоохоронні органи виконують ті внутрішні функції в державі, які мають завданням протидію загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку [173, с. 10].

З приводу внутрішніх функцій Ю. Коломоєць зазначає, що вона є провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист суверенітету, територіальної цілісності, національної безпеки і державного кордону. Правоохоронна функція держави полягає у забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин. Вона була притаманна державі завжди і є однією з провідних у її діяльності. Завдяки саме цій функції забезпечується існування, благополуччя самого суспільства, особистості в ньому [174, с. 102-104].

Варто погодитися із слушною думкою В. Ковальського, що правоохоронна функція держави полягає у забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки, правового порядку; вона спрямована на охорону конституційних прав людини і громадянина, а також на відновлення (компенсацію) порушених прав [175, с. 698].

У свою чергу П. Онопенко переконаний, що правоохоронна функція держави є однорідними, стійкими напрямками діяльності держави, спрямованими на задоволення охоронних правових потреб, котрі об'єктивно зумовлюють вказані напрямки діяльності держави. Він поділяє правоохоронні функції на:

1) внутрішні правоохоронні функції держави, котрі охоплюють функції охорони прав та свобод особи, забезпечення правопорядку;

2) зовнішні правоохоронні функції держави, що складаються з участі держави в охороні прав і свобод особи на міжнародній арені, а також участі в підтримці міжнародного правопорядку [176, с. 9-10].

О. Соколенко правоохоронну функцію держави визначає як комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямовану на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права і правовідносин, а також захисту

основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку [171, с. 851].

На відміну від О. Соколенко, В. Харченко визначає, що правоохоронна функція держави як об'єкт адміністративно-правового забезпечення – це суспільні відносини, які формуються та розвиваються у процесі здійснення державою (переважно в особі її органів) діяльності пов'язаної з забезпеченням прав, свобод, інтересів людини та громадянина, а також конституційного ладу, зміцненням правопорядку, протидією злочинності, застосуванням спеціальних засобів і заходів, у тому числі примусового характеру, що гарантує існування держави та розвиток різноманітних сфер суспільного життя, забезпечує прогресивну динаміку суспільства, за допомогою адміністративно-правових норм [177, с. 276].

На думку О. Безпалової правоохоронна функція держави – це самостійний комплексний напрямок діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних та недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян зокрема [170, с. 58].

З огляду на вищезазначене заслуговує на увагу визначення, яке надано Ю. Загуменною та С. Островським. На думку першої, головна правоохоронна функція держави включає до себе такі види: профілактична (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права); захисна (захист життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб); охоронна (охорона громадського порядку, громадської безпеки та власності); оперативна розшукова; розслідування злочинів; судового розгляду справ; розгляду справ про адміністративні правопорушення; розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення (тобто розгляду справ про адміністративні

правопорушення, вчинені юридичними особами або громадянами-підприємцями); виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів; ресоціалізаційна (дана функція є найбільш характерною для органів та підрозділів у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі) [178, с. 66].

С. Островський вважає, що «правоохоронна функція держави – це цілеспрямована діяльність держави, що здійснюється спеціально уповноваженими органами, шляхом застосування правових заходів впливу, з метою розв’язання таких проблем як: боротьба зі злочинами проти життя, здоров’я, свободи, гідності особи та власності; боротьба з тероризмом і міжнародною злочинністю; боротьба з незаконними діями, пов’язаними зі зброєю, боєприпасам, вибуховими, отруйними речовинами і радіоактивними матеріалами; боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин; боротьба зі злочинами у сфері економіки, зокрема у сфері оподаткування, легалізації (відмивання) доходів, отриманих від злочинної діяльності, підроблення грошей, документів та інших цінних паперів; боротьба з контрабандою товарів та/або інших предметів; боротьба зі злочинами, об’єктом яких є культурні та історичні цінності; боротьба зі злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматних систем, комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку, охорони та захисту законних інтересів громадян, державних і громадських організацій» [179, с. 47].

Проте ми не в повній мірі погоджуємося із наведеними вище визначеннями щодо дефініції «правоохоронна функція держави», оскільки взявши за основу норми статей Кодексу України про адміністративні правопорушення чи/або Кримінального кодексу України, науковці вибірково здійснили перелік видів правоохоронної функції держави здебільшого звертаючись до норм вказаних законодавчих актів.

У цьому аспекті є слушною думка відомого юриста і філософа Ганса Кельзена, одного з основних теоретиків правового позитивізму, який зазначав, що за трактування функції держави допускається ототожнення головних напрямків діяльності держави із самою її діяльністю [180, с. 180].

І. Солов'євич вважає, що головним завданням правоохоронної діяльності є забезпечення функціонування системи правовідносин та її захист від будь-яких посягань [181, с. 14]. Водночас Р. Шай вважає, що сутність правоохоронної діяльності найповніше розкривається через такі її ознаки:

- а) це діяльність, спрямована на охорону права від будь-яких порушень;
- б) вона може здійснюватися не в будь-який спосіб, а лише через застосування нормативно-правових актів;
- в) ця діяльність має відповідати приписам матеріального закону, відхилення від цієї норми вважається незаконним;
- г) реалізується з дотриманням законодавчо встановлених процедур, порушення яких тягне за собою визнання рішення незаконним;
- д) безпосередньо пов'язана із застосуванням примусу стосовно осіб, які порушують право;
- е) реалізується спеціально уповноваженими на те органами, основу яких становлять професійно підготовлені службовці [182, с. 15].

Вищенаведені думки вказують, що при характеристиці правоохоронної функції держави, науковці у своїй більшості охарактеризували основні напрями діяльності держави. Окрім того в спеціальних наукових дослідженнях, крім правоохоронної функції держави, науковці характеризують й правоохоронну діяльність.

Що стосується правоохоронної діяльності, то слід погодитися із висновками А. Біласа, який вважає, що правоохоронна діяльність, безумовно, є складною юридичною категорією, тому з'ясування сутності її природи є багатоаспектним завданням [183, с. 13]. Водночас він вважає, що у юриспруденції сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття правоохоронної діяльності як наряду чи форми діяльності держави, а

можливо і не тільки держави, іноді правоохоронну діяльність чітко не відрізняють від судової і правозахисної. В основі різних визначень правоохоронної діяльності лежить критерій наявності державних і недержавних суб'єктів такої діяльності. Більшість авторів вважають, що правоохоронна діяльність може здійснюватися як державою, її органами, посадовими особами, так і недержавними структурами [183, с. 13-14].

З приводу правоохоронної діяльності Н. Юзікова зазначає, що вона є різновидом суспільної і державної діяльності, яка здійснюється від імені та за дорученням держави відповідно до закону уповноваженими спеціальними структурними формуваннями. Характеризуючи ознаки правоохоронної діяльності, вона звертає увагу на кілька положень. По-перше, вона притаманна не тільки державним організаціям, а й недержавним установам, таким, наприклад, як адвокатура, що покликана здійснювати захист прав та інтересів суб'єктів правових відносин. По-друге, правоохоронна діяльність спрямована не тільки на боротьбу, запобігання злочинності та правопорушенням, а й на захист прав та інтересів осіб, їх поновлення у разі порушення [167, с. 7].

А Кучук визначає, що правоохоронна діяльність – це «професійна діяльність спеціально уповноважених державою органів та організацій, що здійснюється на підставі закону та відповідно до закону, а у випадках встановлених законом – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів й спрямована на охорону прав та свобод людини і громадянина, законності та правопорядку, усіх встановлених та врегульованих правом суспільних відносин» [184, с. 199].

Отже, аналіз доктринальних думок вказує на те, що у визначенні поняття «правоохоронна функція держави» існують різні точки. Погоджуючись із вищевикладеними думками, зазначимо, що сьогодення правоохоронна діяльність має певні відмінності, від тих, що виконували вітчизняні правоохоронці з часу незалежності української держави. Російська військова агресія проти України суттєво вплинула на правоохоронну

діяльність усіх без винятку правоохоронних органів, посадових і службових осіб, військовослужбовців, що не могло позначитися на зміні у повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках, порядку та процедурах їх діяльності [185, с. 74].

Незважаючи на те, що Конституцією України встановлене загальне правило, згідно з яким конституційні права і свободи гарантуються. Це означає, що вони не лише проголошуються, декларуються державою, а й мають реалізовуватися за допомогою відповідного механізму [186, с. 75].

Проте, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII, який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [187]. Внаслідок військової агресії Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [188], затвердженого Законом України від 24.02.2022 року № 2102-IX [189], в Україні введено воєнний стан, що призвело до тимчасового обмеження прав і законних інтересів осіб. Введення воєнного стану не могло не позначитися на діяльності правоохоронних органів.

Водночас, не зважаючи на те, що права та свободи громадян в період дії воєнного стану обмежуються, правоохоронці здійснюють відповідні заходи із забезпечення їх прав і свобод, національної безпеки і оборони країни. Проте такі дії неможливі без нормативного забезпечення, оскільки форми і методи діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану є дещо іншими, ніж ті, відповідно до яких вони діяли до початку військової агресії. Це спонукало законодавця прийняти відповідні зміни в законодавстві України. Наприклад, Законом України від 24.02. 2023 р. №2952-IX було внесено зміни до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України [190], щодо порядку проходження військової служби за контрактом

іноземцями та особами без громадянства у Збройних Силах України [191] та багатьох інших.

Особливих змін зазнав Закон України «Про Національну поліцію» від [73], ст. 8 якого було доповнено частиною четвертою, а саме: «Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [187].

Також було внесено зміни в систему і правовий статус діяльності поліції, а також окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану [192]. Суттєвих змін зазнали ст. ст. 23, 24 Закону, що визначають повноваження поліції. Відповідно до внесених змін поліція зобов'язана: здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про електронні комунікації»; вживати всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я; у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [73]. Також Законом України 21.03. 2023 р. № 3000-IX, було внесено зміни до Кодексу України про адміністративні

правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану [193].

Отже, з урахуванням вищевикладеного, можна дійти проміжного висновку, що внесені до законодавчих актів зміни, свідчать, що реалізуючи правоохоронну функцію держави правоохоронні органи поєднують в собі низку спеціальних прийомів та методів, які пов'язані з особливостями діяльності конкретного правоохоронного органу в період режиму воєнного стану. Правоохоронна функція держави охоплює визначну Конституцією і законами України діяльність уповноважених правоохоронних органів, яка в залежності від конкретних обставин, може змінюватися і набувати нових рис [185, с. 75].

Окрім вищевикладеного, важливу роль в діяльності правоохоронця відіграє його професійна компетентність, особисті позитивні людські якості: доброта, моральність, дисциплінованість, відповідальність та інше, що впливає на формування правоохоронця як особистості.

З цього приводу варто погодитися з думкою науковців, які стверджують, що професійна діяльність впливає на загальне формування культури особистості, оскільки вона, в умовах розвитку сучасного суспільства, пов'язана з тим, що професійна діяльність є основою існування соціальної, правової, економічної та культурної політики держави, яка впливає на якісне та вчасне виконання службових обов'язків та повсякденну реалізацію прав та обов'язків людини [194, с. 54].

Що стосується професійної діяльності правоохоронця, то варто звернути увагу, що така діяльність нерозривна пов'язана із професійною компетентністю. Частина перша ст. 1 Закону України «Про державну службу» визначає, що державна служба — це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, а пункт 5 частини першої ст. 5 того ж закону надає визначення, що професійна компетентність — це здатність особи в межах визначених за

посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [115].

На відміну від законодавчого визначення, поняття «професійна компетентність» надається в Положенні про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. №106, згідно із яким, професійна компетентність – це здатність учасника професійного навчання в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [195].

Для професійної компетентності державних службовців характерна певна структурованість. Зокрема, С. Кушнір виділяє такі її елементи:

1) набір спеціальних знань (законодавство у сфері державної служби, державна мова, основи діловодства), умінь та навичок (здатність особи належно виконувати певні дії під час тієї чи іншої діяльності на основі набутих знань:здійснення комунікації та взаємодії, лідерство, управління фінансовими активами тощо);

2) сукупність професійних та особистісних якостей державного службовця – рівень володіння необхідними знаннями, навичками, цінностями, особистими якостями, які мають прояв у поведінці державного службовця та сприяють досягненню успішних результатів діяльності;

3) реалізація на практиці наявних знань та досвіду для ефективного та результативного виконання службових повноважень та подальшого професійного та особистісного розвитку [196, с. 39-40].

Отже, професійна компетентність – це сукупність набутих і необхідних професійних знань, умінь та практичних навичок, які в залежності від сфери

професійної діяльності може виконувати правоохоронець в межах визначених за посадою повноважень відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [197, с. 258].

Незважаючи на специфічну діяльність правоохоронних органів, аналіз їх діяльності дозволяє обґрунтовано вважати, що кожен правоохоронець повинен бути висококультурною, освіченою людиною, мати високий рівень правової культури, толерантності, людяності.

Формування культури особистості залежить також і від сфери професійної діяльності, її суспільної, соціальної значимості, вимоги до професіоналів закріплюються на різних рівнях: законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, звичаями ділового обороту. Необхідність володіння відповідним набором знань, властивостей, характеристик, практичних навиків, завдяки яким, фахівець, при виконанні службових повноважень, зможе виконувати ті чи інші функції, ту чи іншу діяльність, яка визнається професійною, при цьому істотну роль відіграватимуть соціальні мотиви: самоповаги, самовираження, самореалізації та самоосвіти, які реалізуються в спільній професійній діяльності [194, с. 54].

Повсякчас, сучасне суспільство вимагає від працівника поліції високого культурного рівня, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, уміння застосовувати свої знання в різних сферах правоохоронної діяльності, що об'єктивно потребує переосмислення існуючої системи підготовки кадрів для поліції [198].

Професійна компетентність, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями, покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знання та практичними навичками, який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, встановлений в державі правовий порядок та безпеку [197, с. 258].

З цього приводу Д. Швець наголошує, що для того щоб правоохоронець відповідав новим вимогам часу та міг успішно виконувати свої службові обов'язки в новоствореній поліції, має бути оновлена система конкурсного відбору і професійної підготовки поліцейських з урахуванням досвіду провідних країн Європи [199, с. 103]. Це також стосується і правового виховання правоохоронців. Так, здійснюючи теоретико-правове дослідження правового виховання працівників органів внутрішніх справ Р. Андрусишин акцентує увагу, що правове виховання пересічного громадянина та працівника поліції через об'єктивні умови не може бути тотожним та збігатися за змістом. У межах навчального процесу правове виховання майбутніх працівників поліції – це педагогічний процес, спрямований на формування цінностей і самосвідомості курсанта як суб'єкта професійної діяльності. Це цілеспрямований і системний процес формування правових знань, поглядів, уявлень, установок, орієнтацій правової свідомості, культури та правомірної поведінки, що сприяє дотриманню працівниками органів внутрішніх справ правових норм і захисту прав та свобод людини і громадянина [200, с 48].

Однією із важливих функцій держави є організаційно-правове забезпечення спеціальної професійної підготовки та навчання правоохоронця.

З огляду на зазначене питима вага щодо набуття необхідних професійних і спеціальних знань правоохоронця відводиться в положеннях спеціальних законах та підзаконних нормативних актах, що регулюють діяльність правоохоронних органів України. З цією метою проаналізуємо окремі нормативно-правові акти. Згідно ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію», професійне навчання поліцейських складається з: 1) первинної професійної підготовки; 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; 3) післядипломної освіти; 4) службової підготовки [73].

Порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України. Поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок,

необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними освітніми програмами (планами), підготовка фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечення навчання, виховання та професійна підготовка майбутнього правоохоронця здійснюється з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснення наукової і науково-технічної діяльності здійснюється відповідно до Положення про вищі навчальні заклади МВС, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 р. №62 [201].

На сьогодні тільки в закладах Міністерства внутрішніх справ України діють: Національна академія внутрішніх справ; Харківський національний університет внутрішніх справ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Донецький державний університет внутрішніх справ; Львівський державний університет внутрішніх справ; Одеський державний університет внутрішніх справ; Національна академія державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького; Національна академія національної гвардії України; Національний університет цивільного захисту України; Львівський державний університет безпеки життєдіяльності; Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту [202].

Як слушно зазначає Г. Яворська, професійна підготовка майбутніх працівників поліції – це соціальний і освітній процес, через який опосередковано виявляється соціальне замовлення на спеціаліста – фахівця правоохоронних органів, який здатен ефективно виконувати завдання та функції, покладені на нього, як на представника закону, та є складною педагогічною, зокрема дидактичною та організаційно-управлінською проблемами [203, с. 24].

Тому можна вважати, що виконання завдань правоохоронної функції держави покладено на правоохоронні органи, які від імені держави захищають визначені Конституцією і законами України встановлений і гарантований в державі порядок та безпеку.

Разом з тим, ефективність функцій держави залежить від багатьох факторів, головними серед яких є правильність визначення цілей, методів і засобів, які потрібно здійснити для виконання певної функції, достатність і забезпеченість матеріальними ресурсами та повноваженнями органів (посадових осіб), які залучаються державою для цього [204, с. 60].

Перефразуючи наведену вище думку, треба звернути увагу й на те, що діяльність правоохоронних органів залежить від багатьох факторів, які впливають на їх правоохоронну діяльність, відповідно до тих завдань, мети, цілей та напрямів діяльності, що ставляться державою перед конкретним правоохоронним органом.

Розглянемо це на прикладі Державної прикордонної служби України. Так, відповідно до положень Закону України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04. 2003 р. № 661-IV, основними функціями цього правоохоронного органу спеціального призначення є: охорона державного кордону України; здійснення в установленому порядку прикордонного контролю; участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; координація діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України [205].

Тому, «вкрай необхідним, у теоретичному і практичному вимірах, є чітке розмежування завдань, мети чи цілей, функцій (напрямів) і видів правоохоронної діяльності. Це дуже близькі, але, все ж таки, не рівнозначні поняття. В юридичній літературі, та й в законодавстві, вони часто ототожнюються. Частково це пояснюється тим, що функції, як і завдання, слугують досягненню певної мети. Таким чином, важливість правоохоронної діяльності визначається її метою, яка полягає в охороні прав і свобод людини та громадянина, громадського порядку; забезпеченні громадської безпеки; підтриманні правопорядку; втіленні в життя принципу верховенства права. Ця

мета досягається при реалізації завдань і функцій, що покладаються суспільством і державою на цей вид діяльності» [36, с. 50].

Аналіз Закону України «Про Державну прикордонну службу України» та спеціальних законів, які регламентують діяльність цього та інших правоохоронних органів, вказують на те, що по-перше, «правоохоронна діяльність має владний характер, який полягає у захисті певних суспільних відносин уповноваженими органами. Це певний різновид діяльності, яка здійснюється від імені та за дорученням держави, відповідними (уповноваженими) органами та посадовими особами, їх приписи є обов'язковими для адресатів. З метою припинення протиправної діяльності правоохоронні органи в рамках своїх повноважень використовують як запобіжний захід – примус» [206, с. 14-15]. По-друге, «правоохоронна діяльність має правозастосовний характер рішень, що приймаються. Її особливість полягає не у встановленні нових норм права, а у застосуванні чинних норм. Дії та результати дій суб'єктів правоохоронної діяльності спрямовані не на себе, а на інших суб'єктів, створюючи, змінюючи, захищаючи, підтверджуючи або припиняючи права та обов'язки останніх [206, с.15]. Так, згідно ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» органам, підрозділам, військовослужбовцям, а також працівникам Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових обов'язків можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, для виконання покладених на Державну прикордонну службу України завдань, зокрема, надається право: вимагати від фізичних осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Державної прикордонної служби України; у випадках та в порядку, передбачених законами України, розглядати справи про правопорушення, накладати стягнення або передавати матеріали про правопорушення на розгляд інших уповноважених органів виконавчої влади або судів; здійснювати адміністративне затримання осіб на підставах і на строки, визначені законами, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перетнули

державний кордон України, стосовно яких прийнято в установленому порядку рішення про передачу їх прикордонним органам суміжної держави, на час, необхідний для такої передачі; тримати осіб, затриманих в адміністративному порядку, в спеціально обладнаних для цих цілей приміщеннях [205].

Визначені у ст. 20 та інших статтях Закону України «Про Державну прикордонну службу України» повноваження цього органу, вказують, що «правоохоронна діяльність здійснюється не будь-яким способом, а лише із застосуванням юридичних заходів впливу до правопорушників. До них прийнято відносити заходи державного примусу і стягнення, регламентовані законом» [206, с.15].

Наприклад, злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника Державної прикордонної служби України під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних з охороною державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні чи здійсненням прикордонного контролю в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України або контрольних пунктах в'їзду-виїзду, або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, який бере участь в охороні державного кордону України, згідно частини першої ст. 185-10 КУпАП – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [205].

На думку В.Терехова розвиток сучасної правоохоронної діяльності характеризується: позбавленням надмірного інтересу до примусу; актуалізацією функції з надання послуг, проведенням просвітницької роботи, утвердження прозорості, підзвітності та підконтрольності громадському суспільству; поглибленням інтеграції правоохорони у сферу інформаційних, комерційних відносин; підвищенням відповідальності реалізації правоохоронної функції перед місцевою громадою завдяки реформі

децентралізації; посиленням вимог до якості нормативного забезпечення правоохоронної інфраструктури, особливо антикорупційної складової [207, с. 91]. Ми вважаємо, що теза В. Терехова: «розвиток сучасної правоохоронної діяльності характеризується позбавленням надмірного інтересу до примусу», змушує нас не погодитися із таким твердженням. Для прикладу, за даними Держстату України кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, (тис. осіб) за 2015-2017 р.р., виглядає наступним чином: 2015 – 1984 ; 2016 – 2183,6; 2017– 2885,3 [208].

Наведене свідчить про тенденцію зростання кількості адміністративних правопорушень та застосування державного примусу уповноваженими на виконання вказаної функції органами держави. Інший приклад. За даними Центра правових досліджень поліцейська статистика щодо домашнього насильства у 2018 році виглядала наступним чином: було виявлено 73,3 тис. осіб, які вчинили 101,9 тис. адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-2 КУпАП. З них: психологічне – 71,5 тис., фізичне – 6,3 тис. та економічне – 345, невиконання термінового заборонного припису – 0, неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення заборонного припису – 0. Як бачимо, відмічається певна динаміка зростання кількості даних правопорушень, що фіксуються Нацполіцією [209].

З цього приводу Є. Лаврентьєв зауважує, що за даними звіту 1-КОР кількість протоколів про корупційні правопорушення, направлених до суду у 2019 (без повторно направлених), склала 11 229 проти 10 110 у 2018 році та проти 5 846 – 2017 року. Особливо цікавим у наведених цифрах, є те, що тенденція зростання кількості протоколів поряд із розширенням кола суб'єктів відповідальності та складів правопорушень [210, с.172].

Досліджуваний період за всі роки статистичних спостережень вирізняють нові та триваючі тенденції, як загального характеру, серед яких безпрецедентне збільшення правопорушень, пов'язаних із корупцією, що пояснюється зростанням фактів порушень вимог фінансового контролю

внаслідок активізації діяльності ОВС, а також рекордна інтенсифікація розглянутих судами справ на фоні зростання направлених до суду протоколів, так і окремого характеру – злам практики «недосяжності» відповідальності відносно депутатів обласного рівня, ситуація з професійними суддями лишилась негативною [210, с.175-176].

Зазначені статистичні дані вказують на зростаючу тенденцію застосування уповноваженими органами держави до порушників заходів адміністративного примусу.

На державу покладається функція соціального захисту та фінансового забезпечення посадових осіб та інших працівників правоохоронних органів. Згідно ст. 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ, соціальний захист військовослужбовців – це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [211]. Зокрема, порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України регламентується постановою Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30.08. 2017 р. № 704 [212], а також Інструкцією про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25.06.2018 р. № 558, в якій термін «грошове забезпечення» означає гарантоване державою грошове забезпечення в обсязі, що відповідає умовам проходження військової служби

та стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. Грошове забезпечення визначається залежно від посади, військового звання, тривалості, інтенсивності та умов військової служби, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця [213].

Згідно ст. 27 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», фінансування діяльності Державної прикордонної служби України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших джерел, передбачених законодавством. Пільги, компенсації та гарантії, передбачені цим Законом, надаються за рахунок і в межах бюджетних асигнувань на утримання відповідних бюджетних установ [205].

На думку Д. Белова реалізація правоохоронними органами держави своїх функцій в сучасних умовах вимагає, очевидно, переходу з характерного для «теорії відображення» двоелементного складу «реальність конституціоналізму – наука конституціоналізму» на п'ятиелементний: «ідея конституціоналізму – реальність конституціоналізму – пізнання ідей конституціоналізму – пізнання самої реальності конституціоналізму – комплексне пізнання конституціоналізму». При цьому, різниця між згаданими формами сприйняття конституціоналізму полягає в тому, що за допомогою першого складу можна розглядати примітивно організовану матерію конституціоналізму, чи матерію на дуже високому рівні генералізації, а за допомогою другого – матерію конституціоналізму, яка складається з об'єктів, що мають складну організацію, чи доступніший для пізнання рівень генералізації [214, с. 45].

Водночас сучасна правоохоронна функція держави характеризується як комплексний напрямок державної політики, за допомогою якого досягається охорона прав, свобод та інтересів людини і громадянина, забезпечення законності, конституційного ладу, правопорядку та безпечного існування суспільства, його елементів [207, с. 91].

Крім внутрішньої, одним із напрямків правоохоронної функції української держави є її зовнішня діяльність.

Україна, яка входить до першої десятки держав за участю в миротворчих місіях, з липня 1992 р. у статусі незалежної держави почала брати участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій, що підтверджує дійсні наміри нашої держави щодо активного включення до колективних заходів збереження миру та стабільності як у Європі зокрема, так і у світі загалом [215, с. 90].

Ураховуючи, що Україна є членом міжнародних і регіональних організацій, безперечним чинником її участі в миротворчих операціях виступають сформульовані юридичні засади та базові документи цих організацій. У першу чергу це Статут Організації Об'єднаних Націй, рішення Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН; по-друге, це базові документи Організації безпеки та співробітництва в Європі, членами яких є Україна. Дотримання Україною цих провідних засад надає їй переваг у визначенні її ролі в миротворчості і підтримці світової безпеки [216, с. 245].

Серед значної кількості вітчизняних нормативних актів, які регулюють діяльність України в миротворчих операціях, основним законодавчим актом у цій сфері є Закон України «Про участь України в міжнародних операціях із підтримання миру та безпеки» 23.04.1999 р. № 613-XIV, відповідно до положень закону Україна розглядає участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки як важливу складову своєї зовнішньої політики. Участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки здійснюється шляхом надання національного контингенту, національного персоналу, а також матеріально-технічних ресурсів та послуг у розпорядження відповідних органів, які визначаються рішенням про проведення такої операції [217]. Згідно ст. 5 Закону національний контингент і національний персонал комплектуються громадянами України – військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил України, поліцейськими, особами начальницького і рядового складу інших військових формувань та інших державних органів і цивільних установ України, які мають необхідну професійну і психологічну підготовку. Включення громадян України до

складу національного контингенту або національного персоналу здійснюється виключно на добровільній основі [217].

Важливість зовнішньої діяльності, свідчить, що за часи незалежності, Україна як миротворча держава приймала участь у багатьох миротворчих операціях. Працівники правоохоронних органів (поліції (міліції), військовослужбовці Національної гвардії України, приймали приймаючих участь у миротворчих операціях та місіях ООН: Югославія, Анголи, Косово, Південний Судан, Демократична республіка Конго, Республіка Кіпр та інших державах [218; 219].

Про участь поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, вказує наказ Міністерства внутрішніх справ від 31.07.2019 р. №639, яким затверджено Положення про національний персонал із числа поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України, відповідно до якого основними завданнями національного персоналу є:

- 1) нагляд за дотриманням прав людини згідно з міжнародно визнаними нормами та мандатом відповідної місії;
- 2) виконання функцій з підтримання правопорядку та боротьби зі злочинністю згідно з мандатом відповідної місії;
- 3) надання консультативних послуг у галузі правоохоронної діяльності, реформування системи місцевих судових та правоохоронних органів згідно з мандатом відповідної місії;
- 4) відбір та підготовка кадрів для місцевих правоохоронних органів згідно з мандатом відповідної місії.

Національний персонал виконує інші завдання, визначені мандатом відповідної комісії [220].

Отже, можна констатувати, що участь України в миротворчій діяльності підвищує авторитет держави на міжнародній арені, дає змогу взяти участь у створенні колективної безпеки у світі, зробити свій внесок у підтримання міжнародного миру і стабільності. Миротворча діяльність є пріоритетною для

української зовнішньої політики, яка веде до зміцнення зовнішніх гарантій національної безпеки [221, с. 47].

Порядок організації та направлення кандидатів до складу міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, порядок перебування в місіях, продовження строку перебування поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України у місіях, їх повернення або відкликання з місій, а також повторного направлення та порядок організації обліку і ведення службової документації, здійснюється відповідно до Інструкції з організації проходження служби у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки національним персоналом із числа поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ від 31.07.2019 р. №639 [220].

Завдяки миротворчим мисіям Україна вже чимало зробила для підтримання миру і безпеки в багатьох країнах світу, а тому сьогодні світові демократичні країни підтримують нашу державу у війні проти російської військової агресії.

Таким чином, здійснене дослідження вказує на те, що по-перше, правоохоронна функція, належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави закріплених в Конституції і законах України, кожна із яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу відповідно до мети і завдань його діяльності. По-друге, необхідною умовою здійснення завдань та реалізація внутрішньої і зовнішньої функцій держави є належне забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантіями соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу. По-третє, реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб. Ця функція об'єктивується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на

державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками, який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави [197, с. 259-260].

2.2 Ретроспективний аналіз парадигми реформування правоохоронних органів України

Організація і діяльність правоохоронних органів залежить від політичної влади в державі, яка є ядром існуючої політичної системи. Тому тільки держава володіє суверенною владою, що є верховною, самостійною, повною, єдиною і неподільною в межах її території, а також незалежною і рівноправною у зовнішніх відносинах; виступає офіційним представником усього населення країни чи більшості його; уособлює суверенітет народу й нації, а також здатна реалізовувати права народу на самовизначення; має спеціальний апарат управління і примусу, з допомогою якого спроможна забезпечити реалізацію своїх функцій, охорону прав людини і громадянина, задовольнити загально-соціальні й загальнолюдські потреби; з метою реалізації управління суспільством видає загальнообов'язкові для всіх правила поведінки у вигляді юридичних норм, а також індивідуально-правові приписи, необхідні для регулювання прав і обов'язків конкретних осіб стосовно конкретних життєвих ситуацій [175, с. 39].

Як показує досвід, конституційне визнання державою основних прав та свобод людини і громадянина, ще не є гарантією створення належних умов для їх охорони та захисту від протиправних посягань і подальше їх поновлення. Якісна і злагоджена робота державних інституцій, створених

здля досягнення такої мети, повинна стати запорукою забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина [36, с. 9].

Питанню становлення та розвитку правоохоронної системи, а також діяльності правоохоронних органів присвячено чимало наукових досліджень вітчизняних вчених-правознавців, зокрема таких як М. Ануфрієв, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Р. Калюжний, А. Куліш, Є. Кубко, О. Остапенко, В. Тацій, О. Ярмиш та багато інших. Проте проведення в Україні адміністративної та правоохоронної реформ, неминуче вплинуло на реформування та організацію діяльності правоохоронної системи України, що й обумовлює актуальність цього дослідження.

Правоохоронна діяльність традиційно розуміється як використання державними суб'єктами повноважень щодо виявлення і санкціонування (покарання) порушень юридичних правил. Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен [36, с. 9].

З моменту проголошення незалежності України, в державі поступово почали відбуватися етапні політичні й економічні зміни, що позначилося на проведенні суттєвих перетворень в усіх сферах суспільного життя, які не могли оминати й діяльність правоохоронних органів держави. В умовах розвитку української державності, непростих умовах сьогодення правоохоронні органи виступають гарантом прав та свобод людини і громадянина, забезпечують безпеку держави. Варто наголосити, що з метою всебічного та повного з'ясування особливостей правоохоронної системи України, діяльності правоохоронних органів, науковці виділяють різні етапи становлення та розвитку правоохоронної системи, проте незважаючи на різні етапи її становлення та розвитку, вони єдині, що сучасна правоохоронна система України бере свій початок з 1991 р. [167, с. 60; 222, с. 22; 223, с. 40].

Не слід забувати, що 16 липня 1990 року Верховною Радою Української РСР було проголошено Декларацію про державний суверенітет України, в якій зокрема, проголошено, що державний суверенітет України

становить: верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах. Українська РСР має право на власні Збройні Сили. Українська РСР має власні внутрішні війська та органи державної безпеки, підпорядковані Верховній Раді Української РСР [224]. У тому ж році, 20 грудня 1990 року було прийнято Закон Української РСР «Про міліцію» № 565-XII, в ст. 1 якого зазначено, що міліція в Україні – це державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [225].

До речі, Закон «Про міліцію» діяв до 02.07.2015 р., і втратив чинність тільки після прийняття Закону України «Про поліцію». Після прийняття Закону «Про міліцію», протягом 1991 року було прийнято низку нормативних актів, що пов'язані із діяльністю працівників правоохоронних органів. Так, Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 18.01.1991 р., було посилено правовий захист працівників правоохоронних органів [226], постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.06.1991 р. №59, затверджено Порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки [227]. Слід підкреслити, що цей нормативно-правовий акт, є чинним і на сьогодні. В подальшому постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 р. №114, затверджено Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ [228].

Можемо констатувати, що зародження, становлення та реформування правоохоронних органів України бере свій початок з дня проголошення Декларації про державний суверенітет та прийняття Закону «Про міліцію» (1990 р.).

Одним із головних результатів першого етапу є те, що модель організації правоохоронної системи, Україна унаслідувала від колишнього

радянського союзу, коли працівникам правоохоронних органів надавалися широкі повноваження, у тому числі й щодо застосування державного примусу, але прийняття Закону «Про міліцію» започаткувало й нові правові засади організаційної діяльності сучасної поліції України.

Після проголошення Акту незалежності 24 серпня 1991 року, було прийнято ряд нормативно-правових актів, які стосувалися діяльності правоохоронних органів. Зокрема, 5 листопада 1991 р., прийнято Закон України «Про прокуратуру» №1789-XII, ст. 5 якого визначала функції прокуратури: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство та за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [229].

У тому ж 1991 році, постановою Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1991 р. № 382, було затверджено новий текст Присяги працівника органів внутрішніх справ України, в якій працівники присягалися служити народові України [230].

Отже, перший етап реформування правоохоронних органів України бере свій початок з дня проголошення Акту незалежності від 24 серпня 1991 року.

В подальшому, уже в наступному році було прийнято ряд законів, що стосувалися правоохоронної діяльності. Розглянемо деякі із них. Зокрема, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-XII, ст. 3 Закону визначав, що правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, цей Закон, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, закони України про прокуратуру, міліцію, Службу безпеки, Прикордонні війська, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві,

державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна [231].

Прийнятий 25 березня 1992 року Закон України «Про Службу безпеки України» № 2229-XII, визначає, що Служба безпеки України – це державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України [232].

Прийнятий 30 червня 1993 року Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» № 3341-XII, спочатку до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, відносив: органи внутрішніх справ України; органи прокуратури України; Службу безпеки України; Прикордонні війська України; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Службу зовнішньої розвідки України; Державний департамент України з питань виконання покарань і кримінально-виконавчої системи [233].

Водночас існуючі проблеми спонукали державу до пошуку оптимальних шляхів визначення системи правоохоронних органів України.

Прийняття Концепції розвитку системи Міністерства внутрішніх справ, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24.04.1996 р. №456. Необхідність прийняття Концепції була викликана: зростанням злочинності; низьким вплив управлінських структур органів внутрішніх справ на ефективність діяльності системи; відсутність законодавчого визначення поняття «органи внутрішніх справ», їхніх завдань та повноважень [234].

У зв'язку із зазначеним хочемо навести думку Н. Лесько та Н. Шабелько, згідно якої Концепція «не виправдала своїх очікувань, оскільки була «сирою», непродуманою і, головне, передбачала не реформу усього міністерства, а структурну зміну деяких з його підрозділів» [235, с. 269].

Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року Конституція України [9] започаткувала другий етап реформування правоохоронних органів України.

У 90-х роках минулого століття криміногенна ситуація в країні була складна. З метою створення правових, організаційних і матеріальних, технічних передумов для боротьби зі злочинністю, зміцнення законності та правопорядку, Указом Президента України від 17.09.1996 р. № 837/96, було затверджено Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр. [236]. На виконання цього Указу постановою Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р. №1502, було утворено Міжвідомчу комісію з питань організаційного забезпечення виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки [237]. Проте ця Комплексна програма, так і не була повністю реалізована, незважаючи на поважний склад Міжвідомчої комісії та провідних фахівців міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади.

З метою вдосконалення системи захисту національних інтересів на державному кордоні України, Указом Президента України від 16.11.2000 р. №963/2009, було затверджено Програму дій, спрямованих на підтримання режиму державного кордону України і прикордонного режиму, розвиток Прикордонних військ України та митних органів України, на період до 2005 року [238]. Реалізація цієї програми дозволяла у 2003 році реформувати Прикордонні війська України та прийняти у тому ж році Закон України «Про Державну прикордонну службу».

Найбільш характерним етапом реформування правоохоронних органів в Україні став Указ Президента України «Про Комісію з питань реформування правоохоронних органів в Україні» від 17.01.2001 р. № 17/2001, основними завданнями Комісії було: здійснення аналізу організації та практики діяльності правоохоронних органів в Україні та іноземних державах; підготовка пропозицій щодо вдосконалення та оптимізації системи правоохоронних органів в Україні, їх структури, організації діяльності, з урахуванням загальновизнаних міжнародних норм і стандартів; організація підготовки та розгляд проектів законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, програм, заходів з питань удосконалення організації та

діяльності правоохоронних органів, координації їх роботи щодо посилення боротьби із злочинністю, корупцією, захисту прав і свобод громадян [239].

На превеликий жаль, як наголошує В. Мойсик, ця комісія, практично маючи необмежені повноваження, так нічого і не зробила. Не було визначено ідеологію реформування, не розроблено й концепцію. Наслідком такої бездіяльності стало те, що міністерства й відомства почали гарячково розробляти кожен свою, хуторянську, концепцію, чим фактично не тільки спровокували перетягування «адміністративної ковдри» з намаганнями відірвати у сусіда якусь структуру, а й започаткували відомчі псевдореформи з багатьма, часом безглуздими, перейменуваннями підрозділів, посад, звань і т. ін. [240, с. 11].

Зауважимо, що 22 січня 2001 року було видано Указ Президента України «Про утворення місцевої міліції» № 29/2001, відповідно до цього Указу місцева міліція повинна була утворюватися органами місцевого самоврядування за спільним поданням місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, погодженим із Міністерством внутрішніх справ України, на базі підрозділів дорожньо-патрульної служби Державної автомобільної інспекції України, патрульно-постової служби та служби дільничних інспекторів міліції, які повинні були утримуватися за рахунок коштів місцевого бюджету [241].

Уже за часи президенства В. Ющенка було створено дві комісії з питань реформування правоохоронних органів та судової системи, а на засіданні Ради національної безпеки і оборони України було вперше розглянуто Концептуальні засади реформування правоохоронних органів. РНБО доручила Комісії доопрацювати їх на основі концепції реформування. Концептуальні засади містили: необхідність поетапного реформування. Тобто це має бути послідовний і еволюційний процес; основний зміст перетворень. Йдеться про те, щоб розпочати роботу з вивільнення органів прокуратури від невиконання не властивих функцій досудового слідства, створити на основі

відповідних підрозділів Національну службу розслідування із завданням боротьби з корупцією [240, с. 9-13].

Роблячи екскурс в парадигму реформування правоохоронних органів, зазначимо, що «закон про місцеву міліцію», так і не запрацював. Указом Президента України від 10.10.2008 р. № 916/2008, Указ від 22.01.2001 р. № 29/2001 «Про утворення місцевої міліції», було визнано таким, що втратив чинність [242].

Указом Президента України від 20.01.2008 р. № 39/2006, затверджено План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, яким було доручено: Кабінету Міністрів України підготувати за участю Генеральної прокуратури України та подати в установленому порядку Кабінету Міністрів України законопроект про нову редакцію Закону України «Про прокуратуру» щодо перетворення прокуратури на демократичний інститут, функції якого відповідають принципам верховенства права; Міністерству юстиції України вжити відповідних заходів для наближення правових засад діяльності правоохоронних органів до європейських стандартів, посилення демократичного контролю у цій сфері, для чого: внести в установленому порядку Президенту України пропозиції щодо реформування системи органів внутрішніх справ [243].

У цей період було започатковано основні засади реформування системи правоохоронних органів держави, проте, неузгодженість законопроектної роботи, політична заангажованість тощо, так і не призвело до кардинальних змін в системі правоохоронних органів України, а ліквідація Державної автомобільної інспекції України, в цілому негативно позначилося на стані дотримання громадянами правил дорожнього руху.

Слід зауважити, що в 2008-2009 роках було закладено підвалини реформування Служби безпеки України. Правовою основою для змін були Концепція реформування Служби безпеки України та Комплексна цільова програма реформування Служби безпеки України, схвалені рішеннями Ради національної безпеки і оборони України, введені в дію Указами Президента

України від 20 березня 2008 року та від 20 березня 2009 відповідно. Але після президентських виборів 2010 року ці документи були відкинуті, а був ухвалений закон 2592-VI від 7 жовтня 2010 року. Цей Закон був покликаний привести у відповідність до Конституції зразка 1996 року низку законів після ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року, і зокрема до закону про СБУ, де контроль ВРУ за діяльністю СБУ вже навіть не декларувався [244].

Дослідження аналізу реформування правоохоронних органів України та їх діяльності неможливе без урахування міжнародних угод ратифікованих Верховною Радою України у той період. Так, з метою забезпечення належного виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи, досягнення відповідності політичній складовій Копенгагенських критеріїв щодо набуття членства в Європейському Союзі та беручи до уваги Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи, і Рекомендацію Парламентської Асамблеї Ради Європи, було видано Указ Президента України «Про план заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства у Раді Європи» від 12.01.2011 р. № 24/2011, пунктом 5 Указу передбачалося вжити необхідних заходів для наближення правових засад діяльності правоохоронних органів до європейських стандартів, посилення демократичного контролю у цій сфері, для чого розробити концепцію реформування правоохоронних органів [245].

Здійснюючи дослідження реформування правоохоронних органів, ми не можемо звернути увагу на Указ Президента України «Про Конституційну Асамблею», від 17.08.2012 р. №328/2012, в межах цієї Конституційної Асамблею було створено комісію з питань правоохоронної діяльності [246].

На думку В. Гриценка, події, які сталися у 2013-2014 рр., показали неефективність існування правоохоронної системи України. Злам відбувався у листопаді 2013 р., під час революції на Майдані, коли суспільство проявило недовіру до чинної державної влади та правоохоронної системи [247, с. 24].

Події, що відбулися в Україні на початку 2014 року, розкрили всі грані narostalogo за останні роки світоглядного конфлікту між суспільством і владою, між інтересами громадян і реальними діями владних фінансово-політичних груп. Прояви антагоністичних форм цього конфлікту, які можна було спостерігати протягом минулого року, показали всю глибину закритості правоохоронної системи від громадського контролю, а також корпоративності в ухваленні рішень, що суттєво знизило й без того невисокий рівень довіри людей до міліції. Саме тому повернення довіри населення до міліції на сьогодні вважається основним напрямом реформування всієї правоохоронної системи, побудови позитивного іміджу органів виконавчої влади, що повинні працювати в нових умовах становлення громадянського суспільства в Україні [248, с.1].

Злочини, скоєні у 2014 році під час Революції гідності, спонукало керівництво держави до вжиття необхідних заходів щодо реформи правоохоронних органів. Ратифікувавши 16.09.2014 р. Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна, в рамках співробітництва у сфері юстиції, взяла зобов'язання забезпечити свободу та безпеку, утвердження верховенства права та укріплення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема [249].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Питання реформування органів внутрішніх справ України» від 22.10.2014 р. №1118-р, було схвалено розроблену Міністерством внутрішніх справ Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України та Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ [250].

З цього періоду фактично розпочався третій етап реформування системи правоохоронних органів.

Ми погоджуємося із думкою С. Кіщенка, який зазначає, що реформу системи органів внутрішніх справ було розпочато у 2014 році. Вона

передбачала прийняття чотирьох законів: «Про органи внутрішніх справ», «Про Національну поліцію», «Про сервісні послуги і сервісні центри Міністерства внутрішніх справ України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [251, с.6]. Розглядаючи питання напрямків реформування національної поліції, науковці звертають увагу, що на сьогодні про це ніхто не каже і акцентується увага тільки на «соціально-сервісних послугах». Звичайно, це також важливо. Але, законопроект «Про сервісні послуги та сервісні центри Міністерства внутрішніх справ України» не було до кінця прийнято та впроваджено. Таким чином, зазначена ситуація у певній мірі є яскравим показником того, що «сервісність» діяльності Національної поліції є далеко не пріоритетом на сьогодні. Хоча у перспективі на цей підхід необхідно акцентувати увагу [252, с. 215].

Після Революції Гідності здійснюється реформа Служби безпеки України. Процес трансформації КДБ УРСР у спецслужбу західного зразка явно затягнувся. Після здобуття Україною незалежності було вже декілька спроб змінити концептуальну модель СБУ. Замість «радянської таємної поліції», «Великого Брата», «всевидячого ока», яке має проникати в усі без виключення сфери життя громадян та держави, СБУ треба перетворити на ефективну внутрішню спецслужбу, яка матиме завдання боротьби з загрозами національній безпеці, в основному, зовнішнього походження. Замість ведення розслідувань стосовно злочинів в економічній сфері та боротьби з корупцією, а також виконання політичних замовлень, СБУ має перетворитися на сучасну систему протидії загрозам з боку іноземних розвідувальних служб та терористичних організацій [253].

З метою захист конституційного ладу України, цілісності її території, охорони громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян, 14 березня 2014 року Парламентом було прийнято Закон України «Про Національну гвардію

України», військового формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України [62].

Курс нашої держави на євроінтеграцію, трансформація соціально-економічних і політико-правових умов функціонування правоохоронної системи, детермінують потребу реформування системи правоохоронних органів, адаптації її до суспільних потреб і можливостей держави. Річ у тім, що протягом тривалого часу вони представляли собою репресивні органи, діяльність яких була спрямована, у першу чергу, на захист інтересів держави, а не людини. Разом з тим, розвинений інститут прав і свобод людини і громадянина є важливою засадою конституційного ладу будь-якої демократичної та правової держави. Державою мають бути не лише задекларовані права і свободи людини, але й передбачена надійна система їх захисту і це стосується, насамперед, діяльності судових і правоохоронних органів, за допомогою яких здійснюється захист найвищих соціальних цінностей, а саме життя, здоров'я, прав і свобод громадян. Держава повинна змінити вектор розвитку поліції і перетворити її з воєнізованого формування на службу, яка надає суспільству послуги щодо забезпечення безпеки і правопорядку. Тому реформування правоохоронних органів відповідає сучасним потребам українського суспільства і пов'язано із удосконаленням механізму захисту конституційного ладу [254, с. 162].

Розуміючи важливість і неминучість здійснення правоохоронної та судової реформи Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Стратегія передбачала в рамках названих чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, серед яких: реформа системи національної безпеки та оборони; судова реформа; реформа правоохоронної системи [255].

Відповідно до Стратегії, метою державної політики в сфері реформи правоохоронної системи є коригування завдань та функцій правоохоронних

органів, упровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. Поряд із наведеним, Стратегія передбачала: провести функціональні та організаційні перетворення у системі Міністерства внутрішніх справ України: чітко розподілення функції із формування політики, що має здійснюватися Міністерством, та реалізації політики, що має здійснюватися окремим центральним органом виконавчої влади у системі Міністерства внутрішніх справ України – Національною поліцією; політичне управління та професійне керівництво у сфері правопорядку мають бути чітко розмежовані, як це передбачено Європейським кодексом поліцейської етики; забезпечити прозору систему конкурсного добору осіб на посади, створити нову систему атестації персоналу органів правопорядку, змінити підходи до підготовки працівників цих органів, що повинно забезпечити зміну їх ставлення до виконання службових обов'язків у напрямі усвідомлення їх як надання оплачуваних державою послуг із забезпечення насамперед безпеки кожної особи, її особистих та майнових прав, суспільних та державних інтересів [255].

Реформа правоохоронних органів мала на меті подолати існуючі прогалини і зробити позитивні кроки, які б покращили стан діяльності всієї системи правоохоронних органів держави. І. Костенка та А. Кісіль вважають, що реформа Національної поліції має як недоліки, так і переваги. Неодмінно позитивним аспектом є те, що нам все ж таки вдалося позбутися карального мілітаризованого органу – міліції та створити орган, який покликаний служити народові України – поліцію. Ідея реформування надзвичайно важливої для суспільства системи є вагомим кроком у розвитку нашої держави загалом. На жаль, результати є неоднозначними, тобто система спочатку набуває динамічного розвитку, а потім знову починає пробуксовувати. З'ясовані науковцями причини гальмування реформи, зокрема неукомплектованості органу, можна вирішити наступними способами. По-перше, підвищення матеріального забезпечення працівників

допоможе не лише заохотити працювати в правоохоронних органах, а й зменшить рівень корупції всередині неї. По-друге, перегляд та зміна внутрішньої організації робочого процесу сприятиме зменшенню перенавантажень поліцейських, а також зменшить негативний вплив на їхнє здоров'я. По-третє, створення інструкцій з чітко сформульованими для діяльності поліцейського діями забезпечить уникнення неузгоджених вчинків працівників поліції. Та найголовнішим завданням залишається подолати прогалини в законодавстві, щоб уникнути суперечок та гальмування діяльності правоохоронних органів і реального бажання керівників національної поліції продовжувати реформування та змінюватися на краще [256, с. 127].

Реалізуючи Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», 2 липня 2015 року було прийнято Закон України «Про Національну поліцію», відповідно до якого на поліцію покладено завдання служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок [73], а 12 листопада того ж року Закон України «Про Державне бюро розслідувань» – державний правоохоронний орган, на який покладаєся завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції [127]. У тому ж році, Постановою Кабінету Міністрів України № 878 від 28.10.2015 р., було затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України [65], а 02.06.2016 р., прийнято новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII [257].

Зважаючи на існуючі виклики і загрози, насамперед гібридні, зумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних факторів, що вимагає системного реагування, адекватної трансформації сектору національної безпеки, зокрема органів системи МВС, 17.11.2017 р., розпорядженням 1023-р, Уряд ухвалив Стратегію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до

2020 року [258]. Стратегічні пріоритети розвитку органів системи МВС було визначено: створення безпечного середовища; протидія злочинності; дотримання та забезпечення прав людини; ефективне інтегроване управління державним кордоном і збалансована міграційна політика; забезпечення якості і доступності адміністративних послуг; ефективне врядування, прозорість і підзвітність; розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників [258].

Прийняття вказаних та інших нормативно-правових актів, які стосувалися реформи правоохоронних органів приймалося з урахуванням політичних, економічних та правових факторів, а також інших складових зовнішнього впливу. Тому слід погодитися з думкою В. Чумака, що стан розвитку реформи правоохоронної системи, кардинальні зміни у державному будівництві, зокрема, взяття Україною курсу на євроінтеграцію, зумовлюють удосконалення вже існуючих та запозичення новітніх підходів до державного будівництва, реформування поліції та тих інститутів державного механізму, що є складовою сучасної політики в державі [259, с. 70].

І. Кузьменко вважає, що забезпечення успішної реалізації державних стратегій європейського вибору України прямо залежить від ефективності функціонування інституту державної служби. Європейський вимір у реформуванні Національної поліції України передбачає створення Міністерством внутрішніх справ України належних умов для набуття й розвитку відповідних навичок, що необхідні для активних дій на європейській арені [260, с. 119].

Т. Гудзь вважає, що реформування правоохоронних органів має включати в себе і трансформацію організації діяльності Служби безпеки України, адже саме на неї покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з

боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Саме від ефективності її діяльності буде залежати державна безпека України, протидія внутрішнім і зовнішнім деструктивним силам у зазіханні на конституційний лад [261, с. 352].

Ухвалений 21 червня 2018 року Закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII, визначає, що до складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [262].

Законом визначено, що до сектору безпеки і оборони входять органи, які відносяться до системи правоохоронних органів, зокрема, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Служба безпеки України, а також підпорядковані МВС Державна міграційна служба України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Крім того, слід мати на увазі, що фактори, які є причиною виникнення загроз, як правило, утворюють ієрархічні структури, а їх взаємозв'язок є причиною кореляції цих загроз з загрозам в економічній, соціальній та інших сферах. У кінцевому ж підсумку виявлення та оцінювання загроз досягнення цілей, метою яких є забезпечення політичної безпеки, дозволяє уточнити ієрархію цих цілей, як одну з визначальних передумов пошуку державно-управлінських рішень, адекватних цим загрозам [263 с. 89].

Як бачимо, за всі попередні роки незалежності України керівництво держави постійно приділяло увагу реформі системи правоохоронних органів і намагалось створити їх відповідно до євроінтеграційних принципів та стандартів. Проте, як наголошує В. Василевич, «Задекларовані в Стратегії національної безпеки (Указ Президента України № 287/2015), як і прийнятих раніше загальнодержавних комплексних цільових програмах (1993, 1996, 2000, 2006 років), концепціях (2010 та 2011 років) правові та інституційні зміни здебільшого залишаються нереалізованими, а невизначеність цілей, задач, принципів і засобів (зокрема правових, інформаційних, превентивних, репресивних, прогностичних) державного впливу на злочинність виявляє існуючі прогалини та породжує все нові проблеми доктринального, правового й організаційного характеру, які на практиці вимагають найскорішого їх ефективного розв'язання» [264, с. 5-6].

Оцінюючи існуючі загрози національній безпеці України керівництво держави приймає ряд заходів, наслідком яких став Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, яким затверджено та введено у дію рішення РНБО «Про Стратегію національної безпеки України». З цією метою держава: оптимізує структуру, функції і чисельність Служби безпеки України; забезпечить системність реформування Національної поліції України, посилить кримінальну поліцію та органи досудового розслідування, зокрема у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю; забезпечить розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав – членів ЄС, посилить її інституційну спроможність виконання завдань за призначенням; організує розбудову та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки; забезпечить розвиток та удосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементацію європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординовану діяльність державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління кордонами [265].

На думку О. Шевченка, стратегічною метою політики національної безпеки України є забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства і держави, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення. Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації державної політики національної безпеки, яка передбачає утвердження засад національної єдності задля розбудови демократичної, правової, конкурентоспроможної держави, формування соціально орієнтованої ринкової економіки, зміцнення науково-технологічного потенціалу, забезпечення інноваційного розвитку, зростання рівня життя і добробуту населення, забезпечення екологічної та продовольчої безпеки, техногенно-безпечних умов життєдіяльності суспільства. Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення [266, с.111].

Разом із тим, у цей період розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 1360-р, було схвалено Стратегію підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року. Метою цієї Стратегії є зниження рівня смертності внаслідок дорожньо-транспортних пригод щонайменше на 30 відсотків до 2024 року, зниження ступеня тяжкості наслідків дорожньо-транспортних пригод для учасників дорожнього руху та зменшення соціально-економічних втрат від дорожньо-транспортного травматизму, а також запровадження ефективної системи управління безпекою дорожнього руху для забезпечення захисту життя та здоров'я населення [267].

Варто погодитися з думкою, що в умовах сьогодення неможливо представити будь-яку суспільно корисну діяльність без транспортних засобів,

що перевозять пасажирів, вантажі, здійснюють інші види перевезень, задіяно широке коло учасників дорожнього руху, які зобов'язані знати й неухильно виконувати вимоги правил дорожнього руху. Порушення правил дорожнього руху це основна причина аварійності [268, с. 251]. Одним із основних напрямів реалізації цієї Стратегії є: чітке розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади щодо здійснення державного контролю у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху; підготовку фахівців з безпеки дорожнього руху, їх навчання з питань забезпечення безпеки дорожнього руху, в тому числі щодо здійснення працівниками Національної поліції супроводження транспортних засобів, проведення аудиту безпеки автомобільних доріг (аудитори безпеки автомобільних доріг) [267].

Що стосується внутрішніх аспектів безпеки, то на думку І. Бойка, забезпечення внутрішньої безпеки України є своєрідною характеристикою й необхідною умовою життєдіяльності людини, суспільства, держави та її інститутів є невіддільною (частиною/ознакою) складовою державної політики, тобто однією з найбільш важливих функцій держави. Разом із тим однією з основних функцій держави вважається правоохоронна внутрішня функція, яка пов'язана із забезпеченням внутрішньої безпеки та суверенітету держави, демократичного конституційного ладу від реальних і потенційних загроз. До яких віднесено загрози громадської безпеки й порядку як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини та громадянина, держави та її інститутів. Забезпечення яких є пріоритетними напрямами державної політики та завданнями діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості у сфері внутрішньої безпеки, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації й захисту національних інтересів від впливу загроз невоєнного характеру [269, с. 132-134]. У питанні зовнішніх аспектів безпеки держави, варто погодитися з думкою Ф. Медвідя, що зовнішньополітичні імперативи України спираються на загальновизнані норми і принципи міжнародного права, серед яких принцип визнання загальнолюдських цінностей, активної

міжнародної співпраці є визначальним. Він передбачає на взаємній основі суверенну рівність і повагу суверенітету; територіальну цілісність і непорушність кордонів; невтручання у внутрішні справи; дотримання і виконання міжнародних договорів і зобов'язань; врегулювання міжнародних спорів і конфліктів виключно мирними, політичними засобами. Для оптимального використання зазначених зовнішньополітичних імперативів Україна потребує конфігурації політичних сил навколо національних інтересів і безпеки [270, с. 59-68].

Також слід пам'ятати, що безпека держави – поняття комплексне. Говорити про її забезпечення можна лише у разі наукового осмислення різних аспектів функціонування та розвитку держави, а саме: політичних, економічних, соціальних, правових, ідеологічних, військових, інформаційних, екологічних, міжнародних. У загальному вигляді під безпекою держави, як однією з головних умов нормального розвитку людини та суспільства, розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності [271, с. 105].

Наведене в котрий раз свідчить, що сучасний розвиток суспільних відносин є неможливим без гарантованої безпеки держави громадянам, а тому європейський вектор розвитку передбачає подальший процес реформування системи правоохоронних органів, враховуючи всі складові зовнішніх та внутрішніх викликів, які стоять перед державою.

Враховуючи існуючі загрозливі воєнні фактори Указом Президента України від 25.03.2021 р. №121/2021, введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України», а також затверджено Стратегію воєнної безпеки України, в якій зокрема, наголошується, що воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого

розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Захист суверенітету і територіальної цілісності України – найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України [272].

Розуміючи важливість вказаного документа для здійснення всеохоплюючої оборони України, зміст цього Указу не в повній мірі охоплює всі комплексні складові, що неминуче повинні бути включені в порядок денний діяльності правоохоронних органів. З огляду на задеклароване: «максимально прозоре для суспільства планування та забезпечення ефективного використання видатків на фінансування сил оборони з урахуванням нових принципів віднесення інформації до державної таємниці; упорядкування обліку земель оборони та забезпечення контролю за їх ефективним використанням; реалізація ефективних антикорупційних програм і запровадження нетерпимості до корупції та проявів корупційних явищ, виявлення та припинення кримінальних та інших правопорушень, підвищення рівня доброчесності в силах оборони» [272].

Зауважимо, що наведений перелік пріоритетних завдань неможливо забезпечити без активної діяльності правоохоронних органів, що як на нашу думку є недоліком цього нормативно-правового акту.

Д. Севост'яненко аналізуючи Указ від 25.03.2021 р. № 121/2021, звертає увагу на існуючі недоліки щодо особливостей розміщення і коригування оборонних закупівель, здійснення контролю та звітування про їх виконання, а також оприлюднення інформації про оборонні закупівлі, зауважує, що порушення вимог Закону України «Про оборонні закупівлі» унеможливають реалізацію принципу прозорості на якому ґрунтується

громадський нагляд як невід'ємна частина демократичного цивільного контролю та який полягає у повному розкритті фінансової інформації щодо функціонування сектору безпеки та оборони з дотриманням вимог законодавства, що регулює питання державної таємниці. Зазначені обставини суттєво ускладнюють процес здійснення досліджень питань оборонних закупівель, зокрема за імпортом, що потенційно може призвести до виникнення недовіри у громадянському суспільстві до окремих складових частин сектору безпеки і оборони [273, с. 80].

У цьому аспекті, саме правоохоронні органи покликанні забезпечити інтереси суспільства і держави від протиправних посягань, відповідно до покладених на них завдань – реальним виконанням функційних повноважень.

З метою протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, 28 січня 2021 року вступив в дію Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX, на який покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави і який виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції [274]. Незважаючи на те, що БЕБ створено з метою розмежування сервісної та правоохоронної функцій фіскальних органів, оптимізації структури та чисельності органів, які протидіють кримінальним правопорушенням у сфері економіки, низка проблемних питань захисту фінансової системи України, усунення дублювання функцій серед державних органів, які забезпечують протидію правопорушенням у сфері публічних фінансів, залишилися не вирішеними [275, с. 358].

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, зазначене не могло не позначитися на діяльності усіх без винятку правоохоронних органів. Своєю чергою це передбачало зміни в діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. №64/2022, в державі було введено воєнний стан, відповідно до якого військовому командуванню разом з військовими адміністраціями, органами

виконавчої влади, правоохоронними органами та за участю органів місцевого самоврядування запроваджувати і здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи правового режиму воєнного стану, реалізовувати повноваження, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [188].

Згідно частини першої ст. 18 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» порядок взаємодії військового командування та військових адміністрацій з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади щодо забезпечення додержання правового режиму воєнного стану, захисту безпеки громадян та інтересів держави, а також підпорядкування чи оперативного підпорядкування їм інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, або їх з'єднань, військових частин, установ та організацій визначається Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України [187].

Після 24 лютого 2022 року існуючі реалії вимагали від держави реальних кроків реформування правоохоронних органів, які повинні стосуватися усіх аспектів їх діяльності, враховуючи існуючу повномасштабну агресію росії проти України.

Враховуючи дієвість і ефективність органів правопорядку та прокуратури як невід'ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, у тому числі громадські безпеку й порядок, протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод, Указом Президента України від 11.05.2023 р. №273/2023, схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки [276].

Відповідно, зі схвалення Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку, розпочався новий етап реформування

правоохоронних органів України. Якщо аналізувати цей Указ, то цей стратегічний план застосовується, зокрема, до органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України і стосується: уніфікації статусу органів правопорядку; інформаційно-аналітичної діяльності; узгодження дій прокуратури із правоохоронними органами і її координуючої ролі; гормонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС; запобігання злочинності і ролі Національної поліції у цьому процесі; оптимізації кримінального процесу; зміщення акцентів щодо оцінки якості та ефективності роботи правоохоронних органів; посилення цивільного контролю та підзвітності правоохоронних органів [276].

Отже, в умовах триваючої військової агресії, пов'язаних із нею інших викликів наша держава повинна невпинно адаптуватися до реалій сьогодення, зокрема, вдосконалювати правову базу, яка матиме здатність протидіяти постійно виникаючим загрозам. Мета системи правового регулювання національної (державної) безпеки полягає у забезпеченні цілісної та комплексної державної політики сьогодення та майбутньої безпеки України. Прийняті законодавчі та нормативно-правові акти мають бути спрямовані на створення необхідних дієвих механізмів не тільки для суб'єктів системи безпеки і оборони, а для всіх суб'єктів суспільних відносин, що можуть бути залучені до виконання завдань в інтересах безпеки держави [277, с. 64].

Необхідно також зазначити, що на протязі всього періоду незалежності української держави в ній постійно відбувалися реформи, в тому числі й сфері реформи системи правоохоронних органів, проте, головною перепорою на шляху українських реформ, на погляд Ю. Шайгородського, став внутрішньо-політичний фактор. Серед його основних ознак: неконсолідованість еліт, корумпованість, перманентна, нецивілізована (багато в чому – аморальна)

боротьба фінансовоекономічних і політичних кланів за владу, споживацьке ставлення до володіння нею. Як наслідок, отримали «власну» – недосконалу й суперечливу – «політику перетворень» як результат багаторіччя спроб і помилок [278, с. 140].

Водночас реформування системи правоохоронних органів, яке триває у нашій державі уже досить довго, у багатьох випадках порушує таку систему. Річ у тім, що зазначене реформування одночасно стосується двох аспектів. По-перше, коли йдеться про правоохоронні органи, як правило, розуміються ті державні органи, до функцій яких належать питання боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями. По-друге, недотримання балансу між правами людини та інтересами суспільства призводить до руйнації механізму державного примусу. А така руйнація (або непередумана реорганізація) призводить до криміналізації суспільства, правового нігілізму, соціальної деградації, що було відмічено у науковій літературі [279, с. 137]. Висловлена майже п'ятнадцять років назад думка залишилася актуальною і сьогодні.

Таким чином, дослідження ретроспективного аналізу формування парадигми реформування правоохоронних органів України дало можливість з'ясувати, що правоохоронні органи здійснюють свою діяльність відповідно до їх компетенційної та функціональної спрямованості, така діяльність охоплює комплекс державних політично-правових, організаційних, економічних, фінансових, інформаційних, ідеологічних явищ.

За часи української незалежності в державі постійно здійснюється реформа системи правоохоронних органів, яка пройшла декілька етапів свого реформування:

- 1) з дня проголошення Акту незалежності, прийняття Законів України: «Про оперативно-розшукову діяльність»; «Про Службу безпеки України»; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; прийняття Концепції розвитку системи Міністерства внутрішніх справ (1991-1996 рр.);

2) з дня прийняття Конституція України, Указів Президента України: «Про комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр.»; «Про Комісію з питань реформування правоохоронних органів в Україні»; Закону України «Про Державну прикордонну службу» (1996-2014 рр.);

3) після Революції гідності, схвалення розробленої Міністерством внутрішніх справ Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України та Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ, розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання реформування органів внутрішніх справ України», Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», прийняття Законів України: «Про Національну гвардію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національну поліцію»; «Про Бюро економічної безпеки України» (2014-2022 рр.);

4) новітній етап – зі схвалення Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (2023 р. – до сьогодні) [280, с. 107].

2.3. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і законних інтересів громадян

«З моменту проголошення незалежності України в державі поступово почали відбуватися етапні політичні, економічні, соціальні, організаційні, правові зміни, що позначилося на усіх сферах суспільного життя, які не могли оминути й діяльність правоохоронних органів держави. Незважаючи на існуючі недоліки у своїй діяльності, в сучасних непростих умовах розвитку української державності, правоохоронні органи виступають гарантом прав та свобод людини і громадянина, забезпечують разом із Збройними силами України безпеку держави» [281, с. 44].

«З урахування постійної реформи правоохоронних органів, різних наукових і фахових думок потребує комплексного аналізу питання щодо функціонування та діяльності правоохоронних органів у світлі забезпечення закріплених і гарантованих Конституції України прав і свобод людини і громадянина, встановлених низкою міжнародних угод та договорів ратифікованих Верховною Радою України» [281, с. 44]. Зокрема, мова йде про в ст. 22 Конституції України, в якій наголошено, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [9].

Як слушно зазначає П. Рабінович, проблематика основоположних («природних») прав людини, закономірності їх здійснення, розвитку, охорони і захисту становлять нині, так би мовити ядро, стрижень предмета загальнотеоретичної юриспруденції [282, с. 18]. Також варто погодитися із думкою В. Сиренка, що потреби суспільного індивіда (людини) можуть бути реалізовані лише завдяки цілеспрямованій перетворюючій діяльності людей. Проте сам процес реалізації потреб здійснюється опосередковано через інтереси. Інтерес – це об'єктивно зумовлене відношення суб'єкта до його життя і до його потреб, спонукаючи соціальні спільноти на усвідомлену, цілеспрямовану діяльність на боротьбу за зміну або збереження умов життєдіяльності людей, що створюють дану спільноту. Потреби можуть бути реалізовані тільки за допомогою та через інтереси людей, що об'єднані у різні соціальні групи. Інтерес виступає як усвідомлений цілеспрямований чинник практичної діяльності людей [283, с.24]. В правовому механізмі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, задіяні законодавча, виконавча та судова гілка влади, сформованих на принципі розподілу органів влади, з притаманними лише їм правомочностями, а також політичні партії і громадські об'єднання та організації. Це означає, будь-який громадянин може

вибирати різні правові механізми охорони та захисту порушених або оспорюваних суб'єктивних прав [284, с. 34].

Відповідно до положень Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Згідно пункту першого ст. 92 виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина. Саме в Основному Законі України закріплена низка вказаних імперативних норм гарантованій прав і свобод громадян, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина. На це вказує розділ II Конституції, який визначає права, свободи та обов'язки (статті 21-68). Згідно ст. 101 Конституції України, парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [9]. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, діяльність якого врегульована ст. 55, 85, 101 Конституції України, є однією із інституційних гарантій додержання прав і свобод людини, що встановлюється державою [285, с. 138].

Згідно ст. 102 Конституції України гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина є Президент України [9].

З цього приводу В. Белов і Ю. Бисага стверджують, що «діяльність Президента України має спрямовуватись насамперед не назовні державного механізму, а всередину. Гарантування Конституції України, основних прав і свобод Президентом України повинно досягатись не шляхом безпосереднього впливу на громадянське суспільство (для цього існують «традиційні» гілки влади), а шляхом впливу на інші вищі органи державної влади з метою координації, узгодження і консолідації, спрямування їх діяльності на виконання Конституції України, засад внутрішньої та зовнішньої політики, визначених парламентом» [286, с. 34].

Будучи вищим органом у системі органів виконавчої влади, Кабінет Міністрів України, згідно ст. 116 Конституції України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, спрямовує і координує

роботу міністерств, інших органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації, на відповідній території також забезпечують додержання прав і свобод громадян (ст. 119) [9].

Положення Конституції свідчать про прагнення держави до неухильного забезпечення прав людини й громадянина, закріплення їх нормою повсякденного життя суспільства і головним напрямом діяльності будь-якого державного органу. Міністерство внутрішніх справ є головним, провідним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування й реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху та пожежної безпеки, охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів [287, с. 84].

З метою захисту прав, свобод і законних інтересів громадян в Україні діють місцеві і апеляційні суди та Верховний Суд, які згідно ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» гарантують кожному захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом [257], та захищають права і свободи людини й громадянина (ст. 55 Конституції України) [9]. Наприклад, завданням адміністративного судочинства, згідно частини першої ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 05.07.2012 р. №5076-VI, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [288]. Основними методами судового захисту прав та свобод людини і громадянина, як сукупності способів та засобів впливу на коло суспільних правовідносин, визначених предметом правового регулювання, є: імперативний метод; диспозитивний метод; метод автономії і рівності сторін [289, с. 155]. До того ж, захист прав і свобод людини здійснюється в межах Ради Європи, а її учасниками є всі держави-члени

Європейського Союзу. Формування системи правових норм на рівні ЄС, що гарантують захист прав і свобод людини, відбувалося крок за кроком протягом десятиліть, і ця система ще буде вдосконалюватись, відповідно до розвитку і потреб самого суспільства [290, с. 44].

Варто зазначити, що основу механізму захисту прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми (юридичні гарантії), а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян. Є думка, що це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи громадян і встановлюють гарантії їх реалізації, а також система органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які забезпечують, охороняють і захищають основні права та свободи громадян [291, с. 271].

У забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні – представництво здійснює адвокат, який здійснює діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI [292]. Обов'язок здійснювати представництво інтересів громадянина в суді, а також здійснювати нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, згідно ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», покладено на цей орган [229].

Отже, закріплені у нормативно-правових актах права і законні інтереси громадян, як базові цінності є непорушними і повинні бути забезпечені й

захищені шляхом правового механізму гарантованих державою прав і свобод особи. Що стосується терміну «механізм», то у теорії права вживають терміни: «правовий механізм», «юридичний механізм», «механізм правового регулювання», «механізм організаційно-правового забезпечення». Вказані терміни мають безпосереднє відношення до механізму забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян [280, с. 35].

З цього приводу сутність механізму О. Радченко визначає як системну сукупність інституцій, структур, послідовних дій, форм, станів і процесів у державі як продукт організованої людської діяльності, що має за мету реалізацію інтересів і потреб людей та вирішення нагальних суспільно-політичних проблем за рахунок державного впливу й регулювання суспільної життєдіяльності на основі усталених суспільних цінностей, норм і правил; є формою реалізації функцій держави та має в якості суб'єкта органи державного управління» [293, с. 24].

У питанні механізму захисту прав людини слушне є позиція С. Шило, що «Законодавство про права та свободи людини і громадянина в Україні відповідає високим міжнародно-правовим стандартам. У ньому закладена демократична концепція взаємовідносин людини і держави, при якій людина в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, змінюються співвідношення і роль структурних елементів правового статусу громадянина, оскільки на перший план виходять не його обов'язки, а права і свободи. Разом з цим сучасному правовому статусу громадян України притаманна слабка соціально-правова захищеність, недостатня гарантованість прав і свобод, відсутність усіх необхідних забезпечуючих механізмів. В Україні гостро постає питання реальності здійснення та захисту прав людини та громадянина. Життя людини потребує реального втілення задекларованих прав і свобод, тобто створення правового механізму їх забезпечення, який має стати гарантією дієвості передбачених Конституцією прав, свобод та обов'язків» [291, с. 269].

Дійсно забезпечити захист прав людини без відчизняних та міжнародних нормативно-правових актів – неможливо. А тому, правоохоронні та судові органи в своїй діяльності повинні керуватися й дотримуватися букви «закону».

В подальшому С. Шило звертає увагу на принципи права зазначаючи, що «Дієвість принципу верховенства права, проголошеного в ст. 8 Конституції України, визначається наявністю правових законів та пов'язаністю ними державної влади, здійсненням державної влади на основі розподілу її на законодавчу, виконавчу й судову, рівністю всіх суб'єктів права перед законом і судом, відповідальністю держави перед особою, а не тільки особи перед державою, визнанням людини, її життя й здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки [291, с. 269].

На думку М. Савенко, основу механізму захисту прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми (юридичні гарантії), а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян. Є думка, що це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи громадян і встановлюють гарантії їх реалізації, а також система органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які забезпечують, охороняють і захищають основні права та свободи громадян [294, с. 74].

У питання наукових підходів щодо механізму правового регулювання захисту прав і свобод людини в юридичній літературі існують різні погляди на проблематику механізму правового регулювання забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, який визначають як систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове впорядкування й охорона суспільних відносин, до яких відносять такі елементи, як норми права і нормативно-правові приписи, правовідносин, реалізаційні норми права [281, с. 46, 284, с. 35].

Н. Капітаненко зазначає, що процес правового регулювання складається з трьох основних стадій: перша стадія – регламентування суспільних відносин, що потребують правового опосередкування; друга стадія – дія юридичних норм, внаслідок чого виникають, змінюються або припиняються правові відносини; третя стадія – реалізація суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, за якої правове регулювання досягає своїх адресатів [295, с. 39-40].

Механізм правового регулювання В. Авер'янов пов'язував із важливим моментом процесу становлення демократичної, правової держави в Україні, що зумовлює докорінні зміни у механізмі правового регулювання. Це особливо актуально для галузі адміністративного права, де відбувається процес переосмислення поглядів щодо сутності, принципів, функцій і системи адміністративного права з урахуванням змін, що стосуються проблем управління, діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, утвердження пріоритету юридичного забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян [12, с. 104].

У питанні визначення терміну «механізм організаційно-правового забезпечення», ми погоджуємося із думкою О. Негодченка, який під механізмом організаційно-правового забезпечення прав і свобод людини визначав систему взаємопов'язаних елементів: правових засобів, організаційних форм та методів діяльності відповідних державних органів, спрямованих на створення необхідних умов для реалізації прав і свобод людини, їх безпосередню охорону та захист [296, с. 17]. При цьому реалізація правових норм забезпечується через налагодження самих механізмів правової системи. Так, інтереси різних управлінських груп реалізуються не тільки через зміст норм права, а й за допомогою прийомів юридичної техніки. Ці прийоми можуть штучно створюватися у процесі правотворчості або існувати об'єктивно й використовуватися у готовому вигляді. Залежно від цілей виокремлюються прийоми юридичної техніки, спрямовані на забезпечення реалізації норм права, вигідних управлінським

групам, а також на нейтралізацію норм, що не відображають їхні інтереси, які є частиною механізму блокування реалізації норм права [297, с. 23].

У цьому сенсі державою покладено на правоохоронні органи обов'язок забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів громадян, шляхом реалізації покладених на правоохоронні органи функційних повноважень [284, с. 36]. Важлим також є те, що серед значної кількості державних органів влади у механізмі забезпечення прав і свобод громадян, важлива роль належить правоохоронним органам, в першу чергу це стосується Національної поліції України, а також інших правоохоронних та судових органів [298, с. 77; 299, с. 57].

Аналізуючи діяльність Служби безпеки України як правоохоронного органу, О. Джафарова, С. Шатрава, Д. Лещенко слушно зауважують, що баланс між безпекою та правами людини завжди є складним завданням, і він вимагає уважного врахування і обережного підходу. У цьому контексті дотримання принципів правової держави та системного контролю є ключовими факторами у роботі Служби безпеки України [300, с. 44].

Це передбачає, що юридичні обов'язки – передбачені законодавством вид і міра належної поведінки людини і громадянина, яка гарантується державою [301, с. 461]. На це вказує і ст. 68 Основного Закону України, відповідно до якого «Кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» [9].

У питанні юридичних обов'язків варто звернути увагу на правову свідомість як громадян, так і правоохоронців.

Правова свідомість визначається як форма суспільної свідомості, яка через погляди, ідеї, інтереси тощо відображає ставлення людини до права. Тому саме завдяки високому рівню переконання в необхідності дотримання правових норм можна досягти зменшення або відсутності фактів девіантної поведінки [302, с. 15]. Проте, як наголошує Я. Журавель, «принцип відповідальності щодо органів державної влади за невиконання зазначеної

статті не лише не закріплений, а й не визнаний. Крім того, відсутня відповідальність органів державної влади за порушення прав і свобод людини і громадянина, які відповідно до Основного Закону України повинні бути головним орієнтиром їх діяльності» [303, с. 139].

Ми не можемо в повній мірі погодитися із таким твердженням. По-перше, зважаючи на імперативний припис частини другої статті 55 Конституції України, відповідно до якої «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб», вказана норма не може бути проігнорована, а посадова особа, яка посягала на права і свободи, честь і гідність людини, в залежності від виду порушення повинна бути притягнута до юридичної відповідальності. По-друге, у рішенні Конституційного Суду України від 14.12.2011 №19-рп/2011, зазначено, що відносини, що виникають між фізичною чи юридичною особою і представниками органів влади під час здійснення ними владних повноважень, є публічно-правовими і поділяються, зокрема, на правовідносини у сфері управлінської діяльності та правовідносини у сфері охорони прав і свобод людини і громадянина, а також суспільства від злочинних посягань. Діяльність органів влади, у тому числі судів, щодо вирішення спорів, які виникають у публічно-правових відносинах, регламентується відповідними правовими актами [304].

Рішення, прийняті суб'єктами владних повноважень, дії, вчинені ними під час здійснення управлінських функцій, а також невиконання повноважень, встановлених законодавством (бездіяльність), можуть бути оскаржені до суду відповідно до частин першої, другої статті 55 Конституції України. Для реалізації кожним конституційного права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності вказаних суб'єктів у сфері управлінської діяльності в Україні утворено систему адміністративних судів [304]. По-третє, частиною першою та другою ст. 5 КАС України, передбачено право кожної особи звернутися до адміністративного суду, якщо особа вважає, що рішенням, дією чи

бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист, захист порушених прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до суду, може здійснюватися судом також в інший спосіб, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [288].

У цій системі координат на правоохоронні охорони покладається важлива місія, поряд з якою, правоохоронні охорони, їхні посадові і службові особи не повинні зловживати наданими державою правами, сумлінно ставитися до виконання своїх обов'язків. З цього приводу варто погодитися із думкою Ф. Веніславського, що «...зловживання правом само собою, і зловживання правом в публічно-правовій сфері зокрема, належать до найбільш негативних явищ сучасної конституційно-правової дійсності, оскільки істотно нівелюють значення права, як соціальної цінності, і становлять істотну загрозу конституційній законності та правопорядку, підривають основи існуючого конституційного ладу України, знижують престиж державної служби. Особливо негативним є значне поширення практики відвертого нехтування правовими приписами суб'єктами державно-владних відносин – органами законодавчої, виконавчої та судової влади, адже це неминуче призводить до поширення правового нігілізму, зростання рівня корупції, викликає зневіру широкого загалу у право і справедливість, в ефективність усієї державно-владної діяльності» [305, с. 28].

Суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є те, що застосовувані в процесі її здійснення юридичні заходи повинні неухильно відповідати закону або іншим правовим актам, прийнятим на основі закону. Тільки на їх основі допускається застосування конкретних заходів впливу і чітко визначається їх міра та зміст [306, с. 20]. Тобто, кожен правоохоронний орган повинен не тільки забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів громадян, але й у разі необхідності вживати визначені законами засоби, способи впливу, з допомогою яких здійснюється правовий вплив на підпорядкований об'єкт

управління. Враховуючи умови сьогодення та норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану», певні права і свободи громадян можуть бути обмежені, як «певні особисті (індивідуальні) та соціальні (колективні) інтереси, задля забезпечення яких нормовстановлюючий орган вважає за потрібне обмежувати певні права людини» [307, с. 94].

Незважаючи на певні обмеження прав і свобод, відповідно до визначеної законодавством компетенції, на правоохоронні органи покладено завдання, які спрямовані на: захист прав, свобод і законних інтересів громадян, охорону їх життя, інтересів суспільства і держави; забезпечення охорони громадської безпеки, законності і правопорядку; здійснення діяльності по попередженню та виявленню правопорушень, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, захисту економічної безпеки; забезпечення захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, охорону та захист державного кордону.

З урахування вищевикладеного – це покладає на правоохоронні органи обов'язок виконання покладених на них завдань держави, у свою чергу це «не знімає питання про вдосконалення процедур і механізмів, покликаних захищати права та свободи громадян, про створення розвинутої системи гарантій, за допомогою яких реалізується це завдання» [308, с. 7].

На думку М. Мельника та М. Хавронюка, чинником ефективного функціонування правоохоронних органів, виконання покладених на них законом функцій, дотримання службовими та посадовими особами законності, забезпечення реалізації прав та свобод людини й громадянина, на думку науковців має бути чітка регламентація їхньої діяльності. На підставі аналізу законодавства України, вони вважають, що в питаннях правової регламентації діяльності правоохоронних органів існує чимало прогалин, неточностей, суперечностей, які породжують проблеми теоретико-правового та практичного характеру. Однією з таких проблем є визначення поняття «правоохоронні органи». Слід зауважити, що на сьогодні в нашій державі відсутнє нормативно закріплене поняття «правоохоронні органи». Водночас

воно є одним із найбільш уживаних у праві. І нормативна його невизначеність часто може призводити до колізій і непорозумінь під час застосування тих чи інших положень закону [309, с. 43].

Системний аналіз законодавства та доктринальних думок дає підстави наголосити, що у забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, важливу роль відіграють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, юридичні особи публічного та приватного права, а також громадські організації. Обов'язок здійснювати охорону та захист прав, свобод і законних інтересів громадян, перш за все стосується саме органів державної влади. Водночас основний «тягар» у забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, перш за все покликані забезпечити правоохоронні органи, згадка про яких містися у численних законодавчих актах. Зокрема, мова про правоохоронні органи держави йде в частині третій ст. 17 Конституції України, в якій наголошено, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [9].

Варто додати, що тексті Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. №2341, вживаються різні словосполучення, що мають безпосереднє відношення до терміну «правоохоронний орган», як-то: «працівник (працівникові) правоохоронного органу (ч. 2 ст. 22; ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, ч. 2 ст. 353, ч. 1 ст. 365, ст. 365-3, ст. 389); «правоохоронний орган» (ч. 7 ст. 111-1, ч. 6 ст.258, ч. 2. ст. 258-3, ч. 3. ст. 258-4, ч. 4. ст. 258-6, ч. 4 ст. 289); «службова особа правоохоронного органу» (ч. 2 ст. 370) [310].

Термін «правоохоронний орган» 24 рази зустрічається у Митному кодексі України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Наприклад, в частині тринадцятій ст. 354 кодексу цього кодексу зазначено: «Матеріали перевірки разом з висновками митного органу передаються правоохоронному органу, що призначив перевірку, для використання матеріалів відповідно до вимог

кримінального процесуального закону» [305]. Інший приклад, в Кодексі адміністративного судочинства України, термін «правоохоронних органів» згадується в частині шостій ст. 289-1: «Для ознайомлення позивачу (представнику позивача) надаються матеріали справи, крім документів (копій документів), що стали підставою для прийняття оскаржуваних рішень та містять інформацію, передану спеціально уповноваженим органом до правоохоронних та/або розвідувальних органів в узагальнених матеріалах (додаткових узагальнених матеріалах)» [288].

В інших законодавчих актах також вживається термін «правоохоронний орган». На це вказує: ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», що державне бюро розслідувань є державним правоохоронним органом [127]; ст. 1 Закону України «Про Службу безпеки України» – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями [232]; частина перша ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» – є військовим формуванням з правоохоронними функціями [62]; частина перша ст. 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» – є правоохоронним органом спеціального призначення [205]; частина друга ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» – виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції [274]; частина перша ст. 11 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» – Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України [312]; Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») [313]; Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів, затверджено постановою Кабінету

Міністрів України від 16.09.2009 р. №976, де зазначено, що державна лісова охорона має статус правоохоронного органу [314].

Незважаючи на значний перелік нормативно-правових актів, норми яких наділяють правоохоронними функціями вказані та інші органи, ми не знаходимо відповіді, що слід розуміти під терміном «правоохоронний орган»? Здавалося, що Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» [89], який наводить приблизний перелік інституцій, які є правоохоронними органами, повинен надати відповідь на поставлене запитання, проте й норми цього закону не надають на нього відповідь.

Ми погоджуємося із думкою А. Берлача, який вказує, що механічне включення таких різних за своїми завданнями, функціями та повноваженнями органів не розв'язує проблему розуміння поняття правоохоронного органу та його переліку, більше того – створює умови для різного тлумачення правових норм, що особливо загострює ситуацію в правозастосовній сфері. Варто наголосити, що наведений законодавцем перелік правоохоронних органів не є вичерпним, що не характеризує Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» як ефективний засіб правового регулювання правоохоронної діяльності [315, с. 12].

Щодо практичного аспекту, то законодавцю варто внести зміни, наприклад до Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», в якому надати визначення поняття «правоохоронний орган». З цього приводу слід процитувати тезу написану Олівером В. Холмсом, одного з найбільш відомих і цитованих американських правників, колишнього члена Верховного Суду США, що «Підстави рішення суто практичні, і вони ніколи не можуть виводитися з граматики чи з логіки» [316, с. 338]. Розмірковуючи над категорією «правоохоронні органи» Ю. Делія підкреслював, що за відсутності законодавчого визначення, єдності в наукових розробках щодо цієї категорії немає [317, с. 211]. Однак, варто згадати, що Законі України «Про основи національної безпеки України» від

19.06.2003 р. № 964-IV, надавалося таке визначення: «правоохоронні органи – органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій» [61], в Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. № 975-IV, надається таке визначення: «правоохоронні органи – державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [318], проте зазначені закони втратили чинність на підставі Закону України «Про національну безпеку України» [262], який не надає визначення «правоохоронні органи».

За відсутності законодавчого визначення поняття «правоохоронні органи» в науковій літературі точиться тривала дискусії щодо розуміння цієї правової категорії. З цього приводу Ю. Гаруст та В. Мельник зазначають, що попри часте його використання в наукових і фахових колах та непоодинокі згадування у вітчизняних нормативно-правових актах, в Україні досі не сформувалася єдине бачення щодо змісту діяльності останніх як на науковому, так і на законодавчому рівнях. Очевидно, що таке становище є однією з передумов для появи різних поглядів із приводу розуміння сутності цього терміну, ознак таких суб'єктів, їх видів тощо [319, с. 13]. Науковці під правоохоронними органами розуміють державні органи, які наділені, відповідно до чинного законодавства, владними повноваженнями та здійснюють у межах своєї компетенції правоохоронну діяльність. Вважають, що в самостійний вид державної діяльності слід виділити правоохоронну діяльність, яка володіє певними властивостями [319, с.14].

Як бачимо Ю. Гаруст та В. Мельник розмежовують категорію «правоохоронні органи» та «правоохоронна діяльність». На думку О. Тюріної, власне правоохоронна діяльність є певним різновидом правозастосовної діяльності як однієї із специфічних форм реалізації права та полягає в тому, що це одна із форм активної організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її повноваженнями [320, с. 7-10].

В. Дума та В. Цимбалюк при характеристиці правоохоронної правозастосовної діяльності виходять із того, що вона здійснюється державними органами і деякими недержавними організаціями та спрямована на охорону законності і правопорядку, захист прав та свобод людини, боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями. В минулому як вся правоохоронна діяльність, так і один із її різновидів – правозастосовна правоохоронна діяльність орієнтувались на боротьбу з правопорушеннями як явищем [321, с. 60].

На думку В. Головченка, правозастосовна діяльність – це одна з форм реалізації права, яка має державно-владний організуючий характер компетентних державних органів та уповноважених державою інших суб'єктів суспільних відносин, спрямованих на зміну, виникнення та припинення правовідносин шляхом видання індивідуальних актів застосування правових норм у певних формах, а також спрямована на конкретизацію правового регулювання та охорону соціальних цінностей суспільства [322, с. 144].

В сучасних умовах цей вплив виявляється у процесі впровадження нових соціально-політичних інститутів у національне законодавство та їх функціонування через правозастосовну діяльність. Зокрема, ці інститути (наприклад, місцеве самоврядування) передбачають передачу, делегування владних повноважень від органів держави до органів приватного спрямування, таким чином відбувається децентралізація системи виконавчої влади держави при одночасному визнанні нововведених соціально-політичних інститутів на рівні міжнародної спільноти демократичними [323, с. 15].

Правозастосовна діяльність правоохоронних органів у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян є особливим видом діяльності будь-якого правозастосовного органу держави, який відповідно до закону здійснює правозастосовні функції. При цьому слід звернути увагу на позицію В. Білоуса, згідно якої, поняття «правоохоронні органи» необхідно відрізняти від поняття «правозастосовчі органи», яке є більш ширшим за змістом,

оскільки правоохоронні органи – це тільки частина правозастосовчих органів [324, с. 31].

Аналізуючи правоохоронну діяльність, поняття й систему правоохоронних органів О. Соколенко стверджує, що визначення сутності та змісту феномену правоохоронної діяльності ускладнюється не лише відсутністю її комплексного законодавчого регулювання але й правовою невизначеністю, ані правоохоронної функції, ані поняття й системи правоохоронних органів. Більш того й у науковому плані так само залишається остаточно невирішеною низка принципових питань, як-то, наприклад, щодо прийнятності та доцільності поєднання державної та недержавної правоохоронної діяльності від вирішення чого безпосередньо залежатиме й підхід до розуміння системи правоохоронних органів. У свою чергу, вказане порушує не менш нагальне питання адекватності державної монополізації правоохоронної діяльності в умовах становлення демократичної соціальної правової держави та формування громадянського суспільства, отже, вироблення узгодженої позиції з приводу сутності та значення правоохоронної діяльності неодмінно вимагає розкриття та співвідношення з нею суміжних явищ у першу чергу, правоохоронної функції [171, с. 848].

Академік В. Тацій вважав, що поняття «правоохоронні органи» набуло широкого вжитку після прийняття Конституції України 1996 року, в ч. 3 ст. 17 якої сказано, що забезпечення державної безпеки й захист державного кордону України покладаються на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація та порядок діяльності яких визначаються законом» [319, с. 4]. На думку А. Колодія та А. Олійника, правоохоронні органи – це структуровані колективи службовців, що здійснюють державні і недержавні функції контролю, нагляду, досудового слідства, охорону і захист усіх форм власності, охорону природи, охорону прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, виконують інші правоохоронні функції [325, с. 245].

Т. Пікулі вважає, що до «правоохоронних належать органи, які разом із другорядними (допоміжними) виконують або кілька головних правоохоронних функцій, які є визначальними в їх діяльності (профілактичну, захисну, ресоціалізаційну, оперативно-розшукову функції, функції розслідування злочинів, судового розгляду справ, розгляду справ про адміністративні правопорушення, розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів)» [327, с. 79]. Між тим С. Россоха під правоохоронною діяльністю пропонує розуміти закріплену в нормативно-правових актах діяльність спеціально уповноважених повноважних органів держави щодо примусового забезпечення правового порядку на основі балансу інтересів особи, суспільства і держави. На його думку, дане визначення розкриває істотні ознаки правоохоронної діяльності:

- 1) це вид державної діяльності щодо забезпечення правового порядку;
- 2) вона здійснюється уповноваженими органами держави;
- 3) ця діяльність носить примусовий характер;
- 4) вона здійснюється на основі забезпечення балансу інтересів особи, суспільства і держави [328, с. 79].

Здійснюючи дослідження адміністративно-правового регулювання та роблячи висновок щодо визначення правоохоронної діяльності О. Кобзар, твердить, що вона являє собою зумовлений потребами людини особливий вид соціальної діяльності держави, що встановлена нормативно-правовими актами й визначена об'єктивною необхідністю впливу на соціальні відносини та знаходить своє практичне втілення в процесі функціонування правоохоронних органів, які повинні попереджувати, запобігати правопорушенням і застосовувати державний примус або громадський вплив на осіб, які порушили встановлений законом порядок у суспільстві [329, с.11].

Отже, правоохоронну діяльність із захисту прав, свобод і законних інтересів громадян забезпечують як державні органи влади, так і недержавні

інституції. Під правоохоронною діяльністю захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, слід розуміти особливий вид діяльності уповноважених державою органів та недержавних організацій, які покликані забезпечити правопорядок і законність, що реалізується в установлених формах і методах відповідно до визначених законом завдань та повноважень.

Не однаково закріплений у законодавчих актах статус органів, які виходячи із їх правового статусу є правоохоронними, не завжди вказано, що саме цей орган є правоохоронним. Наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» не містить вказівку, що цей орган є правоохоронним, що призводить до численних дискусій, досліджень та різних наукових думок. При цьому мова йде не про Національну поліцію, яку відносять до системи правоохоронних органів, а про інші державні органи, виходячи із їх правового статусу. Як наголошує І. Коросташова, у національному законодавстві поряд із терміном «правоохоронні органи» також використовуються й інші терміни, такі як: «органи правопорядку» (ч. 2 ст. 131-1 Конституції України в редакції 2016 р.); «державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями» (п. 17 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про національну безпеку України», ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про службу безпеки України»); «правоохоронний орган спеціального призначення» (ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про Державну прикордонну службу України»), «військове формування з правоохоронними функціями» (ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про Національну Гвардію України»), однак зміст вищевказаних термінів (за деякими винятками) в законодавстві поки що не визначений. Крім того, відсутні критерії, за якими ті чи інші органи мають бути віднесені до тої чи іншої групи, немає і чітких критеріїв щодо віднесення певних органів публічної влади до правоохоронних [330, с. 48].

На думку Р. Ботвінова основною особливістю служби в правоохоронних органах є те, що вона, «... з одного боку, являє собою форму здійснення правоохоронної діяльності держави, а з іншого – елемент (вид) публічної служби. Накладення на правоохоронну діяльність принципів публічної служби визначає її специфіку як особливої організації

правоохоронної діяльності держави. Це означає, що ця діяльність за змістом є правоохоронною, а за способом її організації і здійснення – службовою діяльністю професіоналів, найманих державою для реалізації правоохоронної функції. Служба в правоохоронних органах за своєю природою є виконавчою діяльністю. Вона не може здійснюватися в таких формах правоохоронної діяльності держави, як правотворчість і правосуддя, що є самостійними формами забезпечення правоохоронної функції держави, заснованими на інших принципах формування і діяльності. Звідси її специфічні риси, характерні для виконавчої організації державної влади. Виконавча природа цього виду правоохоронної діяльності обумовлює її ознаки, характерні для виконавчої влади. Вони являють собою взаємообумовлені характеристики діяльності та організації правоохоронних органів» [331, с. 14].

Окрім того, здійснюючи дослідження формування та реалізації публічно-управлінської діяльності в системі правоохоронних органів група науковців зазначає, що сучасна модель правоохоронної діяльності в правовій державі базується на чіткому визначенні і суспільному сприйнятті базових інституціональних парадигм. Перш за все, мова йде про формування сучасної парадигми суб'єктності держави у процесі нормотворення, що визначально спрямоване на забезпечення прав і свобод громадян. По-друге, важливим складником правоохоронної діяльності виступає унормування діяльності органів влади, які забезпечують правоохоронну функцію держави. По-третє, забезпечення правового режиму суспільних відносин, що складають об'єктну сферу суспільних відносин. Інтегрування наведених інституціональних індикаторів дозволяє вести мову про той факт, що власне наявність і домінування правоохоронної функції публічно-управлінської діяльності в форматі існування будь-якого державного органу кваліфікує такий орган як правоохоронний. І нарешті, поєднання в єдину систему правоохоронних органів і виокремлення їх базових функцій дозволяє визначити інтегровану систему правоохорони держави як поєднання публічно-управлінської діяльності у цій сфері, функціонального

визначення діяльності, цілепокладання, механізму прямих і зворотних зв'язків, суб'єктів і об'єктів правоохорони [332, с. 25].

Як бачимо дослідники та науковці правоохоронну діяльність опосередковують із виконавчою владою. З цього приводу В. Авер'янов твердив, що особливість виконавчої влади серед гілок влади полягає у тому, що саме в процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування важелів державного регулювання і управління важливими процесами суспільного розвитку [333, с. 32]. Уточнюючи наведену думку, слід погодитися з позицією В. Шаповала, який зазначає, що форма державного правління відображає інституціональні особливості організації державного владарювання. Форма державного правління, на його думку, – це відображений в Основному законі спосіб організації державної влади, який засвідчує особливості компетенційних взаємозв'язків між вищими органами держави, насамперед тими, що співвіднесені із законодавчою і виконавчою владою [334, с. 49].

Таким чином, в контексті вищевикладеного, можна дійти висновку, що Конституцією і законами України в державі створено систему правоохоронних органів на які покладено обов'язок забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів громадян, шляхом реалізації визначених законом повноважень. За допомогою правоохоронних органів як інституту органів публічної влади забезпечується правовий механізм гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, реалізація права на охорону та захист порушених суб'єктивних прав в адміністративному або судовому порядку [281, с. 47].

«Під правовим механізмом забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян правоохоронними органами, розуміємо визначену та гарантовану державою систему гарантій за допомогою яких забезпечуються і реалізається у визначених формах і процедурах охорона та захист прав, свобод і законних інтересів громадян» [284, с. 36].

Виходячи з вищезазначеного, всі без винятку правоохоронні органи відіграють важливу роль у правовому механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави [335, с. 110].

Правоохоронні органи визначаємо як державні органи, які відповідно до чинного законодавства наділені владними повноваженнями, забезпечують у визначених межах охорону та захист конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, здійснюють правоохоронну та правозастосовну діяльність.

Висновки до розділу 2

1. Правоохоронна функція, належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави, закріплених в Конституції і законах України, кожна з яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу відповідно до мети і завдань його діяльності. По-друге, необхідною умовою здійснення завдань та реалізації внутрішньої і зовнішньої функцій держави, є належне забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантіями соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу. По-третє, реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб. Ця функція об'єктивується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками, який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати

набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави.

2. Дослідження ретроспективного аналізу формування парадигми реформування правоохоронних органів України дало можливість з'ясувати, що правоохоронні органи здійснюють свою діяльність відповідно до їх компетенційної та функціональної спрямованості, така діяльність охоплює комплекс державних політично-правових, організаційних, економічних, фінансових, інформаційних, ідеологічних явищ.

За часи української незалежності в державі постійно здійснюється реформа системи правоохоронних органів, яка пройшла декілька етапів свого реформування:

1) з дня проголошення Акту незалежності, прийняття Законів України: «Про оперативно-розшукову діяльність»; «Про Службу безпеки України»; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; прийняття Концепції розвитку системи Міністерства внутрішніх справ (1991-1996 рр.);

2) з дня прийняття Конституції України, Указів Президента України: «Про комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр.»; «Про Комісію з питань реформування правоохоронних органів в Україні»; Закону України «Про Державну прикордонну службу» (1996-2014 рр.);

3) після Революції гідності, схвалення розробленої Міністерством внутрішніх справ Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України та Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ, розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання реформування органів внутрішніх справ України», Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», прийняття Законів України: «Про Національну гвардію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національну поліцію»; «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014-2022 рр.);

4) новітній етап – зі схвалення Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (2023 р. – до сьогодні).

3. Під правовим механізмом забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян правоохоронними органами розуміємо визначену та гарантовану державою систему гарантій, за допомогою яких забезпечуються і реалізується у визначених формах і процедурах охорона та захист прав, свобод і законних інтересів громадян.

4. Правоохоронні органи визначаємо як державні органи, які відповідно до чинного законодавства, наділені владними повноваженнями, забезпечують у визначених межах охорону та захист конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, здійснюють правоохоронну та правозастосовну діяльність

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА СТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

3.1 Загальна характеристика системи правоохоронних органів України

Науковці зазначають, що в умовах реформування побудова надійної і ефективної правоохоронної системи – одне з основних завдань кожної держави. Правоохоронна система України з кожною новою реформою віддаляється від радянської моделі та наближується до європейської. Загроза національної безпеки, постійні непорозуміння цивільного населення та правоохоронних органів, недоліки функціонування категорії підбурюють науковців займатись дослідженням щодо реформування системи у сфері національного законодавства [336, с. 147]. Тому гарантування прав та свобод людини і громадянина, забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактика правопорушень, протидія і боротьба із злочинністю, забезпечення недоторканності й охорона державного кордону та безпека держави потребує упорядкованої системи та структури правоохоронних органів країни [337, с. 39].

В сьогоденнішніх реаліях правоохоронні органи мають багаторівневу систему, яка є необхідним елементом реалізації правоохоронної функції держави здійснюваною правоохоронними органами відповідно до визначених у нормативно-правових актах повноважень. Водночас незважаючи на начебто існуючий перелік правоохоронних органів, вказаних в окремих нормативно-правових актах, зокрема, Законах України: «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [89]; «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [318]; «Про національну безпеку України» [262], а також постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення

інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» від 20.04.2006 р. №550 [338], ми не знаходимо чіткої відповіді, що слід розуміти під «правоохоронним органом» та визначеною системою правоохоронних органів.

З метою визначення загальної характеристики правоохоронної системи, яка розподіляється на вертикальні та горизонтальні ієрархічні рівні, необхідно з'ясувати, що слід розуміти під правовою категорією «правоохоронна система» щодо якої серед науковців існують різні теоретико-методологічні підходи.

Поняття «система» належить до числа найбільш загальних і універсальних дефініцій, яке використовується по відношенню до самих різноманітних предметів, явищ і процесів. Транскрипції цього поняття в сучасній науці поки, що залишаються дуже різноманітними. Тому не випадково термін вживається у множині різних смислових варіацій, застосовується в різноманітній науковій та спеціальній літературі, що присвячується практично усім відомим галузям науки і суспільного життя та має чисельні варіанти визначення його понять [339, с. 36].

В тлумаченому словнику української мови «система» визначається як структура, що становить єдність закономірно розміщених і функціональних частин, зв'язаних в ціле (незалежно від середовища та інших систем), а також сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних загальним принципом або призначенням [340, с. 263-264].

Конкретизуючи поняття «система, у цій множинності тлумачень «вона є цілісною сукупністю (комплексом) закономірно розташованих та взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів. До основних ознак системи, як правило, відносять:

- 1) комплексність (сукупність) елементів;
- 2) впорядкованість та подільність елементів;
- 3) наявність зв'язків між ними;

4) наявність цілісних властивостей. Ознаками, що відрізняють систему від інших явищ є цілісність, зв'язок, стійка структура» [341, с. 48]. В подальшому Л. Луць визначає, що поряд з поняттям «система» у понятійному апараті важливу роль відіграють поняття «елемент», «структура», «зв'язок», «функція», «функціонування», «мета», «ціле» [341, с. 48].

Поняття «система» синтезує в собі всі сторони системності об'єкта, подаючи його як єдність елементів, що перебувають у певних зв'язках і відносинах, які визначають існування об'єкта – як цілого, так і зовні відносно незалежного явища. Саме це поняття в кожному випадку характеризує певний рівень розвитку людського пізнання і є специфічною формою відбиття об'єкта у свідомості суб'єкта, формою засвоєння його об'єктивних властивостей і законів буття [342, с. 12]. О. Соколенко, поняття системи правоохоронних органів нерозривно пов'язане з низкою інших правоохоронних категорій, що й закладають основний базис розуміння даного явища правової дійсності. Зокрема систему правоохоронних органів як правову категорію необхідно розглядати також і в її співвідношенні з правоохоронною системою. Вчена підкреслює, що встановлення сутності правоохоронної системи є необхідним елементом характеристики системи правоохоронних органів, що сприятиме більш точному та узгодженому розумінню як загалом даного явища, так і конкретних інституцій, що утворюють систему правоохоронних органів [343, с. 91-92].

З огляду на зазначене система правоохоронних органів визначається через зв'язок із державою, як до речі й правова система, яку визначають як сформовану під впливом об'єктивних закономірностей розвитку певного суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у сталих зв'язках між собою та іншими соціальними явищами, що забезпечує її цілісність, розвиток та правонаступність [344, с. 517].

Правову систему також визначають у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні – це сукупність взаємопов'язаних однорідних юридичних засобів (явищ), за допомогою яких органи влади здійснюють

стабілізуючий, регулятивний та управлінський вплив на суспільні відносини (шляхом закріплення, конкретного чи загального регулювання, дозволу, зобов'язання, заборони, переконання і примусу, попередження, встановлення санкцій тощо); у вузькому значенні правова система – це єдність правових норм національного права та законодавства, які складаються з центральної частини (Конституції), периферійних (галузевих) і комплексних (міжгалузевих) законів [345, с. 28-29].

При цьому, під системою права розуміється його внутрішня будова, що дістає свого вияву у поділі права на відносно самостійні, пов'язані між собою структурні елементи (норми права, інститути права, галузі права, підсистеми права), які у своїй сукупності утворюють цілісну органічну єдність. Відповідно, поняття «система законодавства» визначається як узгоджена сукупність нормативно-правових актів, які прийняті та діють у межах юрисдикції певної держави [346, с. 234-243].

Отже, в спеціальній і юридичній літературі сутність такого явища як «система» визначається як певний і цілісний порядок взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, які об'єднані однорідними цілями та завданнями. При цьому предмет та об'єкт дослідження впливає сутнісну характеристику цього поняття [337, с. 39]. Невипадково, що серед науковців існують різні погляди, що слід розуміти під «правоохоронною системою». Відсутність нормативного визначення системи правоохоронних органів спричиняє її неоднозначність її наукового розуміння [347, с. 7].

З приводу розуміння поняття «правоохоронна система» А. Куліш розглядаючи її через призму правоохоронних органів, визначає її як багаторівневу соціальну систему, яку складають правові засоби, методи та гарантії, що забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, які виконують правоохоронні функції, включаючи до неї такі характерні ознаками: цілісність, структурність, взаємозалежність системи і середовища, ієрархічність [348, с. 92].

О. Тюріна здійснюючи порівняльно-правову характеристику системи судових і правоохоронних органів пише: «Система правоохоронних органів на відміну від нормативно визначеної системи судових органів існує *de facto*, тобто наявність даної системи визначається не її нормативним визначенням, а реальним існуванням правоохоронних органів, які в своїй функціональній єдності утворюють систему, що є частиною державного апарату і наділена певною автономією в системі державних органів. Автономність (відособленість) системи правоохоронних органів проявляється саме у функціональній єдності правоохоронних органів як елементів даної системи» [347, с. 7]. А. Русецький вбачає, що під системою правоохоронних органів слід розуміти єдину систему спеціально уповноважених державних органів, установ та організацій, утворених на основі законодавства, які у межах своєї компетенції мають право застосовувати заходи переконання і примусу з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, захисту матеріальних і духовних цінностей суспільства, захисту конституційного ладу, забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканості і безпеки держави [349, с. 280]. Тоді, як А. Гель під правоохоронною системою розуміє сукупність державно-правових засобів, методів, гарантій, що забезпечують захищеність особи від протиправних порушень [350, с.12]. Т. Плугатар зазначає, що правоохоронна система становить цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які утворюють певну єдність, що базується на відповідних принципах і нормах. Основними складовими елементами правоохоронної системи є охоронні правові норми, мета, принципи, функції, завдання, суб'єкти, об'єкти правоохорони, правоохоронна діяльність, а також правоохоронні відносини [351, с. 26].

На думку О. Соколенко правоохоронна система – це соціальна система, що відображує єдність і взаємопов'язаність нормативно-правового регулювання у правоохоронній сфері, організації системи правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності й самої правоохоронної

діяльності, спрямованої на охорону й захист основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, законності та правопорядку. Система правоохоронних органів виступає підсистемою інституціональної системи правоохоронної діяльності, яка, у свою чергу, виступає підсистемою правоохоронної системи, що є підсистемою по відношенню до системи вищого порядку – правової системи [343, с. 95-96].

Отже, О. Соколенко правоохоронну систему визначає через соціальну систему, яка має взаємопов'язана із суспільством.

Соціальна система – це складно-організоване цілісне утворення, впорядковане і пов'язане з сукупністю взаємо-детермінованих зв'язків між його елементами. Соціальній системі притаманні ряд особливостей:

- 1) цілісність, відносна завершеність об'єкта і його відносна єдність;
- 2) наявність внутрішніх зв'язків;
- 3) наявність зовнішніх зв'язків з іншими об'єктами та системами;
- 4) має свою структуру, внутрішню будову;
- 5) соціальна система як об'єкт є відносно автономною;
- 6) самоорганізована і саморегульована система;
- 7) виконує численні функції;
- 8) соціальна система скерована на досягнення певного результату.

Сучасне суспільство – це система, яка складається з окремих рівнів соціальних спільностей [352, с. 45].

Погоджуємося з думкою, що правоохоронна діяльність є одним із центральних елементів правоохоронної системи, що, по суті, виступає практичною реалізацією компетентними правоохоронними інституціями відповідних нормативно-правових засад. Зв'язок правоохоронних органів і правоохоронної діяльності має взаємний характер: правоохоронна діяльність безпосередньо залежить від інститутів, що її реалізують, а організація правоохоронних інститутів має відповідати актуальним вимогам оптимальної реалізації правоохоронної діяльності [343, с. 92-93].

На відміну від правоохоронної системи, як сутності державних органів, які у першу чергу забезпечують охорону і захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави, й охоплюється правоохоронною діяльністю, то остання, може здійснюватися як державними органами та організаціями, так і недержавними структурами.

Мета правоохоронної системи, як зазначає О. Соколенко, фактично тотожна меті самої правоохоронної діяльності й полягає в охороні основ конституційного ладу, у тому числі прав громадян, законності та правопорядку. Об'єкти правоохоронного впливу у своїй основі визначають організацію та напрями діяльності суб'єктів правоохоронної системи. Правоохоронні ж відносини взагалі є широкою інтегративною категорією та включають до себе всі правовідносини, що складаються та відбуваються в правоохоронній сфері, зокрема з приводу організації та функціонування правоохоронної системи [343, с. 93].

Соціальна система є невід'ємною складовою сучасної правової системи. На слушну думку Н. Оніщенко: «Соціальне призначення сучасного права полягає в регулюванні суспільних відносин у контексті розбудови правової демократичної держави. Основною сутнісною ознакою сучасного права є те, що воно реалізується через систему обов'язкових нормативних і ненормативних приписів – правовідносин та інших форм, а отже, слід констатувати, що цей регулятор має досить специфічні, залежні від багатьох факторів риси та ознаки в різних державно-правових системах» [353, с. 9].

Охорона суспільних відносин здійснюється правоохоронними органами. При цьому, кожна країна зацікавлена в укріпленні правопорядку і законності. Інколи виникають такі ситуації, які для наведення правопорядку потребують втручання держави, тому що правопорядок є об'єктивною необхідністю розвитку держави і суспільства, але його забезпечення має відбуватися у межах законності. основні напрями правоохоронної діяльності визначаються многогранністю видів державної діяльності, які виконують різні соціальні функції. Функції правоохоронної діяльності характеризуються

чітким розподілом компетенції правоохоронних органів. Складна система правоохоронної діяльності реалізується у різних видах правоохоронних дій, а саме правовстановлюючих, правозабезпечувальних, правопримувальних та правовідновлювальних [354, с. 324].

Вказані правоохоронні функції охоплюють не тільки вказані види правоохоронної діяльності, ця система носить більш складний і комплексний характер, в основу якого покладено елементи правової та правоохоронної систем, покликаних забезпечити захист прав і свобод людини та громадянина як найвищу соціальну цінність. Зокрема, О. Циганов правоохоронними функціями визначає такі види діяльності: оперативно-розшукова діяльність; розслідування кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення; охорона громадського порядку та громадської безпеки; розвідувальна діяльність; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов та приписів органів досудового слідства й прокуратури; надання правової допомоги; контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони; нагляд і контроль за виконанням законів тощо [355, с. 319].

Ми вважаємо, що такий підхід до правоохоронних функцій є дещо вузьким й охоплює практичну складову правоохоронної діяльності. Дещо інший та змістовний підхід до правоохоронних функцій демонструє Н. Юзікова, яка вважає, що функції правоохоронної діяльності характеризуються чітким розподілом компетенції правоохоронних органів. Діяльність останніх відбувається за основними напрямками, які визначаються функціональним розподілом та наявністю спеціалізації правоохоронних органів. Тому наявність або відсутність функцій правоохоронної діяльності є підставою для визначення місця та статусу відповідного правоохоронного органу. Усі функції взаємозалежні і взаємопов'язані. До основних функцій правоохоронної діяльності належать: конституційний контроль, правосуддя, організаційне забезпечення діяльності судів, прокурорський нагляд,

попередження, виявлення і розслідування правопорушень, надання юридичної допомоги [167, с. 11-12].

А. Кучук визначаючи ознаки правоохоронної діяльності і розкриваючи їх зміст, акцентує увагу ознаках правоохоронної діяльності, до яких відносить такі:

- 1) спрямованість на охорону прав і свобод людини, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин;
- 2) реалізується на підставі та відповідно до закону і, переважно, у відповідній процесуальній формі;
- 3) при її здійсненні застосовуються, як правило, правові засоби;
- 4) здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами на професійній основі. Вказані ознаки він розглядає в їх сукупності, й лише тоді, коли вони всі притаманні певному виду діяльності [14, с. 15].

Досліджуючи означене питання, маємо обов'язково зазначити, що сфера діяльності правоохоронних органів має складну й багатопланову структуру. Вона включає в себе певні групи суспільних відносин, які пов'язані із захистом особи й держави від злочинних та інших протиправних посягань, забезпеченням громадського порядку та громадської безпеки, захистом об'єктів незалежно від форм власності, розкриттям і розслідуванням злочинів, забезпеченням дотримання правил перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства тощо. Хоча ці види суспільних відносин є взаємопов'язаними, вони не є ідентичними й характеризуються специфічними рисами та ознаками. Це у свою чергу визначає відмінності в основних напрямках діяльності правоохоронних органів (адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній, виконання покарань) та в різновиді складових системи правоохоронних органів. Правозахисна орієнтація більшості функцій правоохоронних органів зумовлюється пріоритетністю охоронних завдань [356, с. 136].

Проаналізувавши погляди науковців щодо визначення системи правоохоронних органів, варто зазначити, що відсутність визначення системи

правоохоронних органів у вітчизняному законодавстві спонукає наукову думку до різних визначень цих структурних утворень. Зокрема, А. Русецький до правоохоронних органів відносить: Національну поліцію України; Державну прикордонну службу України; Національну гвардію України; Державне бюро розслідувань; Службу безпеки України; Національне антикорупційне бюро України; Прокуратуру України; Державну фіскальну службу України; Військову службу правопорядку у Збройних силах України; Державну кримінально-виконавчу службу України; органи рибоохорони Державного агентства рибного господарства України; Державну лісову охорону; Управління державної охорони України. Усі перераховані вище органи мають дворівневу структуру, тобто вони складаються з центральних органів та територіальних або регіональних органів, які на місцях здійснюють реалізацію наданих їм повноважень з метою забезпечення та виконання правоохоронної функції [349, с. 280].

Варто зазначити, що твердження А. Русецького «усі перераховані вище органи мають дворівневу структуру», як на нашу думку, не в повній мірі відповідає дійсності. На це вказують чинні нормативно-правові акти. Так, згідно ст. 7 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, здійснює управління Державною прикордонною службою України, бере участь у розробленні та реалізації загальних принципів правового оформлення і забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [205]. Відповідно до Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 533, Адміністрація Держприкордонслужби є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Згідно п.

10 Положення Адміністрація Держприкордонслужби здійснює управління органами Держприкордонслужби, забезпечує їх бойову та мобілізаційну готовність [357]. При цьому головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні є Міністерство внутрішніх справ України [65].

У своїй діяльності Державна прикордонна служба України та Адміністрація Державної прикордонної служби України підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ України. Це також стосується і Національної поліції України, Національної гвардії України та Державної міграційної служби України, а отже, вказані органи входять до системи Міністерства внутрішніх справ України.

Здійснюючи дослідження системи правоохоронних органів України С. Шоптенко до правоохоронних органів, які реалізують правоохоронну діяльність відносить: прокуратуру; Національну поліцію; Службу безпеки України; Національне антикорупційне бюро України; Державну фіскальну службу України; Державну прикордонну службу України; Військову службу правопорядку у Збройних силах України; Державну пенітенціарну службу України. До органів, які реалізують окремі правоохоронні функції відносить: органи державного фінансового контролю; Служба зовнішньої розвідки; управління державної охорони; розвідувальний орган Міністерства оборони; Державне бюро розслідувань; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Національна гвардія; Державна виконавча служба; Національне агентство з питань запобігання корупції; Державна санітарно-епідеміологічна служба; Державна екологічна інспекція; Державна архітектурно-будівельна інспекція; Державна міграційна служба; органи рибоохорони; органи державної лісоохорони [358, с.154]. При цьому С. Шоптенко зазначає, що цей перелік не є вичерпним і може бути доповнений іншими органами державної влади, які, відповідно до законодавства уповноважені на реалізацію правоохоронних

функцій [358, с. 154]. Зокрема, таким державним органом є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України [359].

Ми не можемо в повній мірі погоджуватися із визначенням системи правоохоронних органів запропонованих С. Шоптенко. По-перше, на сьогодні окремі органи перебувають в стадії ліквідації, наприклад, Державна санітарно-епідеміологічна служба, інші органи зазнали реформування – Державна архітектурно-будівельна інспекція, зараз це Державна архітектурно-будівельна інспекція України. Крім того з'явилися інші правоохоронні органи, зокрема, Бюро економічної безпеки України. По-друге, Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, проте, поставити на один щабель цей орган, і, наприклад, із Державною міграційною службою України, з нашої точки зору, є недоречним. Якщо для Національної гвардії України однією із основних функцій є захист та охорона життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорона громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, то для Державної міграційної служби України основним завданням є реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Водночас висловлена точка зору є дискусійною. Саме професійна спрямованість правоохоронних органів накладає на їх функції особливості правоохоронної та правозастосовної діяльності, що дозволяє суттєво відмежувати один правоохоронний орган від іншого, а також інші державні органи, які виконують лише окремі правоохоронні функції.

С. Науменко систему правоохоронних органів розглядає через їх поділ на три групи:

1) основні, до яких належать: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба України, Державна прикордонна служба України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Державна кримінально-виконавча служба України;

2) суб'єкти управління правоохоронною діяльністю, а саме суди та прокуратура;

3) органи, які поряд з основною діяльністю реалізують певні правоохоронні функції: органи державного фінансового контролю, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державна виконавча служба; органи рибоохорони, органи державної лісової охорони, управління державної охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія, Державна міграційна служба, Державна екологічна інспекція, Державна санітарно-епідеміологічна служба, Державна архітектурно-будівельна інспекція [26, с. 7].

Як бачимо С. Наumenко до основних правоохоронних органів, як приклад, відносить Державне бюро розслідувань, тоді як Національне агентство з питань запобігання корупції вважає таким, який поряд з основною діяльністю реалізує певні правоохоронні функції. Ми вважаємо, що у цих органів зовсім інші функції, що відмежовує правохоронний орган – Державне бюро розслідувань, від Національного агентства з питань запобігання корупції, яке поряд із своєю основною діяльністю, здійснює окремі правоохоронні функції [337, с. 40]. А тому відносити Національне агентство з питань запобігання корупції до числа правоохоронних не варто.

Включивши до системи правоохоронних органів Державну фіскальну службу України С. Наumenко, чомусь не включив до неї Державну податкову службу та Державну митну службу, які крім основних завдань, реалізують окремі правоохоронні функції.

До органів, які реалізують окремі правоохоронні функції слід віднести розвідувальні органи: Службу зовнішньої розвідки України; розвідувальний

орган Міністерства оборони України; розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, які проводять заходи з метою сприяння реалізації національних інтересів України, виявляють та визначають ступінь зовнішніх загроз національній безпеці України, у тому числі у кіберпросторі, життю, здоров'ю її громадян, беруть участь у боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підбивній діяльності проти України, транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України [361].

Окремі правоохоронні функції покладено на Державну податкову службу України та Державну митну службу України. Відповідно до Положення про Державну податкову службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227, ця служба здійснює: контроль за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів; адміністрування єдиного внеску; застосовує до платників податків (платників єдиного внеску) передбачені законом фінансові (штрафні) санкції (штрафи); складає протоколи про адміністративні правопорушення та виносить постанови у справах про адміністративні правопорушення у порядку, встановленому законом; порушувати в питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні податкового, бюджетного законодавства, законодавства про єдиний внесок [362].

Відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227, ця служба забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил, організовує та провадить оперативно-розшукову діяльність, проводить адміністративне затримання осіб, які вчинили порушення митних правил [363].

До державних органів, на які покладено окремі правоохоронні функції, також слід віднести Державне агентство меліорації та рибного господарства України (орган рибоохорони). Згідно ст. 6 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 р. № 3677-VI, державне управління та регулювання у галузі рибного господарства здійснюють Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства [364]. Відповідно до Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. №895, саме цей центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем [365].

Ст. 9 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» вказує, що посадові особи органів рибоохорони, також, мають право: складати протоколи та розглядати в установленому законом порядку справи про адміністративні правопорушення у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів; вилучати в осіб, які порушують законодавство у галузі охорони і використання водних біоресурсів, знаряддя лову водних біоресурсів, транспортні (у тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що були знаряддями правопорушення, незаконно добуті водні біоресурси, а також відповідні документи на них. При цьому в ст. 10 Закону вказується, що органи рибоохорони є правоохоронними органами, а під час виконання службових обов'язків посадові особи органів рибоохорони мають право на носіння і

застосування табельної зброї та інших спеціальних засобів відповідно до закону [364].

До органів, на які покладено здійснення окремих правоохоронних функцій слід віднести Національне агентство з питань запобігання корупції, яке відповідно Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10. 2014 р. № 1700-VII, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. До повноважень Національного агентства належать: вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, захисту викривачів; складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення [366], а також інші повноваження.

Свою чергою варто відзначити, що здійснюючи правовий аналіз взаємодії правоохоронних органів, І. Наконечна відносить Національне агентство з питань запобігання корупції до правоохоронних органів [367, с. 131-132].

Як ми уже зазначали, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, варто віднести до системи органів, що здійснюють окремі правоохоронні функції. Відповідно до положень Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 р. №3475-IV, ця служба здійснює державне регулювання у сфері урядового фельд'єгерського зв'язку і поштового зв'язку спеціального призначення; проведення заходів з охорони кореспонденції, офіційної кореспонденції та дипломатичної пошти, що доставляється; проводити планові та позапланові перевірки стану криптографічного та технічного захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, стану протидії технічним розвідкам в державних органах, військових формуваннях,

утворених відповідно до законів України, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від їх підпорядкування та форми власності, які мають у своєму володінні, користуванні чи розпорядженні зразки озброєння, військової та спеціальної техніки, об'єкти оборонно-промислового комплексу, військові об'єкти та інші об'єкти, призначені для застосування в інтересах оборони і безпеки держави, складати протоколи про адміністративні правопорушення [359].

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, яке згідно частини першої ст. 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. № 772-VIII, є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [368], слід вважати таким, який також здійснює окремі правоохоронні функції.

Підставою створення цього органу стала Директива європейського парламенту і ради 2014/42/ЄС від 03.04.2014 р. про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі, в якій наголошено, що фінансова вигода є основним мотивом транскордонної організованої злочинності, в тому числі злочинних угруповань мафіозного типу. Як наслідок, компетентним органам необхідно надати засоби розшуку, заморожування, управління та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом. Крім того, ефективного запобігання та

боротьби з організованою злочинністю можна досягти шляхом нейтралізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та поширення зазначених дій в окремих випадках на будь-яку власність, одержану від діяльності злочинного характеру, а тому серед найбільш ефективних засобів боротьби з організованою злочинністю є застосування суворої юридичної відповідальності за вчинення злочинів, а також ефективне виявлення, заморожування та конфіскація засобів та доходів, одержаних злочинним шляхом [369].

Окремі правоохоронні функції покладено на Державну службу фінансового моніторингу України, Положення про цю службу затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537, яка на підставі наданих правоохоронними або розвідувальними органам, а також прийнятих за результатами їх розгляду процесуальних рішень, забезпечує ведення обліку інформації: про фінансові операції, що стали об'єктом фінансового моніторингу; про результати досудового розслідування та ухвалені судові рішення у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення або підозрюються в їх вчиненні, а також осіб, засуджених за вчинення злочинів; про конфісковані активи та активи, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, стосовно яких судом ухвалено рішення про конфіскацію активів та на активи яких накладено арешт [370].

Разом із цим, на підставі аналіз чинного законодавства М. Руденко та О. Шайтуро зазначають, що законодавець тлумачить правоохоронні органи через надання їх конкретного переліку (органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку в Збройних силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, органи державного фінансового контролю тощо (ст. 2 чинного

Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993). Цей перелік постійно розширюється через унесення до нього нових державних органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (наприклад, Служба судової охорони). У наслідок виокремлення в системі правоохоронних органів такого специфічного напрямку, як проведення слідства (назву законодавець постійно уточнює, остання – правоохоронних органів поширили на прокуратуру й нові органи слідства (слідчі органи) [371, с. 166].

Аналіз Положення про Служба судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19, вказує, що Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, мають право зберігати, носити і застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби [372]. Цей державний орган слід віднести до органів, який здійснює окремі правоохоронні функції, як до речі й Державну спеціальну службу транспорту, яка є спеціалізованим військовим формуванням, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період. Так, згідно частини другої ст. 13 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту» від 05.02.2004 р. №1449-IV, працівники воєнізованої охорони Державної спеціальної служби транспорту мають право застосовувати зброю: для захисту свого життя і здоров'я від нападу, а також життя і здоров'я інших осіб, якщо їм загрожує небезпека; для відбиття нападу на об'єкти, що охороняються, а також для звільнення цих об'єктів у разі їх захоплення; для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину та яка намагається втекти або яка чинить опір при затриманні; для затримання озброєної особи, яка становить або може становити загрозу для інших осіб; для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю працівника та/або інших осіб [373].

У питанні віднесення суду та прокуратуру до системи правоохоронних органів С. Наumenko приходить до висновку, що є дискусійною точка зору щодо належності до правоохоронних органів судів і прокуратури. На його думку основним призначенням судів є здійснення правосуддя, що не можна ототожнювати з правоохоронною діяльністю. Прокуратура реалізує наглядову функцію щодо правоохоронних органів (зокрема, тих, які провадять оперативно-розшукову діяльність і досудові розслідування), вона безпосередньо не займається профілактикою, попередженням, виявленням та припиненням правопорушень, визначенням осіб, які їх вчинили, що є основою правоохоронної діяльності. Однак, вона впливає на правоохоронні органи, – ухвалюючи відповідні владні рішення щодо процесу й результатів правоохоронної діяльності [374, с. 215].

Дійсно, судовий контроль має свої особливості. По-перше, його здійснює судова гілка влади; по-друге, провадиться не систематично, не повсякденно, наприклад, як прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні різними процесами, а одноразово під час розгляду конкретних адміністративних, цивільних, кримінальних справ [375, с.118].

Згідно ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом [257].

На здійснення судового контролю вказується у процесуальному законодавстві. Так, у ст. 382 КАС України міститься вказівка на здійснення судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, а в частині восьмій цієї статті вказано, що судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах здійснюється в порядку, встановленому ст. 287 КАС України [288].

Що стосується прокуратури, ми вважаємо, що цей орган виконує окремі правоохоронні функції, Розділ VII «Прокуратура», навіть виключений із Конституції України, а отже відносити прокуратуру до правоохоронного органу не варто.

Місце контролю в системі державного управління визначається функціями та цілями державного управління; ієрархією державної влади; суспільно необхідним розподілом праці. Функція контролю є одним із важливих критеріїв оцінювання рівня результативності зафіксованих фактів. Без оцінювання отриманого результату організація не може визначити, наскільки добре вона функціонує і забезпечує досягнення поставлених цілей. Час від часу система управління повинна порівнювати відомості про фактичний стан організації з тим станом, де вона має перебувати відповідно до розроблених планів [376, с. 247].

До системи правоохоронних органів належать різні за своїм статусом та функціональним призначенням органи. Це в повній мірі відноситься і до Національного антикорупційного бюро [377]. Що стосується прокурорського нагляду, то згідно ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», на прокуратуру покладаються функції щодо нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство та нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [229].

Варто наголосити, що у багатьох нормативно-правових актах безпосередньо міститься вказівка, що той чи інший орган є правоохоронним, або виконують правоохоронні функції. На це вказують Закони України: «Про Службу безпеки України» – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями (ч. 1 ст. 1) [232]; «Про Національну гвардію України» – Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями (ч. 1 ст. 1) [62]; «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» – Управління державної охорони

України є державним правоохоронним органом спеціального призначення (ч. 1 ст. 11) [312]; «Про державне бюро розслідувань» – є державним правоохоронним органом (ч. 1 ст. 1) [127]; «Про Бюро економічної безпеки України» – виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції (ч. 1 ст. 1) [274]; «Про державну прикордонну службу» – є правоохоронним органом спеціального призначення (ч. 1 ст. 6) [205]; «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» – органи рибоохорони є правоохоронними органами, які для виконання їх повноважень держава забезпечує транспортними засобами, приладами спостереження, зброєю, відео- і фототехнікою, спецодягом тощо (ч. 4 ст. 10) [364]; «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03. 2002 р. № 3099-III, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України [378], та постанова Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів» – Держлісоохорона має статус правоохоронного органу (п. 1) [314].

Незважаючи на те, що вказані органи визначені законодавцем як правоохоронні, з урахуванням правозастосовної та правовохоронної функції, не всі органи, у «класичному» розумінні цього слова є правоохоронними, інше питання, що серед вказаних є органи, які виконують лише окремі правовохоронні функції, крім того, відсутність вказівки в нормативно-правовому акті, що такий орган є правоохоронним, також не може слугувати твердженням, що конкретний орган не є правовохоронним [379, с. 31].

Як уже ми зазначали, це стосується Національної поліції, а також Національного антикорупційного бюро України.

Щодо останнього, то ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10. 2014 р. № 1698-VII, визначає статус Національного бюро як центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення,

розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, запобігання вчиненню нових, а також протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [377].

Е. Панова та С. Шатрава зазначають, що Національне антикорупційне бюро України – це дійсно правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів. Слідчі НАБУ мають право заводити справи, вимагати відомості про майно, доходи, видатки осіб, безперешкодно входити до держорганів тощо [380, с. 174].

З огляду на адміністративно-правовий статус Національного бюро є правоохоронним органом. Зазначене підтверджується частиною четвертою ст. 5 Закону, відповідно до якого до структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи [377].

Ми погоджуємося з думкою, що при визначенні правоохоронного органу, як і будь-якого іншого, варто виходити із його адміністративно-правового статусу [337, с. 41].

Щодо існуючих понять «правоохоронні органи» та «органи правопорядку», то своїх працях М. Руденка та О. Шайтура зазначають, що ці поняття – співвідносяться як родове та видове, на що автори звертають увагу у своїй публікації [371; 381]. Зрештою, здійснюючи дослідження проблемних

питань щодо визначення поняття правоохоронних органів Р. Трагнюк приходить до висновку, що чинне законодавство України не містить конкретного визначення поняття «правоохоронні органи», вичерпного переліку цих органів або чітких критеріїв, за якими той чи інший орган державної влади відноситься до правоохоронних, а також передбачає суперечливі підходи до вирішення цих питань. На його думку нормативно-правові акти по-різному трактують поняття «правоохоронні органи», а часто навіть суперечать один одному, а законодавче визначення повної системи правоохоронних органів на сьогодні відсутнє, а тому питання щодо віднесення того чи іншого органу до правоохоронних може під час викликати дискусію, тому існує нагальна необхідність прийняти Закон України «Про правоохоронну діяльність», який би визначив їх поняття та ознаки, а також сформулював би перелік правоохоронних органів та розмежував би їх із «органами правопорядку» [382, с. 187].

Здійснивши дослідження системи правоохоронних органів України, необхідно зазначити, що при визначенні системи правоохоронних органів, слід врахувати рішення Конституційного суду України від 18.04.2012 р. № 10-рп/2012, який у справі № 1-13/2012, зазначив, що згідно з абзацом другим пункту 1 статті 2 Закону «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» захисту підлягають працівники суду і правоохоронних органів, зазначених в абзаці першому цього пункту, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які беруть безпосередню участь, зокрема, у виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів (підпункт «д»). Напрями діяльності, вказані у цьому абзаці, не можна вважати додатковими підставами для віднесення органів, що провадять таку діяльність, до правоохоронних. Визначивши ці напрями, законодавець розширив коло осіб, які поряд із працівниками суду і правоохоронних органів підлягають державному захисту

відповідно до Закону, що є цілком виправданим з огляду на його завдання [383].

На основі наведеного можна зробити висновок, що при визначенні поняття «правоохоронний орган», слід виходити із положень нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус конкретного органу, виконує чи не виконує конкретний орган правоохоронну функцію. Проте, зважаючи на те, що правоохоронні органи можуть виконувати функції, які складно віднести до правоохоронних (тестування на поліграфі, здійснення спеціальної перевірки, надання інформації, надання адміністративних послуг тощо), виникає питання, що слід розуміти під терміном «правоохоронна функція»? , щодо якого у рішенні Конституційного суду України, також не надається відповідь.

У свою чергу варто відзначити, що у сучасному тлумачному словнику української мови, функція – це робота кого, чого-небудь, обов’язок, коло діяльності, роль когось, чогось [384, с. 912].

У питанні визначення «правоохоронна функція» у юридичній літературі існують різноматні підходи. Так, Р. Шай визначає правоохоронну функцію через поняття правопорядку, зазначаючи, що саме воно «охоплює найбільшу кількість об’єктів правової охорони держави, але не характеризує цей напрям діяльності загалом. Категорії правопорядку, прав та свобод громадян, прав власності тісно пов’язані між собою, доповнюють одна одну й не можуть розглядатися як самостійні функції. Вони складають зміст єдиної функції держави, що, на нашу думку, має визначатися як правоохоронна функція держави» [385, с. 361].

Здійснюючи дослідження принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції Я. Колесник висуває гіпотезу про те, що правоохоронна функція:

- по-перше, є категорією, яка зображує спеціальний напрям діяльності;
- по-друге, вказаний функції відповідає особливий набір інструментів впливу на суспільства;

– по-третє, ця категорія є вузькопрофільною, в зв'язку із чим застосовується в межах специфічного кола суспільних відносин [386, с.12].

Вищевикладені підходи дають підстави зазначити, що «правоохоронна функція» нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу і є невід'ємною функцією держави, основною метою якої є виконання завдань держави у певній сфері суспільних відносин. Як зауважував В. Тацій, «унаслідок широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [325, с. 4].

На думку О. Дудченка, «розкриття сутності поняття правоохоронної системи як у вітчизняних, так і в закордонних наукових і навчальних джерелах є неоднозначним, дискусія точиться щодо відображення істотних властивостей правоохоронної системи, а також елементів цієї системи. Так, більшість наукових підходів до розуміння правоохоронної системи можна умовно поділити на дві групи: до першої варто віднести погляди дослідників, які розглядають правоохоронну систему як сукупність органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, до другої – дослідників, які розглядають правоохоронну систему як складне явище, що структурно включає, поруч із правоохоронними органами, й інші елементи [387, с. 8].

Аналізуючи загальну характеристику системи правовохоронних органів України, необхідно зазначити, що у науковій літературі існують визначення системи правовохоронних органів. На думку М. Руденка та О. Шайтура система правовохоронних органів (органів правопорядку) повинна мати чотири складові:

- 1) правоохоронні органи загального призначення;
- 2) правоохоронні органи спеціального призначення;
- 3) державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями;
- 4) інші правоохоронні органи [371, с. 168].

Як бачимо, науковці відносять Державну міграційну службу України до правоохоронних органів загального призначення, ставлячи її на один щабель із Національною поліцією України, тоді як органи рибоохорони до інших правоохоронних органів. При цьому органи рибоохорони є правоохоронним органом, тоді як Державна міграційна служба України такого статусу не має. Не применшуючи статус цієї служби, звернемо увагу на той факт, що посадові особи органів рибоохорони під час виконання службових обов'язків мають право на носіння і застосування табельної зброї, тоді як посадові особи Державної міграційної служби України такого права не мають.

В Указі Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» від 11.05. 2023 р. № 273/2023, зазначається, що реформування стосується: органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України [388].

Іншим дискусійним питанням є те, що в Комплексному стратегічному плані мова йде про органи правопорядку. Тобто, цей нормативний акт до органів правопорядку відносить лише вказані у ньому нормативному акті органи. Проте частина друга ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» до складу сектору безпеки і оборони відносить: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що

забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [262]. По-друге, ст. 1 того ж Закону до сектору безпеки і оборони, сил безпеки та сил оборони відносить правоохоронні та розвідувальні органи, а також державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями [262].

Отже, виникає логічне запитання, які органи – органи правопорядку чи/або правоохоронні органи буде реформувати держава ?

А. Фаріон-Мельник, О. Яремко звертають увагу основні особливості статусу та функцій, за якими державні органи доцільно відносити до складу правоохоронних, а саме: 1) правоохоронні органи; 2) правозахисні органи; 3) органи кримінальної юстиції. Відповідно на сьогодні конкурують три симілярні терміни, які є синонімічними. Вони Переконані, що для чіткого розуміння суті поняття «правоохоронні органи» необхідно правильно розмежовувати його від таких дотичних до нього понять, як «правоохоронна система», «правоохоронна діяльність», «державна правоохоронна служба», «органи правозахисту», «органи кримінальної юстиції» тощо [389, с. 66].

Така наукова позиція залишає за межами державного правозахисного органу, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який відповідно до положень Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. №776/97-ВР-VIII [390], здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, є посадовою особою, здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб.

На відміну від наукових позицій щодо визначення системи правоохоронних органів, законодавець в Законі України «Про національну безпеку України» здійснює поділ на сектор безпеки і оборони; сили безпеки; сили оборони, включаючи до кожного із них: правоохоронні органи; розвідувальні органи; державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями [258].

Цей, а також інші законодавчі акти не дають чітко сформованої системи правоохоронних органів [337, с. 41]. Зокрема, О. Тюріна структурно правоохоронну систему визначає як єдність і взаємопов'язаність нормативної (правові норми), інституційної (правоохоронні інституції) та функціональної (правоохоронна діяльність) підсистем [12, с. 93-94]. Тоді як О. Дудченко правоохоронну систему визначає як багаторівнева соціальна система, що існує в державі й об'єднує органи й інститути, які на підставі та в межах правових норм здійснюють правоохоронну та правозахисну діяльність із метою забезпечення законності в державі [387, с. 10].

У свою чергу А. Куліш правоохоронну систему визначає через призму соціальної об'єктивно-суб'єктивної системи, яка включає систему правових засобів, методів та гарантій, які забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, які виконують правоохоронні функції [391, с. 10].

Як бачимо науковці до правоохоронної системи включають як правоохоронні органи, так і ті, які крім своїх основних завдань, виконують й окремі правоохоронні функції. Аналізуючи загальну характеристику системи правоохоронних органів в Україні, спираючись на законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, враховуючи вищезазначене, можна висунути цілком обґрунтовану думку, що до системи державних органів, які виконують окремі правоохоронні функції, слід віднести такі структурні утворення: Міністерство внутрішніх справ України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна міграційна служба України, Державна фіскальна служба України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, Національне агенство з питань запобігання корупції, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна спеціальна служба транспорту, Державне агенство меліорації та рибного господарства України (орган рибоохорони), Державна лісова охорона,

Служба судової охорони, прокуратура України, а також окремі структурні підрозділи цих органів.

Проаналізувавши наукові погляди та нормативно-правові акти, слід зазначити, що правохоронні функції здійснюють значна кількість державних органів, проте їх основна діяльність не є правоохоронною. Наведені органи виконують окремі правоохоронні функції, їх перелік є умовним, обсяг правоохоронних функцій у кожного із вказаних органів є різним, об'єднавчим фактом віднесення цих органів, до тих, які виконують окремі правоохоронні функції, є те, що поряд із основним завданням, спеціальним напрямом діяльності, вони виконують й окремі правоохоронні функції. Тому при визначенні правоохоронних функцій будь-якого органу держави варто виходити із його адміністративно-правового статусу.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, до системи правоохоронних органів України, слід віднести спеціально створені державні правоохоронні органи, для яких виконання правоохоронних та функцій правозастосовних є основним функційним призначенням, які мають чітко визначені законодавчі завдання та визначену правоохоронну функцію й покликані забезпечити: охорону прав і свобод громадян; захист життя громадян; охорону та захист інтересів суспільства і держави; державну безпеку; охорону державного кордону; функціонування економіки держави; виконання кримінальних покарань; публічну безпеку і порядок; правопорядок і військову дисципліну серед військовослужбовців Збройних Сил України; охорону органів державної влади України та посадових осіб, вживають заходи із запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень [337, с. 41].

Під правоохоронною системою слід розуміти сукупність системних, структурованих ієрархічних зв'язків, що охоплюють взаємопов'язані і впорядковані елементи цілісної системи, що утворюють стійку цілісну організовану систему правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності, що забезпечують охорону та захист прав і

законних інтересів громадян, безпеку суспільства і держави від протиправних посягань.

До системи правоохоронних органів України слід віднести:

Національну поліцію України

Службу безпеки України

Державну прикордонну службу України

Державне бюро розслідувань

Бюро економічної безпеки України

Державну кримінально-виконавчу службу

Управління державної охорони України

Військову службу правопорядку у Збройних Силах України

Національне антикорупційне бюро України.

3.2 Особливості адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану

Розглянувши і надавши у попередньому розділі дисертаційного дослідження характеристику системи правоохоронних органів України, ми неодноразово підкреслювали, що при визначенні правоохоронних функцій будь-якого органу держави варто виходити із його адміністративно-правового статусу, а отже постала необхідність з'ясувати, що являє собою ця правова категорія.

Аналіз спеціальної літератури та наукових розвідок вказує на те, що в них існують різні визначення цієї категорії: «статус», «правовий статус», «юридичний статус», «адміністративно-правовий статус», «адміністративно-процесуальний статус». В «Словнику іншомовних слів», слово «статус» у перекладі з латинської означає «положення, стан кого-небудь чи чого-небудь» [392, с. 634]. Юридична енциклопедія за редакцією Ю. Шемчушенка –

«статус» (лат. Status – становище) – правове становище (сукупність прав та обов’язків) фізичної або юридичної особи [393, с. 250].

Як бачимо категорія «статус» може стосуватися як фізичної, так і юридичної особи. На думку В. Кравченко класифікація правового статусу людини і громадянина може здійснюватися за різними підставами. В якості прикладу можна навести класифікацію за суб’єктами правового статусу: загальний – поширюється на всіх людей і громадян; спеціальний (родовий) – характеризує особливості становища окремих категорій людей і громадян, наприклад, біженців, студентів, пенсіонерів тощо; індивідуальний – притаманний окремому індивіду [394, с. 111].

М. Кравчук правовий статус особи визначає як сукупність або система всіх належних громадянину суб’єктивних юридичних прав, свобод і обов’язків, що визначають його правове становище, яке закріплене в законодавстві та інших формах права [395, с. 86-87]. О. Зайчук та Н. Оніщенко правовий статус визначають як систему законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов’язків суб’єкта суспільних відносин. До характерних ознак правового статусу вони відносять:

- 1) універсальність (він поширюється на всіх суб’єктів);
- 2) індивідуальність (він відображає індивідуальні особливості людини та її реальне становище у суспільних відносинах);
- 3) взаємозв’язок із іншими компонентами;
- 4) системність. Найбільш доцільною вважається класифікація за двома критеріями – характером правового статусу (загальний, галузевий, спеціальний, індивідуальний) та суб’єктом [396, с. 366].

У питанні громадянина України як суб’єкт адміністративного права, то як слушно зазначає Т. Білоус-Осінь, то він:

- 1) є потенційним учасником адміністративних правовідносин;
- 2) володіє адміністративною правосуб’єктністю;
- 3) на цього суб’єкта поширюються визначені види адміністративного примусу;

4) реальна участь громадянина України у адміністративних правовідносинах здійснюється на підставі юридичного факту тощо [397, с. 26].

Адміністративно-правовий статус громадянина України вчена визначає як встановлене нормами адміністративного права положення громадянина України, що детермінується через можливість брати участь у адміністративних правовідносинах через наділення визначеними правами й обов'язками у сфері публічного адміністрування та здатність їх реалізовувати. Адміністративно-правовий статус громадянина України може бути доповнено спеціальним статусом в межах адміністративного права. Відмежування спеціального адміністративно-правового статусу однієї особи від усіх інших осіб лежить у площині спеціальної правосуб'єктності [398, с. 26].

З цього приводу Ю. Битяк підкреслював, що адміністративно-правовий статус громадянина України є складовою частиною його загального статусу та визначається обсягом і характером адміністративної правосуб'єктності, яка становить адміністративну правоздатність і дієздатність [398, с. 58-59].

Здійснюючи дослідження адміністративно-процесуального статусу іноземців та осіб без громадянства О. Світличний та А. Саадулаєв приходять до висновку, що такий статус базується на загально-правовому статусі з урахуванням особливостей, встановлених спеціальним законодавством; ототожнюється з правосуб'єктністю, що містить в собі адміністративну процесуальну дієздатність; характеризується сукупністю прав та юридичних обов'язків; метою юридичних прав та в судовому процесі є досягнення заінтересованого правового результату; адміністративно-процесуальний статус особи може змінюватися від конкретної адміністративної справи та/або правового статусу особи [399, с. 150].

Вищезазначена думка може бути використана при характеристиці правового статусу особи. Зокрема, окремі дослідники з адміністративного права, пропонують певні елементи адміністративно-правового статусу посадової особи органу виконавчої влади, відносячи до них: права, обов'язки, особливості юридичної відповідальності, які обумовлюються специфікою

повноважень керівника органу виконавчої влади, становищем посади керівника у системі управління [400, с. 10].

Загальний правовий статус особи закріплений в Конституції України, більш детальний правовий статус певної категорії осіб регламентується нормами спеціального законодавства. Наприклад, правовий статус іноземців визначає Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. № 3773-VI [401].

Здійснюючи дослідження поняття «правовий статус», варто зазначити, що науковці категорію «правовий статус» визначають через призму юридичних прав і обов'язків особи у сфері суспільних відносин, а категорія «статус», в залежності від об'єкта дослідження використовується в різних словосполученнях: «правовий статус», «юридичний статус», «адміністративно-процесуальний статус», «адміністративно-процесуальний статус». На правовий статус особи вагомий вплив має його зв'язок із державою та різними інститутами суспільства, що врегульовані правовими нормами. Що стосується категорії «юридичний статус особи», то він є певним відображенням таких категорій як «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус», «адміністративно-процесуальний статус».

Від вказаної категорії правового статусу залежить і місце суб'єкта в системі правовідносин. Так, згідно частини другої ст. 81 Цивільного кодексу України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. На відміну від юридичної особи приватного права, яка створюється на підставі установчих документів, юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування [402].

Такий критерій поділу юридичних осіб у літературі небезпідставно піддано критиці, з огляду на існування й інших ознак такого роду юридичних осіб [403, с. 12]. Слід погодитися із твердженням А. Тарнавської, що

юридичний статус особи регламентується тим об'ємом можливостей і свободи, які суспільство і держава можуть реально гарантувати індивіду. Юридичний статус особи як поняття відображає лише те, що притаманне кожному громадянину держави, залишаючи неврахованим все приватне або групове. Юридичний статус особи – це сукупність прав, обов'язків, законних інтересів, гарантій їх реалізації, що закріплені у законодавстві і характеризують особу як суб'єкта права [404, с. 29].

Здійснюючи у дисертаційному дослідженні адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права А. Москаленко зазначає, що загалом, діяльність юридичних осіб публічного права засновано на підставі сукупності усіх форм юридичного закріплення та організаційного забезпечення загальнообов'язкових правил поведінки у сукупності їх взаємозв'язків, через які об'єктивуються приписи, що регулюють статусні ознаки цих суб'єктів, реалізацію їх прав та обов'язків та порядок притягнення до відповідальності [405, с. 65]. В подальшому вона приходить до висновку, що незважаючи на те, що в національному законодавстві широко використовується поняття «юридичні особи публічного права», нормативно, як уже зазначалось, його не закріплено, що негативно відображається на правозастосуванні та праворозумінні цього поняття. Деякі ознаки, які детермінують можливість отримання статусу юридичної особи публічного права визначено в окремих положеннях Цивільного кодексу України, інших нормативно-правових актах, роз'ясненнях компетентних державних органів [405, с. 67].

В рамках досліджуваної проблематики Словник термінів з адміністративного права України, за загальною редакцією Т. Коломоець та В. Колпакова, визначає адміністративно-правовий статус як закріплене нормами адміністративного права положення суб'єкта, яке характеризується суб'єктивними правами, юридичними обов'язками та відповідальністю суб'єкта у сфері публічного адміністрування, а його знаками є:

- 1) урегульованість адміністративно-правовими нормами;

2) структурність (права, обов'язки, відповідальність);

3) визначення меж діяльності суб'єкта щодо інших осіб;

4) визначення сфери його реалізації у межах наступних блоків правовідносин: публічного управління, відносин адміністративних послуг, відносин відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність, відносин відповідальності суб'єктів суспільства (індивідуальних і колективних) за порушення встановленого публічною адміністрацією порядку і правил [406, с. 405].

Ураховуючи визначену нами в попередньому підрозділі роботи систему правоохоронних органів, проаналізуємо окремі погляди науковців щодо адміністративно-правового статусу визначеної нами системи правоохоронних органів України. На думку С. Гусарова, адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ – це врегульоване сукупністю адміністративно-правових норм адміністративного права юридичне становище, що передбачає реалізацію компетенції їхніх підрозділів і посадових осіб із охорони правопорядку, забезпечення прав і свобод громадян і безпеки в суспільстві [407, с. 96]. В. Майоров під адміністративно-правовим статусом Національної поліції розуміє врегульоване нормами адміністративного права її ієрархічне становище в системі публічної влади, що визначається властивостями цільового (мета, завдання, функції), структурно-організаційного (система, структура, взаємозв'язки, підконтрольність, підзвітність), компетенційного (адміністративні права й обов'язки, предмети відання, гарантії діяльності) елементів [408, с. 92]. О. Грідін під поняттям «адміністративно-правовий статус Служби безпеки України» розуміє встановлений правовий режим виконання повноважень спеціального органу, завдань, повноважень та форм діяльності (дії або бездіяльності) у сфері забезпечення державної безпеки України [409, с. 14].

Здійснюючи дослідження адміністративно-правового статусу Державної прикордонної служби України як суб'єкту сектору безпеки та оборони, О. Трофіменко визначає його як сукупність ознак, закріплених

нормами адміністративного права, що визначають положення Державної прикордонної служби України у сфері публічного управління, зокрема в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони [410, с. 115].

В. Макарчук при дослідженні адміністративно-правового статусу правоохоронних органів як суб'єктів формування державної політики у сфері національної безпеки і оборони, адміністративно-правовий статус Управління державної охорони України визначає шляхом законодавчого обґрунтування правових засад діяльності цього органу [411, с. 40]. М. Моїсєєв під адміністративно-правовим статусом Державного бюро розслідувань України розуміє сукупність закріплених на законодавчому рівні і конкретизованих нормами адміністративного законодавства елементів, що визначають особливості створення та діяльності ДБР, межі здійснення покладених на нього завдань та функцій, його місце в механізмі держави, а також у взаємовідносинах з іншими державними і недержавними суб'єктами [412, с. 80-81].

Щодо діяльності цього органу К. Примаков робить застереження, що в Законі України «Про державне бюро розслідувань» міститься повне визначення органу, але не вказано, що він має спеціальний статус, як це зазначено у законах України про інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Тому такі елементи адміністративноправового статусу ДБР, як його повноваження, гарантії діяльності, особливий порядок створення, відповідальність та інші необхідно більш чітко закріпити на законодавчому, зокрема відомчому, рівні, а для цього потрібна робота науковців і практиків. Проблема визначення адміністративно-правового статусу ДБР є частиною загальної проблеми відсутності в Україні цілісної концепції реформування правоохоронних органів. Невизначеність адміністративно-правового статусу ДБР породжує проблему конкуренції з іншими антикорупційними органами, такими, наприклад, як НАБУ [413, с. 127-128].

Аналізуючи проблеми нормативно-правового врегулювання Бюро економічної безпеки України, О. Дрозд адміністративно-правовий статус Бюро

економічної безпеки України розглядає через з'ясування структури повноважень як комплексну цілісну систему, структуру якої утворює синтез прав і обов'язків, необхідних для виконання покладених на цей орган завдань і функцій [414, с.101].

Адміністративно-правовий статус Служби правопорядку В. Макарчук тлумачить як сукупність юридично встановлених прав і обов'язків, що визначають її місце в системі Збройних сил України, як правовий засіб (форму) розподілу діяльності зі зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних силах України та забезпечення конституційних прав військовослужбовців, а повноваження – як право та можливості діяти в різних ситуаціях, відповідно до обставин, функції та завдання, спрямовані на виконання компетенції Служби правопорядку [415, с. 39]. Здійснюючи дослідження поняття адміністративно-правового статусу Державної кримінально-виконавчої служби України, С. Зливко вказує на неоднозначність підходів до визначення структурних елементів правового статусу цього державного органу та звертає увагу на наявність низки відмінних положень, що характеризують статус цього органу у механізмі правового регулювання його діяльності, незалежно від джерела права, наявні адміністративно-правові ознаки, що вказують на адміністративно-правовий статус ДКВС України. До правового статусу Державної кримінально-виконавчої служби України, вчений включає цільовий, структурно-організаційний і компетенційний блоки [416, с. 40]. На думку Р. Савчука адміністративно-правовий статус Служби правопорядку України – це врегульована адміністративно-правовими нормами сукупність повноважень зазначеного органу, які визначають його місце і роль у системі органів державної влади, характер взаємовідносин з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, фізичними та юридичними особами, а також гарантії реалізації передбачених законодавством повноважень даного органу та прав і обов'язків посадових осіб, юридична відповідальність за невиконання чи неналежне виконання повноважень [417, с. 278]. В. Коломієць при визначенні правового

статусу Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, зазначає, що цей орган елементом підсистеми органів правопорядку в системі правоохоронних органів України і наділене спеціальним організаційно-правовим статусом [418, с. 5]. Здійснюючи дослідження адміністративно-правового статусу Служби безпеки України у системі суб'єктів протидії злочинності А. Кумейко зазначає, що особливістю прав СБУ є наявність законодавчо закріпленої можливості обмежувати права і свободи людини і громадяни [419, с. 20].

З цього приводу варто зазначити, що таке право мають й інші правоохоронні органи, особливо в сучасних умовах.

До загальних ознак суб'єкта публічної адміністрації (*до них ми відносимо правоохоронні органи – виділено автором Ю. Голодник*) належить: адміністративна правоздатність – потенційна здатність мати адміністративні обов'язки і права у сфері публічного адміністрування та адміністративна дієздатність – здатність виконувати адміністративні обов'язки та реалізовувати з їх виконання свої адміністративні права у сфері публічного адміністрування, що загалом формує основу адміністративно-правового статусу суб'єкта публічної адміністрації [110, с. 146-152].

В контексті доктринального аналізу особливостей адміністративно-правового статусу правоохоронних органів важливого значення набувають спеціальні законодавчі акти в яких закріплено елементи адміністративно-правового статусу правоохоронних органів. Статус та функціонування визначеної системи правоохоронних органів визначається законодавством, до них відносимо: Закони України: «Про національну поліцію», «Про службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», «Про державне бюро розслідувань», «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про Національне антикорупційне бюро України» «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», які визначають мету, завдання, основні принципи,

напрями діяльності, повноваження, функції, систему та структуру, права та обов'язки, кадрове забезпечення, правовий та соціальний захист, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, публічний контроль, юридичну відповідальність посадових осіб правоохоронних органів [420, с. 64].

Важливу роль в адміністративно-правовому статусі правоохоронних органів відіграють підзаконні нормативно-правові акти (положення) в яких уточнюються основні завдання, мета організації діяльності, функційні повноваження керівника органу тощо.

А. Комзюк вважає, що для визначення правового статусу державного органу за необхідне з'ясувати його місце в загальній системі виконавчої влади, рівень і форму його правового регулювання; визначити межі його відання, визначити сферу суспільних відносин, які регулюються даним органом, перелічити об'єкти, йому підпорядковані, з'ясувати коло завдань, на нього покладених, сукупність прав і обов'язків (правомочностей) та його посадових осіб при виконанні покладених на орган функцій, тобто визначити міру, можливої поведінки органу та його посадових осіб при виконанні ними своїх функцій (права), а також міру їх обов'язкової поведінки (обов'язки) [421, с. 63]. Т. Момотенко зазначає, що метою діяльності правоохоронних органів є виконання законодавчо закріплених за ними завдань, а нерозривно з метою та завданнями правоохоронних органів потрібно розглядати і функції як відносно самостійні та якісно однорідні складові діяльності, які характеризуються цільовою спрямованістю і є провідним напрямом діяльності органу [422, с. 128].

У Великому енциклопедичному юридичному словнику за редакцією Ю. Шемшученка повноваження органу державної влади ототожнюються із правами та обов'язками [423, с. 373]. На думку Н. Армаша, компетенція – це елемент правового статусу, який встановлює сукупність юридично закріплених прав та обов'язків органу виконавчої влади або його керівника, реалізація яких забезпечує виконання їх основних функцій [424, с. 78].

Отже, враховуючи вищенаведені думки, дослідити адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, без аналізу наведених законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів – неможливо.

Закон України «Про національну поліцію» визначає, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом. Закон визначає: завдання поліції (ст. 2); принципи діяльності (ст. ст. 6-12); систему та організаційну структуру (ст. ст. 13- 22); повноваження (ст. ст. 23-28); заходи державного примусу (ст. ст. 29-46¹); кадрове забезпечення (ст. ст. 47-58); проходження служби (ст. 59-85); здійснення громадського контролю (ст. ст. 86- 90¹); соціальний захист (ст. ст. 91-104); фінансування і матеріально-технічне забезпечення (ст. 105) [73]. Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. №877, затверджено «Положення про Національну поліцію» [122], яке деталізує окремі положення вказаного закону.

Зважаючи на військову агресію РФ проти України та на запроваджений правовий режим воєнного стану в Україні, основним завданням Національної поліції також є: здійснює у взаємодії із Збройними Силами, Держприкордонслужбою, Національною гвардією, Держспецтрансслужбою, СБУ боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями; сприяє Держприкордонслужбі у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали; здійснює у визначеному законом порядку протидію злочинним посяганням на об'єкти критичної інфраструктури, які загрожують безпеці громадян і порушують функціонування систем життєзабезпечення, захист об'єктів критичної інфраструктури, інтересів

суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі, здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів проти об'єктів критичної інфраструктури [73].

Наведене вказує, що у зв'язку із запровадженням режиму воєнного стану, законодавець в Законі України «Про національну поліцію» закріпив додаткові повноваження цього правоохоронного органу. Це також стосується й інших правоохоронних органів держави. Так, відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування правоохоронними органами безпілотних повітряних суден та протидії їх незаконному використанню» від 13.07.2023 р. № 3232-IX, контроль за дотриманням порядку використання повітряного простору України під час охорони державного кордону України, захисту об'єктів критичної інфраструктури, важливих державних об'єктів, управління польотами державних повітряних суден, контролю польотів повітряних суден та переміщення інших об'єктів, що перетинають державний кордон України або виконують польоти в межах зон з особливим режимом використання та у спеціальних зонах повітряного простору України, проведення заходів з підтримання громадської безпеки і порядку здійснюється підрозділами Повітряних Сил Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, органів Національної поліції України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України [425].

Закон України «Про Службу безпеки України» визначає, що це державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. Закон визначає: завдання Служби безпеки України (ст. 2); засади діяльності (ст. 3); систему і організацію діяльності (ст. ст. 9-18); кадрове забезпечення (ст. ст. 19-23); повноваження (ст. 24); права (ст. ст. 25-26); соціальний і правовий захист (ст. ст. 27-30); контроль і нагляд за діяльністю служби (ст. ст. 31-34); відповідальність (ст. ст. 35-36) [232]. Для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки

України завдань, Закон України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» від 20.10.2005 р. № 3014-IV, визначає загальну структуру Служби безпеки України [426]. У свою чергу Указом Президента України «Питання Служби безпеки України» від 27.12.2005 р. № 1860/2005, затверджена організаційна структура СБУ [427].

Для погодженого вирішення питань діяльності Служби безпеки України, колективного обговорення важливих напрямів оперативно-службової діяльності, при СБУ діє колегія, колегіальний дорадчий орган Служби безпеки України. Положення про колегію Служби безпеки України, затверджено Указом Президента України від 08.07.2009 р. № 515/2009. За результатами розгляду на засіданні колегії питань порядку денного оформляється протокол, який підписується головою колегії та секретарем колегії. У разі якщо окремі члени колегії не згодні з прийнятими колегією пропозиціями, зазначене фіксується у протоколі засідання. Прийняті колегією рішення оголошуються наказами Голови СБУ. У разі розбіжностей позицій Голови СБУ і членів колегії щодо вирішення питань діяльності Служби безпеки України Голова СБУ проводить у життя своє рішення, доповідаючи про розбіжності, що виникли, Президентові України [428].

Закон України «Про Державну прикордонну службу України» визначає, що завданням цієї служби є забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні. Закон визначає: основні функції (ст. 2); основні принципи (ст. 3); структуру та організацію діяльності (ст. ст. 6-13); комплектування особового складу (ст. ст. 14-18); повноваження (ст. 19-21); правовий і соціальний захист (ст. ст. 23-26); фінансове забезпечення (ст. ст. 27-28); контроль і нагляд за діяльністю служби (ст. ст. 29-32); відповідальність (ст. ст. 33-34) [205].

Говорячи про адміністративно-правовий статус Держприкордонслужби А. Притула зазначає, що виклики часу та прийняття Закону України «Про Національну безпеку України» вимагає переосмислення статусу Державної

прикордонної служби України як військового формування спеціального призначення з правоохоронними функціями, оскільки сьогодні відсіч збройної агресії разом з іншими органами і відомствами в складі сектору безпеки і оборони має бути пріоритетним завданням [429, с. 80-81].

Слід зазначити, що відповідно до Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. №533, реалізація державної політики у сфері охорони державного кордону, здійснення управління у сфері охорони державного кордону є основними завданнями Адміністрації Держприкордонслужби, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [357].

Незважаючи на те, що здійснення управління Державною прикордонною службою України покладено на Адміністрацію Державної прикордонної служби України, Голова Державної прикордонної служби України, несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Державну прикордонну службу України, якого призначає на посаду Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, а також припиняє його повноваження на цій посаді. Голова Державної прикордонної служби України має заступників, які призначаються Президентом України за поданням Голови Державної прикордонної служби України [357].

Основним органом у загальній структурі Держприкордонслужби є орган охорони державного кордону, що безпосередньо виконує поставлені перед Держприкордонслужбою завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України та бере участь в охороні суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, а також здійснює інші повноваження, передбачені законодавством України. Відповідно до Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної

служби України, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 30.11. 2018 р. № 971, органами охорони державного кордону є прикордонний загін, окремий контрольно-пропускний пункт та авіаційна частина, а у складі органу охорони державного кордону функціонують оперативно-розшукові підрозділи [430].

Своєю чергою варто відзначити, що в умовах режиму воєнного стану, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» від 24.02. 2023 р. № 2952-IX, до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» було внесено зміни, внаслідок яких на прикордонну службу було покладено виконання завдань і функційних повноважень, зокрема, «Під час дії воєнного стану загони морської охорони у встановленому законом порядку можуть залучатися відповідними органами військового управління Збройних Сил України до ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на державному кордоні України, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України» [431].

Вказані нормативні акти свідчать, що адміністративно-правовий статус Державної прикордонної служби України має притаманні їй особливості і в залежності від обставин може зазнавати змін.

Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» визначає: загальні засади діяльності Управління державної охорони України (ст. ст. 1-3); об'єкти охорони (ст. ст. 4-9); Управління державної охорони України (ст.11); завдання (ст. 12); повноваження (ст. 13-15); кадрове забезпечення (ст. 16); права і обов'язки (ст. ст. 17-18); правовий і соціальний захист (ст. ст. 20-22); фінансове і матеріально-технічне забезпечення (ст. ст. 23-24); контроль і нагляд (ст. ст. 25-28) [312]. Закон України «Про загальну структуру і чисельність Управління державної охорони України» від 17.11.2005 р. № 3106-IV, вказує, що структура Управління державної охорони України включає: орган управління державною охороною України; підрозділи охорони органів державної влади

України, посадових осіб та об'єктів; регіональні підрозділи державної охорони; підрозділи забезпечення, підприємства, установи, організації, навчальні заклади [432].

Адміністративно-правовий статус військовослужбовця Управління державної охорони України, також визначає Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України, затверджено Указом Президента України від 26.01.2022 р. №33/2022 [433].

Закон України «Про державне бюро розслідувань» визначає: основні засади організації та діяльності (ст. 3); завдання (ст. 5); повноваження (ст. ст. 6-8); структуру та організацію діяльності (ст. ст. 9-10); призначення Директора (ст. 11); повноваження Директора (ст. ст. 12-13); кадрове забезпечення (ст. 14-16); фінансове і матеріально-технічне забезпечення (ст. 17); правовий і соціальний захист (ст. ст. 18-20); відповідальність (ст. 21); контроль (ст. ст. 23-29) [127]. З метою забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань, на території України діють територіальні управління ДБР. Більш детально порядок проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, їх права та обов'язки, відповідальність, призначення на посаду, порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, звільнення із служби, припинення (розірвання) контракту, визначає Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. №743 [434].

Однак у чинному українському законодавстві залишається невизначеним адміністративно-правовий статус ДБР у системі правоохоронних органів України, порядок призначення його керівників та низка інших принципових положень, що в майбутньому може негативно вплинути на організацію функціонування та ефективність реалізації поставлених перед цією структурою завдань. Прийняття Закону України «Про

Державне бюро розслідувань» не дало вичерпних відповідей на ці питання, зокрема питання щодо правомірності надання ДБР спеціального статусу. В Конституції України не передбачено існування органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, які безпосередньо виконували б відповідні функції за межами системи органів виконавчої влади. Проблема визначення адміністративно-правового статусу ДБР є частиною загальної проблеми відсутності в Україні цілісної концепції реформування правоохоронних органів. Невизначеність адміністративно-правового статусу ДБР породжує проблему конкуренції з іншими антикорупційними органами, такими, наприклад, як НАБУ [435, с.127].

Статус Бюро економічної безпеки України визначає Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», відповідно до якого Бюро є центральним орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Норми цього Закону також визначають: принципи діяльності (ст. 3); завдання (ст. 4); повноваження (ст. ст. 8-13); структуру та організацію діяльності (ст. 14); призначення та звільнення Директора (ст. 15); повноваження Директора (ст. ст. 16-18); кадрове забезпечення (ст. 19-25); фінансове і матеріально-технічне забезпечення (ст. 17); правовий і соціальний захист (ст. ст. 29-32); контроль (ст. ст. 33-35); відповідальність (ст. 36-38) [270].

Структура, штатний розпис Бюро економічної безпеки України, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь, посадові інструкції працівників Бюро економічної безпеки України затверджуються Директором Бюро економічної безпеки України [270].

Паралельно відзначимо, що адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань та Бюро економічної безпеки України визначають майже тотожні законодавчі акти, однак на відміну від Державного бюро розслідувань, адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України додатково закріплено в Положенні про Бюро економічної безпеки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

06.10.2021 р. №1068 [436]. Наказом Бюро економічної безпеки України від 02.09.2022 р. № 214, затверджено Положення про Бюро економічної безпеки України, яке визначає загальні засади утворення і діяльності колегії Бюро економічної безпеки України, яка є консультативно-дорадчим органом щодо виконання Бюро економічної безпеки України своїх завдань, погодженого вирішення питань, що належать до компетенції БЕБ, а також для колективного та вільного обговорення найважливіших напрямків діяльності БЕБ [437].

Зокрема, А. Рубель характеризує правовий статус Бюро економічної безпеки України як такий, що відповідає тенденціям формування правоохоронних структур європейських країн: відокремлення служб економічних розслідувань від системи МВС та органів національної безпеки, зосередження функції протидії економічній злочинності в одному державному органі чи його підрозділі, наявність, окрім суто правоохоронних функцій, аналітичних та інформаційних повноважень [438, с. 15].

Адміністративно-правовий статус Державної кримінально-виконавчої служби України визначає Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». В якому визначено: завдання (ст. 1); основні принципи діяльності (ст. 2); структуру та організацію діяльності (ст. ст. 6-13); кадровий персонал (ст. ст. 14-17); права та обов'язки (ст. ст. 18-20); правовий і соціальний захист (ст. ст. 21-23); фінансове забезпечення (ст. ст. 24-26); контроль і нагляд (ст. ст. 27-29) [307].

Окрему увагу хотілося б звернути на Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період» від 24.03.2022 р. № 2158-ІХ, яким було доповнено частину другу ст. 12 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» такого змісту: «Під час дії воєнного стану в Україні воєнізовані формування можуть брати участь у відсічі збройної агресії проти України та охороні органів виконання покарань. Спільно із Збройними Силами України, органами військового управління, з'єднаннями та іншими підпорядкованими складовими сил оборони держави

воєнізовані формування можуть брати участь в охороні та переміщенні військовополонених, захоплених внаслідок ведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з відсіччю збройної агресії проти України [439].

Отже, цим законом закріплено додаткові повноваження цього правоохоронного органу в наслідок запровадження режиму воєнного стану, внаслідок чого здійснюється адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних України.

Функціонування зазначеного механізму забезпечується шляхом чіткого визначення його структурних елементів, зокрема методів та засобів правоохоронної діяльності, передбачених адміністративним правом в умовах правового режиму воєнного стану, а також адміністративно-правового статусу правоохоронців в умовах воєнного стану, положень адміністративного права, що регулюють діяльність правоохоронців в умовах воєнного стану, та структур правоохоронних органів під час воєнного стану [440, с. 64].

У своїй діяльності Державна кримінально-виконавча служба України підпорядковується Міністерству юстиції України. Якщо на Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, то на Міністерство юстиції України, яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, одним із основних завдань є: забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень; забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством; забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту; контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань,

реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту [441].

За відсутності Положення про Державну кримінально-виконавчу службу України, необхідно зазначити, що наказом Міністерства юстиції України від 06.02.2017 р. №292/5, затверджено Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України, яке визначає порядок організації діяльності територіальних (міжрегіональних) воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України [442].

Що стосується Військової служби правопорядку, яка є спеціальним правоохоронним формуванням в складі Збройних Сил України, то як зазначає В. Коломієць, вона є елементом підсистеми органів правопорядку в системі правоохоронних органів України і наділена спеціальним організаційно-правовим статусом [418, с. 12].

Статус і призначення Військової служби правопорядку у Збройних Силах України визначає Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», яким визначено: статус і призначення (ст.1); основні принципи діяльності (ст. 2); основні завдання (ст. 3); права і функції (ст. ст. 7-8); порядок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї (ст. ст. 9-11); кадрове забезпечення (ст. ст. 12-13); соціальний і правовий захист (ст. ст. 14-15); контроль і нагляд (ст. 16) [378].

У свою чергу порядок реалізації основних завдань, механізм організації та несення патрульно-постової служби визначається Інструкцією про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 10.10.2016 р. № 515 [443].

Наказом Міністерства оборони України від 10.12.2018 р. №623, затверджено Положення про Головне Управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України, яке призначене для безпосереднього керівництва Військовою службою правопорядку Збройних Сил України,

та відповідно до наданих повноважень приймає участь у попередження, виявленні і припиненні злочинів та інших порушень, вчинених у військових частинах та інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження ними зборів та працівниками ЗСУ під час виконання ними службових обов'язків тощо [444].

Однак нормами чинного законодавства вона позбавлена прав на проведення досудового розслідування кримінального та адміністративного правопорушення, що в умовах ліквідації військової прокуратури суттєво знижує ефективність та оперативне розслідування військових злочинів чинною системою правоохоронних органів, до того ж в умовах військового конфлікту на сході України [418, с. 13].

Зауважимо, кожен із правоохоронних органів має відповідні структурні підрозділи, що здійснюють свою діяльність за окремими напрямками, відповідно до мети і завдань визначених законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами. З приводу терміну «підзаконний нормативно-правовий акт», в юридичній літературі існують багато похідних визначень, проте, серед проаналізованих нами наукових думок щодо цього терміну. Найбільш розширене уявлення цього терміну надає Є. Гетьман, на думку якого підзаконні нормативно-правові акти виконують перш за все регулятивну функцію, яка, у свою чергу, розділяється на функцію первинного (при первинному встановленні норм права підзаконними нормативно-правовими актами) та вторинного (при конкретизації, розвиненні та вдосконаленні норм права, установлених нормативно-правовими актами вищої юридичної сили) регулювання; управлінську функцію: роз'яснювальну та конкретизуючу функції (норми, які містяться у підзаконних нормативно-правових актах конкретизують, роз'яснюють, удосконалюють норми, встановлені нормативно-правовими актами вищої юридичної сили); правоустановчу функцію (реалізуються при введенні норм права підзаконними нормативно-правовими актами); правореалізаційну функцію (норми підзаконних нормативно-правових актів закріплюють певні порядки, положення,

реалізація яких практично відтворює норми, установлені Конституцією, кодексами та законами України [445, с. 97-98].

Аналіз Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. №3166-VI [119], та постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 р. №442 [446], надав можливість з'ясувати, що до системи центральних органів виконавчої влади варто віднести такі правоохоронні органи: Національну поліцію України, Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, інші правоохоронні органи: Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, Державне бюро розслідувань, Державну кримінально-виконавчу службу, Управління державної охорони України, Військову службу правопорядку у Збройних Силах України, діяльність яких також безпосередньо пов'язана із правоохоронною та правозастосовною діяльністю, не відносяться до органів виконавчої влади.

Доречно звернути увагу, що згідно ст. 16 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії, бюро. Діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством [119].

Проте серед науковців існує думка, що не чітке дотримання правила функціонального розмежування назв ЦОВВ певною мірою має раціональне практичне обґрунтування, однак не виключає справедливості зауважень щодо цього. Останні ж додатково можуть посилюватися численними випадками створення/існування «інших ЦОВВ» із непередбаченою нормативно загальною назвою: адміністрація, фонд, інститут. Наприклад: Адміністрація Державної прикордонної служби України, Український інститут національної пам'яті, Пенсійний фонд України тощо. Зазначений факт не створює кардинальної проблеми, але є свідченням формального відступу від змісту

закону та вносить елемент дисгармонії у систему ЦОВВ, ускладнюючи її сприйняття; адже у ч. 1 ст. 16 Закону № 3166-VI перелік назв, які можуть мати «інші ЦОВВ», вказаний вичерпно, натомість фактично існують органи і з відмінними загальними найменуваннями [447, с. 283].

Висловлена думку має відношення до Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, які у своїй діяльності безпосередньо не керуються Кабінетом Міністрів України, а Державне бюро розслідувань – взагалі непідпорядковане ні Кабінету Міністрів України, ні Президенту, водночас всі ці органи виконують правоохоронні функції відповідно до визначених законом завдань.

На адміністративно-правовий статус правоохоронних органів суттєвий вплив має існуюча форма державного управління. Принагідно відзначимо, що в системі вищих органів державної влади України наразі існує так звана проблема «біцефалізму», тобто специфічне конституційно-правове явище, яке характеризується невідповідністю функціональної та організаційної структур системи виконавчої влади (коли з'являються органи державної влади, структурно не віднесені до системи виконавчої влади, але за своїми функціями її доповнюють і функціонально входять до неї), що супроводжується нечіткістю законодавчого регулювання відносин між органами виконавчої влади (насамперед урядом) й інститутом глави держави [448, с. 73].

Зокрема, В. Ладиченко звертає увагу на такі серйозні недоліки у функціонуванні механізму державної влади України, як: незбалансований поділ влади, відсутність ефективно діючої системи стримувань і противаг у взаємовідносинах гілок влади, роздвоєність виконавчої влади (Президент – Уряд) і відсутність чіткої ієрархії джерел права, що діють у країні та ін. [449, с.15]. З цього приводу О. Маскаленко зазначає, що в Україні, навіть у фаховому середовищі поширена теза, за якою тільки Президент здійснює повноваження у сфері виконавчої влади щодо насамперед так званого силового управлінського блоку, і тільки Кабінет Міністрів на чолі з Прем'єр-

міністром – щодо економіки, чого немає в практиці європейських країн. При цьому Президент уповноважений не тільки вчиняти організаційно-кадрові дії щодо частини складу (двох міністрів) Кабінету Міністрів, а й безпосередньо керувати у сферах зовнішньополітичної діяльності, оборони і національної безпеки, а його взаємодії з Прем'єр міністром у цих сферах не передбачено, що також не має аналогів у практиці європейських країн. Не має аналогів і припис, згідно з яким Кабінет Міністрів має керуватися указами Президента. Тому необхідно здійснити кардинальну реформу щодо компетенційних взаємозв'язків у згаданому «трикутнику». Така реформа відповідатиме обраній стратегії розвитку суспільства і слугуватиме створенню інструментарію по-справжньому демократичного владарювання [450, с. 79].

Водночас Конституційний Суд України у справі № 1-17/2018(5133/16) від 13.06.2019 р. № 5-р/2019 вважає, що «для гарантування конституційного порядку, нормального функціонування держави з метою утвердження прав і свобод людини і забезпечення гідних умов життя Конституція України передбачає структуровану, багаторівневу, ієрархічну систему органів державної влади, які наділені відповідною компетенцією, мають свій предмет відання та владні повноваження. Здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову передбачає, що кожний орган державної влади має належати до однієї з гілок влади (законодавчої, виконавчої чи судової) або мати особливий статус, окремо визначений Основним Законом України» [451]. У цьому контексті слід звернути увагу, що «право на доступ до суду належить до тих прав, гарантованих Конституцією та міжнародними документами, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану» [452, с. 495].

Аналіз адміністративно-правового статусу правоохоронних органів вказує, що науковці елементи правового статусу групують за такими блоками:

1) цільовий блок як складова адміністративно-правового статусу правоохоронного органу містить мету діяльності правоохоронного органу;

2) організаційний блок охоплює такі елементи, як: структура, схема організаційного підпорядкування структурних одиниць, схема розподілу завдань, функцій кожного структурного підрозділу, тобто порядок формування системи і структури, процедури діяльності структурних підрозділів, форми й методи діяльності;

3) компетенційний блок відповідно складають завдання, функції, права та обов'язки, відповідальність [453, с. 10].

В рамках досліджуваної проблематики слід звернутися до аналізу здійсненого О. Маскаленко, яка у дисертаційному дослідженні адміністративно-правового регулювання статусу юридичних осіб публічного права, встановлено, що адміністративно-правовий статус юридичної особи публічного права є складною багатоелементною категорією. При визначенні змісту адміністративно-правового статусу стосовно юридичних осіб публічного права доцільним є виокремлення певних структурних блоків. Нею виокремлено такі структурні блоки елементів адміністративно-правового статусу юридичних осіб публічного права: цільовий (цілі, завдання та функції); структурно-організаційний (нормативне регулювання порядку створення та припинення, їх підпорядкованості та можливі організаційно-правові форми); компетенційний (повноваження та предмет відання). При цьому цільовий блок адміністративно-правового статусу юридичної особи публічного права визначає основну спрямованість діяльності такого публічного утворення, обумовлює інші елементи адміністративно-правового статусу, а саме його організаційно-правову форму та обсяг компетенції [454].

Таким чином, аналіз адміністративно-правового статусу правоохоронних органів вказує на те, що структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України включає такі елементи:

- 1) мету, завдання, принципи, функції;
- 2) організацію підпорядкування;
- 3) повноваження (права та обов'язки);
- 4) організаційно-штатну структуру;

- 5) особливості взаємодії з іншими суб'єктами;
- 6) правове та соціальне забезпечення;
- 7) юридичну відповідальність та публічний контроль.

Під адміністративно-правовим статусом правоохоронного органу розуміємо комплексну цілісну систему визначену законодавством, що визначає юридичне положення правоохоронного органу, структура якого утворює сукупність закріплених спеціальних ознак, що передбачає реалізацію необхідних для виконання покладених на цей орган завдань і функцій держави [420, с. 64].

За суб'єктами підпорядкування, відповідно до адміністративно-правового статусу правоохоронні органи підпорядковуються:

- 1) Президенту України (Служба безпеки України, Управління державної охорони України);
- 2) Кабінету Міністрів України (Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України);
- 3) міністерствам:
 - а) Міністерству внутрішніх справ України: (Національна поліція України, Державна прикордонна служба України);
 - б) Міністерству юстиції України (Державна кримінально-виконавча служба);
 - в) Міністерству оборони України (Військова служба правопорядку у Збройних Силах України).

За системою влади поділяються на:

- 1) центральні органи виконавчої влади: Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України;
- 2) інші державні органи, служби, управління: Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

За порядком організації та діяльності:

а) колегіальні: Служба безпеки України;

б) єдиноначальні: Державна прикордонна служба України; Бюро економічної безпеки України; Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

3.3 Місце та значення публічного контролю у забезпеченні діяльності правоохоронних органів

З того часу, коли Україна, як незалежна держава ступила на шлях самостійного розвитку, у ній відбуваються докорінні зміни у функціонуванні інститутів публічного контролю. Широке коло правових особливостей регулювання контрольної діяльності органами публічної влади в усіх сферах суспільного життя потребує нових поглядів, оцінки їх наукової і практичної діяльності [455, с. 176]. Наведена теза в повній мірі стосується здійснення публічного контролю за діяльністю правоохоронних органів, діяльність яких за період становлення української незалежності зазнала суттєвих змін, демократичні перетворення, поява нових правоохоронних органів, значно вплинула на контроль за діяльністю правоохоронних органів держави. Здійснюючи повсякденно правоохоронну та правозастосовну діяльність правоохоронні органи постійно перебувають у полі зору громадкості, суспільства, держави, де публічний контроль виступає дієвим засобом впливу на правоохоронні органи, спонукає їх діяти відкрито і прозоро, керуватися основними засадами діяльності, що слугує публічним та приватним інтересам [456, с. 122].

В юридичній енциклопедії термін «публічний» розкривається через словосполучення «публічна влада» (суспільно-політична влада, народовладдя) та «публічне право» (система правових норм, якими регулюються суспільні

відносини у сфері публічної влади) [457, с. 196-198]. Саме тому, французькі дослідники Р. Давіда, К. Жоффре Спиноза зазначають, що публічний контроль є обов'язковою умовою формування громадянського суспільства, а тому нагляд громадян за діями влади є запорукою її ефективності та результативності. На їх думку зміст поняття публічного контролю доцільно вкладати такі елементи та норми, які регулюють стосунки між людьми у сфері їх права на здійснення нагляду за діяльністю соціальних інститутів [458, с. 64].

Наведені думки вказують, що в сучасних умовах діяльність правоохоронних органів є неможливою без здійснення публічного контролю, який виступає певною домовленістю між державою, її державними органами та громадянським суспільством, які взяли взаємні суспільні зобов'язання. Це пов'язане із тим, що «вічне й невинне бажання дедалі більшої та більшої влади, бажання, яке припиняється лише зі смертю» свідчить, що влада, зокрема політична, яку отримує будь-який індивід, природно та поступово набуває безмежного характеру [459, с.7].

Це у свою чергу спонукає суспільство до пошуку шляхів – необхідних важелів впливу на владу. Одним із таких важелів впливу на правоохоронні органи є здійснення публічного контролю. Проте, його здійснення є неможливим без нормативно-правового забезпечення. Серед значної кількості нормативних актів, які регулюють цю сферу відносин, в першу чергу привертають увагу норми Закону України «Про національну безпеку України», відповідно до положень якого до складу сектору безпеки і оборони входять правоохоронні органи, щодо якого здійснюється демократичний цивільний контроль, який законодавець визначає як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки

України [262]. Згідно частини 4 ст. 4 вказаного Закону предметом цивільного контролю є:

1) дотримання вимог Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) зміст і стан реалізації стратегій, доктрин, концепцій, державних програм та планів у сферах національної безпеки і оборони;

3) стан правопорядку в органах сектору безпеки і оборони, їх укомплектованість, оснащеність сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою, забезпеченість необхідними запасами матеріальних засобів та готовність до виконання завдань за призначенням у мирний час та в особливий період;

4) ефективність використання ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони [262].

Враховуючи, що до сектору безпеки і оборони входять правоохоронні та інші державні органи, законодавець надав можливість громадянам та державним органам, їхнім посадовим особам здійснювати публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів.

Саме з погляду вказаних змістовних складових має розглядатися феномен демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. При цьому слід зауважити, що цей контроль здійснюється у двох різновидах: громадському та владному, що зумовлене специфікою державного управління у демократичній державі. В органах державної влади та органах місцевого самоврядування система контролю функціонує як органічна єдність двох підсистем – внутрішнього та зовнішнього контролю. Внутрішній (або внутрішньовідомчий) контроль в системі державних органів та органів місцевого самоврядування здійснюють уповноважені структурні підрозділи, що перебувають між собою у стані адміністративного підпорядкування. Одним із видів зовнішнього контролю у системі публічної влади є громадський контроль, за допомогою якого оцінюється діяльність органів

державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, організацій, закладів і установ з питань надання адміністративних, соціальних та інших послуг населенню, виконання соціальних програм, реалізації функцій держави у сфері національної безпеки і оборони тощо [460, с. 8-9].

Отже, в рамках здійснення публічного контролю за діяльністю правоохоронних органів, такий контроль може здійснюватися як громадянами, так і органами публічної влади та їхніми посадовими особами.

Інші законодавчі акти також надають можливість забезпечити реалізацію впливу громадян на реалізацію повноважень правоохоронними органами. В першу чергу мова йде про Закони України: «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР, згідно ст. 1 якого громадяни України мають право звернутися до органів публічної влади, їхніх посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [461]; «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI, відповідно до положень цього закону громадське об'єднання має право: звертатися у порядку, визначеному законом, до органів публічної влади, їхніх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень; брати участь у порядку, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами публічної влади і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя; брати участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами публічної влади [462]; «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. №2939-VI, який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних

повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес [463].

До нормативних актів, що сприяють участі громадськості у здійсненні контролю, їх участі у формуванні та реалізації державної політики варто віднести постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» від 05.11.2008 р. № 976, згідно п. 2 цієї постанови громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства, громадськими радами оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі [464] та постанову Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996, згідно п. 3 якої консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [465].

Вагомий вплив на розвиток вітчизняного публічного контролю мала Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р., що була ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15.07.1997 р. № 452/97-В [466].

На участь суспільства в публічному контролі мова йде у ст. 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р., ратифікованою Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 18.10. 2006 р. №251-V, в якій зазначено, що кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами

державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь слід зміцнювати за допомогою таких заходів, як:

а) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

б) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;

с) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;

д) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію. Можуть установлюватися певні обмеження цієї свободи, але тільки такі обмеження, які передбачені законом і є необхідними [467].

На розвиток та підтримку громадянського суспільства звертається увагу в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо правового статусу неурядових організацій у Європі No CM/Rec (2007) [468].

Наведені та інші вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти сприяють активному залученню громадян та їх об'єднань у здійсненні контролю за діяльністю правоохоронних органів. За слушним визначенням англійського дослідника Д. Льюїса, «неурядові організації – це створені і керовані громадянами організації без жодного формального втручання держави, які слугують протидією державі та ринку» [469, с. 2].

Між тим, серед науковців не існує одностайної думки щодо громадського контролю та його складових. Науковці визначають громадський контроль як публічну перевірку громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї

діяльності та самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованою на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них [460, с. 22], та як важливу форму реалізації демократії та способом залучення населення до управління суспільством та державою [470, с. 206]. У свою чергу Т. Наливайко наголошує на особливому значенні громадського контролю як ефективного інструменту механізму впливу в усіх сферах життєдіяльності суспільства з урахуванням прискореного розгортання глобалізаційних процесів та акцентує особливу увагу на пріоритети функціонування та розвитку українського суспільства, які зумовлюють зміст і спрямованість інституту громадського контролю [471, с. 11].

Поряд з цим В. Авер'янов стверджував, що контроль – це вид державної діяльності, спрямований на забезпечення подальшого розвитку суспільства. Він є одним із найважливіших каналів отримання об'єктивної інформації про суспільство загалом, політичні, економічні та соціальні процеси, що відбуваються в державі, та діяльність її органів. Контроль має сприяти досягненню поставлених завдань, дотриманню чіткості й доцільності роботи органів влади та управління, які є організаторами діяльності людей, зайнятих у різних сферах суспільного життя. Контроль відіграє важливу роль у підвищенні відповідальності держави в особі своїх органів та посадових осіб за свої дії перед суспільством [472, с. 135].

О. Музичук вважає, що «контроль у діяльності публічної влади – це функція держави та включно всіх суб'єктів управління, яка реалізується ними у процесі перевірки виконання (дотримання) об'єктами контролю встановлених вимог (норм, правил); сукупність заходів щодо виявлення, припинення та запобігання діям чи бездіяльності, що суперечать цим вимогам, під час яких суб'єкт контролю має право втручатися у професійну (виробничу, господарську) діяльність підконтрольного об'єкта шляхом заміни, підміни чи

тимчасового відсторонення від здійснення службових обов'язків, відміни або припинення дій його рішення, притягнення останнього до певної відповідальності» [473, с. 47].

Шановні науковці демонструють майже тотожні визначення контролю, як виду діяльності публічної влади, між тим у юридичній літературі існують різні погляди щодо різних видів публічного контролю. Наприклад, в науці адміністративного права найбільш часто пропонуються такі класифікації контролю: а) залежно від суб'єкта, що здійснює контроль в системі державного управління, виділяють такі види контролю: 1) парламентський; 2) президентський; 3) урядовий; 4) контроль з боку державних органів виконавчої влади; 5) контроль з боку місцевих органів виконавчої влади; 6) контроль з боку органів судової влади; 7) контроль з боку органів місцевого самоврядування; 8) громадський контроль [474, с. 526].

Отже, поміж різного виду здійснення контролю в системі органів публічної влади України здійснюється громадський контроль. Який визначають як публічну перевірку громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї діяльності та самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованою на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них [460, с. 22].

А. Буханевич приходить до висновку, що публічний контроль є довільною формою громадської участі у здійсненні нагляду за діями інститутів управління, яка регламентується правовими нормами, санкціонованими з боку держави та є важливим інструментом розвитку громадянського суспільства, покликаною оптимізувати систему діяльності органів державної влади в сучасних умовах [475, с. 5].

Ми підтримуємо вищевикладену думку, проте не в повній мірі погоджуємося із думкою С. Кирія, який вважає, що ототожнення публічного

контролю з громадським звужує суб'єкт контрольної діяльності до контрольних повноважень «публіки», якою виступає або громадське об'єднання, або окремий громадянин, що реалізує власні контрольні повноваження або безпосередньо – беручи участь у виборчому процесі, або опосередковано – через відповідні державні органи. Основне завдання такого контролю – забезпечення дотримання прав і свобод людини, дотримання законодавства органами влади, попередження прийняття посадовими особами необґрунтованих управлінських рішень [476, с. 10].

У протипагу такій думці слушним є погляд В. Ярмачі щодо здійснення громадського контролю, вчений вважає, що він є однією із гарантій дотримання законності в адміністративній діяльності правоохоронних органів України, при цьому така гарантія стосується всіх видів і напрямків правоохоронної діяльності – адміністративної, діяльності щодо боротьби зі злочинністю, кримінально-виконавчої тощо, а конституційні принципи складають основу діяльності правоохоронних органів, а їх дотримання має контролюватись заходами й засобами цивільного демократичного контролю [477, с. 142-143].

Здійснюючи дослідження громадського контролю в адміністративній діяльності правоохоронних органів С. Денисюк вважає, що в демократичних суспільствах народ як сукупність громадян та їхніх асоціацій здійснює публічну владу безпосередньо і через систему інститутів. Інституції, яким народ делегує власні повноваження – органи державної влади та органи місцевого самоврядування, діють від його імені. Саме тому народ повинен контролювати як свою (самоконтроль, внутрішній контроль), так і їхню (контроль і зовнішній контроль) діяльність [478, с. 46].

У питанні здійснення громадського контролю у публічному управлінні І. Сквірський робить висновок, що такий контроль є не тільки невід'ємною складовою публічного управління, але й найважливішим чинником розвитку громадянського суспільства. Проте для того, щоб громадський контроль став дійсно ефективним засобом впливу на суб'єктів публічного управління,

необхідним виглядає подальше удосконалення правових засад його організації та здійснення [479, с. 135]. У зв'язку із цим, на його думку необхідно розробити та прийняти Закон України «Про громадський контроль у публічному управлінні», у межах якого мають бути визначені його принципи, мета, завдання та функції, а також процедури реалізації контрольних заходів [479, с. 135].

Поряд із вищезазначеним, існують правові механізми та процедури за допомогою яких громадськість може суттєво впливати на управлінську діяльність будь-якого правоохоронного органу. Зокрема, Л. Баєва та М. Щербина громадський контроль над правоохоронними органами визначають як процес розвитку форм та методів цієї діяльності, а також тактичні прийоми й способи попередження та припинення правопорушень, за необхідності притягнення винних до відповідальності [480, с. 108].

Передусім, здійснення громадського контролю впливає із базового законодавства, яке регулює діяльність конкретного правоохоронного органу.

Ураховуючи відсутність законодавчого визначення поняття «громадський контроль», «громадський контроль за діяльністю правоохоронного органу» та неоднорідність поглядів науковців щодо здійснення громадського контролю, постає питання про необхідність дослідження окремих законодавчих актів [481, с. 272].

Отже, відсутність законодавчого визначення поняття громадський та публічний контроль породжує численні й неоднозначні дискусії з приводу здійснення публічного контролю за діяльністю правоохоронних органів [455, с. 216]. Зокрема, питання громадського контролю щодо діяльності Служби безпеки України – державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, викликає занепокоєння серед громадян. Це спонукало Український інститут з прав людини, Рух суспільних ініціатив, Центр Громадянських Свобод, Експертний центр з прав людини, звернутися із спільною заявою, оскільки проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-

правових засад діяльності СБУ (реєстр. № 3196), який визначено як невідкладний. У вказаному законопроекті фактично запропонована нова редакція Закону України «Про Службу безпеки України», а у статті 51 законопроекту, яка визначає участь громадськості у здійсненні демократичного цивільного контролю за діяльністю Служби безпеки України, містяться норми, що мають здебільшого відсильний характер. У законопроекті взагалі не запропоновано реальних механізмів здійснення громадського контролю за діяльністю Служби, можливості проведення консультацій з громадськістю, залучення громадян до конструктивного діалогу та партнерства, участі громадськості в процесі прийняття рішень, формуванні та реалізації державної політики у сфері державної безпеки [482]. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» від 26.10.2020 року щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України, внесено до ВРУ за №3196-д [483].

Передусім, здійснення громадського контролю впливає із базового законодавства, яке регулює діяльність конкретного правоохоронного органу. Введений в дію Постановою Верховної Ради України від 25.03.1992 р. №2230-XII Закон України «Про Службу безпеки України» [484], на сьогодні є застарілим і не відповідає вимогам суспільства [481, с. 272].

Як наголошує О. Поклад, ігнорування громадського контролю над службовими правовідносинами сектору національної безпеки і оборони, правоохоронними органами може призвести до втрати суспільством важелів впливу на владу, грубого порушення прав і свобод громадян, свавілля правоохоронних органів, їх політизації та обслуговування певних політико-олігархічних кланів, втрати незалежності функціонування судової системи та її прямої залежності від виконавчої гілки влади. Зазначені чинники є дестабілізуючими факторами, чинниками погіршення національної безпеки держави і можуть призвести до втрати національних інтересів, порушення територіальної цілісності держави [485, с. 107].

Будучи одним із провідних правоохоронних органів в Україні, Національна поліція потребує дієвого публічного контролю. На цьому акцентується увага законодавця у Розділі VIII Закону України «Про національну поліцію» (ст. ст. 86-90-1) визначає порядок та процедуру здійснення громадського контролю поліції [73].

Аналізуючи громадський контроль над діяльністю Національної поліції України О. Поклад, під цим визначенням розуміє визначену законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних, так і колективних суб'єктів), що спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) законності виконання завдань підрозділами Національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [486, с. 143]. Проте В. Василенко зауважує, що «його реалізація відбувається ситуаційно, по волі суб'єкта, метою якого є забезпечення, захист або відновлення порушених прав та законних інтересів безпосередньо поліцією або третіми особами; незважаючи на широкий зміст досліджуваного виду контролю, форми його реалізації є усіченими. Однією з основних є отримання публічної інформації від Національної поліції з відповідних питань. Інші форми передбачають звернення до органів Національної поліції або інших органів влади з метою забезпечення відповідним громадянином, іноземцем або особою без громадянства своїх прав та законних інтересів; удосконалення процесу функціонування поліцейських відомств; скарги на рішення, дії, бездіяльність посадових осіб Національної поліції. Специфічною формою контролю є звернення до суду з метою оскарження управлінсько-владних дій посадових осіб» [487, с. 30-31].

З метою усунення існуючих проблемних питань щодо здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України, здійснимо дослідження окремих нормативних актів, які регулюють це питання.

Так, Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.01.2020 р. №38, затверджено «Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України», яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [488], та має безпосереднє відношення до сфери діяльності МВС. Ст. 51 Закону України «Про національну поліцію» встановлено, що для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії, основним завданням яких є:

- 1) проведення відбору (конкурсу) на службу в органи поліції, крім прийому на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;

- 2) проведення конкурсу для призначення на вакантну посаду.

До складу поліцейської комісії центрального органу управління поліцією входять п'ять осіб:

- 1) два представники, визначені Міністром внутрішніх справ України, не з числа поліцейських;

- 2) один представник, визначений Головою Національної поліції України;

- 3) два представники громадськості, рекомендовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет [73].

Відповідно до положень Закону України «Про національну поліцію», наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25.12.2015 р. №1631, затверджено Порядок діяльності поліцейських комісій [489].

Аналогічні поліцейські комісії утворюються в територіальному (в тому числі міжрегіональному) органі поліції, де можуть формуватися декілька поліцейських комісій. Оскільки рішення комісії, прийняті в межах

визначених законодавством повноважень, є обов'язковими для керівника поліції (керівника відповідного органу поліції), вони можуть впливати на прийняття керівником рішення про прийняття особи на службу та зайняття вакантної посади. На цій підставі доцільно внести зміни до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію».

На відміну від Закону України «Про Національну поліцію», норми Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» безпосередньо не містять вказівки та не визначають порядок здійснення громадського контролю, водночас в ст. 27 цього Закону зазначено, що контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється відповідно до закону [313]. Таким законодавчим актом в першу чергу є Кримінально-виконавчий кодекс від 11.07.2003 р. №1129-IV, ст. 25 Закону регламентує участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених, а також здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань [490]. Однак, ця стаття має суттєві недоліки [481, с.272]. Як зазначають науковці нормами цієї статті не охоплені громадським контролем й права, законні інтереси і свободи персоналу ДКВС України, який є невід'ємним суб'єктом процесу виконання – відбування покарань поряд із засудженими, тобто необхідність здійснення вказаного виду соціального моніторингу засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання (ч. 2 ст. 25 вказаного Кодексу), стан злочинності персоналу ДКВС України у сфері виконання покарань щорічно має негативні тенденції до збільшення кількісно-якісних показників з означеного питання [460, с. 123-140].

Утім, слід зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України від 25.11.2022 р. №1314, затверджено «Положення про спостережні комісії», що здійснюють громадський контроль за дотриманням прав, основоположних свобод та інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань в установах виконання покарань у взаємодії з громадськими об'єднаннями [491]. Враховуючи, що до структури ДКВС України входять територіальні

органи управління, підрозділи кримінально-виконавчої інспекції, установи виконання покарань, та слідчі ізолятори, воєнізовані формування, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я, та зважаючи на те, що Служба в Державній кримінально-виконавчій службі України є державною службою особливого характеру, пропонуємо Розділ III «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», доповнити нормами статей, які б визначали процедуру конкурсу для об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, відповідності їх посаді та подальшого просування по службі [481, с. 273].

На важливість здійснення громадського контролю за діяльністю Державному бюро розслідувань вказує Розділ V Закону України «Про Державне бюро розслідувань», що має назву: «Особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань. Забезпечення прозорості діяльності Державного бюро розслідувань» [127]. З метою впливу громадкості на діяльність працівників ДБР України, для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Державного бюро розслідувань утворюється Дисциплінарна комісія у складі п'яти осіб. До складу Дисциплінарної комісії входять три особи, визначені Радою громадського контролю при Державному бюро розслідувань [127].

Діяльність Дисциплінарної комісії регламентується Положенням про Дисциплінарну комісію Державного бюро розслідувань, затверджено наказом від 06.01.2021 р. №7. Згідно п. 14 Положення, основним завданням Дисциплінарної комісії є складання висновку про наявність чи відсутність в діях працівника ДБР дисциплінарного проступку та підстав для його притягнення до дисциплінарної відповідальності з визначенням рекомендованого виду дисциплінарного стягнення на підставі службового розслідування, що здійснює підрозділ внутрішнього контролю ДБР [492].

З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при Державному бюро розслідувань, згідно ст. 28 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» утворюється Рада громадського контролю у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу [127].

Внаслідок вимоги суспільства у отриманні інформації про діяльність правоохоронних органів та контролю за ними в державі створено додатковий інструмент – інститут громадського контролю, який хоча і не входять до структури органів, проте є ланцюгом, що пов'язує законодавця із Радою громадського контролю при Державному бюро розслідувань.

Ми можемо з упевненістю стверджувати, що такі інституції стали частиною правоохоронної системи, а не лише надбудовою, якій не відомі аспекти діяльності органів правопорядку, ні люди які в них працюють, ані проблеми які потрібно вирішувати. В той же час вони не є професійними союзами, які лише представляють інтереси працівників у правовідносинах із роботодавцем. Органи громадського контролю дають не тільки можливість взаємодії із суспільством, а й є частиною органу правопорядку, члени таких організацій беруть участь у Дисциплінарних комісіях, які фактично в тому числі вирішують долю працівників, в той же час, хоча і представляючи інтереси суспільства виступають так званим запобіжником для працівників від певних зловживань. Прикладом такої моделі може стати надходження скарги від громадянина на слідчого або оперативного працівника та розгляд відносно останнього матеріалів дисциплінарного провадження на Дисциплінарній комісії, до складу якої входять члени ради [481, с. 273].

У зв'язку із невідкладним запитом суспільства до Євроінтеграції та тим, що рух на шляху публічності був настільки швидким, що законодавець або суб'єкт владних повноважень інколи не встигав «відшліфувати» до ідеалу власні нормативні акти та акти реагування, що призводило в майбутньому до проблем правозастосування окремих його норм.

Одним з виразів таких дій може слугувати не визначення діючими нормативно-правовими актами потреби в кваліфікації осіб, що виступають кандидатами у члени таких рад. Наприклад, в Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, хоча й визначено факт того, що член ради громадського контролю повинен мати досвід роботи за спеціальністю не менше 10 років, зовсім не вказано про те, яку саме спеціальність повинна мати така особа. Так, згідно п. п. 5 п. 6. Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020, до участі в конкурсі не допускається особа, яка не має вищої освіти та досвід роботи якої за спеціальністю менше 10 років [493]. В той же час, ураховуючи те, що одним з етапів, які проходять особи, згідно п. п. 2 п. 4 даного Порядку існує відбір за результатами рейтингового інтернет-голосування, а тому є підстави вважати, що членами Ради можуть особи будь якої спеціальності, від столяра, кондитера, художника, іншого працівника, але не фахового спеціалісти, який має відповідного юридичного досвіду роботи по спеціальності, фахові знання таких членів Ради суттєво відрізняються від тих, що потребують такі Ради, особи яких зможуть кваліфіковано забезпечити «місток» між органами правопорядку і суспільством та відзвітувати перед останнім про результати такої діяльності [481, с. 273].

Враховуючи викладене, на нашу думку, буде слушно акцентувати увагу на внесенні змін до підпункту 5 пункту 6 Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020 [493].

Щодо форм здійснення громадського контролю, то науковці то таких відносять соціологічні та статистичні дослідження, громадські слухання, громадську експертизу актів органів публічної влади та їхніх проектів, публікації у пресі, випуски на радіо, телебаченні, оприлюднення інформації в інтернет-мережі; громадську експертизу, участь громадськості в роботі колегіальних органів влади, перевірку діяльності будь-якої організації або

відповідальної особи, аналіз звернень громадян, результатів діяльності тощо [494, с. 114].

Громадський контроль здійснюється й за діяльністю БЕБ України. На це вказує Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2021 р. №872, якою затверджено «Положення про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України», яка є постійно діючим колегіальним виборним органом, який утворюється відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» для здійснення громадського контролю за діяльністю Бюро економічної безпеки, налагодження ефективної взаємодії з громадськістю, здійснення інших повноважень, визначених законодавством. Рішення Ради громадського контролю мають рекомендаційний характер, вони є обов'язковими для розгляду Бюро економічної безпеки, крім випадків, визначених Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» [495].

Незважаючи на неоднозначну діяльність Бюро економічної безпеки України, хочемо звернути увагу на той факт, що Рада громадського контролю БЕБ України та Всеукраїнське об'єднання бізнес асоціацій «Українська Рада Бізнесу», до складу якого входить 98 бізнес-асоціацій, 27.01.2022 р. підписали Меморандум про співробітництво, мета якого полягає у наданні організаційно-технічної підтримки членам конкурсної комісії, делегованим Раді громадського контролю при БЕБ України та здійснення моніторингу інформації про кандидатів, які претендують на посади в БЕБ України [496].

Акцентуючи увагу на важливій ролі громадських організацій, яка безумовно, важливою для розбудови правової держави як засобу діалогу між державними органами і суспільством, варто звернути увагу на висловлену думку О. Бабікова, який застерігає, що якщо громадський контроль здійснюється через органи державної влади, місцевого самоврядування, обраних чи сформованих більшістю нашого суспільства, діяльність різноманітних громадських об'єднань формується на інших засадах і фінансується за рахунок джерел, що не перебувають ні під контролем держави, ні під контролем суспільства [497, с. 174]. Він вважає, що запровадження

форм громадського контролю, що застосовується у НАБУ, НАЗК, ДБР містять у собі загрозу вчинення тиску з боку членів таких громадських рад та громадських організацій, які їх утворили, на керівників та працівників правоохоронного органу. Це може бути здійснено шляхом надання негативного висновку про діяльність органу, винесення рішення дисциплінарними комісіями, а відтак, замість запровадження задекларованої незалежності правоохоронних органів, отримуємо залежних працівників правоохоронних органів від осіб, що мають вплив на членів таких рад, джерел фінансування цих недержавних організацій тощо [497, с. 174].

Таким чином, здійснене дослідження публічного контролю за діяльністю правоохоронних органів, вказує, що в механізмі забезпечення прав і законних інтересів людини та громадянина, суспільних та державних інтересів, в Україні діє громадський контроль, який встановлює правові межі реалізації наданих міжнародним та вітчизняним законодавством прав громадянам здійснювати громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів.

Під громадським контролем за діяльністю правоохоронних органів слід розуміти визначений законами України комплекс організаційно-правових заходів, що здійснюють громадяни, їх громадські об'єднання, діяльність яких спрямована на перевірку неухильного дотримання посадовими і службовими особами правоохоронних органів діяльності на основі й у відповідності з нормами права [481, с. 273].

З метою усунення існуючих недоліків у здійсненні громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів необхідно:

- 1) прийняти новий Закон України «Про Службу безпеки України» в якому передбачити дієвий громадський контроль та звітність цього органу перед громадкістю;

- 2) до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» внести зміни, де прописати, що проведення конкурсу є відкритим; визначити строк діяльності поліцейських комісій при проведенні конкурсу на посаду

поліцейського та/або зайняття вакантної посади; у разі потреби визначити ініціаторів засідання поліцейської комісії;

3) Розділ III «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити нормами статей в яких визначити процедуру конкурсу для об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, відповідності їх посаді та подальшого просування по службі. З цією метою доцільно при Міністерстві юстиції України утворити комісію із залученням представників громадкості, метою комісії повинно стати визначення перспективи призначення особи на посаду начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України;

4) з метою усунення існуючих недоліків при формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань пропонуємо внести зміни до підпункту 5 пункту 6 Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020, який викласти у такій редакції:

5) не має вищої юридичної освіти та досвід роботи якої за спеціальністю менше 10 років [481, с. 274].

З метою вдосконалення правового регулювання громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів пропонуємо розробити та прийняти Закон України «Про громадський контроль за правоохоронними та наглядовими органами». Цей Закон має систематизувати заходи громадського контролю за діяльністю всіх органів, що виконують правоохоронні або правоохоронні функції, і він має стосуватися не лише правоохоронних органів України, а й усіх існуючих державних наглядових інспекцій та служб. Закон має закріпити порядок організації та повноваження громадських рад при кожному з органів влади, який має правоохоронні та правоохоронні функції; терміни проведення консультацій з громадськістю; види спільних дій

правоохоронців та представників громадськості; перелік інформації, що підлягає оприлюдненню на веб-сайті будь-якого правоохоронного органу тощо [498, с. 579].

При цьому варто звернути увагу, що для кожного конкретного правоохоронного органу існує правова модель здійснення громадського контролю за їх діяльністю, сформованих залежно від адміністративно-правового статусу правоохоронного органу, що у свою чергу одержує активізовані в нормативних актах процедури, порядок та форми здійснення контролю.

За таких умов громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів має власні функції.

Інформаційна функція дозволяє набути інформацію про управлінську діяльність правоохоронного органу, заслуховувати і отримувати інформації про діяльність посадових і службових осіб, виконання планів і завдань правоохоронного органу.

Організуюча функція сприяє можливості проводити засідання, інформувати та оприлюднювати інформацію з приводу діяльності правоохоронного органу.

Експертна функція надає можливість громадській раді проводити громадську експертизу діяльності органу правоохоронного органу, при якому вона утворена.

Превентивна функція спонукає посадових та службових осіб не порушувати вимоги чинного законодавства.

Рекомендуюча функція дозволяє внести пропозиції органу управління щодо діяльності правоохоронного органу.

Консультуюча функція надає можливість організувати та проводити обговорення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, брати участь у консультаціях з громадськістю.

Корегуюча функція сприяє відкритості та прозорості, необхідності удосконалення форм та методів взаємодії правоохоронного органу з громадськістю.

Продовжуючи наше дослідження, необхідно зазначити, що законодавець в межах в Закону України «Про національну безпеку України», по-перше, розмежував на два самостійних види контролю, цивільний контроль від громадського нагляду, та власне на державний контроль, по-друге здійснив класифікацію контролю. Вказані в законі види контролю охоплюються публічним контролем. Згідно положень Закону України «Про національну безпеку України», контроль здійснюється: Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Центральними органами виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України правоохоронні органи, судом та здійснюється громадський нагляд [262].

З цього приводу є слушною позиція італійського науковця Р. Претто, який наголосив на тому, що публічний контроль розглядається у співвідношенні з проблемою громадського обов'язку, який має зводитися до забезпечення публічності діяльності відповідних гілок державної влади. Важливу роль публічний контроль відіграє у нагляді за діяльністю законодавчої влади, яка має гарантувати громадянам не лише справедливий розгляд справ у судах, а й відкритість і прозорість формування та реалізації законодавчих ініціатив. Одним словом, влада має бути постійно підзвітною перед своїми громадянами, в цьому і є сутність публічного контролю [499, с. 27]. З приводу здійснення контролю С. Ківалов зазначає, що у теорії адміністративного права виокремлено специфікації використання терміну «контроль»: як функція публічного адміністрування, функція конкретного владного суб'єкта, специфічна діяльність, система спостережень та перевірок та засіб забезпечення законності. Кожна із вказаних дефініцій використання терміну «контроль» є вірною, при цьому, відмінність між ними проявляється у виборі поняття, яке детермінується через ознаку контролю [500, с. 4].

Варто звернути увагу, що в юридичній науці існують різні думки стосовно поняття «публічний контроль». На думку Г. Забарного, Р. Шкарупи, Г. Калюжного, сутність публічного контролю полягає у спостереженні відповідного підконтрольного об'єкта; в одержанні об'єктивної та достовірної інформації; у вживанні заходів із запобігання й усунення порушень; ку виявленні причин і умов, що сприяють правопорушенню; у вживанні заходів щодо залучення до відповідальності осіб, винних у порушенні [501, с. 95-96]. Утім, серед широкого загалу наукових думок щодо визначення поняття «публічний контроль» нам імпонує думка В. Кравчука, який публічний контроль тлумачить як систему організаційно-правових форм забезпечення додержання законності в діяльності публічної адміністрації, прав і свобод людини, ефективного виконання повноважень і завдань органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх службовими та посадовими особами. Класифікуючи публічний контроль за суб'єктом його проведення на державний, громадський, муніципальний, міжнародний [502, с. 214].

Між тим, в межах здійснення публічного контролю можна здійснювати різні види державного контролю: фінансовий, митний, прикордонний та інші. Серед вказаних видів контролю, що охоплюється публічним, нас цікавить державний. Враховуючи, що до сектору безпеки і оборони входять правоохоронні органи, законодавець Законом України «Про національну безпеку України» [262] надав можливість здійснювати громадський і державний (публічний) контроль за діяльністю правоохоронних органів.

Одним із об'єднуючих видів державного та громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів є парламентський контроль. Який на слушну думку О. Майданник охоплює всі основні сфери життєдіяльності суспільства і держави, стратегічні напрямки діяльності всіх органів державної влади [503, с. 24]. Парламентський контроль за діяльністю правоохоронних

органів може здійснюватися як Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та їх захист, так і при здійсненні комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого віднесено питання забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів, передбачених Законом України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. №116/95-ВР, заходів з метою гарантування неухильного і безумовного дотримання цими органами вимог Конституції України щодо забезпечення національної безпеки, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина [504].

Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. №19-ІХ, у Верховній Раді України діє Комітет з питань правоохоронної діяльності, до відання якого, зокрема відноситься стратегії функціонування правоохоронної системи України, здійснення контролю за діяльністю органів прокуратури, поліції, Національної гвардії, прикордонної служби, Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів [505].

У питанні здійснення Президентського контролю за діяльністю правоохоронних органів, О. Музичук пропонує визначити його як один із видів державного контролю, що здійснюється Президентом України як безпосередньо під час реалізації ним нормотворчих та установчих повноважень, так і за допомогою спеціально утворених ним органів (підрозділів, служб) з перевірки дотримання правоохоронними органами чинного законодавства, якості виконання покладених на них завдань, функцій та обов'язків, реалізації наданих повноважень [506, 160-161].

Характерною ознакою Президентського контролю є те, що чинне законодавство надає широкі повноваження щодо здійснення контролю за

діяльністю правоохоронних органів Президенту України. На контрольні повноваження Президента України, об'єктом яких є правоохоронні органи України, наприклад, вказують норми Закону України «Про національну безпеку України» [262], відповідно до положень якого керівництво у сферах національної безпеки і оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України, який може здійснювати контроль особисто, а також через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України, відповідно до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР, функціями Ради національної безпеки і оборони України є координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час, а також в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [507].

Важливе місце серед органів державної виконавчої влади, що наділені повноваженнями щодо здійснення державного контролю за діяльністю правоохоронних органів, посідає Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади, який згідно ст. 7 Закону України «Про національну безпеку України», відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України, забезпечує цивільний контроль за діяльністю Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони України, а також центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України правоохоронні органи [262].

Таким правоохоронним органом є Бюро економічної безпеки України, яке відповідно до положень Закону України «Бюро економічної безпеки України» є центральним орган виконавчої влади, діяльність якого

спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, а Директор Бюро економічної безпеки України щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній календарний рік [274].

Судовий контроль за діяльністю правоохоронних органів є одним із видів державного контролю, метою якого є своєчасне забезпечення охорони та захисту прав та законних інтересів громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб, у разі оспорюваних та порушення суб'єктивних прав особи. Судовий контроль може здійснюватися судами загальної юрисдикції під час адміністративних, кримінальних, цивільних та господарських справ, а також під час розгляду справ за адміністративні правопорушення. Наприклад, під час розгляду адміністративних справ, предметом яких є управлінські правовідносини у різних сферах, суд приймає рішення про законність або незаконність того чи іншого управлінського акта, а в ряді випадків поновлює законність з моменту прийняття ним рішення. Суд у цьому випадку виконує функцію органу державного управління. Судові рішення або скасовують, або змінюють незаконні акти органів виконавчої влади (їх посадових осіб), або ж не визнають юридичної сили за такими, що суперечать закону [508, с. 49].

На важливість судового контролю вказується в Рішенні Конституційного Суду України № 16-рп/2009 у справі № 1-17/200930, зазначено, що судовий контроль за правомірністю порушення кримінальної справи є дієвою гарантією прав і свобод людини і громадянина, що забезпечує реалізацію права особи на судовий захист та не допускає зловживань з боку посадових та службових осіб правоохоронних органів [509].

Отже, відсутність законодавчого визначення поняття громадський та державний контроль породжує численні й неоднозначні дискусії з приводу здійснення публічного контролю за діяльністю правоохоронних органів.

З урахуванням вищевикладеного можна дійти висновку, що публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні здійснюється у

різноманітних формах, широким колом уповноважених суб'єктів, що здійснюють публічний контроль відповідно до встановлених законом процедур, в межах якого здійснюється громадський та державний контроль, метою якого є недопущення порушення суб'єктивних прав особи, своєчасне забезпечення охорони та захисту прав та законних інтересів громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Під публічним контролем за діяльністю правоохоронних органів слід розуміти визначену законодавством систему організаційно-правових форм забезпечення прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, що виражається у здійсненні суб'єктами контролю комплексу дій, процедур, заходів, з метою встановлення визначених законодавством правопорушень посадовими і службовими особами правоохоронних органів [456, с. 216].

Висновки до розділу 3

1. До системи правоохоронних органів України відносимо спеціально створені державні правоохоронні органи, для яких виконання правоохоронних та правозастосовних функцій є основним функційним призначенням, які мають чітко визначені законодавчі завдання та визначену правоохоронну функцію й покликані забезпечити: охорону прав і свобод громадян; захист життя громадян; охорону та захист інтересів суспільства і держави; державну безпеку; охорону державного кордону; функціонування економіки держави; виконання кримінальних покарань; публічну безпеку і порядок; правопорядок і військову дисципліну серед військовослужбовців Збройних Сил України; охорону органів державної влади України та посадових осіб, вживають заходи із запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень.

2. Під правоохоронною системою слід розуміти сукупність системних, структурованих ієрархічних зв'язків, що охоплюють взаємопов'язані і впорядковані елементи цілісної системи, утворюють стійку цілісну організовану систему правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності, забезпечують охорону та захист прав і законних інтересів громадян, безпеку суспільства і держави від протиправних посягань.

До системи правоохоронних органів відносимо такі правоохоронні органи України:

Національну поліцію України

Службу безпеки України

Державну прикордонну службу України

Державне бюро розслідувань

Бюро економічної безпеки України

Державну кримінально-виконавчу службу

Управління державної охорони України

Національне антикорупційне бюро України

Військову службу правопорядку у Збройних Силах України.

3. Під адміністративно-правовим статусом правоохоронного органу розуміємо комплексну цілісну законодавчу систему, що визначає юридичне положення правоохоронного органу, структура якого утворює сукупність закріплених спеціальних ознак, що передбачає реалізацію необхідних для виконання покладених на цей орган завдань і функцій держави.

4. Структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України включає такі елементи: мету, завдання, принципи, функції; організацію підпорядкування; повноваження (права та обов'язки); організаційно-штатну структуру; особливості взаємодії з іншими суб'єктами; правове та соціальне забезпечення; юридичну відповідальність та публічний контроль.

5. Відповідно до адміністративно-правового статусу, за суб'єктами підпорядкування, правоохоронні органи підпорядковуються:

1) Президенту України (Служба безпеки України, Управління державної охорони України);

2) Кабінету Міністрів України (Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України);

3) міністерствам:

а) Міністерству внутрішніх справ України: (Національна поліція України, Державна прикордонна служба України);

б) Міністерству юстиції України (Державна кримінально-виконавча служба);

в) Міністерству оборони України (Військова служба правопорядку у Збройних Силах України).

За системою влади поділяються на:

1) центральні органи виконавчої влади: Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України;

2) інші державні органи, служби, управління: Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

За порядком організації та діяльності:

а) колегіальні: Служба безпеки України;

б) єдиноначальні: Державне бюро розслідувань; Державна прикордонна служба України; Бюро економічної безпеки України; Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; Національне антикорупційне бюро України.

6. Під публічним контролем за діяльністю правоохоронних органів слід розуміти визначену законодавством систему організаційно-правових форм забезпечення прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, що виражається у здійсненні суб'єктами

контролю комплексу дій, процедур, заходів, з метою встановлення визначених законодавством правопорушень посадовими і службовими особами правоохоронних органів.

7. Встановлено, що для кожного конкретного правоохоронного органу існує правова модель здійснення громадського контролю за їх діяльністю, сформованих залежно від адміністративно-правового статусу правоохоронного органу. Визначено, що громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів має власні функції:

1) інформаційна функція дозволяє набути інформацію про управлінську діяльність правоохоронного органу, заслуховувати і отримувати інформації про діяльність посадових і службових осіб, виконання планів і завдань правоохоронного органу;

2) організуюча функція сприяє можливості проводити засідання, інформувати та оприлюднювати інформацію з приводу діяльності правоохоронного органу.

3) експертна функція надає можливість громадській раді проводити громадську експертизу діяльності органу правоохоронного органу, при якому вона утворена.

4) превентивна функція спонукає посадових та службових осіб не порушувати вимоги чинного законодавства.

5) рекомендуюча функція дозволяє внести пропозиції органу управління щодо діяльності правоохоронного органу.

6) консультуюча функція надає можливість організувати та проводити обговорення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, брати участь у консультаціях з громадськістю.

7) коригуюча функція сприяє відкритості та прозорості, необхідності удосконалення форм та методів взаємодії правоохоронного органу з громадськістю.

7. З метою усунення існуючих недоліків у здійсненні громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів пропонується:

1) прийняти новий Закон України «Про Службу безпеки України», в якому передбачити дієвий громадський контроль та звітність цього органу перед громадкістю;

2) до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» внести зміни, де прописати, що проведення конкурсу є відкритим; визначити строк діяльності поліцейських комісій при проведенні конкурсу на посаду поліцейського та/або зайняття вакантної посади; у разі потреби визначити ініціаторів засідання поліцейської комісії;

3) Розділ III «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити нормами статей, в яких визначити процедуру конкурсу для об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, відповідності їх посаді та подальшого просування по службі. З цією метою доцільно при Міністерстві юстиції України утворити комісію із залученням представників громадськості, метою комісії повинно стати визначення перспективи призначення особи на посаду начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України;

4) з метою усунення існуючих недоліків при формуванні Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань пропонуємо внести зміни до підпункту 5 пункту 6 Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020, який викласти у такій редакції: «не має вищої юридичної освіти та досвід роботи якої за спеціальністю менше 10 років».

РОЗДІЛ 4

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

4.1 Забезпечення міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів України

Забезпечення міжнародних стандартів дотримання прав і свобод громадян, безпека суспільних і державних інтересів української держави правоохоронними органами пов'язане, зокрема із стратегічним пріоритетом зовнішньої політики держави, яка взяла курс на входження до європейських та міжнародних структур, що потребує запозичення позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України.

У сучасному світі рівень розвитку свободи та демократії у державі визначається не тільки формальним визнанням владою прав та свобод людини, включаючи офіційне приєднання до міжнародно-правових документів, що їх регламентують, але й наявністю діючого, ефективного механізму реалізації прав та свобод, що містить гарантії їх забезпечення і захисту. Реалізація прав і свобод людини неможлива без забезпечення цих прав організаційно-виконавчою діяльністю державних органів, посадових та службових осіб, тому що діяльність останніх є свідченням реальності свободи особи, необхідним фактором переходу правових можливостей користування благами, закріпленими в конституціях, у практику життєдіяльності кожної людини [510, с. 190].

Завдання розбудови України як демократичної правової держави, її входження в європейські та євроатлантичні структури потребує комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності органів внутрішніх справ, удосконалення їхньої діяльності, серед іншого й у частині кадрового

забезпечення та профпідготовки працівників. Відтак цілком природно, що правоохоронці різних країн зацікавлені у фаховому міждержавному партнерстві, аби найефективніше об'єднати зусилля в боротьбі проти спільного лиха – організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзлочинності та інших протиправних діянь [511, с. 20]. Чільне місце серед державних органів влади, до безпосередніх обов'язків яких входить захист прав і свобод людини, без перебільшень, займають правоохоронні органи, що відображено в низці законодавчих актів [512, с. 97].

Здійснюючи дослідження міжнародних стандартів правоохоронної діяльності Н. Демчик зазначає, що «вперше систематизація міжнародних стандартів правоохоронної діяльності відбулась в 1992 році під егідою ООН, де у співпраці з фахівцями Центру соціального розвитку та гуманітарних питань було розподілено стандарти на 2 великі групи: дотримання прав людини та документи, в яких висвітлювались стандарти запобігання злочинності та кримінального правосуддя. Надалі збірник був доповнений з урахуванням нових міжнародних документів в системі ООН і включав наступну класифікацію:

- стандарти, щодо осіб, котрі знаходять під вартою;
- заходи, напряду не пов'язані з ув'язненням;
- правосуддя щодо неповнолітніх та реституційне правосуддя;
- стандарти щодо запобігання злочинності, насильства жінок та підтримки жертв;
- стандарти належного управління, незалежності системи судочинства, чесності та непідкупності працівників органів кримінального правосуддя
- стандарти у сфері правових, інституційних та практичних механізмів міжнародної співпраці» [513, с. 338].

Своєрідність відповідних міжнародно-правових стандартів полягає в особливо гострій необхідності їх подальшого науково-теоретичного осмислення за умови складної політико-правової ситуації в Україні. Саме для

подальшого об'єктивного та всебічного їх дослідження, відповідно, окреслення шляхів інтеграції у світовий та європейський простір напрям цього аналізу також спрямований на наукове обґрунтування та запровадження у вітчизняне законодавство міжнародно-правових стандартів поліцейській діяльності у сфері забезпечення дотримання прав і свобод людини [514, с. 41].

На сьогодні наша держава опинилася в надзвичайно складних умовах, зазнаючи зовнішньої збройної агресії від рф. За таких непростих умов Україна послідовно захищає свої фундаментальні цінності – суверенітет і незалежність, демократію, територіальну цілісність, верховенство права, права і свободи громадян. Власне тому утвердження та забезпечення прав і свобод людини має бути не просто гаслом, а основним вектором державної політики. Задля відстоювання національних інтересів, забезпечення надійної безпеки держави, а отже, і кожного громадянина, Україні необхідний як динамічний розвиток економіки, так і боєздатні Збройні сили, ефективна дипломатія, високопрофесійні спецслужби та правоохоронні органи [512, с. 95].

Враховуючи вищевикладене, незважаючи на наявні проблеми в діяльності правоохоронних органів, вони виступають основним дієвим механізмом забезпечення прав і свобод громадян, на практичному рівні протидіють злочинності, забезпечують громадську безпеку і порядок. Тому наша держава має не лише забезпечити, а й впровадити міжнародні стандарти в діяльність правоохоронних органів [515, с. 42].

При цьому слід зазначити, що поняття міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини часто ототожнюють з правами людини, із зобов'язаннями держав-учасниць тих чи інших міжнародно-правових договорів, з принципами міжнародного права прав людини тощо. У назвах наукових статей або інших юридичних праць, що дають юридичну характеристику нормативно-правовим актам з прав людини, нерідко словосполучення «міжнародні стандарти» використовується саме для позначення цих актів, що також веде до неоднозначного розуміння терміну, ототожнення його з нормативно-правовими актами, правами, обов'язками

тощо. Ситуація ускладнюється ще й тим, що чинні міжнародно-правові договори не містять легального визначення міжнародного стандарту прав людини, а також не вказують на критерії та визначальні ознаки цієї категорії. Міжнародні правозахисні організації також не надають належного твердження [516, с. 413]. Як зазначає С. Шевчук: «міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження» [517, с. 2].

Варто наголосити, що правове регулювання у відповідній сфері здійснюється значною кількістю міжнародних нормативно-правових актів. Серед яких, важливу роль відіграє Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН, є одним із значущих документів у сфері дотримання прав людини [518].

З огляду на предмет нашого дослідження, Загальна декларація прав людини визначає міжнародні стандарти дотримання прав і свобод громадян, які мають безпосереднє відношення і до діяльності правоохоронних органів, й охоплюються нормами ст. ст. 3-14 декларації [517]. До цього варто додати, що з метою утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що є головним обов'язком держави, в Україні з 10 грудня 2022 року відзначається День прав людини [519].

Реалізація установчої функції вимагає від правоохоронних органів забезпечити дотримання прав і свобод людини та громадянина під час виконання повсякденних правоохоронних завдань. На забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина під час виконання завдань вказує: ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію», розділ V Закону (ст. ст. 29-46-1) детально регламентує поліцейські заходи, що здійснюються з метою превентивного або примусового характеру, що обмежують певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [73]; ст. 5 Закону

України «Про Державну прикордонну службу України», ст. ст. 21– 21-7 Закону регламентують умови і порядок використання та застосування заходів примусу [205]; ст. 4, п. 2 частини 1 ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» найбільш детально регламентують діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України із забезпечення прав і свобод людини та громадянина [313], норми Кримінально-виконавчого кодексу України визначають гарантії захисту прав та законних інтересів засуджених [520].

На відміну від вищезазначених нормативних актів, зокрема, у спеціальних законодавчих актах, що регулюють діяльність правоохоронних органів: «Про Службу безпеки України» [232]; «Про Бюро економічної безпеки України» [274]; «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [378]; «Про Державне бюро розслідувань» [127], мова йде лише про фрагментарне дотримання прав і свобод людини співробітниками цих служб при виконанні ними службових обов'язків, водночас в п. 6 частини 4 ст. 13 «Про Державне бюро розслідувань» міститься вказівка, що Директор бюро несе відповідальність за роботу підрозділу (органу), зокрема за законність здійснюваних оперативно-розшукових заходів і досудового слідства, додержання прав і свобод людини та громадянина [127].

Звичайно, забезпечення дотримання прав і свобод громадян правоохоронними органами регламентується й іншими законодавчими актами, разом із тим, охорона прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту, є одним з основних завдань правоохоронних органів, а тому стандарти та принципи дотримання прав і свобод громадян посадовими особами правоохоронних органів повинно бути прописано червоною ниткою у кожному законодавчому акті, що регламентує діяльність будь-якого правоохоронного органу.

У цьому контексті Ю. Касараба зазначає, що механізм правової охорони тісно пов'язаний з правовим захистом, який реалізується у випадку порушення прав і свобод людини, якщо їх охорона не дала належного

результату. Права людини в Україні повинні бути імplementовані до конституційного права країн-членів Європейського Союзу на основі ратифікованої Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифікація Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод та визнання Україною на своїй території юрисдикції Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, висунула нагальну проблему забезпечення безпосереднього застосування Конвенції судами загальної юрисдикції та іншими суб'єктами у державі [521, с. 13].

У сфері міжнародного захисту прав людини міжнародні стандарти відіграють величезну роль, зважаючи на те, що виконання зобов'язань щодо заохочення загальної поваги, дотримання і захисту прав людини і основних свобод є обов'язком усіх держав-членів ООН. Саме поняття «міжнародний стандарт» в теорії міжнародного права зустрічається часто, воно стосується різних сфер міждержавних відносин, тому визначення стандарту має різні смислові відтінки. Даним терміном позначають як загальні конвенційні положення, так і правила поведінки, закріплені в технічних документах. Порівняльний аналіз різних наукових підходів з питань стандартизації дозволив визначити диференційований підхід до з'ясування правової природи міжнародних стандартів в різних сферах суспільних відносин. Даний факт формує теоретичну основу для подальшого вивчення всього різноманіття прояву міжнародних стандартів в різних галузях міжнародного права [522, с. 8-9]. На слушну думку Н. Ліннік, структура міжнародних стандартів у сфері прав людини складається із сукупності принципів і норм, які встановлюють: права та свободи людини в різноманітних сферах життєдіяльності; обов'язки держави із забезпечення та дотримання прав людини без будь-якої дискримінації як у мирний час, так і у період збройних конфліктів; загальні принципи природного права; відповідальність за злочинне порушення прав людини; напрями розвитку та розширення сфери

прав людини; напрями посилення контрольного механізму за виконанням державами взятих на себе зобов'язань у сфері прав людини [523, с. 46].

Отже, у сфері функціонування діяльності правоохоронних органів суттєву роль відіграють міжнародні стандарти, які регламентують діяльність правоохоронця у його відносинах із громадянами. Міжнародні стандарти правоохоронної діяльності встановлюють визначені нормативно-правовими актами правила та принципи правильної і доцільної поведінки правоохоронців під час виконання ними службових обов'язків [524, с. 46].

Резолюція Ради Європи «Про прийняття Декларації про поліцію» № 690 прийнята Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 р., до міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів, зокрема відносить правила професійної етики поліції з урахуванням прав людини та основних свобод. Поряд із етичними нормами поведінки правоохоронця, до міжнародних стандартів Декларація відносить й професійну етику, згідно якої поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено та з почуттям власної гідності. При цьому поліцейський повинен чесно, об'єктивно і з почуттям власної гідності виконувати свої повноваження; поліція повинна протидіяти корупції; поліцейський зобов'язаний не виконувати злочинний наказ і не повинен сприяти в переслідуванні осіб, які не вчинили жодного злочину, лише за їх расову, релігійну чи політичну приналежність; професійні, психологічні та матеріальні умови, в яких поліцейський виконує свої завдання повинні захищати його честь, гідність та неупередженість та інші [161].

Важливим, у цьому аспекті, є той факт, що міжнародні стандарти стосуються не тільки діяльності поліції, але й інших правоохоронних органів. Як зазначено в Декларації: «(Частини А і Б декларації стосуються всіх співробітників та організацій, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або воєнізовані загони, які виконують функції поліції, що зобов'язані охороняти закон, розслідувати злочини і підтримувати громадський порядок і державну безпеку)» [161].

Іншим важливим міжнародним актом, що має відношення до стандартів діяльності правоохоронних органів, який ратифікувала Україна, є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй від 17.12.1979 року, в якому наголошено, що державна посада, як вона визначається у національному законодавстві, це посада, наділена довірою, яка передбачає зобов'язання діяти в інтересах держави. Державні посадові особи повинні виявляти абсолютну відданість державним інтересам своєї країни, які представлені демократичними інститутами влади, виконувати свої обов'язки і функції компетентно і ефективно у відповідності до законів або адміністративних положень і з повною доброчесністю. Повинні прагнути того, щоб забезпечити найефективніше і вміле розпорядження державними ресурсами, за які вони несуть відповідальність, бути уважними, справедливими і неупередженими при виконанні своїх функцій і, зокрема, у своїх відносинах з громадськістю. Вони ніколи не повинні надавати будь-яку неправомірну перевагу будь-якій групі осіб або окремій особі, не допускати дискримінації щодо будь-якої групи осіб або окремої особи, а також не зловживати іншим чином наданих їм повноважень представника влади [140].

У цьому положенні підкреслюється, що застосування сили службовцями органів правопорядку має бути винятковим; хоча, мається на увазі, що службовці органів правопорядку можуть бути уповноважені застосовувати силу, за розумної необхідності в конкретних обставинах для запобігання злочину або при виконанні законного затримання чи допомозі в його проведенні щодо порушників або підозрюваних; сила, що виходить за ці межі, не може бути застосована. Національне право обмежує застосування сили службовцями органів правопорядку відповідно до принципу пропорційності. Слід розуміти, що слід дотримуватися таких національних принципів пропорційності при тлумаченні цього положення в жодному разі це

положення не має тлумачитися як таке, що санкціонує застосування сили, яка не є пропорційною до законної мети, яка має бути досягнута [525, с. 87].

На важливість дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини під час застосування заходів примусового характеру правоохоронними, звертається увага в Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, прийняті 8 Конгресом Організації Об'єднаних Націй 07.09.1990 р. [526].

Виходячи із положень Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, у коментарі до ст. 3 підкреслюється, що застосування сили посадовими особами з підтримання правопорядку має носити винятковий характер; хоча вона має на увазі, що посадові особи з підтримання правопорядку можуть бути уповноважені на застосування сили, яка є розумно необхідною за цих обставин, з метою попередження злочину, проведення правомірного затримання правопорушників чи підозрюваних правопорушників або надання допомоги, при такому затриманні не може застосовуватися сила, що перевищує необхідні для цих цілей межі. Тобто вказаною метою застосування сили є: 1) попередження злочину; 2) проведення правомірного затримання правопорушників або осіб, які запідозрені в скоєнні правопорушення, або допомога в такому затриманні [527, с. 121].

Здійснене дослідження низки вітчизняних нормативно-правових актів, в цілому відповідають міжнародним стандартам, які стосуються застосування зброї правоохоронцями. Так, відповідно до п. 6 Інструкції про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 10.10.2016 р. № 515, міститься вказівка, що необхідність застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або вогнепальної зброї, вид, час початку та інтенсивність їх застосування визначаються начальником патруля, патрульними з урахуванням обставин, що склалися, характеру правопорушення та особи порушника. Перед застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або вогнепальної зброї начальник патруля

повинен голосом, а у разі застосування зброї – пострілом угору попередити про це особу, проти якої мають бути застосовані такі заходи. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або вогнепальної зброї не повинно перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на патруль обов'язків. У разі заподіяння шкоди здоров'ю порушника особовий склад патруля забезпечує в найкоротший строк надання йому необхідної медичної допомоги та вживає всіх заходів щодо доставляння його до закладу охорони здоров'я. Без попередження фізична сила, спеціальні засоби і вогнепальна зброя можуть застосовуватися особовим складом патруля лише в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю начальника патруля чи патрульного [443].

Зважаючи, що з 24 лютого 2022 року в країні діє воєнний стан, визваний військовим нападом РФ на Україну, що призвело до повномасштабної війни, в наслідок чого окупована значна території нашої держави, варто звернути увагу на пункт 7 Резолюції Ради Європи «Про прийняття Декларації про поліцію», де зазначено: «Вважаючи, що було б бажано сформулювати інструкції з поведінки для поліції в ситуаціях війни і надзвичайного стану або іноземної окупації» [161].

Наведене вказує на потребу розробки Інструкції з поведінки правоохоронців в умовах воєнного стану, діяльність яких суттєво змінилася в умовах режиму воєнного стану. З огляду на специфіку правоохоронних органів така Інструкції повинна стосуватися кожного правоохоронного органу, з можливістю мати прив'язку до територіальності його дії [524, с. 47].

У контексті продовження розгляду питання забезпечення міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів України, черговим нормативним документом, в якому звертається увага на дотримання правоохоронними органами етичних правил є Європейський кодекс поліцейської етики, викладений у Рекомендації Rec (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19.09.2001 р., в якому наголошено, що прийняття кодексу поліцейської етики є лише першим етапом

будь-якого процесу створення єдиних норм у сфері поліцейських стандартів, але за відсутності цього кодексу такий процес має мало надії стати успішним. Закладаючи підґрунтя етичних норм, кодекс поліцейської етики сприяє імовірності того, що етичні проблеми з більшою готовністю визначатимуться, їх повніше розумітимуть, уважніше аналізуватимуть та з більшою готовністю вирішуватимуть. Також він змушує замислитися над тими цінностями, яким служить поліція як організація, та їх належному застосуванню. Кодекс застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та / або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та / або спеціальні повноваження для цих цілей [160].

Кодекс поліцейської етики стосується діяльності не тільки правоохоронних, але й інших державних органів. До міжнародних стандартів поліцейської етики кодекс, зокрема, відносить: повага до людської гідності та основоположних прав і свобод особи; забезпечення безпеки і прав особи, заснованому на верховенстві права; запобігання катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; запобігання та боротьба з корупцією; застосування сили, повинні мати під собою законну основу; застосовувати закон зі здоровим глуздом; обмеження свободи осіб має бути настільки обмеженою, наскільки це можливо, і проводитися з урахуванням гідності, уразливості і особистих потреб кожного затриманого; завжди керуватися об'єктивністю та справедливістю [160].

Необхідно констатувати, що правове регулювання професійної етики поліцейських в Україні є системою нормативно-правових актів, які регулюють службову діяльність таких осіб. Правову основу професійної етики працівників поліції в Україні складають Конституція України; Міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною; Закони України; нормативно-правові акти центральних державних органів; відомчі нормативно-правові акти [528, с. 88].

Свідченням професійної етики правоохоронців є Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. №158, які є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на служіння народу України і територіальній громаді шляхом забезпечення охорони та сприяння у реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [529]; Правила етичної поведінки поліцейських, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 р. №1179 [530]; Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджено наказом Директора Державного бюро розслідувань від 16.01.2021 р. № 30 та рішенням Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15.01.2021 р. №2 [531]; Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджено наказом Міністерства юстиції України від 14.04.2017 р. №1272/5[532]; Правила професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України, затверджено наказом Директора Бюро економічної безпеки України від 30.06.2022 р. № 129 [533]; Кодекс доброчесної поведінки етики військових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджено наказом Міністерства оборони України від 17.03.2017 р. [534], стосується й Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Наведені приклади свідчать, що вказаними правоохоронними органами розроблено правила етичних стандартів поведінки посадових та службових осіб правоохоронних органів, що відповідає п. 63 Рекомендації Res (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19.09.2001 р., згідно якої держави- учасниці заохочуються до розробки етичних кодексів, заснованих на цінностях в основі цієї рекомендації [160].

Звідси, варто погодитися із твердження, що правові стандарти використовуються для адаптації національних правових систем у межах європейського правового простору до європейських міждержавних правових систем. Вони містять принципи та норми права, які визнані державами-учасниками у межах міждержавно-правових систем, зафіксовані у міжнародно-правових актах та документах і сприяють правовій інтеграції національних правових систем у міжнародну спільноту [535, с. 113].

У діяльності правоохоронних органів нерідко бувають випадки коли посадова особа правоохоронного органу реалізуючи повноваження та діючи в межах визначеної компетенції, має право застосовувати норму права, що прямо чи опосередковано закріплено в нормативно-правовому акті. Приймаючи таке рішення посадова або службова особа діє на свій власний розсуд, яке є найбільш доцільним і правильним. Визначення поняття «дискреційні повноваження» на сьогодні визначається як на доктринальному рівні, так і на нормативному рівні [536, с. 7].

До нормативних актів, який регулює вказані відносини, в першу чергу слід віднести Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2, яка прийнята Комітетом Міністрів 11.03.1980 року на 316-й нараді, відповідно до якої під дискреційними повноваженнями слід розуміти повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто, коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за даних обставин [537].

У Методології проведення антикорупційної експертизи, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. №1395/5, зазначено, що дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов’язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний

розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [538].

Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX, дискреційне повноваження визначає як повноваження, що надане адміністративному органу законом, обирати один із можливих варіантів рішення відповідно до закону та мети, з якою таке повноваження надано. При цьому, частина 3 ст. 6 Закону визначає умови за яких дійснення адміністративним органом дискреційного повноваження вважається законним, ними є:

- 1) дискреційне повноваження передбачено законом;
- 2) дискреційне повноваження здійснюється у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законом;
- 3) правомірний вибір здійснено адміністративним органом для досягнення мети, з якою йому надано дискреційне повноваження, і відповідає принципам адміністративної процедури, визначеним цим Законом;
- 4) вибір рішення адміністративного органу здійснюється без відступлення від попередніх рішень, прийнятих тим самим адміністративним органом в однакових чи подібних справах, крім обґрунтованих випадків [539].

О. Миколенко аналізуючи положення цього Закону звертає увагу на проблемні питання. Ним, зокрема, встановлено, що на ступінь реалізації нормативно-правового акту можуть негативно впливати наступні чинники: 1) рівень загальної та правової культури громадян; 2) невідповідність правових приписів нагальним і важливим потребам суспільства чи певної соціальної групи; 3) відсутність чітких механізмів реалізації закріплених в джерелах права норм; 4) бажання правників перенести узагальнені теоретичні концепти спочатку у площину правотворчості, а потім, у сферу правозастосування. Крім того Закону України «Про адміністративну процедуру» притаманний, власне, негативний чинник впливу на ступінь реалізації правових приписів. Сфера реалізації вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» суттєво звужена, що обумовлено наступними чинниками: 1) специфікою

окремих видів суспільних відносин, де використовуються інші процедури (наприклад, судові процедури в судовому провадженні, управлінські чи службові процедури в сфері публічної служби); 2) існуванням спеціальних законів, які вже регламентують особливості окремих процедур (наприклад, нотаріальні процедури, виборчі процедури); 3) особливим режимом правового регулювання таких сфер як національна безпека, оборона, оперативно-розшукова діяльність [540, с. 45].

Наведені критичні зауваження створюють передумови для більш детального наукового вирішення означених проблемних питань. Водночас вагомого практичного значення набуває частина 5 ст. 6 Закону України «Про адміністративну процедуру», в якому наголошено, що у разі коли адміністративний орган, що порушив право, свободу чи законний інтерес особи, він зобов'язаний за власною ініціативою протягом розумного строку з дня виявлення порушення поновити право, свободу чи законний інтерес, не чекаючи подання скарги чи пред'явлення позову та запобігаючи повторенню порушення у майбутньому [539].

На думку С. Резанова застосування права носить підзаконний та індивідуальний характер, оскільки безпосереднім об'єктом застосування права є окремий конкретний випадок, а припис правозастосовчого акта стосується персонально визначених осіб. Відсутність чітких методологічних позицій при розкритті поняття, сутності і призначення стадій правозастосовчого процесу в правоохоронній діяльності призводить до того, що в основу його розподілу лягають різні ознаки. Усі стадії правозастосовчого процесу досить тісно пов'язані з застосуванням дискреційних повноважень. Іншими словами в цих діях дуже часто існує певна свобода вибору – можливість застосування адміністративного розсуду [541, с. 1].

Ми не в повній мірі погоджуємося із твердженням С. Резанова, якщо аналізувати найбільш поширену класифікації дискреційних повноважень посадових осіб та інших працівників правоохоронних органів, то з огляду на специфіку правозастосовної діяльності, вони регулюються й значною

кількістю законодавчих актів, які регламентують діяльність правоохоронних органів. Так, згідно ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України під час виконання повноважень, визначених законами України, статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами, уповноважені використовувати та застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив; 2) спеціальні засоби; 3) вогнепальну зброю, озброєння та бойову техніку; 4) зброю кораблів, катерів та суден забезпечення; 5) озброєння повітряних суден [205].

Вид заходів примусу та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила або вчиняє правопорушення. Обраний захід примусу має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Захід примусу є законним, якщо він передбачений законом. Застосування будь-яких інших заходів примусу, не передбачених законом, забороняється. Захід примусу є необхідним, якщо для виконання повноважень застосування іншого заходу примусу є неможливим або застосування такого заходу примусу буде неефективним, а також у разі, якщо ризик заподіяння шкоди адресату заходу та/або іншим особам є мінімальним. Захід примусу є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди. Захід примусу є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень [205].

Наведений перелік дискреційних повноважень не є повним. Інший приклад. Згідно п. 4-1 частини 4 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України», співробітники служби мають право складати протоколи та розглядати справи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом

заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення [232].

Виділяються три основних види дискреції адміністративного органу:

- дискреція щодо рішення/дії. Адміністративний орган має право самостійно вирішити, чи буде або не буде він приймати рішення/діяти;
- дискреція щодо одного з варіантів рішення/дії. Адміністративному органу надається можливість прийняти одне з юридично допустимих рішень або вчинити одну із юридично допустимих дій;
- дискреція щодо способу дії. Адміністративному органу надається можливість самостійно вирішити, яким чином він буде діяти у конкретній ситуації [542, с. 6].

Натомість, слід врахувати, що в Методології проведення антикорупційної експертизи, міститься вказівка, що неналежним визначенням функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта можуть бути:

1) наявність дискреційних повноважень, не обумовлених специфікою суспільних відносин, що регулюються нормативно-правовим актом, передбачається врегулювати проектом нормативно-правового акта, або відсутність юридичних засобів, що можуть забезпечити застосування дискреційних повноважень в обсязі і з метою, для якої ці повноваження надані особі:

а) встановлення або розширення дискреційних повноважень в адміністративних процедурах, що, навпаки, потребують чіткого визначення компетенції органу (особи);

б) перевищення межі дискреційних повноважень, тобто нормативно-правовий акт, проект нормативно-правового акта або пов'язані з ним інші акти не містять юридичних засобів, що дозволяють забезпечити використання дискреційних повноважень в чітко визначеному обсязі, необхідному для

належного виконання особою, своїх прав і обов'язків з метою, задля досягнення якої їм було надано;

в) неможливість у зв'язку зі способом викладення дискреційних повноважень визначити їх обсяг, а отже – встановити факт перевищення меж адміністративного розсуду;

2) неврегульованість процедури вирішення потенційного чи реального конфлікту інтересів, у разі можливості його виникнення;

3) відсутність чітких критеріїв оцінки діяльності особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та механізмів контролю за її діяльністю;

4) невизначеність меж персональної відповідальності особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за свої рішення, дії чи бездіяльність [538].

Отже, в нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність правоохоронного органу, правоохоронця, іншої особи правоохоронного органу, яка уповноважена на виконання функцій держави, повинно бути належним чином визначенні функції, права, обов'язки та відповідальність такої особи. У разі відсутності чітких формулювань, така особа може уникнути відповідальності при прийнятті дискреції.

Заслуговує на увагу позиції Н. Ханової, що вимоги адміністративного розсуду державного органу:

- розсуд органу державної влади має відповідати вимогам об'єктивності та неупередженості з урахуванням тих факторів, які мають значення для конкретної справи;

- при здійсненні дискреційних повноважень необхідно дотримуватися вимог принципу недискримінації;

- об'єкт важливої адаптації розсуду підтримує баланс між потенційно можливими негативними наслідками, які можуть мати рішення суб'єктів владних повноважень щодо прав та інтересів особи та відповідно до яких здійснюється розсуд;

– у розгляді з урахуванням особливостей конкретної справи щодо визначення суду є дискреційний розсуд. Відповідні інструкції не потрібні. Водночас Україна є членом Ради Європи, а тому дотримання положень Рекомендації слід вважати концептуально правильним [543, с. 158].

Проте, в правозастосовній діяльності виникають ситуації, коли працівник правоохоронного органу повинен прийняти одне правомірне рішення, що витікає із норм закону. У такому разі реалізація повноважень правоохоронцем не буде вважатися дискреційними.

У Постанові колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховний Суд у справі № 1640/2594/18 від 06.03. 2019 р., зазначено, що повноваження державних органів не є дискреційними, коли є лише один правомірний та законно обґрунтований варіант поведінки суб'єкта владних повноважень. У разі настання визначених законодавством умов відповідач зобов'язаний вчинити конкретні дії і, якщо він їх не вчиняє, його можна зобов'язати до цього в судовому порядку. Тобто, дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи не діяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо або опосередковано закріплені у законі. Важливою ознакою такого вибору є те, що він здійснюється без необхідності узгодження варіанту вибору будь-ким [544].

При цьому в наукових дослідження звертається увага, що у кожній справі, де оскаржується рішення, дії чи бездіяльність адміністративного органу, для задоволення позову суд має встановити не лише протиправність поведінки адміністративного органу, а й порушення нею прав, свобод чи інтересів позивача. Цей алгоритм є послідовним переліком питань, відповівши на які суд зможе перевірити, чи не була реалізація дискреційного повноваження протиправною. Водночас цей алгоритм не стосується перевірки судом питань, чи не порушив адміністративний орган у кожному конкретному випадку прав, свобод та інтересів позивача, заснованих на нормах матеріального права [542, с. 53].

О. Балінський до особливостей таких міжнародно-правових стандартів відносить таке:

- розробляються і приймаються державами світу в рамках міжнародних міждержавних організацій;
- регламентують не тільки міжнародне співробітництво держав, а й інших, визначених ними суб'єктів (конкретних органів держави, місцевої влади, профспілкових організацій, громадських об'єднань, фізичних осіб і т.д.);
- містять у собі спільно вироблені державами принципові підходи і міжнародно-легальні принципи становлення, формування і функціонування певних публічних і приватних інститутів на території конкретних держав;
- за своєю правовою природою міжнародні стандарти належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку;
- в умовах глобалізації, гуманізації і гуманітаризації міжнародних, міждержавних відносин має місце тенденція розширення кола суб'єктів, що розробляють і приймають міжнародні правові стандарти;
- прийняття міжнародних стандартів впливає на загальносвітовий правовий розвиток, тому що не тільки стандартизує підходи держав до регламентації важливих соціальних проблем, але й сприяє розвитку їхнього національного законодавства і правових систем [545, с. 464-465].

Проведений системний аналіз вітчизняних нормативно-правових актів, доктринальних думок, судової практики та міжнародних документів у сфері діяльності правоохоронних органів свідчить, що при виконанні службових обов'язків посадові і службові особи правоохоронних органів у відносинах із громадянами повинні дотримуватися визначених нормативно-правовими актами міжнародних стандартів, що дає підстави запропонувати видову диференціацію міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів, шляхом їх поділу на стандарти, що охоплює таку структуру:

- 1) охорона та захист прав і свобод людини та громадянина;
- 2) реалізацією правоохоронними органами своїх функцій;
- 3) адміністративно-правовим статусом правоохоронного органу;

4) професійною підготовкою співробітників правоохоронних органів.

Наведені та досліджені міжнародні стандарти діяльності правоохоронних органів покликані не тільки сприяти забезпеченню охорони і захисту прав громадян, інтересів суспільства і держави, вони також сприяють ефективному виконанню завдань держави, що стоять перед правоохоронними органами.

Міжнародні стандарти забезпечення діяльності правоохоронними органами у сфері охорони та захисту прав, свобод людини та громадянина, охоплює такі елементи:

- 1) етичні норми поведінки правоохоронця;
- 2) професійну етику правоохоронця.

У структурі міжнародних стандартів забезпечення діяльності правоохоронних органів виражені стандарти реалізації правоохоронними органами своїх функцій, що передбачає дії детерміновані правоохоронцем, що включає такі елементи:

- а) виконує обов'язки відповідно до закону;
- б) діє чесно, неупереджено і з гідністю;
- в) зобов'язаний при будь-яких обставинах не виконувати або ухилятися від наказів або інструкцій, що припускають заходи катування й інші форми нелюдського або принижуючого поводження;
- г) несе особисту відповідальність за свої протиправні дії або бездіяльність;
- д) зберігає інформацію отриману під час служби, яка не підлягає оголошенню відповідно до закону;
- з) має право на активну моральну і фізичну підтримку суспільства, якому він служить, за умови, що діє відповідно до положень закону.

В основі структури міжнародного стандарту виділяємо адміністративно-правовий статус правоохоронного органу, який охоплює :

- а) діяльність правоохоронного органу, створеного державою відповідно до закону;

д) виконуючи професійні обов'язки, співробітник правоохоронного органу має право на належні психологічні і матеріальні заохочення, що захищають його чесність, неупередженість і гідність;

є) співробітник правоохоронного органу має право на справедливую заробітну плату з урахуванням особливих факторів проходження служби, враховуючи специфіку діяльності правоохоронного органу;

ж) у разі настання відповідальності перед судом співробітник правоохоронного органу має такі ж права, що й інші громадяни.

Забезпечення реалізації стандартів професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, має здійснюватися шляхом:

а) ретельною загальною і професійною підготовкою;

в) отриманням необхідних знань щодо існуючих соціальних проблем, демократичних свобод, прав і свобод людини та громадянина [524, с. 48].

Таким чином, питання дотримання міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів постає особливо гостро, а тому теоретико-правові підходи, що характеризують особливості дотримання міжнародних стандартів, виходячи із їх функціонального призначення, закладають правовий фундамент діяльності всіх правоохоронних органів держави, що дало підстави сформулювати вихідні засади для розуміння юридичної природи міжнародних стандартів правоохоронної діяльності.

4.2 Вплив європейських моделей діяльності правоохоронних органів та перспективи їх використання в діяльності правоохоронних органів України

Задекларований Україною курс входження до Європейського Союзу та НАТО висуває на перший план осмислення набуття позитивного досвіду діяльності провідних європейських країн. Аналіз парадигми реформування правоохоронних органів в Україні характеризується постійним пошуком

найбільш оптимальної системи організації діяльності правоохоронних органів. На жаль за весь період своєї незалежності, так і не було знайдено найбільш оптимальну систему діяльності правоохоронних органів яка б задовольняла інтереси громадян, суспільства і держави. Одним із способів покращення організації діяльності вітчизняних правоохоронних органів є вивчення та запозичення позитивного досвіду практики діяльності правоохоронних органів окремих демократичних європейських країн, серед яких заслуговує на увагу діяльність правоохоронних органів Німеччини. Саме тому досвід діяльності системи правоохоронних органів цієї країни буде корисним для правоохоронних органів України [546, с. 153].

У генезисі становлення інституту поліції в Європі, зокрема, в Німеччині визначальним вважається «Кройцберг-рішення» (Kreuzberg-Urteil), прийняте у 1882 р., за яким поліція позбавлялася права вживати заходів щодо свобод та власності громадян без наявності відповідних приписів закону. Відтоді цей постулат трансформувався у формулу, за якою держава як соціально-політичний інститут реалізує повноваження щодо обмеження прав окремих осіб заради досягнення публічного інтересу, і лише пізніше, із запровадженням міжнародних стандартів поліцейської діяльності, йшлося про «сервісну» функцію поліції [547, с. 91]. Особливе місце серед цих органів, як у ФРН, так і в інших демократичних країнах займає поліція. Правовою основою діяльності поліції ФРН є норми Конституції ФРН від 23 травня 1949 року, положення яких розвиваються і конкретизуються у 524 федеральних законах «Про поліцію» і «Про співробітництво», інших законодавчих актах держави [548, с. 523-524].

До обов'язків Федеральної кримінальної поліції як центральної служби входить збір і аналіз інформації; централізація служби по встановленню особи злочинця і судово-медичній експертизі; централізація служби по управлінню об'єднаною електронною мережею передачі поліцейських даних, яка поділяється на федеральну і земельну; координація органів судової медицини; статистика і аналіз злочинів; надання підтримки поліції земель в роботі по

запобіганню злочинам; спостереження за дотриманням законів і науково-дослідна робота в галузі кримінології. До основної сфери діяльності Федеральної кримінальної поліції входить боротьба зі злочинами, пов'язаними з наркотиками, фальшивомонетництвом, з використанням зброї і вибухівки; злочини, що мають політичне забарвлення та ін. У допоміжну сферу діяльності входять злочини, за які передбачається смертна кара; злочини проти власності; економічні злочини; запобігання терористичній діяльності. Найважливішою ланкою Федеральної поліції є Федеральна прикордонна поліція, підпорядкована безпосередньо федеральному МВС. Її основне завдання – контролювання державного кордону, боротьба з організованою злочинністю, нелегальною еміграцією, контрабандою наркотиків, охорона найбільш важливих установ, розслідування правопорушень у сфері екології, підтримка громадської безпеки на залізничному й авіаційному транспорті [549, с. 63-64].

Слід зазначити, що структура Міністерства внутрішніх справ України є дещо схожою. З огляду на підвідомчість структур, що знаходяться у підпорядкуванні МВС, можна вважати, що цей орган володіє одними із найбільш визначених компетенційних повноважень у порівнянні з іншими органами поліції країн Європи. Загальна структура МВС включає: керівництво; патронатну службу; директорат стратегічного планування та європейської інтеграції. Департаменти: забезпечення діяльності Міністра; юридичного забезпечення; інформатизації; майна та ресурсів; фінансово-облікової політики та бухгалтерського обліку; персоналу; освіти, науки та спорту; з питань режимно-секретної діяльності; документообігу та контролю; внутрішнього аудиту; охорони здоров'я; організації діяльності; комунікації; міжнародних зв'язків; авіаційної безпеки; взаємодії з Національною поліцією України. Управління: взаємодії з Державною службою України з надзвичайних ситуацій; взаємодії з Державною прикордонною службою України; взаємодії з Державною міграційною службою України; взаємодії з Національною гвардією України; запобігання

корупції; моніторингу дотримання прав людини; мобілізаційної роботи, цивільного захисту та критичної інфраструктури; психологічного забезпечення; з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; сектор державного нагляду за охороною праці та сектор охорони праці; навчальні заклади та науково-дослідні установи; заклади охорони здоров'я, підприємства, установи, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України [550].

До системи МВС України входять: Національна поліція України; Державна прикордонна служба України; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Національна гвардія України; Державна міграційна служба України; Головний сервісний центр МВС України [550].

Відповідно до положень Основного закону Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949 р., до сфери виняткової законодавчої компетенції Федерації належать взаємодія Федерації та земель з питань діяльності кримінальної поліції та охорони Конституції, створення Федерального відомства кримінальної поліції, а також боротьба з міжнародною злочинністю. Федеральним законом можуть бути засновані органи Федеральної прикордонної охорони, центральні відомства поліцейської інформації та зв'язку, відомства зі збору матеріалів для охорони Конституції та для кримінальної поліції. Для відображення небезпеки, яка загрожує існуванню або основам вільного демократичного ладу Федерації або землі, земля може вимагати залучення поліцейських сил інших земель. Якщо земля, якій загрожує небезпека, сама не готова або не в змозі боротися з цією небезпекою, то Федеральний уряд може підпорядкувати своїм вказівкам поліцію цієї землі та поліцейські сили інших земель [551].

Розслідування кримінальних злочинів проводить поліція, що підпорядкована федеральній владі або міністру внутрішніх справ відповідної землі. Формально право видання законодавства про поліцію і управління нею було закріплене Конституцією 1949 р. за землями. Федерація наділялася правом створювати органи охорони кордонів федерації, центральні органи

поліцейської розвідки та інформації (ч. 1 ст. 87 Конституції ФРН). Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, компетенція якого значно ширша, ніж МВС інших країн. Фактично МВС ФРН контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни. Структура Федерального Міністерства внутрішніх справ ФРН включає: центральний відділ, що виконує організаційно-штабні функції і функції взаємодії; відділ, який регулює основні питання внутрішньої політики; відділ, що здійснює контроль за дотриманням Конституції, державного права і управління; відділ, що регулює структуру управління, комунальне господарство, статистику, державну звітність і облік; відділ, що займається справами біженців, вигнанців, потерпілих від воєн і справами культури; відділ, що займається внутрішньою безпекою держави; відділ, що займається питаннями роботи засобів масової інформації, спортивних організацій; відділ цивільної оборони, захисту від катастроф, попередження нещасних випадків; відділ, який розробляє і реалізує норми, що регулюють правове становище державних службовців та інші особливості державної служби; поліція. Федеральна кримінальна поліція, як спільна служба федерації і земель, створена в 1951 р. для боротьби з кримінальною Злочинністю на території федерації. Ця установа наділена не тільки функціями координації діяльності поліції земель, але й безпосередніми виконавчими функціями. Вона може сама вести кримінальне переслідування на прохання земельної влади або за розпорядженням федерального Міністра внутрішніх справ, при цьому Федеральна кримінальна поліція служить центром інформації і зв'язку між усіма поліцейськими службами Німеччини по запобіганню злочинам [549, с. 63-64].

Федеральне відомство кримінальної поліції Німеччини структурно входить до складу федерального Міністерства внутрішніх справ (відділ Р – поліцейські питання) і підпорядковане міністру внутрішніх справ ФРН. Штаб-квартира БКА розташована в м. Вісбадені (Земля Гессен), а філія головної резиденції у м. Мекенхаймі, що під Бонном. Структура БКА виражена і відображає ключові напрямки роботи відомства. Керівництво службою

здійснює президент. Робочим органом БКА є штаб, куди входять президент, віце-президент, начальники трьох головних управлінь (боротьби із злочинністю, аналітичного, захисту держави і особи), спеціальні посадові особи, уповноважені у справах захисту інформації, підтримання безпеки, у справах жіночого персоналу та керівник управління внутрішньої ревізії [552, с. 290].

Норми Конституції Федеративної Республіки Німеччини вказують, що важливу роль в організації та діяльності поліції цієї країни відіграє федеральний земельний устрій, що у свою чергу обумовлено історичними особливостями розвитку тієї чи іншої землі ФРН. Зазвичай до складу поліції земель ФРН входять земельна кримінальна служба, дирекція поліції постійної готовності та інші органи. На поліцію ФРН покладено виконання наступних функцій: забезпечення суспільного порядку і безпеки на території держави і на її кордонах; виявлення і розслідування злочинів; підтримка внутрішньої безпеки; профілактика злочинності; пропаганда правових знань серед населення і заходів з дотримання безпеки; захист і допомога населенню в надзвичайних ситуаціях (стихійні лиха, катастрофи, військові дії); участь у заходах цивільної оборони [36, с. 336].

Розслідування кримінальних злочинів проводить поліція, що підпорядкована федеральній владі або міністру внутрішніх справ відповідної землі. Формально право видання законодавства про поліцію і управління нею було закріплене Конституцією Німеччини 1949 р. за землями. Проте, згідно частини 1 ст. 87 Конституції ФРН Федерація наділяється правом створювати органи охорони кордонів федерації, центральні органи поліцейської розвідки та інформації [553, с. 44].

Проте органи поліції вважаються все ж допоміжними органами прокуратури, оскільки повинні без зайвої тяганини передати зібрані матеріали їй з метою забезпечення виконання нею своєї функції «володарки розслідування», як того вимагає абзац 2 § 163 КПК ФРН [554, с.156].

Конституція Німеччини поряд з органами загальнофедеральної поліції, наляє правом утворювати власну поліцейську систему кожній федеральній землі. За обсягом повноважень поліція федеральних земель поділяється на: державну (земельну) окружну, повітову і міську (муніципальну). Поліція земель також підпорядкована Міністерству внутрішніх справ, за винятком міської (муніципальної) поліції, що перебуває у віданні органів міського самоврядування і утримується за рахунок міського бюджету [555, с. 17].

Структурно земельна поліція включає в себе: патрульну службу, або поліцію громадської безпеки, до обов'язків якої входить розслідування дрібних і середньої важкості злочинів, порушень громадського порядку, правове переслідування порушників дорожнього руху; дорожню поліцію, яка забезпечує безпеку дорожнього руху; спецпідрозділи, або поліцію оперативного втручання, що надає допомогу патрульній службі та кримінальній поліції під час проведення масових заходів; кримінальну поліцію землі, до обов'язків якої входить розслідування значних злочинів, підвищення кваліфікації і спеціальне тренування особового складу, координація дій у випадку розслідування міждержавних злочинів; поліцію оперативного реагування (національна поліція); поліцейську школу; поліцейський коледж з підготовки управлінських кадрів; інститут підвищення кваліфікації поліцейських [555, с. 17-18].

Характерною особливістю діяльності поліції Німеччини є здійснення контролю за розслідуванням справ, що здійснюється у два способи:

- 1) поліція надсилає справу прокурору. Він вивчає її і визначає (або лише корегує) подальшу тактику розслідування. Також перевіряє, чи законно і методологічно правильно вчинені слідчі дії. Прокурор має право давати будь-які вказівки поліцейському – повз керівника поліції. За законодавством Німеччини немає ані постанов про порушення кримінальних справ, ані вимог до формалізації вказівок прокурора. Вказівка – це просто акуратний аркуш паперу, на якому прокурор просить поліцію вчинити певну слідчу дію або застерігає від помилок;

2) раз на 2, 3 або 6 місяців (за необхідністю) прокурор узагальнює вчинені поліцією типові помилки і через свого старшого прокурора повідомляє про це відповідного шефа поліції. Згодом зазначені узагальнення обговорюються на нараді за участі прокурорів і поліції, для чого виділяється спеціальний робочий день. Шеф поліції, у свою чергу, може висловити претензії до прокурорів. Під час наради ведеться протокол, копію якого потім роздають усім прокурорам і поліцейським. Також узгоджуються питання щодо змісту й обсягу коментарів, які надаються громадськості щодо конкретних кримінальних справ. Прокурор вирішує усі ключові питання в кримінальній справі, зокрема питання про те, чи буде справа закрита або ж передана до суду. Справу може бути закрито через відсутність достатніх доказів або публічного інтересу (малозначність). Так, якщо через відсутність достатніх доказів немає шансів пред'явити обвинувачення прокурор зобов'язаний закрити справу. Прокурор, який працює в одному з відділів кримінального переслідування, контролює поліцейське розслідування у переданій йому справі від початку і до кінця. Він же, або, якщо справа нескладна, то його колега з цього ж відділу, підтримує державне обвинувачення у цій справі. Тобто відділів підтримання державного обвинувачення не існує [36, с. 336].

Важливою й особливою є здійснювані у Німеччині дії органів із попередження злочинності, які задіяні на 4 рівнях. 1. Федеральний рівень: уряд Німеччини виділяє цільові кошти на відповідні проекти, ініціативи або установи. Прикладами установ є: Міжвідомча робоча група федерального уряду (ІМА), яка відповідає за розробку стратегій попередження злочинності, які об'єднують різні сфери відповідальності (об'єднує всіх федеральних міністрів, для яких проблема попередження злочинності є нагальною), робочі групи в міністерствах, Німецький форум з попередження злочинності в Бонні (DFK), Федеральне управління поліції, Німецький інститут молоді в Мюнхені. 2. Рівень федеральних земель. У всіх 16 землях існують так звані Ради з попередження злочинності (зокрема: Гессен, Бранденбург, Рейнланд-Пфальц, Саксонія-Ангальт, Північний Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія тощо), в які

входять, зокрема, представники міністерств освіти, соціальних справ та справедливості. Вони консультують, координують, інформують, впроваджують і підтримують заходи з попередження злочинності в землях. Гроші на програми-проекти виділяються в основному міністерствами федеральних земель. 3. Державно-федеральний рівень. На цьому рівні ініціативи та робота окремих установ з профілактики фінансується за рахунок як держав, так бюджету земель. Федеральний і державний координаційний центр із профілактики наркоманії (координує проекти з профілактики наркоманії) 4. Муніципальний рівень. У багатьох містах діють так звані Муніципальні ради з попередження злочинності, які координують і фінансують проект з попередження злочинності [556, с. 270-271].

Важлива увага приділяється боротьбі із корупцією серед поліцейських Німеччини. Крім Федерального кримінального відомства, завдання виявлення та попередження фактів корупції серед Німеччини покладається на найбільш досвідчених керівників, які мають право проводити службову перевірку інформації про корупцію серед поліцейських, яка надходить із різних джерел, зокрема анонімних. Кількість таких керівників обмежена і береться у співвідношенні 1 на 700 працівників особового складу. Матеріали перевірок після їхнього завершення доповідаються першому керівникові для вжиття заходів. У разі підтвердження в діях поліцейського корупційного злочину матеріали направляються до прокуратури для відповідного реагування, а саму особу звільняють із поліції [555, с. 4-5]. Утім слід акцентувати, що відповідно до Закону «Про організацію Баварської державної поліції» (Федеративна Республіка Німеччина, до поліції віднесено всі поліцейські сили Республіки Баварія. Ст. 3 Закону кожний чиновник поліції, задіяний на службі публічної безпеки, уповноважений на виконання завдань поліції на всій території держави. У структурі поліції утворюється Служба адміністративної поліції, яка виконує центральні адміністративні завдання поліції [557, с. 57].

Повноваження поліції у сфері гарантування публічної безпеки і порядку в Баварській Республіці, визначені Законом «Про завдання і

повноваження Баварської державної поліції». Згідно ст. 11 Закону, поліція може вживати заходи, необхідні для подолання наявної в конкретному випадку загрози для публічної безпеки чи порядку (загрози), якщо в інших статтях не передбачені особливі повноваження поліції. Захід у цьому розумінні поліція може, зокрема, застосувати тоді, коли це необхідно, щоб: 1) припинити чи запобігти вчиненню карних порушень, порушень порядку чи антиконституційних діянь; 2) усунути наслідки, що з'явилися через такі діяння; 3) подолати загрози чи усунути наслідки, які загрожують порушеннями чи порушують життя, здоров'я чи свободу особи чи об'єктів, збереження яких видається необхідним у публічних інтересах [545, с. 60]. У Німеччині існує дворівнева система поліції, є федеральна поліція і поліція земель, проте, під час проведення масових заходів можуть використовуватись як підрозділи місцевої поліції, так і федеральної [558, с. 360].

Німеччина має лише один (федеральний) Кримінальний кодекс та один Кримінально-процесуальний кодекс. Поліція здебільшого підпорядковується органам місцевого самоврядування земель (Länder). Німецька поліція має широке різноманіття структурних підрозділів. У Німеччині поліція чітко відокремлена від збройних сил, судової системи (прокуратури, судів), розвідувальних служб та митної служби. Згідно з опитуваннями німецька поліція є однією з найбільш авторитетних організацій і професій у Німеччині (більш авторитетна, ніж професії політиків, юристів, журналістів, лікарів та вчителів). Поліцейські підрозділи всіх земель виконують аналогічні функції: Поліція охорони громадського порядку (Schutzpolizei) Кримінальна поліція (Kriminalpolizei) [559, с. 105].

Складовою загальної структури поліції охорони громадського порядку є: Дорожня поліція (Verkehrspolizei); Поліція швидкого реагування (Bereitschaftspolizei); Превентивна поліція (Gefahrenabwehr); Підрозділи поліції спеціального призначення (Spezialeinsatzkommandos); Мобільні оперативні групи (Mobile Einsatzkommandos); Мотоциклетне відділення (Krad-Staffel); Поліція безпеки на воді (Wasserschutzpolizei); Вертолітна ескадрилья

(Hubschrauberstaffel); Кінологічна служба (Diensthundestaffel); Кінна поліція (Reiterstaffel) [559, с. 105].

На відміну від вітчизняного законодавства, яке забороняє працівникам правоохоронних органів України провадити політичну діяльність, бути членом політичної партії, в Німеччині, наприклад, (Федеральна земля Баварія) працівники поліції можуть належати до політичних партій, але не можуть займатись політичною діяльністю під час виконання службових обов'язків [36, с. 54]. Керівництвом органів німецької поліції різного рівня вживається низка заходів з метою налагодження співпраці з населенням і забезпечення на локальному рівні публічної безпеки та порядку, а саме у територіальних підрозділах поліції запроваджено посади відповідальних за зв'язки з громадськістю і засобами масової інформації проводяться на (ради за участю керівництва поліції і муніципальних органів з обговорення питань публічної безпеки і порядку, а також регулярні зустрічі з населенням забезпечено моніторинг громадської думки щодо ефективності діяльності поліції здійснюється перманентний аналіз криміногенної ситуації на локальному рівні і підготовка регіональних превентивних програм, посилено патрульні служби шляхом використання піших велосипедних патрулів, збільшена присутність поліції на вулицях [560, с. 602].

Взагалі, у Німеччині, на відміну від інших країн ЄС, діє потужна, злагоджена мережа суб'єктів із формування та реалізації політики з протидії злочинності (урядові, неурядові організації, координаційні групи, ради з профілактики, наукові установи, громадянське суспільство тощо). Суттєвий вплив на формування федеральної стратегії в сфері протидії злочинності та відповідних програм має Національний центр із попередження злочинності (NZK), Німецький форум із попередження злочинності (DFK), Німецький конгрес щодо попередження злочинності (DPT), Ради з профілактики злочинності федеральних земель (CPC) [556, с. 292].

Значна увага в діяльності поліцейського Німеччини займає професійна підготовка, крім основних фахових та управлінських компетентностей

необхідними для поліцейських службовців вищої ланки були визначені ще й такі уміння та навички: перспективне, методичне, аналітичне мислення, що забезпечить краще розуміння взаємозв'язку та взаємного впливу таких явищ як держава, суспільство, політика, право та поліція; керування службовою діяльністю підпорядкованого персоналу, яка повинна бути зорієнтована на задоволення потреб громадян; організація взаємодії з поліціями федерації та поліціями федеральних земель, взаємодії між поліцейськими підрозділами на міжнародному рівні, а також взаємодії з іншими установами та особиста відповідальність за її якість; переконлива репрезентація поліції перед громадськістю, формування позитивного враження від діяльності поліції у населення; розробка та реалізація економічно раціональних планів організації службової діяльності підпорядкованого підрозділу; попередження конфліктних ситуацій та компетентне розв'язання конфліктів у разі їх виникнення; критичний аналіз власної діяльності як поліцейського та як керівника, зокрема з етичної точки зору; аналізування та організація власної службової діяльності, зокрема з точки зору об'єктивно правильного використання людських ресурсів, особливо в умовах великих навантажень; оцінка значимості та переконливості наукової інформації з урахуванням використаних методів; застосування наукових методів з метою систематизації та аналізу проблем діяльності поліцейського відомства; постійне самостійне удосконалення фахових знань та їх застосування у разі потреби [561, с. 4].

Підготовка персоналу поліції у Німеччині є взірцем єдиної, багатофункціональної, багаторівневої, гнучкої та ефективної системи професійної освіти, що відповідає розвитку суспільних відносин та сучасному складному і динамічному інтеграційному процесу в Європі. Особливу увагу звертає на себе логічна завершеність та послідовність багаторівневої підготовки поліцейських у ФРН, організація здійснення науково-дослідних робіт, використання їх результатів у навчальному процесі та впровадження у практику правоохоронної діяльності, чітко виражена залежність займання відповідної посади і отримання чергового звання поліцейськими від їх

освітнього рівня і професійної підготовки. Удосконалюючи систему підготовки поліцейських в Україні необхідно запроваджувати позитивний досвід підготовки поліції в ФРН, враховуючи соціально-економічні і політичні умови в Україні, та набутий за часи незалежності України позитивний досвід підготовки та перепідготовки поліцейського персоналу [548, с. 537]. Особовий склад поліції Німеччини поділяється на три категорії. Оперативна служба (Mittlerer Dienst): офіцер, констебль, сержант; 2,5 роки (30 місяців) – навчання у поліцейських академіях; стандартизовані загальнодержавні екзамени; Цілі навчання: громадська безпека – дрібні злочини (крадіжки, шахрайство тощо) – поліція швидкого реагування; Тривалість та організація навчальної програми відрізняються у федеральних землях. Старший командний склад (Gehobener Dienst): лейтенант, капітан; 3 роки навчання в університеті прикладних наук (ступінь бакалавра). Вищий командний склад (Höherer Dienst): капітан, майор, полковник; 2 роки навчання за програмою магістра. Усього 1–2% офіцерів поліції в Німеччині належать до вищого командного складу (Höherer Dienst); Централізований 2-річний курс навчання для всіх офіцерів вищого командного складу; Перший рік – у державних університетах; Другий рік – у Німецькому університеті поліції в м. Мюнстері. Після завершення первинної підготовки (30 місяців) майже всі офіцери поліції проходять службу в поліції охорони громадського порядку (дорожня поліція, поліція швидкого реагування. У більшості федеральних земель детективи належать до старшого командного складу (ступінь освіти – бакалавр). У землях точиться багато розмов довкола скасування оперативного рівня взагалі. У Німеччині налічується 20 навчальних закладів підготовки офіцерів поліції. З них: 15 установ пропонують первинну підготовку, 13 – підвищення кваліфікації і ще 13 – навчання для вищого керівного складу [559, с. 106].

Україна будучи країною романо-германської правової сім'ї, безумовно, тяжіє до континентально-європейської моделі. Крім того, ієрархічна побудова, централізований підхід, імперативні форми і методи правозастосування зумовлені також тим, що модель правоохоронної діяльності України, не

дивлячись на реформування та євроінтеграційне спрямування, ще не позбавилась повністю спадщини радянської моделі правоохоронної діяльності. Отже, вважаємо необхідним критично осмислити недоліки сучасного стану правоохоронної діяльності в Україні, так само і напрями її подальшого розвитку [183, с. 15]. Невипадково академік О. Бандурка наголошував, що у складних умовах радикального реформування системи органів внутрішніх справ України досить корисним може стати досвід поліції Федеративної Республіки Німеччини. Німецька поліція визнається фахівцями як своєрідний еталон організації та практичної реалізації правоохоронної діяльності. Вона є органом державної виконавчої влади, який вдало поєднав кращі традиції поліцейської служби з новітніми досягненнями, пов'язаними з побудовою правової, демократичної, соціально орієнтованої держави. Німеччина є федеративною державою, що обумовлює відповідну побудову правоохоронних органів країни. Федеральний уряд Німеччини відповідальність за стан правопорядку поділяє за урядами земель, які згідно з Конституцією 1949 року мають власні поліцейські сили [562, с. 729]. Це питання залишилося актуальним і на сьогодні.

Водночас удосконалення національного законодавства неможливе лише шляхом повного запозичення позитивного зарубіжного досвіду. Така діяльність має відбуватися з урахуванням власного історичного досвіду застосування того чи іншого правового інституту чи законодавчих норм, які адаптовані часом і виявилися практично дієвими. Оскільки в умовах євроінтеграційного курсу нашої держави урахування позитивного досвіду розвинутих країн є безумовно необхідним [563, с. 241].

Таким чином, у загальному вигляді вітчизняна система поліції є дещо схожою із системою правоохоронних органів Німеччини, має центральний орган управління поліції та її територіальні органи, в Німеччині органи юстиції (федерального і земель). Національна поліція України, як і поліція Німеччини у своїй діяльності підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ. Структура Міністерства внутрішніх справ ФРН дещо співвідноситься із

структурою МВС України, хоча й має багато суттєвих відмінностей, особливо це стосується поліції федеральних земель, яка у своїй діяльності є більш самостійною у порівнянні із територіальними органами поліції України. Федеральні землі можуть утворювати органи поліції, органи охорони кордонів федерації, тоді як територіальні органи поліції в Україні може утворювати Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції. Взагалі модель управління Національної поліції є більш централізована, тоді як німецька модель управління має більш комбінований характер [546, с.158].

Ропередження злочинності правоохоронними органами Німеччини діїздійснюється на: федеральному рівні; рівні федеральних земель; державно-федеральному рівні; муніципальному рівні.

Важливо, що поліцейський Німеччини є дуже авторитетною особою в цій країні, а підготовка та навчання є взірцем ефективного і професійного працівника правоохоронних органів в Європі. Тому досвід цієї країни буде корисним для реформування системи правоохоронних органів України [546, с. 158]. Також слід наголосити, що поліцейський Німеччини є дуже авторитетною особою в цій країні, а підготовка та навчання є взірцем ефективного і професійного працівника правоохоронних органів в Європі. Тому досвід цієї країни буде корисним для реформування системи правоохоронних органів України [564, с. 75].

Здійснюючи дослідження діяльності правоохоронних органів європейських країн та перспективи їх використання в правоохоронних органах України, звернемо свої погляди на діяльність правоохоронних органів Франції.

Французька модель правоохоронних органів має як свої особливі риси, так і загальні характеристики, які притаманні правоохоронним системам багатьох країн Європи. По-перше, у Франції правоохоронні органи функціонують у системі органів виконавчої влади, охоплюючи такі сфери суспільних відносин, як внутрішні справи, фінанси, економіка, оборона тощо.

По-друге, аналізуючи структуру та організацію правоохоронних органів Франції, слід відмітити, що ця держава, на відміну від Великої Британії, має аж два види національних поліцейських сил: 1) Національну поліцію (Police Nationale); 2) Національну жандармерію (Gendarmerie Nationale) [565, с. 106].

Згідно законодавства поліція Франції поділяється на два види: судову та адміністративну. До завдань судової поліції, які визначені в Кримінально-процесуальному кодексі Франції, належать фіксація кримінальних правопорушень, оформлення матеріалів кримінальних справ та передача їх на розгляд суду. Найбільшими поліцейськими повноваженнями наділені підрозділи адміністративної поліції, які виконують превентивну функцію, в межах якої надаються соціальні та сервісні послуги, зокрема інформування громадян про заходи безпеки в громадських місцях, надання громадянам консультацій правоохоронного спрямування; регулювання дорожнього руху, надання допомоги водіям у разі ускладнення руху транспортним засобом, надання допомоги пішоходам, розміщення інформаційних табло, поліцейських обмежувальних стрічок та інших наочних засобів попередження про обмеження доступу (проїзду) громадян окремими дорогами, пішохідними зонами, проведення правовиховних занять із підлітками, профілактичних занять із потенційними порушниками або рецидивними порушниками правопорядку, надання первинної домедичної допомоги громадянам, вжиття заходів щодо збереження їх майна, в тому числі від посягання у разі стихійних лих, техногенних катастроф та ін [566, с.155].

Очолює поліцію Франції Міністерство внутрішніх справ, що має в своєму розпорядженні величезний адміністративний апарат. Міністр внутрішніх справ, якого призначає президент країни, є одним з провідних членів уряду. У складі МВС Франції діють Генеральна дирекція Національної поліції, Генеральна дирекція місцевих колективів, дирекція громадської безпеки; регламентації і права, центральна дирекція управління, дирекція особового складу і учбових установ поліції; дирекція технічних служб. Окремо в складі центрального апарату Міністерства внутрішніх справ Франції

стоїть Генеральна дирекція Національної поліції, очолювана генеральним директором, яка керує всіма поліцейськими силами країни, за винятком Парижа і департаменту Сена-Уаза. Генеральній дирекції Національної поліції Франції підлеглі і керують своїми підрозділами на місцях центральна Дирекція судової поліції; центральна дирекція міської поліції; центральна дирекція загальної інформації; дирекція нагляду за територією; центральна служба республіканської безпеки; служба міжнародного технічного співробітництва поліції; служба повітряної поліції і охорони кордонів; служба офіційних поїздок і безпеки високих посадових осіб [549, с. 60-61].

Генеральна Дирекція Національної поліції Франції здійснює управлінські правоохоронні функції і безпосередньо підпорядкована Міністру внутрішніх справ Франції. Проте, якщо Національна поліція Франції здійснює свої повноваження в рамках Міністерства внутрішніх справ Франції, тоді як Національна жандармерія функціонує в рамках Міністерства оборони Франції. Звідси випливає, що Міністерство оборони Франції бере участь у правоохоронній діяльності через органи Національної жандармерії. Жандармерію можна вважати мілітаризованою поліцією, офіцери якої краще озброєні та треновані, ніж офіцери Національної поліції. До того ж жандармерія виконує більш небезпечні та складніші завдання, такі як забезпечення безпеки високопосадовців, аеропортів, морського транспорту тощо [575, с. 106]. Згідно Положення про жандармерію, вона покликана забезпечувати громадську безпеку, підтримувати порядок і піклуватися про виконання законів. Жандармерія поділяється на корпус безпеки в армії; мобільну жандармерію, здатну швидко переміщатися для наведення «порядку» з одного району в інший; департаментську жандармерію – найбільш численну й універсальну, з точки зору виконання поліцейських обов'язків, і республіканську охорону Парижа, що діє в тісному контакті зі службами префектури столичної поліції [549 с. 61].

В цьому контексті правоохоронна діяльність жандармерії Франції є дещо схожою із діяльністю Національної гвардії України. Проте, існують і

суттєві відмінності. Така відмінність полягає у якісному кадровому і професійному забезпеченні правоохоронцями жандармерії, по-друге, якщо Національна гвардія України підпорядкована МВС України, то жандармерія – Міністерству оборони Франції.

Іншим відособленим поліцейським відомством підлеглим Міністерству внутрішніх справ Франції, є префектур поліції Парижа і департаменту СенаУаза. Її очолює префект поліції, який також має власний адміністративний кабінет, окремий адміністративний секретаріат, власну поліцейську інспекцію і три оперативних управління – головне управління муніципальної поліції (або поліції порядку), управління загального інформування і управління кримінальної поліції. крім того, йому підлегли служба охорони безпеки президента та інших вищих посадових осіб республіки, служба економічної поліції і поліцейські технічні служби [549, с. 60-61]. Правоохоронна система Франції є централізованою та ієрархічною. Проте унікальністю цієї системи є те, що ще досить нещодавно французьке законодавство дозволило місцевим органам влади наймати своїх власних офіцерів поліції – так звану муніципальну поліцію (Police Municipale) [567, с. 106]. Зараз Франція має досить розвинену систему муніципальної (місцевого самоврядування) поліції, яка повністю утримується за рахунок місцевих бюджетів, здійснює охорону громадського порядку в містах та інших населених пунктах, тісно співпрацює з Національною поліцією. Діяльність муніципальної поліції ґрунтується на таких засадах: вона повинна максимально орієнтуватися на розвиток системи патрулів, бути доступною для населення, спрощувати контакти, діяти шляхом реальної присутності; забезпечувати узгодженість дій поліції й інших організацій на одній території, тобто налагоджувати взаємодію між різними поліцейськими структурами, коли на одній території проводяться паралельно дії різних правоохоронних органів – державних і місцевих; сприяти створенню стосунків нового типу між поліцією й мешканцями, знати потреби своєї громади та задовольняти їх; вона

повинна діяти за стратегією «залякування присутністю» шляхом посилення патрульної поліції [565].

До речі, 10.07.2014 р. за № 4276а у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону України «Про муніципальну поліцію», відповідно до ст. 1 проекту Закону «Муніципальна поліція – озброєний орган місцевого самоврядування, який створюється сільською, селищною, міською радою з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод членів відповідної громади, їх власності, природного середовища, інтересів громади від протиправних посягань» [568]. Проте цей законопроект, так і не став законом.

Водночас, у багатьох містах України діє муніципальна поліція (варта). Так, рішенням міської ради м. Винниця від 25.03.2016 р. №189 затверджено Статут «Муніципальна поліція», відповідно до положень якого муніципальна поліція забезпечує контроль за благоустроєм території міста та здійснює охорону громадського порядку, охорона майна громади, фізичних і юридичних осіб. Вони мають право складати акти фіксації виявлених правопорушень та адміністративні протоколи про адміністративні правопорушення на громадян та службових, посадових осіб суб'єктів господарювання, установ, організацій незалежно від форм власності в межах компетенції та порядку передбачених чинним законодавством, направляти протоколи про адміністративне правопорушення на розгляд органам (посадовим особам), уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення відповідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення. Вживають спільно з працівниками міліції заходів до припинення адміністративних правопорушень [569].

Продовжуючи дослідження правоохоронної діяльності у Франції, слід зазначити, що у цій країні існують проблеми пов'язані із вуличними протестами, що іноді призводить жертв, а тому, з 2010 року у складі Міністерства внутрішніх справ Франції почав діяти Національний орган з питань координації діяльності та застосування антитерористичних підрозділів Франції (Національний антитерористичний орган). Головною

метою цього Антитерористичного плану є термінове реагування сил безпеки на антитерористичні загрози, оптимізація спроможностей підрозділів поліції та жандармерії щодо проведення антитерористичних заходів, координація цих підрозділів [570, с. 4-6].

Одним із запобіжних заходів щодо агресивних дій протестувальників у Франції стало схвалення парламентом законопроекту, який дозволить поліції отримувати віддалений доступ до камер, мікрофонів та GPS на мобільних телефонах та інших пристроях підозрюваних. Цю норму застосовуватимуть лише у кримінальних розслідуваннях, де за скоєння злочину підозрюваним може загрожувати покарання від п'яти років ув'язнення. Відповідно до законопроекту він стосуватиметься обмеженого кола осіб й вимагає від правоохоронців звертатися до суду по дозвіл на стеження, тривалість такого стеження обмежено терміном у шість місяців [571].

Як і в Німеччині, так і у Франції прокуратура порушує кримінальну справу, здійснює та контролює попереднє слідство, підтримує обвинувачення в суді. При здійсненні своїх функцій прокурор має право безпосередньо вимагати сприяння публічних збройних сил. Генеральному прокурору підкоряються всі посадові особи прокуратури в районі компетенції апеляційного суду. Посадові особи та агенти поліції знаходяться під наглядом прокурора. Він може доручити їм збір будь-яких відомостей, які він вважає корисними в інтересах найкращого відправлення правосуддя. Прокурор Республіки проводить особисто або розпоряджається про виконання будь-яких дій, необхідних для розшуку і переслідування осіб, винних у порушенні кримінального закону. З цією метою він керує діяльністю посадових осіб і агентів поліції на території, що знаходиться в районі компетенції трибуналу, при якому він перебуває. Він володіє всіма повноваженнями посадової особи судової поліції [572, с. 330].

Сучасна німецька правоохоронна система, на відміну від французької правоохоронної є більш централізованою, що наближає її до української і

відрізняє від французької. Аналізуючи діяльність правоохоронних органів європейських країн ми не можемо оминати діяльність правоохоронних органів Великобританії, правоохоронні органи цієї країни мають сталі традиції й користуються повагою у громадян. Враховуючи, до Великобританії входять Англія, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія, відповідно й структура правоохоронних органів, зокрема, її поліції складають підрозділи поліції цих країн.

Всі поліцейські підрозділи входять до системи Міністерства внутрішніх справ, але Міністерству внутрішніх справ безпосередньо підпорядковуються лише підрозділи Скотленд Ярда, а щодо інших воно не має права оперативного управління і не несе відповідальності за їх діяльність. Однак, ментальною особливістю управління поліцейськими підрозділами Великобританії є те, що Міністр внутрішніх справ має постійного заступника. Це викликано тим, що міністр – перш за все політик, а постійний заступник – професіонал, він фактично керує поточною роботою міністерства незалежно від того, чия партія (консервативна чи ліберальна) стоїть при владі [573, с. 208]. Міністр внутрішніх справ Великобританії безпосередньо не здійснює керівництво поліцією графств (місцевою поліцією). Відповідно до закону він зобов'язаний наглядати за роботою управлінь місцевих поліцейських органів, має право звільняти шефів – констеблів, котрі очолюють територіальні поліцейські управління і не відповідають займаним посадам. Поліцейська система тут ґрунтується на тісному поєднанні повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування у сфері правопорядку. У кожному графстві створена поліцейська адміністрація і рада, що є колегіальним органом управління й одночасно структурою місцевого органу влади. Одночасно діють громадські консультативні комітети, створені з представників різних соціальних верств населення, основним завданням яких є визначення суспільних потреб у сфері охорони громадського порядку та внесення пропозицій щодо поліпшення діяльності поліції. Статут про поліцію Великобританії 1996 р., та інші акти визначають вихідні

основоположні засади внутрішньо-організаційної діяльності поліції, є умови прийняття на службу та звільнення зі служби, організацію роботи в поліції, строк служби, умови надання відпусток та інше. Окремі види діяльності поліції, насамперед адміністративної, регламентовані судовими прецедентами. Отже, дії поліції у певних випадках повинні бути виключно такими і в такий спосіб, якими їх трактує суд у конкретній справі. Основним обов'язком поліцейської влади є забезпечення сил у кожному районі під її контролем, достатніх для охорони правопорядку. У графствах і містах-графств Англії діють поліцейські формування, що складають так звану місцеву поліцію. Кожне таке формування має окремий поліцейський загін – постійний об'єднаний комітет, який складається з рівної кількості представників місцевого органу влади, ради графства та мирових судів. Таким чином, поліцейську діяльність можна вважати стабільною, відкритою і такою, що користується довірою населення [36, с. 80-81].

Усі поліцейські формування Великобританії поділяються на дві категорії: загальні та спеціалізовані поліцейські сили. Загальні поліцейські сили є органами місцевої влади, до них належать: поліцейські формування графств, міських поселень, столична лондонська поліція, об'єднані поліцейські формування. На регіональному рівні поліцейські сили підрозділяються на ряд територіальних операційних одиниць. Залежно від кількості персоналу та характеристик району обслуговування їх очолює головний інспектор або суперінтендант [574, с. 45]. Кожен місцевий поліцейський загін отримує асигнування із спеціального «поліцейського фонду», що складається з двох основних частин. Перша частина утворюється з доходів, отримуваних муніципалітетом від збору місцевих податків, а також з деяких інших локальних джерел. Друга частина, що становить рівно половину встановлених витрат, вноситься урядом [575, с. 419].

Характерною особливістю цієї країни є діяльність Національних спеціальних поліцейських сил (Британська транспортна поліція, Цивільна ядерна поліція, Поліція Міністерства оборони, Авіаційна служба Національної

поліції), а також те, що правоохоронні органи цієї країни у своїй діяльності взаємодіють з громадськістю шляхом використання різноманітних форм. Зокрема, тільки офіційний сайт поліції Великобританії пропонує достатньо велику кількість інформації для бажаючих бути волонтерами та надавати допомогу поліції у забезпеченні правопорядку. При цьому кожна особа може обирати, яким чином допомагати поліції [576, с. 135]. Децентралізований характер МВС Великобританії, з одного боку, дозволяє оперативно вирішувати питання «на місцях», з іншого, – не сприяє ефективному вирішенню глобальних, крупномасштабних завдань, через труднощі організації взаємодії. Зазначена особливість відображає суттєву відмінність організації управління поліцією Англії від такої у Німеччині та Франції. Ще одна характерна особливість англійської поліції полягає у відсутності особливого корпусу кримінальної поліції. Всі службовці (від констебля і вище) мають відповідні права щодо ведення досудового розслідування кримінальних справ. Особливого органу або посадової особи, що здійснює цю функцію, в Англії не передбачено. Вся регулярна поліція Англії складається з поліції, яка носить форму, і поліції «в цивільному». Основними завданнями поліції «у формі» є попередження злочинів, регулювання вуличного руху, охорона життя і власності населення. До даної категорії поліції належить переважна більшість поліцейських, і тому саме на них покладається найважливіша робота поліції: несення патрульної служби. Головним обов'язком патрульних є виявлення порушень закону, а також втручання в інциденти, які можуть призвести до порушення закону. До завдань поліції «у цивільному», входить головним чином розкриття і розслідування злочинів. Кожний поліцейський загін має свій власний слідчий підрозділ, службовці якого працюють головним чином «у цивільному». Характеристика організаційно-функціональної побудови судової прокуратури, поліції Англії показує, що система правоохоронних органів даної держави відображає форму її державного правління, яка є конституційною монархією [574, с. 66-67].

Децентралізований характер діяльності системи МВС Великобританії

проявляється в діях Міністерства внутрішніх справ, яке здійснює керівництво через департаменти, а саме: департамент поліції; департамент кримінальної політики; департамент кримінального правосуддя; департамент тюрем; департамент пробації; пожежний департамент; департамент імміграції і громадянства; департамент особового складу і управління та ін. Характерною особливістю британської поліцейської системи є також те, що всі працівники британської поліції (від констебля і вище) наділені відповідними правами в частині досудового розслідування кримінальних справ. Окремого органу чи посадової особи, спеціально призначених для виконання цієї функції, в британській поліції немає. Разом з поліцією досудове розслідування мають право також проводити по окремих категоріях справ співробітники королівської митної служби Великобританії. Митний департамент в Великобританії має великі повноваження по розслідуванню діяльності організацій і окремих осіб, втягнутих в міжнародні злочини [573, с. 208].

До речі, у Великобританії діє Королівська військова поліція, функції якої є тотожні до діяльності вітчизняної Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Доволі цікавою є діяльність Інспекції Великобританії у справах поліції, яка в залежності від здійсненого моніторингу соціального запиту або на прохання Міністерства внутрішніх справ здійснює дослідження окремих аспектів поліцейської діяльності. Інспекція у своїй діяльності є незалежною і щорічно звітує про свою діяльність перед Парламентом.

Узагальнена оцінка підрозділів поліції здійснюється шляхом оцінювання трьох базових показників діяльності поліції:

1. Ефективність. Даний показник оцінює, наскільки повно підрозділ поліції виконує поставлені перед ним завдання.

2. Доцільність. Даний показник оцінює, наскільки ефективно підрозділ використовує наявні у нього ресурси. При оцінці даного напрямку визначається ефективність управління ресурсами, наявними у підрозділі, доцільність планування та здійснення фінансової діяльності тощо.

3. Легітимність. Даний показник оцінює ступінь довіри населення до поліцейського підрозділу. За даним напрямом оцінюється робота підрозділу із забезпечення дотримання його працівниками норм професійної етики, а також стан взаємодії підрозділу з населенням, ступінь довіри до нього [577].

З метою покращення плану інспектування Інспекція обов'язково враховуються думки керівників поліцейських підрозділів щодо яких здійснюється інспектування, думки місцевої громади та органів місцевого самоврядування.

Відповідно до Закону «Про правове регулювання слідчих повноважень», правоохоронні органи Великобританії мають право вимагати видачі криптографічних ключів або даних у розшифрованому вигляді від осіб, які, як вважає слідство, мають у розпорядженні подібні відомості. Проте найбільш важливим є той факт, що за відмову від співпраці з органами безпеки особа, згідно із цим законом, може бути засуджена до позбавлення волі. При цьому, якщо йдеться про розслідування антитерористичного характеру, максимальний термін позбавлення волі за відмову надати криптографічні ключі досягає п'яти років. У решті випадків термін тюремного ув'язнення обмежується двома роками [578, с. 92].

З метою забезпечення безпеки держави, правоохоронні органи Великобританії можуть порушувати права громадян проживаючих у цій країні.

У Великобританії активно діють муніципальні органи поліції графств і міст, діяльність яких має свою предісторію. Так, у 1835 р. британський парламент видав Акт про муніципальні корпорації, який привів муніципальні поліцейські формування Англії і Уельсу у впорядковану систему. У 1856 р. Британським парламентом було прийнято Закон про муніципальну поліцію графств і міст, які мають право самоврядування. Він передбачав створення на місцях спеціальних інспекторатів Міністерства внутрішніх справ, які контролюють роботу місцевих поліцейських формувань [579, с. 60]. Це у свою чергу спонукало створенню поліцейської адміністрації і ради, що є колегіальним органом управління й водночас частиною структури місцевого

органу влади. Рада, що складається з представників органів місцевого самоврядування і суддів, правомочна визначати бюджет поліції графства, організаційну структуру, напрями діяльності, а також висувати кандидатів на посаду шефаконстебля. Одночасно з радами діють громадські консультативні комітети, утворені з представників різних прошарків суспільства і різних професійних груп, їхнє основне завдання – визначення потреб суспільства у сфері охорони громадського порядку і внесення пропозицій щодо поліпшення діяльності поліції [580, с. 9].

Аналіз різноманітних форм взаємодії між правоохоронними органами та громадянами у Великій Британії зміцнив її репутацію успішної моделі впровадження громадської поліції. Це свідчить про те, що вибір та адаптація оптимальних способів взаємодії до конкретних умов країни може підвищити ефективність впровадження громадської поліції. Було підкреслено важливість розробки ефективних електронних платформ для взаємодії поліції та громади. Оцінка готовності України до впровадження громадської поліції показала, що країна має сприятливі умови, як юридичні, так і соціальні, для подальшого розвитку вищезазначеної концепції. Довіра населення до правоохоронних органів, як видається, є вирішальним фактором успішної реалізації досліджуваної концепції. Результати цього дослідження можуть бути використані правоохоронними органами для покращення реалізації концепції громадської поліції, враховуючи при цьому світові практики. Подальші дослідження повинні заглибитися у виявлення нюансів конкретних способів взаємодії між поліцейськими та суспільством, зокрема, з мережею сусідської варти та домашньої варти [581, с. 237].

Правоохоронна система Великобританії миттєво реагує на виклики, які можуть виникнути у майбутньому. Зокрема, у 2022 році Уряд Великобританії оголосив план зробити цю країну глобальним центром інвестицій та технологій криптоактивів, що призведе до здійснення відповідних форм платежу, як наслідок це може вплинути на криміногенну ситуацію. Внаслідок такої заяви Уряду у поліцейських підрозділах країни з'явилися

спеціалісти, чия діяльність спрямована на розслідування злочинів пов'язаних з криптоактивами. Як наслідок, поліція придбала спеціальні інструменти для розслідувань злочинів із криптовалютами та проробила процес для зберігання конфіскованих активів. При цьому, поліція у Лондоні (Велика Британія) у рамках розслідування діяльності з відмивання грошей вилучила криптовалюти на загальну суму 408 мільйонів доларів. А перед цим лондонська поліція заявила про вилучення 180 мільйонів фунтів «нерозкритої криптовалюти, та ще конфісковано ще 114 мільйонів фунтів [582].

Високий ступінь децентралізації поліції впливає на навчання майбутніх фахівців з цієї галузі у Великобританії. Кадри поліції готуються в спеціальних навчальних закладах МВС, серед яких Поліцейський коледж у Лондоні, Поліцейський коледж у Прінстоні, Коледж цивільної оборони, Коледж організації пожежної служби, Коледж техніки протипожежної служби, Коледж служби попередження і застереження правопорушень та інші [583].

Аналіз наукових думок та нормативно-правових актів вказує на те, що в сучасному демократичному суспільстві організаційна структура та діяльність правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії обумовлена існуючими для кожної країни певним рівнем соціальної, культурної і правової традиції в межах яких здійснюється правоохоронна та правозастосовна діяльність, яка базується на визначених законодавчих засадах. В основу яких, по-перше, покладено, захист прав та законних інтересів громадян, а у визначених законом випадках – інтересів громад та держави в цілому. По-друге, поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом. Усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій. По-третє, поліція має ініціювати та впроваджувати процедури та нормативні акти, що унеможлиблюють здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечуватимуть захист затриманих від тортур та жорстокого поводження. Випадки застосування сили та фізичного примусу мають бути суворо регламентовані нормативними приписами, у переважній більшості своїй –

санкціоновані і ретельно розглянуті керівництвом поліції спільно з іншими інстанціями, що контролюють діяльність поліції. По-четверте, поліція має бути прозорою у своїх діях. Поліцейські підрозділи мають бути достатньо відкриті для форм зовнішнього контролю, в тому числі – громадського контролю [584].

Якщо взяти вітчизняну систему поліції то вона є дещо схожою із системою правоохоронних органів Німеччини і Франції, має центральний орган управління поліції. Національна поліція, як поліція Німеччини і Франції у своїй діяльності підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ. Проте на відміну від Німеччини, Французська модель управління правоохоронними органами має централізовану модель, й структурно включає національну та муніципальну поліцію, а також Національну жандармерію, що підпорядковуються Міністерству оборони Франції.

«Структура Міністерства внутрішніх справ Німеччини дещо співвідноситься із структурою МВС України, хоча й має багато суттєвих відмінностей, особливо це стосується поліції федеральних земель Німеччини, яка у своїй діяльності є більш самостійною у порівнянні із територіальними органами поліції України. Федеральні землі можуть утворювати органи поліції, органи охорони кордонів федерації, тоді як територіальні органи поліції України може утворювати Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції. Взагалі модель управління Національної поліції є більш централізована, тоді як німецька модель управління має більш комбінований характер» [585, с.158].

Як в Україні, так і в Німеччині, Франції і Великобританії діяльність правоохоронних органів (поліції) здійснюється за територіальним принципом, окремі правоохоронні функції виконують підрозділи муніципальної поліції, які підпорядковані місцевим органам влади. Якщо у Німеччині на муніципальну поліцію покладено завдання щодо здійснення контролю у сфері санітарії, торгівельної діяльності, тощо, то у Франції муніципальна поліція здійснює охорону громадського порядку, дотримання громадянами правил

дорожнього руху, пожежної безпеки, при цьому вона не має право здійснювати розслідування кримінальних проступків. Незважаючи на високий ступінь децентралізації правоохоронних органів Великобританії, муніципальні поліцейські органи Великобританії, на відміну від діяльності муніципальних поліцій Німеччини і Франції, не так активно взаємодіють із центральними правоохоронними органами, їх діяльність є більш автономною, в залежності від регіону (графства, міста), де майбутніх правоохоронців муніципальної поліції обирають місцеві органи влади.

4.3 Перспективи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України

Діючий воєнний стан та пов'язана з цим соціально-економічна криза, неоднаковий підхід до нормативно-правового регулювання статусу та організаційним забезпеченням діяльності правоохоронних органів, поряд із іншими чинниками негативно позначаються на охороні прав і свобод громадян, боротьбі із злочинністю, безпеці держави.

Правоохоронні органи займають центральне місце в здійсненні правоохоронної діяльності, позаяк спеціально займаються вирішенням такого роду питань. Правоохоронні органи, являючись частиною механізму державного управління, несуть основний тягар із забезпечення нормального функціонування держави та життєдіяльності суспільства. Рівень правопорядку безпосередньо залежить від активності та ефективності діяльності правоохоронних органів. Від якості державного управління в кінцевому результаті залежить рівень життя населення. У зв'язку із цим саме ефективність діяльності правоохоронних органів є основним стратегічним напрямком не лише забезпечення якості життя, але і безпеки країни. Правоохоронні органи є важливою складовою частиною державного механізму, які уповноважені державою на професійне здійснення охорони та

захисту основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а також законності та правопорядку, забезпечення чого є одним із ключових факторів розбудови в Україні демократичної соціальної правової держави й функціонування громадянського суспільства [1, с. 238]. Незважаючи на зміни, система правоохоронних органів залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства. Україна обрала свій шлях формування правопорядку, необхідність зміни якого обумовлюється інтересами держави та суспільства. Розуміння проблеми регулювання та забезпечення поліцейської діяльності обумовлює розробку нової, якісної й ефективної стратегії організації та діяльності поліцейських органів. Саме тому процес забезпечення публічного порядку в Україні, що відповідатиме вимогам сьогодення, є одним з найважливіших завдань правової держави, у здійсненні вказаного процесу беруть участь всі державні органи, зокрема, правоохоронні [586, с. 1].

Європейські інтеграційні прагнення суспільства та держави на сучасному етапі розвитку української держави закономірно породжують нові вимоги до державно-правових та соціальних інститутів і явищ в Україні. Поряд з тим, реалії сьогодення підтверджують той факт, що держава ще не позбулась успадкованої авторитарної державо центричної моделі правоохоронних органів, яка була зорієнтована не на служіння суспільству, а на репресивні форми соціального контролю. Наразі необхідність реформи правоохоронної системи України визнається всіма зацікавленими сторонами: суспільством, політиками, правоохоронцями. Репресивна та корумпована система не відповідає потребам суспільства та не користується його довірою [36, с. 352-353].

Виконуючи покладені на них завдання, правоохоронні органи повинні захищати права людини не залежно від її соціального походження, матеріального стану, громадянства, віри, расової, релігійної належності, мови, освіти, політичних поглядів тощо. На жаль, так не завжди буває і довіра населення до діяльності правоохоронних органів, незважаючи на

реформування, залишається низькою. Основними причинами, що формують думку населення, є високий рівень корупції, низький рівень правової культури, формальний підхід до виконання законодавчих приписів в сфері захисту прав людини і т. ін. Численні звернення громадян України до Європейського Суду з прав людини дають підстави для критичної оцінки рівня захисту прав та свобод людини в нашій державі. Для працівників правоохоронних органів, права людини мають бути невід'ємною складовою правової культури та правосвідомості [587, с. 124].

Однак, крім вищенаведеного, необхідно звернути увагу й на той факт, що у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 2 Закону України Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 27.07.2023 р. № 3275-IX, наголошено, що Міністерству закордонних справ України забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про продовження строку дії воєнного стану в Україні, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення [588]. Разом із тим наявний стан організації правоохоронних органів через низку проблем теоретико-методологічного й нормативно-правового характеру наразі характеризується ситуативністю формування правоохоронних органів, неузгодженістю й непослідовністю їхньої діяльності, відсутністю комплексного бачення правового та організаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів, а також перспектив її розвитку [1, с. 238].

Варто акцентувати увагу на тому, що на проблемні питання діяльності правоохоронних органів у своїх працях звертали увагу багато вітчизняних правознавців [589, с. 565]. Аналіз їх наукових позицій щодо удосконалення системи правоохоронних органів, їх реформування тощо, вказує, що науковці стурбовані існуючим станом їх діяльності, вказуючи на необхідність побудови

такої моделі системи правоохоронних органів, яка була б спроможна забезпечити гарантовані Конституцією і законами України, також низкою міжнародних актів права і свободи громадян, ефективно виконувати покладені законодавцем на правоохоронні органи функції. Зокрема, І. Коросташова пропонує правоохоронні органи поділити на три групи: 1. Органи правопорядку, в якій дві підгрупи: 1) органи, відповідні підрозділи яких уповноважені на здійснення негласних слідчих і розшукових дій, серед яких: а) вузькоспеціалізовані, що здійснюють лише кримінально-правовий захист (НАБУ, ДБР) та б) широкої спеціалізації, такі що уповноважені на здійснення кримінально-правового захисту й адміністративно-правової охорони тощо (Національна поліція, СБУ й інші органи, зазначені у ст. 38 та ч. 6 ст. 246 КПК України, а також Національна Гвардія України) 2) органи, відповідні підрозділи яких уповноважені на здійснення гласних слідчих і розшукових дій (зазначені у ст. 5 ЗУ «Про ОРД»). 2. Органи адміністративно-правової охорони, котрі виконують правоохоронні функції, у т. ч. контрольно-наглядові функції у різних сферах життєдіяльності держави, незалежно від наявності чи відсутності у них повноважень щодо застосування державного примусу, до якої слід відносити переважну більшість органів публічної влади (таких як Держмитслужба, Держприкордонслужба, Держаудитслужба, Державна міграційна служба, Держслужба фінансового моніторингу, Національне агентство з питань запобігання корупції, Антимонопольний комітет та ін.). 3. Правозахисні (органи й особи, що виконують правозахисні та/або представницькі функції у публічній сфері [330, с. 51-52].

Ми не в повній мірі погоджуємося з такою позицією, оскільки такий підхід до класифікації правоохоронних органів є не зовсім правильним. Розглянемо це на конкретному прикладі. Так, відносячи до однієї групи, поряд з Національною поліцією і Службою Безпеки України – Національну Гвардію України є недоречним. Якщо враховувати правовий статус кожного із цих органів. Якщо, наприклад Національна поліція і Служба Безпеки України мають у своєму розпорядженні оперативні підрозділи, що здійснюють

оперативно-розшукову діяльність, слідчі органи, що здійснюють досудове розслідування тощо. Проте Національна гвардія України у своєму розпорядженні не має таких підрозділів, їх діяльність у порівнянні із Національною гвардією України є багатофункціональною, тоді як Національна гвардія України є основним суб'єктом з припинення масових заворушень.

Не можна не погодитися з позицією О. Соколенко, яка до основних напрямків реформування системи та діяльності правоохоронних органів, зокрема, відносить:

- вироблення, наукове обґрунтування, затвердження й виконання єдиної комплексної Концепції і Державної цільової програми розвитку організації та діяльності системи правоохоронних органів України;
- розробку та прийняття фахового Закону України «Про систему правоохоронних органів України»; вдосконалення інших профільних законодавчих актів у сфері правоохоронної діяльності [590, с. 234].

Варто зазначити, що окремі напрями реформування системи та діяльності правоохоронних органів уже знайшло своє відображення у профільних законодавчих актах.

Здійснюючи дослідження правоохоронних органів у забезпеченні захисту економічної безпеки України Ю. Гаруст та В. Мельник зазначають, що серед усіх існуючих державних структур, які забезпечують економічну безпеку країни, особлива роль відводиться правоохоронним органам, проте нормами чинного законодавства не визначено перелік таких суб'єктів, які забезпечують економічну безпеку держави, що на їх думку ускладнюється і внаслідок відсутності законодавчо визначеного поняття «правоохоронних органів», а також значного переліку державних органів, які можуть відноситися до цієї категорії [319, с. 294].

Аналізуючи діяльність Національної поліції, Р. Шаповал та Х. Солнцева вказують на недоліки в діяльності цього органу: низький рівень освіти за професійною спрямованістю, професія поліцейського є досить складною та потребує багато спеціальних знань і навичок для ефективного

розслідування правопорушень; високий рівень корумпованості, починаючи з прийняття поліцейського на роботу; оптимізація кадрових процедур з метою забезпечення ефективного відбору, підготовки та навчання кадрів, проходження служби, запровадження оптимальної системи мотивації, просування по службі, звільнення тощо [591, с. 157-159].

У свою чергу М. Мельник та М. Хавронюк акцентують увагу на відсутності єдиного підходу в розумінні того, які органи є правоохоронними, що не просто ускладнює вирішення теоретичних проблем у цій сфері, але й здійснює негативний вплив на діяльність цих органів, оскільки безпосереднім чином впливає на правове регулювання компетенції таких органів, правового і соціального статусу їх працівників [592, с. 19], тоді як П. Комірчий звертає увагу на створення та прийняття окремого законодавчого акта, що врегульовує діяльність публічної служби в правоохоронній сфері України. «Прийняття цього акта, а саме як Закону України «Про публічну службу в правоохоронній сфері України», сприятиме подальшому вдосконаленню адміністративно-правового регулювання публічною службою в правоохоронній сфері, до яких, як ми вже встановили, віднесено досить значну кількість суб'єктів публічної адміністрації України (не лише в контексті широкого підходу до розуміння публічної служби в правоохоронній сфері)» [593, с. 402].

Одним із напрямків підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів на думку Р. Савчука належить підвищення удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає адміністративно-правові засади їх діяльності, хоча не менш вагомим є удосконалення інших галузей законодавства, які регулюють окремі аспекти діяльності правоохоронних органів: кримінального процесуального законодавства, у сфері оборони, національної безпеки, охорони громадського порядку, прокурорської діяльності тощо [594, с. 91].

На окремі підходи щодо оптимізації діяльності Державного бюро розслідувань звертається увага в оприлюдненій Стратегічній програмі діяльності на 2022-2026 рр Державного бюро розслідувань, в якій акцентовано

увагу на відсутність законодавчого закріплення розташування підрозділів територіальних управлінь ДБР в обласних центрах має негативний вплив на розгляд клопотань слідчих у межах кримінальних проваджень місцевими судами поза межами місця розташування (реєстрації) відповідного територіального управління ДБР як юридичної особи. Нагальним є питання оптимізації структури ДБР, зокрема його територіальних управлінь. Його вирішення можливе шляхом збільшення граничної чисельності працівників ДБР, що дозволить зменшити навантаження на слідчих та підвищити ефективність оперативного супроводу досудового розслідування. Щороку навантаження на слідчих зростає. Слідчі ДБР здійснювали досудове розслідування у кримінальних провадженнях: у 2019 році – 37 128 у 2020 році – 43 271 у 2021 році – 56 220 справах. Також, потребує створення у складі ДБР: оперативно-технічного підрозділу; спецпідрозділу фізичного захисту; спеціалізованого підрозділу з розслідування катувань (відповідно до Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, схваленої розпорядженням КМУ від 28 жовтня 2021 року № 1344-р); введення у штат слідчого відділу посад криміналістів. Забезпечення діяльності утворених у 2021 році у кожному обласному центрі в межах визначеної граничної чисельності ДБР відокремлених підрозділів, зокрема організація документообігу та утворення у їх складі: режимно-секретного підрозділу; сектору оперативного чергування [595, с. 10-11].

А. Кубасенко визначає критерії визначення ефективності діяльності правоохоронних органів, на його думку така ефективність може проводитися на підставі інформації, отриманої в результаті дослідження наступних сфер:

- 1) кримінальна статистика;
- 2) результати опитувань громадської думки;
- 3) результати контролю наглядових органів;
- 4) результати громадського контролю;
- 5) звіти Уповноваженого з прав людини;

- 6) статистика звернень у правоохоронні органи і результати розгляду заяв та повідомлень;
- 7) рівень корупції у правоохоронних органах;
- 8) встановлення кількості працівників правоохоронних органів та їх співвідношення з чисельністю населення;
- 9) встановлення кількості приватних охоронних структур та їх співвідношення з чисельністю правоохоронних органів;
- 10) система заміщення посад у правоохоронних органах (шляхом призначення або виборності);
- 11) система фінансування – співвідношення витрат на правоохоронний орган з розмірами відшкодованої за допомогою правоохоронного органу матеріальної шкоди;
- 12) економічний фактор [596, с. 96-97].

Н. Андрійченко пропонує критерії оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України, вказуючи на такий перелік критеріїв: а) рівень громадської довіри до вказаних правоохоронних органів; б) рівень латентності фінансово-економічних злочинів у державі; в) професіоналізм співробітників вказаних правоохоронних органів; г) стан взаємодії вказаних правоохоронних органів між собою, з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами; г) економічність діяльності вказаних правоохоронних органів; д) рівень корумпованості вказаних правоохоронних органів [597, с. 188].

Як бачимо запропоновані критерії визначення ефективності діяльності правоохоронних органів багато в чому співвідносяться незважаючи на різні завдання, що стоять перед ними. Водночас постає питання включення до запропонованих критеріїв визначення ефективності діяльності правоохоронних органів – критерії дотримання правоохоронними органами міжнародних стандартів у сфері захисту прав і свобод громадян.

Здійснюючи дослідження критеріїв оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів США і Великобританії І. Осика, акцентує увагу на стандартах, що стосуються дев'яти основних напрямків правоохоронної діяльності, включаючи до них такі: роль відділу, завдання, які на нього покладені і його відношення з іншими правоохоронними органами; організація відділу, управління і адміністрування відділом; структура особового складу; організація безпосередньої роботи з особовим складом і процес його службового руху; оперативна діяльність; оперативна забезпеченість і підтримка; діяльність з забезпечення безпеки дорожнього руху; діяльність з утримання арештованих і їх конвоювання; допоміжні і технічні служби [598].

Беручи до уваги те, що Україна взяла курс на інтеграцію у європейське співтовариство, міжнародні принципи щодо основоположних прав та свобод людини і громадянина мають ґрунтовний зміст для розбудови успішної правової, демократичної, соціальної держави, для якої людина є центральною постаттю у будь-якій сфері розвитку країни. Обравши європейський вектор розвитку у преамбулі Конституції України, ми підтвердили європейську ідентичність українського народу і незворотність вибраного курсу. Тому дуже важливим питанням постає гармонійне впровадження міжнародних стандартів у правову систему України, під лаштування їх під специфічні правовідносини українського суспільства зі збереженням водночас звичаїв і традицій нашого народу, накопичення достатньої кількості нормативної бази, створення ефективних механізмів захисту прав і свобод, залучення професійних кадрів у державні органи влади [599, с. 199-200].

Погоджуючись у цілому із вищезапропонованими підходами, необхідно зазначити, що всі вищеперераховані думки науковців щодо: гарантування прав і свобод людини та громадянина; змін в системі правоохоронних органів; підготовка та добір високопрофесійних співробітників правоохоронних органів; неефективність органів досудового розслідування й прокуратури; нечіткість у розмежуванні компетенції та

повноважень різних правоохоронних органів, дублювання їхніх функцій; боротьба з корупцією; взаємодії правоохоронних органів з інститутами громадянського суспільства; удосконалення механізмів та розвиток міжвідомчої координації у сфері кримінальної юстиції; розвиток міжнародного співробітництва тощо, знайшли своє відображення у Схваленому Указом Президента України «Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки» від 11.05. 2023 р. № 273/2023 [388].

У зв'язку з воєнними діями на території нашої держави, введенням правового режиму воєнного стану, як ми уже не раз наголошували, діяльність правоохоронних органів зазнала суттєвих змін. За таких реалій Р. Савчук пропонує:

- 1) забезпечити формування єдиної комплексної державної політики у сфері запобігання та протидії злочинності в умовах воєнного стану;
- 2) удосконалити нормативно-правову базу, що врегульовує діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану;
- 3) здійснити розробку дієвої системи заходів протидії злочинності в умовах воєнного стану;
- 4) посилити взаємодію правоохоронних органів між собою та з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, військовими формуваннями, засобами масової інформації, громадськістю, а також здійснити забезпечення належної координації діяльності правоохоронних органів;
- 5) підвищення рівня ресурсного забезпечення правоохоронних органів, шляхом розробки системи заходів, спрямованих на удосконалення кадрового, матеріально-технічного, організаційного, інформаційного та аналітичного забезпечення їх діяльності [600, с. 83-85].

На думку О. Захарченка в умовах воєнного стану важливу увагу необхідно приділити громадській безпеці, яка є однією з ключових категорій сучасної науки та практики забезпечення національної безпеки України і

виступає як визначальна якість (атрибут) суспільства щодо його цілісності, відносної стійкості та громадянської злагоди. Громадська безпека, поряд з іншими складовими національної безпеки, характеризує надійність існування та стійкість розвитку соціально-політичної системи держави. Ефективне функціонування системи оперативного реагування на звернення громадян з усіх проблем власної життєдіяльності, в цей не легкий для країни час дасть змогу, забезпечить координацію усіх зацікавлених сил і засобів, зніме соціальну напругу та підвищить загальний рівень громадського порядку і впевненості у завтрашньому дні [601, с. 36-37].

Б. Логвиненко вважає, що в умовах воєнного стану важливо приділити увагу заходам запобігання окремим адміністративним правопорушенням, виокремлюючи їх внутрішні та зовнішні заходи за їхнім спрямуванням. До внутрішніх заходів він відносить актуалізацію уваги особового складу на оперативній обстановці на території обслуговування; проведення додаткових інструктажів; оптимізацію роботи служб і підрозділів поліції. До зовнішніх заходів відносить впровадження комендантської години, облаштування блокпостів, контроль в'їзду/виїзду на певну територію, перевірку документів тощо. При цьому вчений серед заходів запобігання адміністративним правопорушенням в умовах воєнного стану звертає увагу на пріоритетність у організації та реалізації запобіжних заходів, коли акцент має бути зміщений на ті проблемні питання, ескалація яких здатна викликати масові заворушення, паніку серед населення, спричинити дестабілізацію ситуації на території обслуговування, завдати шкоду життю та здоров'ю людей [602, с. 57].

Т. Лисько та А. Левченко зазначають, що дії правового режиму воєнного стану зумовили необхідність організаційного виділення спеціальних підрозділів, груп чи окремих працівників, які мають підвищену професійну, фізичну чи спеціальну підготовку і здатні успішно виконувати окремі види адміністративної діяльності. До них належать підрозділи патрульної служби спеціального призначення, групи застосування спеціальних хімічних речовин, снайпери, спеціалісти з відеодокументу

вання, зв'язкові тощо, а правоохоронні органи почали активно співпрацювати зі Збройними Силами України, Національною гвардією, Інтерполом та Європолом з метою подолання злочинності, що виникла в умовах воєнного стану. У таких умовах поліцейські отримали розширені повноваження щодо захисту свого життя та здоров'я, а також громадян, суспільства і держави. З веденням активних бойових дій відбувається надання додаткових повноважень правоохоронним органам, яке обумовлене потребами забезпечення правового режиму воєнного стану, стабілізації ситуації в країні, захисту громадського порядку [603, с. 154].

Отже, війна закінчиться, перестане діяти режим воєнного стану, на потребі дня будуть стояти нові виклики перед правоохоронними органами у післявоєнній розбудові нашої держави.

Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи протидії злочинності є чітка взаємодія держав, у першу чергу, їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у спільних заходах, запроваджених у межах Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського Союзу, Інтерполу та інших міжнародних інституцій. Ефективність, безумовно, залежить від багатьох чинників. Але професіоналізм, майстерність кожного працівника, тобто суб'єктивний чинник, є основним. Тому, крім загальної оцінки того чи іншого правоохоронного органу, важливою є оцінка якісних показників роботи окремого співробітника, дослідження його особистого професійного зростання, моральних якостей. Просування по службі повинні залежати саме від цих критеріїв [604, с. 390].

Саме в результаті міжнародного співробітництва в галузі підготовки поліцейських кадрів можуть бути прийняті єдині стандарти підготовки поліцейських кадрів. Отже, безпосередня участь Національної поліції України в міжнародному співробітництві саме в цьому напрямі дозволить виробити оптимальну модель підготовки працівників поліції в частині: кадрового планування; розроблення професійно-кваліфікаційних моделей, вимог до персоналу за посадами і професіями; набору і відбору персоналу; організації

системи оплати й стимулювання праці; адаптації персоналу, роботи з тими, хто звільняється; підбору, розміщення, просування персоналу (ділова кар'єра); професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу; оцінки персоналу; удосконалення роботи з персоналом [605, с. 373].

Це ставить перед правоохоронними органами максимальні завдання й потребує гарантування захисту прав і свобод людини та громадянина, посилення взаємодії правоохоронних органів між собою, іншими органами публічної влади задля боротьби із кримінальними післявоєнними злочинами та міжнародною злочинністю. На потребі дня стоїть питання взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із правоохоронними органами зарубіжних країн. При цьому аналіз зарубіжного досвіду розслідування різного виду злочинів, наприклад, у колишній Югославії вказує на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після закінчення війни.

Нашій державі насамперед необхідно практично почати реалізовувати взяті зобов'язання, які містяться у ратифікованих Україною міжнародно-правових документах, у тому числі в Угоді про партнерство і співробітництво з ЄС, у Плані дій ЄС у галузі юстиції і внутрішніх справ, і які стосуються стратегічних напрямів протидії найбільш небезпечним видам злочинності. Тому важливим напрямком співробітництва між Україною та ЄС є надання підтримки та допомоги нашій державі у наближенні законодавства до норм ЄС, удосконаленні системи правоохоронних і судових органів з метою їх пристосування до норм відповідних адміністративних структур Європейського Союзу, а також в утвердженні принципу верховенства права, неухильного виконання законів та судових рішень. Усе це, з нашої точки зору, сприятиме більш ефективній діяльності органів кримінальної юстиції у сфері протидії злочинності [604, с. 390].

Підтримуючи усі вищенаведені пропозиції щодо забезпечення ефективності діяльності правоохоронних органів, на нашу думку важливого

значення набуває міжнародне співробітництво правоохоронних органів України з іншими правоохоронними органами зарубіжних країн у післявоєнній розбудові нашої держави.

До речі, у Схваленому Указом Президента України «Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки», акцентовано увагу лише на окремих напрямках реформування правоохоронних органів, що включає гармонізацію вітчизняного законодавства із законодавством ЄС, що забезпечить досягнення необхідних стандартів у питаннях прикордонного контролю шляхом запровадження національної системи автоматичного обміну між органами правопорядку інформацією з питань перетинання державного кордону з метою протидії тероризму та іншим кримінальним загрозам, а також подальший розвиток міжнародного співробітництва, зокрема через розширення міжвідомчої взаємодії [388].

На міжнародне співробітництво правоохоронних органів України вказує група норм, якими регламентовано міжнародне співробітництво із зарубіжними правоохоронними органами та організаціями. Так, згідно положень Закону України «Про Національну поліцію», поліція здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу, здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол), організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Європейським поліцейським офісом (Європол), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу [73].

З метою виконання поставлених завдань у структурі МВС України діє Департамент міжнародного поліцейського співробітництва, до основних функцій Департаменту належить: аналіз стан міжнародного співробітництва МВС із міжнародними організаціями в Україні, представниками

правоохоронних органів іноземних держав; організація та координація структурних підрозділів МВС щодо участі в діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна; розробка та участь у розробленні проектів міжнародних договорів України з питань, що належать до компетенції МВС [606].

За результати службової діяльності Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у 2021 році усього було опрацьовано 81 251 звернень, у тому числі: – 45 192 звернень від правоохоронних органів України та – 36 059 звернень правоохоронних органів іноземних держав, зокрема за такими напрямками як: шахрайство – 5461 (у тому числі: отримано від правоохоронних органів іноземних держав каналами Інтерполу – 3153, від правоохоронних органів України – 1733); – розшук транспортних засобів – 4902 (у тому числі: отримано від правоохоронних органів іноземних держав каналами Інтерполу – 2270, від правоохоронних органів України – 2562); грабіж, крадіжка – 4751 (у тому числі: отримано від правоохоронних органів іноземних держав каналами Інтерполу – 2521, від правоохоронних органів України – 1828); – вбивство – 2804 (у тому числі: отримано від правоохоронних органів іноземних держав каналами Інтерполу – 1362, від правоохоронних органів України – 1302). 111 осіб, що розшукувались правоохоронними органами України, встановлено на території іноземних держав. Встановлено 578 осіб, інформація відносно яких міститься в обліках Генерального секретаріату Інтерполу з метою затримання, визначення місцезнаходження, а також з метою інформування. Із них 419 осіб, що розшукувались правоохоронними органами іноземних країн, яких встановлено на території України [607].

Водночас у довідці про результати службової діяльності Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у 2021 році, зазначається, що проблемою, як є розшук осіб, яким правоохоронними органами України оголошено про підозру та обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Із використанням інформаційної системи Інтерполу у розшуку

перебувала 991 особа, яким правоохоронними органами України оголошено про підозру та обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, та встановлювалося місцезнаходження 229 осіб, які становили інтерес для правоохоронних органів України в рамках кримінального провадження та/або оперативно-розшукових справ, а також 762 безвісти зниклі особи [607].

Інструкція про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 29.11.2018 р. № 968, визначає порядок направлення та координацію взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до компетенції МОКП Інтерпол [608]. Механізм направлення поліцейських до Європейського поліцейського офісу (Європол), м. Гаага, Королівство Нідерландів, для виконання функцій офіцерів зв'язку України, визначається Порядком направлення офіцерів зв'язку до Європейського поліцейського офісу, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 29.10.2019 р. № 905 [609].

До речі, в Штаб-квартирі Генерального секретаріату МОКП-Інтерпол (м. Ліон, Франція) на постійній основі перебуває 3 працівники НЦБ Інтерполу в Україні та 1 працівник НЦБ Інтерполу в Україні перебуває в Глобальному комплексі інновацій Інтерполу (м. Сінгапур, Сінгапур) [607].

Положення про національний персонал із числа поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 31.07.2019 р. № 639, визначає основні завдання, права, обов'язки та організаційні засади участі вказаних осіб у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, які направлені Україною для участі в місіях і не входять до складу національного контингенту. Координація та планування діяльності національного персоналу здійснюються Департаментом персоналу, організації освітньої та наукової діяльності МВС разом з Департаментом міжнародного співробітництва та

європейської інтеграції МВС, за участю Національної академії внутрішніх справ та у взаємодії з Національною поліцією України і Головним управлінням Національної гвардії України [610].

Здійснюючи дослідження нормативно-правового регулювання міжнародного співробітництва Національної поліції України, Є. Зозуля приходить до висновку, що магістральним напрямом на цьому шляху є поступовий перехід від міжвідомчих до міжурядових угод про співробітництво у сфері запобігання і боротьби із транснаціональними видами злочинності. Це дозволить підвищити правовий статус таких договірних документів, врегулювати проблеми, пов'язані з відмінностями структур, повноважень і функцій міністерств внутрішніх справ країн-партнерів, їх правоохоронних органів, забезпечити умови для об'єднання та координації зусиль компетентних органів цих країн у вирішенні основних завдань оперативно-службової діяльності у протидії злочинності, щодо охорони громадського порядку, захисту прав і свобод громадян. В умовах, коли Україна протистоїть військовій агресії з боку Російської Федерації, актуалізується проблема вдосконалення правової бази діяльності Національної поліції, пов'язаної з фіксацією, документуванням та розслідуванням скоєних російськими військовослужбовцями злочинів проти мирного населення України, та співпраці на цьому напрямі з правоохоронними органами інших країн і міжнародними правоохоронними організаціями [611, с.158].

До цього варто додати, що створена 25.03.2022 року Литвою, Польщею та Україною Спільна слідча група (JIT) за підтримки Євроюсту, разом із приєднавших до них Естонією, Латвією, Словаччиною та Румунією, започаткували перші спільні кроки для забезпечення відповідальності Росії за міжнародні злочини. Внаслідок підписаної у 2023 році під час 17-го Консультативного форуму генеральних прокурорів Євроюсту генеральні прокурори семи країн-учасниць JIT та виконавчий директор Європолу Катрін де Болле підписали Угоду, згідно якої Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол) стало учасником Спільної

слідчої групи (ЛІТ), яка розслідує вчинення найтяжчих міжнародних злочинів в Україні. З часу підписання Угоди Агентство провело 19 координаційних зустрічей ЛІТ та інших національних органів, які розслідують найтяжчі міжнародні злочини, скоєні в Україні [612].

Так, тільки з 24 лютого 2022 року слідчі Служби безпеки розслідували понад 75 тис. кримінальних проваджень. Майже 32 тис. із них – стосуються порушень законів та звичаїв війни [613]. СБУ тісно співпрацює з партнерами з інших країн, щоб ефективно забезпечити безпеку України і ключові національні інтереси, та підтримує контакти з: спецслужбами інших країн; правоохоронними органами інших країн; профільними структурами у складі міжнародних організацій. У глобалізованому світі загрози безпеці основних партнерів України також впливають на безпеку нашої держави. Саме тому у багатьох сферах своєї роботи СБУ покладається на підтримку партнерських спеціальних служб і правоохоронних органів та активно взаємодіє з міжнародними організаціями. Зокрема, експерти з країн НАТО та ЄС надають фахові консультації в рамках реформування СБУ. В результаті реформи діяльність СБУ буде зосереджена на ключових напрямках: контррозвідувальна протидія загрозам державній безпеці; боротьба з тероризмом; кібербезпека; захист державного суверенітету та територіальної цілісності; охорона державної таємниці. СБУ буде позбавлена від невластивих їй функцій. Відбудеться чітке розмежування компетенцій з іншими безпековими органами. СБУ не буде займатися боротьбою з економічною злочинністю, а зосередиться на захисті об'єктів критичної інфраструктури. Після реформи правоохоронні органи не зможуть залучати співробітників СБУ до розслідування, якщо такі кримінальні провадження не віднесені до підслідності спецслужби [614].

Відповідно до пунктів 13-15 частини першої ст. 6 пункту 8 частини першої ст. 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», з метою забезпечення належної організації роботи самостійних структурних підрозділів центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва під час

кримінального провадження та з інших питань міжнародної співпраці, наказом Державного бюро розслідувань «Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва» від 29.03.2021 р. №193 визначені головні напрями взаємодії ДБР із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями. Так, Управління міжнародного співробітництва ДБР організує роботу у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та інших питань міжнародної співпраці у зв'язку з виконанням [615].

В рамках міжнародного співробітництва між ДБР і Офісом Генерального інспектора Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) у 2023 році підписано меморандум який буде сприятиме обміну інформацією щодо розслідувань випадків шахрайства, корупції та будь-якої іншої незаконної діяльності, пов'язаної з програмами, що фінансуються USAID та спрямовані на бюджетну підтримку нашої держави та українського народу, яка становить 22, 9 мільярда доларів США [616].

На Міжнародне співробітництво Бюро економічної безпеки України вказує ст. 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» відповідно до якого:

1. Бюро економічної безпеки України здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

2. Працівники Бюро економічної безпеки України у випадках і порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими законами України, направляються до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень Бюро економічної безпеки України, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України, а також міжнародних заходах з обміну досвідом.

3. Працівники Бюро економічної безпеки України можуть брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів з боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері, що належить до компетенції Бюро економічної безпеки України, виконувати інші повноваження, пов'язані з виконанням покладених на них обов'язків, передбачених законодавством щодо міжнародного співробітництва з компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями [274].

У процесі реалізації норм закону БЕБ України налагоджує співпрацю із багатьма міжнародними партнерами для побудови ефективної аналітичної моделі для упередження і подолання кримінальних проявів в економічній сфері та захисту економіки в Україні, серед яких Служба внутрішніх доходів США – Internal Revenue Service (IRS) – це державний орган Федерального уряду Сполучених Штатів Америки, який займається збором податків [617]. Водночас роботою БЕБ України незадоволені як вітчизняний бізнес, так й міжнародні партнери. З метою реформування цього органу 25.09.2023 р. за № 10088 до Верховної Ради України подано Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів із реформування Бюро економічної безпеки України [618].

Одним з основних завдань Державної прикордонної служби України, як правоохоронного органу є міжнародне співробітництво. Діяльність Держприкордонслужби у галузі міжнародного співробітництва спрямована на максимальне сприяння реалізації основних завдань відомства через спільну з партнерами протидію загрозам національній та міжнародній безпеці на державному кордоні України. Ефективність протидії тероризму, міжнародній організованій злочинності, кіберзлочинності, розповсюдженню зброї масового знищення, а також корупції, контрабанді, незаконній міграції тощо, залежить від рівня взаємодії як у двосторонньому форматі, так і у рамках міжнародних організацій. У рамках стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію України інтенсифіковано співробітництво з прикордонними відомствами

США, Канади, Естонії, Литви, Латвії, Німеччини, Великобританії, Урядом Японії, Агенції прикордонної та берегової охорони FRONTEX, НАТО, ОБСЄ та Міжнародним центром розвитку міграційної політики. Крім цього, продовжено розвиток співпраці з Місією з прикордонної допомоги Україні та Республіці Молдова, Консультативною Місією ЄС [619].

Прикладом міжнародного співробітництва є підписаний Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міжнародним центром розвитку міграційної політики, який є спеціалізованою міжнародною організацією, яка створена у 1993 році для сприяння всебічному та сучасному управлінню міграцією та функціонує як механізм взаємодії для урядів та організацій широкого Європейського регіону та поза його межами. Метою цього Протоколу є зміцнення відносин та сприяння у співпраці на міжнародному та оперативному рівнях в усіх сферах, які належать до компетенції та повноважень Сторін. Він сприятиме обміну інформації щодо міграції та реалізації міграційних діалогів та відповідних ініціатив, спільно запроваджених Сторонами [620].

На міжнародне співробітництво Державної кримінально-виконавчої служби вказує Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19.08.2019 р. № 2599/5, яка визначає порядок опрацювання Мін'юстом та його територіальними органами, місцевими загальними та апеляційними судами України запитів (доручень, прохань, клопотань) про надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах, про видачу осіб (екстрадицію), про передачу кримінального провадження, про передачу (прийняття) засуджених осіб та про виконання вироків судів іноземних держав у випадках, передбачених Кримінальним

процесуальним кодексом України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [621].

В межах наявних у Міністерстві юстиції України обліків інформації, яка узагальнюється для використання у роботі з метою виконання функцій центрального органу України відповідно до частини третьої статті 574 КПК України, повідомляється, що з 2021 по 2023 роки до Міністерства юстиції України надійшло 115 запитів компетентних органів іноземних держав про видачу осіб [622].

Управління державної охорони здійснює міжнародне співробітництво в рамках співробітництва між українською та іншими спецслужбами в сфері підготовки особового складу та проведення спільних навчань і тренувань, забезпечує разом із іншими спецслужбами безпеку перебування Президента України за межами України, так і безпеку перебування президентів інших країн в Україні. Слід врахувати, що частина 3 ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. №638-IV, до суб'єктів боротьби з тероризмом відносить Управління державної охорони України [623], як державний правоохоронний орган спеціального призначення, виконує поставлені перед цим органом завдання.

Як зазначають науковці «реалізація державної політики у сфері боротьби з тероризмом потребує здійснення системних узгоджених заходів, зокрема, спеціального, зовнішньополітичного, організаційно-правового, соціально-економічного, інформаційного, гуманітарного, морально-культурного та освітнього характеру. Ефективна реалізація державної політики у сфері боротьби з тероризмом потребує чіткої координації дій суб'єктів боротьби з тероризмом, що спрямовує УДО України на налагодження взаємодії в антитерористичній сфері з іншими спеціальними службами та правоохоронними органами держави, чітке визначення функцій органу державної охорони у загальнодержавній системі та міжнародному співробітництві протидію цьому страшному лиху сучасності» [624, с. 205].

На думку Г. Дідківської серед чинників, які актуалізують потребу участі України в міжнародній системі запобігання злочинності, слід згадати й те, що певна частина правопорушників завжди намагається ухилитися від відповідальності за вчинене, сховавшись у країнах, які не були місцем їхнього злочину. Чимало злочинців залишає Україну, переховуючись від вітчизняних правоохоронних органів, а територія України іноді стає місцем переховування злочинців, які втекли від органів правосуддя іншої держави [625, с. 99].

З огляду на завдання правоохоронних органів, варто погодитися із твердженням А. Манаєнка, що в даний час у межах Європейського Союзу створено досить ефективні та дієві механізми для протидії різних видів правопорушень. Європол та Євроюст лише частина цього механізму, ключова роль яких на сучасному етапі не викликає сумнівів. Ситуація з правопорушеннями різних видів постійно змінюється, що потребує вжиття нових і нових заходів їх протидії. Поєднання адміністративних, економічних, а також ринкових механізмів – ось необхідний напрямок, що дозволяє в комплексі протистояти цьому явищу [626, с. 54].

Висловлена думка вказує на активізацію співробітництва українських правоохоронних органів із правоохоронними структурами ЄС.

Саме в результаті міжнародного співробітництва в галузі підготовки поліцейських кадрів можуть бути прийняті єдині стандарти підготовки поліцейських кадрів. Отже, безпосередня участь Національної поліції України в міжнародному співробітництві саме в цьому напрямі дозволить виробити оптимальну модель підготовки працівників поліції в частині: кадрового планування; розроблення професійно-кваліфікаційних моделей, вимог до персоналу за посадами і професіями; набору і відбору персоналу; організації системи оплати й стимулювання праці; адаптації персоналу, роботи з тими, хто звільняється; підбору, розміщення, просування персоналу (ділова кар'єра); професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу; оцінки персоналу; удосконалення роботи з персоналом [605, с. 373].

Здійснений аналіз міжнародної співпраці правоохоронних органів України із правоохоронними органами та спецслужбами зарубіжних країн, свідчить про потребу їх взаємодії у боротьбі із різними проявами кримінальних правопорушень, обмін інформацією, затримання і екстрадиція порушників, ставить на потребу дня не тільки вивчення позитивного зарубіжного досвіду і втілення його у практичну діяльність вітчизняних правоохоронних органів, але й пошуку нових шляхів міжнародного співробітництва в умовах воєнного стану та післявоєнній розбудові нашої держави, що потребує подальших наукових пошуків.

Наведені запропоновані підходи створюють теоретико-правові підстави для удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності «недореформованої» системи правоохоронних органів України, що передбачає виконання низки ключових умов, незважаючи на воєнний стан, мова уже сьогодні повинна йти про післявоєнну відбудову нашої держави, що потребує виконання, передбачених законодавством та міжнародними угодами різноманітних дій зі сторони правоохоронних органів, їхніх посадових і службових осіб [589, с. 566].

Аналіз зарубіжного досвіду розслідування різного виду злочинів у колишній Югославії вказує на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після його закінчення.

Розглянуті питання зумовлюють формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, яке повинно включати:

1. Удосконалення нормативно-правової бази, що потребує прийняття спеціального закону, який би визначив систему правоохоронних органів та регламентував їх правоохоронну діяльність. По-друге, на законодавчому рівні потребує прийняття та внесення змін до Кримінального та процесуального кодексів України, що пов'язано із класифікацією окремих категорій кримінальних правопорушень, потребі збору, аналізу отриманої різноманітної

інформації, пов'язаної із досудовим дослідженням різноманітних злочинних діянь.

2. Залучення висококваліфікованих вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, а також фінансових і матеріальних ресурсів у зв'язку із розмінуванням значної території України, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів та укладання міжнародних угод із країнами партнерами.

3. В умовах воєнного стану та післявоєнній розбудові України, одним із напрямів розвитку та удосконалення правоохоронної системи важливим є підготовка висококваліфікованих працівників досудового розслідування щодо розслідування вчинених російськими військами злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, злочинних діянь вчинених колаборантами, у засобах масової інформації, зокрема в Інтернеті та відкритих мережах.

4. Встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню при незаконному перетині кордону України після 24 лютого 2022 року, запровадження нового виду юридичної відповідальності.

5. Організована злочинність, корупція у сфері охорони здоров'я, не доброчесність окремих лікарів та медичних працівників під час лікування чи/або протезування військовослужбовців Збройних Сил України, потребує дієвих кроків не тільки від правоохоронних органів, але й інших органів влади в цілому [589, с. 566].

Особливо, коли це стосується оскарження рішень військових та інших медичних закладів охорони здоров'я, рішень медичних експертних комісій.

Аналіз положень частини першої ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України не в повній мірі визначає юрисдикція адміністративних судів у публічно-правових спорах [284], зокрема тих, які стосуються судового захисту військовослужбовців Збройних Сил України та правоохоронців, як учасників війни, у їх правовідносинах із посадовими

особами медичних закладів охорони здоров'я та медичних експертних комісій.

З метою судового захисту військовослужбовців Збройних Сил України, у тому числі правоохоронців (учасників війни) під час лікування чи/або протезування, доречно частину першу статті 19. «Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів» Кодексу адміністративного судочинства України доповнити пунктом 17, який викласти у такій редакції:

17) спорах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Висновки до розділу 4

1. Запропоновано видову диференціацію міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів, що охоплює таку структуру: охорону та захист прав і свобод людини та громадянина; реалізацію правоохоронними органами своїх завдань та функцій; адміністративно-правовий статус правоохоронного органу; професійну підготовку співробітників правоохоронних органів.

Міжнародні стандарти забезпечення діяльності правоохоронними органами у сфері охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, що охоплює такі елементи:

- 1) етичні норми поведінки правоохоронця;
- 2) професійна етика правоохоронця.

2. Запропоновано структуру стандартів забезпечення діяльності правоохоронних органів, в якій виражені стандарти реалізації правоохоронними органами своїх функцій, яка передбачає дії детерміновані правоохоронцем, включає такі елементи:

а) виконує обов'язки відповідно до закону;

б) діє чесно, неупереджено і з гідністю;

в) зобов'язаний при будь-яких обставинах не виконувати або ухилятися від наказів або інструкцій, що припускають заходи катування й інші форми нелюдського або принижуючого поводження;

г) несе особисту відповідальність за свої протиправні дії або бездіяльність;

д) зберігає інформацію отриману під час служби, яка не підлягає оголошенню відповідно до закону;

є) має право на активну моральну і фізичну підтримку суспільства, якому він служить, за умови, що діє відповідно до положень закону.

3. В структурі міжнародного стандарту виділяємо адміністративно-правовий статус правоохоронного органу, що охоплює :

а) діяльність правоохоронного органу, створеного державою, відповідно до закону;

б) співробітник правоохоронного органу виконуючи професійні обов'язки має право на належні психологічні і матеріальні заохочення, що захищають його чесність, неупередженість і гідність;

в) співробітник правоохоронного органу, має право на справедливую заробітну плату з урахуванням особливих факторів проходження служби, враховуючи специфіку діяльності правоохоронного органу;

г) у разі настання відповідальності перед судом співробітник правоохоронного органу має такі ж права, що й інші громадяни.

Забезпечення реалізації стандартів професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, має здійснюватися:

а) ретельною загальною і професійною підготовкою;

в) отриманням необхідних знань щодо існуючих соціальних проблем, демократичних свобод, прав і свобод людини та громадянина.

4. З метою перспективи використання європейських моделей діяльності правоохоронних органів України, схарактеризована діяльність

правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії. Особливе місце серед правоохоронних органів цих, так й інших демократичних країн, займає поліція. Діяльність правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії ґрунтується на тісних зв'язках із громадкістю. Прикладом у цьому питанні є Німеччина, де існує тісний зв'язок громадкості із поліцією. З цією метою регулярно здійснюються зустрічі керівництва поліції з населенням, під час яких здійснюється моніторинг громадської думки щодо ефективності діяльності поліції, обговорюються питання публічної безпеки і порядку. Важливою особливістю правоохоронних органів Німеччині є профілактика попередження злочинності, що діє на федеральному, федеральному рівні земель, державно-федеральному рівні та муніципальному рівнях. Питома вага приділяється попередженню та виявленню фактів корупції серед поліцейських Німеччини, інформація про які надходить із різних джерел, зокрема анонімних, покладено на Федеральне кримінальне відомство.

Позитивним досвідом для України є професія поліцейського в Німеччині та Великобританії, яка користуються повагою у більшості громадян. В Німеччині професія поліцейського є однією з найбільш авторитетних, авторитетнішою ніж професії юристів, журналістів, лікарів та вчителів. Значна увага в діяльності поліцейського Німеччини займає його професійна підготовка, яка вважається взірцем ефективної системи підготовки поліцейського правоохоронних органів в Європі. Як Німеччина, так і Франція та Великобританія мають розвинену систему муніципальної поліції, тому питання створення муніципальної поліції є актуальним для України.

5. Розглянуто зарубіжний досвід розслідування різного виду правопорушень, що вказує на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після його закінчення. Розглянуті питання зумовлюють формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, яке повинно включати:

1) удосконалення нормативно-правової бази, що потребує прийняття спеціального закону, який би визначив систему правоохоронних органів та регламентував їх правоохоронну діяльність. Необхідно прийняти та внести зміни до Кримінального та процесуального кодексів України, що пов'язано із класифікацією окремих категорій кримінальних правопорушень, потребі збору, аналізу отриманої різноманітної інформації, пов'язаної із досудовим дослідженням різноманітних злочинних діянь;

2) залучення висококваліфікованих вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, а також фінансових і матеріальних ресурсів у зв'язку із розмінуванням значної території України, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів та укладання міжнародних угод із країнами партнерами;

3) в умовах дії режиму воєнного стану та післявоєнній розбудові України, одним із напрямів розвитку та удосконалення правоохоронної системи важливим є підготовка висококваліфікованих працівників досудового розслідування щодо розслідування вчинених російськими військами злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, злочинних діянь вчинених колаборантами, у тому числі в засобах масової інформації, зокрема в мережі Інтернет та відкритих мережах;

4) встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню при незаконному перетині кордону України після 24 лютого 2022 року, запровадження нового виду юридичної відповідальності;

5) протидії організованій злочинності та корупції у сфері охорони здоров'я, що пов'язано із не доброчесністю окремих лікарів та медичних працівників під час лікування чи/або протезування військовослужбовців Збройних Сил України та правоохоронців, як учасників війни, що потребує дієвих кроків не тільки від правоохоронних органів, але й інших органів влади в цілому.

6. З метою судового захисту військовослужбовців Збройних Сил України, у тому числі правоохоронців, як учасників війни під час лікування

чи/або протезування, частину першу ст. 19. «Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів» Кодексу адміністративного судочинства України доповнити пунктом 17, який викласти у такій редакції:

17) спорах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-правове узагальнення, а також вирішено нову наукову проблему, що полягає у вивченні концептуальних уявлень та визначенні сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, що дозволило за результатами дослідження сформулювати та узагальнити такі висновки:

1. Обґрунтовано, що, незважаючи на різні наукові підходи до методології юридичної науки, структура методологічного інструментарію, пов'язаного із правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів, охоплюється сукупністю методів, системою принципів, формами, способами і процедурами, які є інструментарієм дослідження обраної тематики. Поглиблення вивчення методологічних підходів, пов'язаних із адміністративно-правовим забезпеченням діяльності правоохоронних органів, охоплюється сукупністю теоретичних та практичних навичок.

Сформульовано авторське визначення поняття «методологія адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів» як систему правил, принципів, засобів, форм і групи методів проведення повноцінного, всебічного й обґрунтованого наукового пізнання державно-правового явища.

2. Теоретично обґрунтовано, що до структури адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів, слід віднести такі елементи: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини, що виникають в ході реалізації суб'єктами владних повноважень правоохоронної діяльності; 2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення – правоохоронні органи, їх посадові і службові особи, діяльність яких регламентована норми права – адміністративно-правовими нормами; 3) адміністративно-правові норми (сукупність правових норм), що забезпечують діяльність правоохоронних органів з метою реалізації завдань і функцій держави, мають переважно імперативний характер;

4) адміністративно-правові відносини (правові відносини) завжди мають публічний характер, виникають і припиняються з настанням юридичних фактів; 5) гарантії професійної діяльності правоохоронців охоплюють комплекс закріплених у нормативно-правових актах організаційних, правових, економічних та соціальних гарантій правоохоронця.

3. Доведено, що важливим напрямом розвитку сучасного адміністративного права є удосконалення основних засад діяльності правоохоронних органів, яка повинна базуватися на таких принципах: принцип забезпечення довіри; принцип забезпечення прав людини; принцип забезпечення доступу до інформаційних технологій; принцип забезпечення конфіденційності інформації.

Запропоновані принципи відповідають вітчизняній адміністративно-правовій доктрині, міжнародним стандартам і принципам, правовідносинам посадових та службових осіб правоохоронних органів з громадянами.

4. Правоохоронна функція належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави, закріплених у Конституції і законах України, кожна з яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу відповідно до мети і завдань його діяльності. По-друге, необхідною умовою здійснення завдань та реалізації внутрішньої і зовнішньої функцій держави є належне забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантіями соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу. По-третє, реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб. Ця функція об'єктивується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками,

який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави.

5. Дослідження ретроспективного аналізу формування парадигми реформування правоохоронних органів України дало можливість з'ясувати, що правоохоронні органи здійснюють свою діяльність відповідно до їх компетенційної та функціональної спрямованості, така діяльність охоплює комплекс державних політично-правових, організаційних, економічних, фінансових, інформаційних, ідеологічних явищ.

За часи української незалежності в державі постійно здійснюється реформа системи правоохоронних органів, яка пройшла декілька етапів свого реформування:

1) з дня проголошення Акту незалежності, прийняття Законів України: «Про оперативно-розшукову діяльність»; «Про Службу безпеки України»; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; прийняття Концепції розвитку системи Міністерства внутрішніх справ (1991–1996 рр.);

2) з дня прийняття Конституції України, Указів Президента України: «Про комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996–2000 рр.»; «Про Комісію з питань реформування правоохоронних органів в Україні»; Закону України «Про Державну прикордонну службу» (1996–2014 рр.);

3) після Революції гідності, схвалення розробленої Міністерством внутрішніх справ Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України та Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ, розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання реформування органів внутрішніх справ України», Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», прийняття Законів України: «Про Національну гвардію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національну поліцію»;

«Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014–2022 рр.);

4) новітній етап – зі схвалення Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (2023 р. – до сьогодні).

6. Під правовим механізмом забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян правоохоронними органами розуміємо визначену та гарантовану державою систему гарантій, за допомогою яких забезпечується і реалізується у визначених формах і процедурах охорона та захист прав, свобод і законних інтересів громадян.

7. Правоохоронні органи визначаємо як державні органи, які відповідно до чинного законодавства, наділені владними повноваженнями, забезпечують у визначених межах охорону та захист конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, здійснюють правоохоронну та правозастосовну діяльність.

8. До системи правоохоронних органів України відносимо спеціально створені державні правоохоронні органи, для яких виконання правоохоронних та правозастосовних функцій є основним функційним призначенням, які мають чітко визначені законодавчі завдання та визначену правоохоронну функцію й покликані забезпечити: охорону прав і свобод громадян; захист життя громадян; охорону та захист інтересів суспільства і держави; державну безпеку; охорону державного кордону; функціонування економіки держави; виконання кримінальних покарань; публічну безпеку і порядок; правопорядок і військову дисципліну серед військовослужбовців Збройних Сил України; охорону органів державної влади України та посадових осіб, вживають заходи із запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень.

9. Під правоохоронною системою слід розуміти сукупність системних, структурованих ієрархічних зв'язків, що охоплюють взаємопов'язані і впорядковані елементи цілісної системи, утворюють стійку цілісну організовану систему правоохоронних органів та інших суб'єктів

правоохоронної діяльності, забезпечують охорону та захист прав і законних інтересів громадян, безпеку суспільства і держави від протиправних посягань.

До системи правоохоронних органів відносимо такі правоохоронні органи України: Національну поліцію України; Службу безпеки України; Державну прикордонну службу України; Державне бюро розслідувань; Бюро економічної безпеки України; Державну кримінально-виконавчу службу; Управління державної охорони України; Національне антикорупційне бюро України; Військову службу правопорядку у Збройних Силах України.

10. Під адміністративно-правовим статусом правоохоронного органу розуміємо комплексну цілісну законодавчу систему, що визначає юридичне положення правоохоронного органу, структура якого утворює сукупність закріплених спеціальних ознак, що передбачає реалізацію необхідних для виконання покладених на цей орган завдань і функцій держави.

11. Структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України включає такі елементи: мету, завдання, принципи, функції; організацію підпорядкування; повноваження (права та обов'язки); організаційно-штатну структуру; особливості взаємодії з іншими суб'єктами; правове та соціальне забезпечення; юридичну відповідальність та публічний контроль.

12. Відповідно до адміністративно-правового статусу, за суб'єктами підпорядкування, правоохоронні органи підпорядковуються: 1) Президенту України (Служба безпеки України, Управління державної охорони України); 2) Кабінету Міністрів України (Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України); 3) міністерствам: а) Міністерству внутрішніх справ України (Національна поліція України, Державна прикордонна служба України); б) Міністерству юстиції України (Державна кримінально-виконавча служба); в) Міністерству оборони України (Військова служба правопорядку у Збройних Силах України).

За системою влади поділяються на: 1) центральні органи виконавчої влади: Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро

України, Бюро економічної безпеки України; 2) інші державні органи, служби, управління: Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

За порядком організації та діяльності: а) колегіальні: Служба безпеки України; б) єдиноначальні: Державне бюро розслідувань; Державна прикордонна служба України; Бюро економічної безпеки України; Державна кримінально-виконавча служба; Управління державної охорони України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; Національне антикорупційне бюро України.

13. Під публічним контролем за діяльністю правоохоронних органів слід розуміти визначену законодавством систему організаційно-правових форм забезпечення прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, що виражається у здійсненні суб'єктами контролю комплексу дій, процедур, заходів, з метою встановлення визначених законодавством правопорушень посадовими і службовими особами правоохоронних органів.

14. Встановлено, що для кожного конкретного правоохоронного органу існує правова модель здійснення громадського контролю за їх діяльністю, сформована залежно від адміністративно-правового статусу правоохоронного органу. Визначено, що громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів має власні функції: 1) інформаційна функція дозволяє набути інформацію про управлінську діяльність правоохоронного органу, заслуховувати і отримувати інформації про діяльність посадових і службових осіб, виконання планів і завдань правоохоронного органу; 2) організуюча функція сприяє можливості проводити засідання, інформувати та оприлюднювати інформацію з приводу діяльності правоохоронного органу; 3) експертна функція надає можливість громадській раді проводити громадську експертизу діяльності правоохоронного органу, при якому вона утворена; 4) превентивна функція спонукає посадових та службових осіб не

порушувати вимоги чинного законодавства; 5) рекомендуюча функція дозволяє внести пропозиції органу управління щодо діяльності правоохоронного органу; 6) консультуюча функція надає можливість організувати та проводити обговорення проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів, брати участь у консультаціях з громадськістю; 7) коригуюча функція сприяє відкритості та прозорості, необхідності удосконалення форм та методів взаємодії правоохоронного органу з громадськістю.

15.3 метою усунення існуючих недоліків у здійсненні громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів пропонується:

1) прийняти новий Закон України «Про Службу безпеки України», в якому передбачити дієвий громадський контроль та звітність цього органу перед громадськістю;

2) до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» внести зміни, де прописати, що проведення конкурсу є відкритим; визначити строк діяльності поліцейських комісій при проведенні конкурсу на посаду поліцейського та/або зайняття вакантної посади; у разі потреби визначити ініціаторів засідання поліцейської комісії;

3) Розділ III «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити нормами статей, в яких визначити процедуру конкурсу для об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, відповідності їх посаді та подальшого просування по службі. З цією метою доцільно при Міністерстві юстиції України утворити комісію із залученням представників громадськості, метою комісії повинно стати визначення перспективи призначення особи на посаду начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України;

4) з метою усунення існуючих недоліків при формуванні Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань пропонуємо

внести зміни до підпункту 5 пункту 6 Порядку формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020, який викласти у такій редакції: «не має вищої юридичної освіти та досвід роботи якої за спеціальністю менше 10 років».

16. Запропоновано видову диференціацію міжнародних стандартів діяльності правоохоронних органів, що охоплює таку структуру: охорону та захист прав і свобод людини та громадянина; реалізацію правоохоронними органами своїх завдань та функцій; адміністративно-правовий статус правоохоронного органу; професійну підготовку співробітників правоохоронних органів.

Міжнародні стандарти забезпечення діяльності правоохоронними органами у сфері охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, що охоплює такі елементи: 1) етичні норми поведінки правоохоронця; 2) професійна етика правоохоронця.

17. Запропоновано структуру стандартів забезпечення діяльності правоохоронних органів, в якій виражені стандарти реалізації правоохоронними органами своїх функцій, яка передбачає дії детерміновані правоохоронцем, включає такі елементи: а) виконує обов'язки відповідно до закону; б) діє чесно, неупереджено і з гідністю; в) зобов'язаний при будь-яких обставинах не виконувати або ухилятися від наказів або інструкцій, що припускають заходи катування й інші форми нелюдського або принижуючого поводження; г) несе особисту відповідальність за свої протиправні дії або бездіяльність; д) зберігає інформацію отриману під час служби, яка не підлягає оголошенню відповідно до закону; є) має право на активну моральну і фізичну підтримку суспільства, якому він служить, за умови, що діє відповідно до положень закону.

18. В структурі міжнародного стандарту виділяємо адміністративно-правовий статус правоохоронного органу, що охоплює: а) діяльність правоохоронного органу, створеного державою, відповідно до закону;

б) співробітник правоохоронного органу, виконуючи професійні обов'язки, має право на належні психологічні і матеріальні заохочення, що захищають його чесність, неупередженість і гідність; в) співробітник правоохоронного органу, має право на справедливу заробітну плату з урахуванням особливих факторів проходження служби, враховуючи специфіку діяльності правоохоронного органу; г) у разі настання відповідальності перед судом співробітник правоохоронного органу має такі ж права, що й інші громадяни.

Забезпечення реалізації стандартів професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, має здійснюватися: а) ретельною загальною і професійною підготовкою; б) отриманням необхідних знань щодо існуючих соціальних проблем, демократичних свобод, прав і свобод людини та громадянина.

19. З метою перспективи використання європейських моделей діяльності правоохоронних органів України, схарактеризовано діяльність правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії. Особливе місце серед правоохоронних органів цих, так й інших демократичних країн, займає поліція. Діяльність правоохоронних органів Німеччини, Франції та Великобританії ґрунтується на тісних зв'язках із громадськістю. Прикладом у цьому питанні є Німеччина, де існує тісний зв'язок громадськості із поліцією. З цією метою регулярно здійснюються зустрічі керівництва поліції з населенням, під час яких здійснюється моніторинг громадської думки щодо ефективності діяльності поліції, обговорюються питання публічної безпеки і порядку. Важливою особливістю правоохоронних органів Німеччини є профілактика попередження злочинності, що діє на федеральному, федеральному рівні земель, державно-федеральному рівні та муніципальному рівнях. Питома вага приділяється попередженню та виявленню фактів корупції серед поліцейських Німеччини, інформація про які надходить із різних джерел, зокрема анонімних, покладено на Федеральне кримінальне відомство.

Позитивним досвідом для України є професія поліцейського в Німеччині та Великобританії, яка користуються повагою у більшості громадян. В Німеччині професія поліцейського є однією з найбільш авторитетних, авторитетнішою ніж професії юристів, журналістів, лікарів та вчителів. Важливе значення в діяльності поліцейського Німеччини має його професійна підготовка, яка вважається взірцем ефективної системи підготовки поліцейського правоохоронних органів в Європі. Як Німеччина, так і Франція та Великобританія мають розвинену систему муніципальної поліції, тому питання створення муніципальної поліції є актуальним для України.

20. Розглянуто зарубіжний досвід розслідування різного виду злочинів, що вказує на необхідність використання спеціальних знань правоохоронцями при розслідуванні кримінальних проваджень як в умовах воєнного стану в Україні, так і після його закінчення. Розглянуті питання зумовлюють формування дієвого правового механізму удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України, яке повинно включати:

1) удосконалення нормативно-правової бази, що потребує прийняття спеціального закону, який би визначив систему правоохоронних органів та регламентував їх правоохоронну діяльність. Необхідно прийняти та внести зміни до Кримінального та процесуального кодексів України, що пов'язано із класифікацією окремих категорій кримінальних злочинів, потребі збору, аналізу отриманої різноманітної інформації, пов'язаної із досудовим дослідженням різноманітних злочинних діянь;

2) залучення висококваліфікованих вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, а також фінансових і матеріальних ресурсів у зв'язку із розмінуванням значної території України, що потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів та укладання міжнародних угод із країнами партнерами;

3) в умовах дії режиму воєнного стану та післявоєнній розбудові України, одним із напрямів розвитку та удосконалення правоохоронної

системи є підготовка високо-кваліфікованих працівників досудового розслідування щодо розслідування вчинених російськими військами злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, злочинних діянь вчинених колаборантами, у тому числі в засобах масової інформації, зокрема в мережі Інтернет та відкритих мережах;

4) встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню при незаконному перетині кордону України після 24 лютого 2022 року, запровадження нового виду юридичної відповідальності;

5) протидія організованій злочинності та корупції у сфері охорони здоров'я, що пов'язано із не доброчесністю окремих лікарів та медичних працівників під час лікування чи/або протезування військовослужбовців Збройних Сил України та правоохоронців, як учасників війни, потребує дієвих кроків не тільки від правоохоронних органів, але й інших органів влади в цілому.

21.3 метою судового захисту військовослужбовців Збройних Сил України, у тому числі правоохоронців (учасників війни) під час лікування чи/або протезування, частину першу ст. 19. «Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів» Кодексу адміністративного судочинства України доповнити пунктом 17, який викласти у такій редакції:

17) спорах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шабетя С.А. Сучасний стан та перспективи розвитку нормативно-правового та організаційного забезпечення правоохоронної діяльності у сфері безпеки держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №7. С. 238–241.
2. Голодник Ю.А. Теоретичні аспекти адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Світ наукових досліджень: міжнар. мультидисциплінарна наук. інтернет-конф. (м. Переворськ, Польща, 20-21 квітня 2023 р.)*. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4446/>
3. Мерник А.М., Чоботар Д.В. Підходи до розуміння категорії «джерела права». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С.51–53.
4. Муляр. Г.В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я: монографія. Київ: Видавництво «Людмила», 2020. 428 с.
5. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98>
6. Мельник Р.С. Новий погляд на «вічну» проблему: предмет адміністративного права. *Питання адміністративного права*. Кн. 2 [відп. за вип. Н. Б. Писаренко]. Х.: ООО «Оберіг», 2018. С. 33–54.
7. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог. *Юридична Україна*. 2010. № 2 С. 4–10.
8. Юровська В.В. Людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини: філософський аспект нової ідеології адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. № 41. Т. 3. С. 96–102.
9. Конституції України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254#](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254#Text)
Text

10. Битяк Ю., Бойко І., Писаренко Н. Система адміністративного права. *Право України*. 2017. № 12. С. 173–183.
11. Петков С., Спицька Л. Аміністративна діяльність органів публічної влади: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові записки*. Серія: Право. 2017. Спецвипуск 2. С. 79–83.
12. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: Юридична думка, 2004. 584 с.
13. Колпаков В.К. Предмет і система адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. Питання адміністративного права. Кн. 2/ [відп. за вип. Н. Б. Писаренко]. Х.: ООО «Оберіг», 2018. С. 8-24.
14. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2007. 22 с.
15. Методологія наукових досліджень у галузі: практикум: навч. посіб. для студ. спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» / уклад.: Н.І. Бурау, В.С. Антонюк, Д.О. Півторак. КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 58 с.
16. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
17. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-е, доповнене. Львів: Край, 2008. 224 с.
18. Шейко В.М., Н.М. Кушнарєнко. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. [5-те вид., стер.]. К.: Знання, 2006. 307 с.
19. Кельман М.С. Методологічні засади юридичної науки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. Т.7. №1. С. 37–42.
20. Полянський Ф. Український вчений-правник Станіслав Дністрянський (1870-1935). Бібліографічний покажчик. Видавець ТзОВ «Терно-граф». Тернопіль, 2004. 76 с.

21. Кралюк П. М. Богдан Кістяківський: апологет правової держави. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1(21). С.1–11.
22. Атоян О.М. Ідея інтуїтивного права в концепції Л. Петражицького. *Юридичний вісник*. 2010. № 2(15). С. 8–10.
23. Кельман М.С. Юридична наука: проблеми методології: [монографія]. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 491 с.
24. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. №14. С. 33–46.
25. Оборотов Ю.М. Рівні та сфери методології юриспруденції. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія/ за ред. Ю.М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2015. 488 с.
26. Лук'янова Г.Ю. Методологічний пошук синтезу типів праворозуміння в сучасній українській юриспруденції. *Європейські перспективи*. 2012. № 2 (2). С. 53–59.
27. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку: автореф. дис. ... док. юрид. наук. К., 2013. 40 с.
28. Бхаттачарджи А., Ситник Н.І. Методологія і організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках. Навч. посібник. К., 2016. 155 с.
29. Юровська В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 188–192.
30. Практика в суді як впевнений крок до майбутньої професії. URL: <https://sk.dp.court.gov.ua/sud0435/pres-centr/news/500385/>
31. Наукове дослідження: задум, реалізація, результати: монографія/ В. Савченко, Т. Шестаковська. Мена: Домінант, 2013. 271 с.
32. Шай Р. Перспективи модернізації правоохоронних органів в умовах глобалізації. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/may/12804/219-224.pdf>.

33. Павліченко Є.В., Голинська М.І. Становлення порівняльного правознавства та порівняльної методології. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 1 (66). С. 18–24.
34. Тарнавська В. М. Прогнозування і планування як засоби формування конституційно-правової політики. *Держава і право*. Юридичні науки. 2019. Ч. 1. Вип. 85. С. 97–107.
35. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод в конституційно-правових дослідженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №. 2. С. 156–160.
36. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
37. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І.О. Биля-Сабадаш та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012. 272 с.
38. Шигун М.М. Моделювання як метод наукових досліджень та інші методи пізнання дійсності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2007. Вип. 3 (9). С. 203–214.
39. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: дис... док. юрид. наук. К., 2007. 432 с.
40. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навчальний посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
41. Мічурін Є.О. Методології цивільного права: системно-структурний метод. *Університетські наукові записки*. 2017. № 62. С. 6–13.
42. Аналіз і синтез у системних дослідженнях. ELIB.LUTSK-NTU. 2014. URL: <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/book/fbd/mbg/2012/12-33/page7.html>
43. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

44. Денисова А.В. Синергетика як сучасний методологічний підхід до дослідження адміністративного нагляду органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. 62–66.
45. Мазурик Р.В. Методологію адміністративно-правових засад організації та діяльності обласних прокуратур України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 46. С. 55–60.
46. Василик М. В. Статистичні методи аналізу множинної злочинності. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 2. С. 157–160.
47. Виганяйло С.М. Правова статистика. Навчальний посібник Суми: 2019. 145 с.
48. Голодник Ю.А. Методологія наукового дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Наукові записки*. Серія «Право». 2022. Вип. 13. С. 232–235.
49. Ковалів М.В. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 166–173.
50. Русецький А.А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків, 2019. 42 с.
51. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків, 2009. 29 с.
52. Добкін М.М. Місцеві державні адміністрації України: становлення, розвиток та функціонування: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 183 с.
53. Демків Р.Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 1. С. 19–23.

54. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави і права. К.,1995.170 с.
55. Римаренко Ю.І., Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Правове регулювання: Міжнародна поліцейська енциклопедія. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 752 с.
56. Пильгун Н.В., Григоренко М.О. Особливості та значення норм права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 55–57.
57. Великий енциклопедичний юридичний словник/ За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ Видавництво Юридична думка, 2007. 992 с.
58. Юхно О.О. Правове регулювання діяльності правоохоронних органів усфері протидії злочинам. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. №1. С. 21–25.
59. Адміністративне право України: у 2-х т.: [підруч.]. Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванищук, С.О. Короед. Херсон: ХМД, 2013. 396 с.
60. Теорія держави та права: навчальний посібник / Р.А. Ромашов, та ін.; за заг. ред. Р.А. Ромашова. Київ: КЮІ МВС України, 2005. 131 с.
61. Про основи національної безпеки України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
62. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
63. Гладун З.С. Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я за законодавством України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 103–111.
64. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.]; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

65. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. №878 (в редакції постанови № 1090 від 13.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>

66. Щербина В.І. Теоретичні проблеми охоронної функції трудового права в умовах ринкових відносин: монографія. Дніпропетровськ: Вид-во Акад. митної служби України. 2004. 211 с.

67. Адміністративне право: підручник/ Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За заг. ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

68. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): монографія. Одеса: Юридична література, 2004. 328 с.

69. Курило В., Городецька І. Місце та роль адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 4. С. 30–35.

70. Корнієнко П.С. Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. №3. С. 60–63.

71. Світличний О.П. Правоохоронна функція держави у сфері охорони інтелектуальної власності. *Law. Human. Environment*. 2024. Vol. 15, №. 1. Рр. 101–114.

72. Ботвінов Р.Г. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації. *Публічне управління: теорія та практика*. 2016. Вип. 1. С. 27–35.

73. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

74. Голодник Ю.А. Правоохоронні відносини в діяльності правоохоронних органів *Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet Conference (Dnipro, 19-20 October 2023)*. Dnipro, Ukraine, FOP Marenichenko V.V., 2023. Р. 162–164.

75. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. К.: Кондор, 2006. 609 с.

76. Стрельченко О.Г., Стрельченко А.М. Наукові аспекти поняття «адміністративно-правового регулювання» та адміністративно-правового забезпечення. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 8 (36). С.169–179.

77. Артеменко Н.Ф., Гончарук Н.Т. Управління професіоналізацією кадрів державної служби України: форми, методи, технології. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ. 2012. 181 с.

78. Волк Н.В. Адміністративно-правове регулювання фармацевтичної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2018. 2007 с.

79. Гвоздецький В.Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні: дис. ... док. юрид. наук. К., 2015. 608с.

80. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підруч/ М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова, О.В. Петришин, С.М. Олейников; М.В. Цвік (ред.). Х.: Право, 2002. 432 с.

81. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 141–145.

82. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2006. 205 с.

83. Колесников Д.В. Адміністративно-правове регулювання в системі державного управління в умовах демократизації публічних систем: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 207 с.

84. Ярова А. Є. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я: науково-термінологічний пошук. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». 2021. Вип. 67. С. 230–234.

85. Хитра І.Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2011. 17 с.

86. Циганок С.В. Поняття і зміст адміністративно-правового забезпечення діяльності прокуратури України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 135–139.

87. Лук'янова Г.Ю. Адміністративно-правове забезпечення координації суб'єктів протидії корупції в сучасних умовах державотворення: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... док. юрид. наук. К., 2021. 41 с.

88. Шевченко Н.Л. Механізм адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України. *Юридичний бюллетень*. 2018. Вип. 7. ч. 2. С. 189–194.

89. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

90. Сенчук І.І. Гарантії професійної діяльності поліцейських в сучасних умовах. *Форум права*. 2018. № 3. С. 88–95.

91. Леонтьєва Л.В. Права жінок та юридичні гарантії їх захисту в Україні (теоретико-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. Харків., 2005. 186 с.

92. Голодник Ю.А. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Світ наукових досліджень*: матеріали міжнарод. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф. доповідей (Тернопіль – Опале, 21 листоп. 2023 р.). Вип. 24. ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль. ФОП ШПАК В.Б. 2023. С. 223–228.

93. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. №4. С. 46–50.

94. Марчук В.І. Адміністративно-правове забезпечення встановленого порядку управління в Україні органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.

95. Голодник Ю.А. Принципи адміністративного права в діяльності правоохоронних органів: теоретичні аспекти. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2023. Вип. 14. С.100–104.
96. Fayol, Henri. *Administration industrielle et générale* / Paris. Dunod et Pinat. 1917. 174 p.
97. Frederick Winslow Taylor. *The Principles of Scientific Management*. Inst of Industrial Engineers. 1997. 80 p.
98. Бабенко А. М., Борисова О. О., Шаповалова І. О. Принципи права: поняття та класифікація. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 3 (44). С. 3–7.
99. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
100. Гриценко І.С. Джерела адміністративного права у їх історичному розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2005. Вип. 286. С. 85–88.
101. Адміністративне право України: Академічний курс: підручник у двох томах: Т. 1. Загальна частина/Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична література», 2007. 592 с.
102. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. №11. С. 142–164.
103. Губерська Н.Л. Основні принципи організації та реалізації адміністративних процедур. *Публічне Право*. 2015. № 1 (17). С. 48–56.
104. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43.
105. Пустовіт Ю.Ю. Визначення поняття «принципи» у фінансовому праві України. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 2. С. 88–94.

106. Данієлян С. А. До питання змістовного наповнення поняття «принципи права». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2021 № 51. С.180–184.

107. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права та його принципів у світлі євроінтеграційних вимог. *Право України*. 2010. № 3. С. 4–16.

108. Пухтецька А.А. Про зміст і спрямованість принципів адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3(9). С. 73–86.

109. Лук'янова Г. Роль та значення принципів права у формуванні сучасного адміністративного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 1. Т. 7. С. 99–106.

110. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 446 с.

111. Кубаєнко А. В. Принципи організації та засади діяльності підрозділів поліції в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №4. С.101–104.

112. Шевчук Г. Принципи та завдання Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №7. С. 120–124.

113. Євтушок В.А., Цебинога В.Ю. Принципи діяльності поліції: зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1. С. 173–179.

114. Чирик С.В. Правові принципи діяльності національної поліції України. *Інформація і право*. 2015. №3 (15). С. 128–134.

115. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

116. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: навч.-метод. посіб. за заг. ред. Н.Р. Нижник. К.: Ін Юре, 1999. 244 с.

117. Агапова О.М. Адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків., 2017. 244 с.

118. Мохова Ю.Л. Співвідношення централізації та децентралізації в структурній організації державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1064>

119. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03. 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

120. Петрішак І.В. Адміністративно-правовий механізм державного захисту суддів та працівників правоохоронних органів: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя. 2021. 210 с.

121. Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ: постанови Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 730. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2015-п>

122. Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10. 2015 р. № 877 (в редакції постанови № 64 від 24.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п>

123. Потеряйко С.П. Сутність структурно-функціонального механізму державного управління в єдиній державній системі цивільного захисту. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2021. № 2. Т. 32 (71). С. 77–81.

124. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник/ за ред. Ю. Ф. Кравченка. К.: НАВСУ, 1999. 702 с.

125. Савенко І.М. Принципи та функції державної прикордонної служби України. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. С. 1–8.

126. Бакаянова Н. М. Єдиноначальність та колективний спосіб реалізації повноважень у діяльності Державного бюро розслідувань. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10169/BAKAIANOVA%2011-14.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

127. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
128. Канфуї І.В. Правовідносини слідчого, прокурора та слідчого судді у досудовому кримінальному провадженні: дис ... канд. юрид. наук: К., 2017. 328 с.
129. Holodnyk Yu.A. Principles of administrative and legal support for the activities of law enforcement agencies. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 2 (54). P. 114–120.
130. Супрунець Т.А. Концептуалізація поняття «Довіра» в контексті соціогуманітарних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія «Соціологічна»*. 2013. Вип. 7. С. 77–86.
131. Нападиста В. Феномен довіри у соціогуманітарному дискурсі сучасної України. *Наукові записки*. 2018. № 1 (81). С. 207–222.
132. Nizhnik N.S. Police and civil society institutions: search for a vector of interaction in the field of combating crime. International Scientific Conference «Archibald Reiss Days» (2017, Beograd): Thematic Conference Proceedings of International Significance. Vol. 2. S. 244–245.
133. Проневич О.С. Довіра населення як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів. *Форум права*. 2015. № 4. С. 225–231.
134. Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів 2020: за результатами досліджень 2013–2020 років, проведених у Харківській області: [монографія] / Сердюк О. О., Бобро Н. В., Щербакова І. В., Кузіна І. І., Даниленко І.В.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Голов. упр. Нац. поліції в Харків. обл. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 346 с.
135. Про Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 07.02. 2018 р. № 58 (в редакції постанови №1380 від 09.12.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-п>

136. Про визначення критеріїв оцінювання діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: наказ голови Національної поліції від 07.05.2018 р. № 449. URL: <https://www.slovoidilo.ua/promise/45661.html>

137. Гаврилюк Т. Довіра до міліції як передумова та результат її ефективної діяльності. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 2 . С. 66–73.

138. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. *Наукові записки*. 2007. Т. 64. Юридичні науки. С. 3–9.

139. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб: прийнято Організацією Об'єднаних Націй 23.07.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788

140. Кодекс поведінки посадових осіб органів правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. № 34/169. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R?an=1>

141. Рабинович П.М. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загальнотеоретичний аспект). *Український часопис прав людини*. 1995. № 2. С. 16–23.

142. Савенко М. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 1. С. 68–83.

143. Прієшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи. *Наукові записки. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 109–114.

144. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 р. №119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021>

145. Криштанович М. Діяльність ОВС щодо захисту прав і свобод людини як важлива умова забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник*. 2013. Вип. 12 С. 34–38.

146. Оссе А. Amsterdam: Amnesty International. Аннеке Оссе. 2003. 343с.

147. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97#Text>

148. Про ратифікацію Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 26.01.1987 р. № 3484-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3484-11#Text>

149. Катеринчук К.В. Відмінності між тлумаченнями понять «тортури» та «катування». *Правові проблеми сучасності в умовах розвитку юридичної науки*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практ. конф. до Дня науки. Чернігівський держ. ін-т права, соціальних технологій та праці. Чернігів: Чернігівські обереги, 2005. С. 446–448.

150. Жифар К. Торттури: посібник із підготовки повідомлень. Процедури документування та складання заяв про тортури в контексті міжнародної системи захисту прав людини. Центр прав людини, Університет Ессекса, 2000. 236 с.

151. Швець Д.В. Ситуаційні центри НПУ, як організаційна форма взаємодії підрозділів поліції при реагуванні на резонансні правопорушення. *Застосування інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів*: матеріали наук.-практ. семінару. м. Харків, 18 грудня 2019 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС, 2019. С.10–12.

152. Перепелиця М.М., Володько А.Г. Порядок формування інформаційних пошукових систем у системі МВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 75–85.

153. Свириденко С.В., Слісаренко І.В. Використання інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України та проблемні питання забезпечення інформаційної безпеки. *Використання сучасних інформаційних технологій діяльності національної поліції України*: матер. всеукраїнського

наук.-практ. семінару. (Дніпро, 24 листопада 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 12–14.

154. Подобний О.О. Основні завдання інформатизації правоохоронної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №9. С. 180–182.

155. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2021 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021_.pdf

156. Пазюк А.В. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейські стандарти і Україна. Київ, МГО «Прайвесі Юкрейн», 2001. 35 с.

157. Світличний О.П. Надання правової інформації суб'єктом владних повноважень. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 88–94.

158. Дотримання прав вразливих груп населення (наркозалежні та працівники комерційного сексу) у діяльності правоохоронних органів: [аналіт. звіт за результатами дослідження] / Авт. кол. Ю. Белоусов, З. Швець, В. Семенюк, В. Чупров, С. Швець. К.: Паливода А.В., 2016. 96 с.

159. Іванов А.Г. відповідальність діяльності органів Національної поліції України принципам кодекс поведінки посадових з підтримання правопорядку. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/52.pdf С. 110–111.

160. Європейський кодекс поліцейської етики, викладений у Рекомендації Rec (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19.09.2001 р. URL: [https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/ Recommendation-Rec200110European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf](https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf)

161. Резолюція 690 (1979) про прийняття Декларації про поліцію: ухвалена Парламентською Асамблеєю 8 травня 1979 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/159808___159808

162. Голодник Ю.А. Питання принципів адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: матеріали XVI

міжнар. наук.-практич. конф. (Миколаїв, 21 грудня, 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 98–101.

163. Holodnyk Yu. Principles of activity of law enforcement agencies. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. Issue 2. Pp. 55–61.

164. Holodnyk Yu. Reform of the law enforcement system and its impact on combating crime in Ukraine. *Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи*: збірник тез Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Харків, 25 трав. 2023 р.). Харків, Юрайт, 2023. С. 47–51.

165. Радченко О. В. Інституційна взаємодія народовладдя та органів державної влади у виборах: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2004. 216 с.

166. Марущак О.А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2019. № 3 (65). С. 17–21.

167. Юзікова Н.С. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник. Вид. четверте, перероб. і допов. К.: Істина, 2006. 320 с.

168. Арістова І.В. Соціальна функція держави як визначальна катигорія соціального забезпечення України. *Форум права*. 2006. № 2. С.18–21.

169. Марущак О.А. Формування та становлення наукової категорії «функції держави». *Форум Права*. 2019. № 55 (2). С. 59–69.

170. Безпалова О.І. Методологічні засади адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph*. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2017. Vol. 2. С. 57–59.

171. Соколенко О.Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності. *Форум права*. 2012. № 4. С. 847–852.

172. Кобзар О.Ф. Правоохоронна діяльність: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 8–15.

173. Арабаджи Н.Б. Правоохоронна функція Національної поліції. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. С. 10–15.
174. Коломоєць Ю.М. Реалізація правоохоронної функції держави як пріоритетний напрямок діяльності Президента України. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017/pdf/31.pdf. С. 102–105.
175. Правознавство: підручник/ За ред. В.В. Копейчикова, А.М. Колодія. К.: Юрінком Інтер, 2005. 752 с.
176. Онопенко П.В. Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація: дис. ... кан. юрид. наук. К., 2005. 204 с.
177. Харченко В.М. Правоохоронна функція держави як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 271–278.
178. Загуменна Ю.О. Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2011. 217 с.
179. Островський С.О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Т. 2. Вип 1. С. 46–49.
180. Kelsen H. *General Theory of Law and State*. N.Y., 1961. 350 с.
181. Солов'євич І.В. Державна влада в Україні і місце в ній правоохоронної діяльності: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 1997. 16 с.
182. Шай Р.Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2014. № 5. С. 10–16.
183. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 21 с.
184. Кучук А. М. Сучасна парадигма правоохоронної діяльності. *Держава і право*. Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. С. 199–203.
185. Голодник Ю.А. До питання правоохоронної функції держави. *Прикарпатський науковий вісник*. 2023. № 2. С. 73–77.

186. Башкатова В.В., Світличний О.П. Роль адміністративного права України у захисті прав і законних інтересів людини і громадянина: монографія. Київ, 2016. 133 с.

187. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

188. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>

189. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

190. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України: Закон України від 24.02. 2023 р. № 2952-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#n144>

191. Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби за контрактом іноземцями та особами без громадянства у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту та Національній гвардії України: Закон України 12.01.2023 р. № 2863-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2863-20#n42>

192. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. №2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n7>

193. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану: Закон України від 21.03.2023 р. №3000-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show3000-20#n27>

194. Курило В.І., Курило Л.І., Світличний О.П. Професійна діяльність як чинник формування культури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. №3. С. 51–54.

195. Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 106 (в редакції постанови № 1494 від 30.12.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-п>

196. Кушнір С.П. Професійна компетентність державного службовця: сутнісно-понятійна характеристика та правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2021, 211 с.

197. Голодник Ю.А. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2023. № 3. С. 256–260.

198. Користін О.Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись. URL: <http://www.vestnik-ua.com/politika/item/3887-profesijna-osvita-politsejskogov-yakomu-napryamku-rukhatis>

199. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3. С. 103–112.

200. Андрусишин Р.М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір: дис. ...канд. юрид. наук. Львів, 2016. 213 с.

201. Положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 р. № 62 (в редакції наказу № 277 від 16.03.2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08#Text>

202. Портал МВС. Заклади вищої освіти. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/universities>

203. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників: навч. посібник. Київ: Знання, 2004. 335 с.

204. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. К: Дакор, 2015. 491 с.

205. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15/ed20201024#Text>

206. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник/ М.А. Макаров, А.С. Симчук, М.Й. Кулик, Ю.В. Терещенко, С.В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2022. 656 с.

207. Терехов В.Ю. Сучасні аспекти теоретико-правового забезпечення правоохоронної функції держави. *Наукові записки*. Серія «Право». 2021. Вип. 11. С. 91–96.

208 Держстат України 1998-2020. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ppr.htm

209. Центр правових досліджень. URL: <http://centrduma.org.ua/?p=1050>

210. Лаврентьев Є.О. Основні тенденції притягнення у 2017-2019 роках до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Юридична наука*. 2020. №1 (103). С. 170–177.

211. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

212. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-п>

213. Інструкція про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Державної прикордонної служби України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.06.2018 р. № 558 (в редакції наказу № 518 від 21.06.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0854-18>.

214. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: монографія. В. Березний: РК «Євро-стандарт», 2011. 400 с.

215. Дронговський О.С. Правове регулювання участі Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 89–98.

216. Перова Л.В. Правове регулювання участі України в міжнародних миротворчих операціях ООН. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2019. № 5. Т. 30 (69). С. 243–247.

217. Про участь України в міжнародних операціях із підтримання миру та безпеки: Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text>

218. Спеціальний миротворчий центр. URL: <https://smc.naiau.kiev.ua/istoriya-uchasti.html>

219. Офіційна сторінка миротворчої місії Національної гвардії України. URL: <http://ngu.in.unpeaceoperations.tilda.ws/pageofngupeacekeepers>

220. Про участь поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: наказ Міністерства внутрішніх справ від 31.07.2019 р. №639. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1088-19#Text>

221. Кухарець Д.В., Голіна О.Ю., Васильченко Р.В. Шляхи вдосконалення правового механізму залучення правоохоронних органів України та військовослужбовців Національної гвардії України до міжнародних операцій із підтриманням миру та безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №4. С. 46–50. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/4_2021.pdf

222. Іванов В.М. Теорія держави і права України: підручник. Київ: КУП НАНУ, 2013. 892 с.

223. Гриценко В.Г. Адміністративно-правові засади оптимізації правоохоронної системи в Україні: монографія. Кіровоград, Полімед-Сервіс, 2014. С. 37–82.

224. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою Української РСР 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text)

225. Про міліцію: Закон Української РСР від 20.12.1990 р. № 565-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>

226. Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 18.01.1991 р. № 647-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-12/ed20010901#Text>

227. Про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки: постанова Кабінету Міністрів УРСР від 29.06.1991 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-91-Text>

228. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 р. №114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-91-Text>

229. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. №1789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12#Text>

230. Текст Присяги працівника органів внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1991 р. № 382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/382-91-п>

231. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

232. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

233. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/ed20211124#Text>

234. Про Концепцію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.1996 р. №456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456-96-Text>

235. Лесько Н. В., Шабелько Н. Проблеми реформування органів внутрішніх справ України. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2546/vnulpurn201581343.pdf>. С. 268–272.

236. Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр.: Указ Президента України від 17.09.1996 р. №837/96. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/187351_187416

237. Про Міжвідомчу комісію з питань організаційного забезпечення виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р. №1502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-96-п#Text>

238. Про Програму дій, спрямованих на підтримання режиму державного кордону України і прикордонного режиму, розвиток Прикордонних військ України та митних органів України, на період до 2005 року: Указ Президента України від 16.11.2000 р. №963/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1241/2000#Text>

239. Про Комісію з питань реформування правоохоронних органів в Україні: Указ Президента України від 17.01.2001 р. №17/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17/2001#Text>

240. Мойсик В. Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції в країнах Центральної та Східної Європи: Матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Київ, 14 жовт. 2005 р.) / Нац. Ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України; За заг. ред. О.С. Бодрука. К.: НІПМБ, 2006. 190 с.

241. Про утворення місцевої міліції: Указ Президента України від 22.01.2001 р. №29/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29/2001#Text>

242. Про визнання таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 22 січня 2001 року № 29 «Про утворення місцевої міліції»: Указ

Президента України від 10.10. 2008 р. № 916/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916/2008#Text>

243. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України: Указ Президента України від 20.01.2008 р. № 39/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/2006#Text>

244. Захаров Є. Служба безпеки України та права людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/sluzhba-bezpeky-ukrajiny-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/>

245. Про план заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства у Раді Європи: Указ Президента України від 12.01.2011 р. № 24/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24/2011#Text>

246. Про Конституційну Асамблею: Указ Президента України від 17.08.2012 р. №328/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328/2012#Text>

247. Гриценко В.Г. Становлення та розвиток правоохоронної системи України: історико-правовий генезис. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 25. С. 22–26.

248. Братель С.Г. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ: [цикл наукових праць]. Київ, 2015. 11 с.

249. Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

250. Питання реформування органів внутрішніх справ України: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1118-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2014-p#n5>

251. Кіщенко С. Реформа системи органів внутрішніх справ: аналіз державних рішень. 2015. МЦПД. 41 с.

252. Нестеренко К.О., Троцай Ю.В. Напрямки реформування національної поліції як елемента публічної адміністрації України. *Науковий*

вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Серія «Право». Вип. 63. С. 214–218.

253. Самусь М. Реформа СБУ: міжнародний досвід. URL: <https://cacds.org.ua/реформа-сбу-міжнародний-досвід/>

254. Гудзь Т.І., Коломієць Ю.М. Реформа судових та правоохоронних органів України та її вплив на захист конституційного ладу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2017. Вип. 23. С. 161–164.

255. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

256. Костенко І.В., Кісіль А.В. Правовий аналіз реформування Національної поліції України. *Часопис Київського університету права*. 2021. №1. С. 126–128.

257. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

258. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. №1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р#n2>

259. Чумак В.В. Реформування національної поліцейської системи Литви: стратегічні напрями та результати. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 70–74.

260. Кузьменко І.Г. Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС: дис. ... док. філософії : 081 «Право». Київ, 2021. 241 с

261. Гудзь Т.І. Реформа правоохоронних органів України та її вплив на захист конституційного ладу. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/kveZxwd9rvOxbeu_28EIQh0mP22LsOzv.p С. 350–359.

262. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

263. Орел М.Г. Концептуальна структура процесу розробки Стратегії забезпечення політичної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 82–92.

264. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.

265. Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2015>.

266. Шевченко О.А. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». 2021. Вип. 68. С. 110–117.

267. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10. 2020 р. № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-p#Text>

268. Світличний О.П. Юридична відповідальність за окремі порушення правил дорожнього руху. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 251–255.

269. Бойко І. Забезпечення внутрішньої безпеки держави органами системи МВС України: актуальні загрози. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №8. С. 132–140.

270. Медвідь Ф.М. Посилена угода Україна-ЄС в контексті вироблення стратегії національного розвитку. *Україна-ЄС: на шляху до нового формату відносин*: матеріали міжнарод. круглого столу. (Київ, 24 квітня 2008 р.). Національний інститут проблем міжнародної безпеки. К.: НІПМБ, 2008. С. 59–68.

271. Павленко В.П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах України. *Нове українське право*. 2022. Вип. 3. С. 103–110.

272. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021>

273. Севост'яненко Д.О. Громадський нагляд за сектором безпеки і оборони у сфері військово-технічного співробітництва. URL: [file:/// C:/Users/ ASUS /Downloads/67296-1021-1-10-20220120.pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/67296-1021-1-10-20220120.pdf)2021.

274. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

275. Тарасенко О.С., Старенький О.С. Бюро економічної безпеки України: нові погляди на забезпечення національної економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №2. С. 357–362.

276. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

277. Ткаченко О.В., Євтушенко І.В. Удосконалення нормативно-правового регулювання сфери безпеки і оборони в умовах військової агресії. *Честь і закон* 2022. №3(82). С. 61–66.

278. Шайгородський Ю.Ж. Теоретичні й прикладні засоби регулювання політичного життя в Україні. Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ, ІПіЕНД ім. Кураса НАН України 2019. С. 130–209.

279. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи. К., 2008. 320 с.

280. Голодник Ю.А. Реформування правоохоронних органів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. С.103–107.

281. Голодник Ю.А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 44–47.

282. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Право України*. 2010. С.18-23.

283. Сиренко В. Ф. Обеспечение приоритета общегосударственного интереса: (Организационно-правовые вопросы). К.: Наук. думка. 1987. 249 с.

284. Голодник Ю.А. Механізм забезпечення захисту прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 32–37.

285. Головань В. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі гарантій конституційних прав і свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №2. С.136–140.

286. Белов Д.М., Бисага Ю.М. Досвід конституційно-правового регулювання інституту президента в зарубіжних країнах. Монографія. Ужгород: Ліра, 2007. 277 с.

287. Негодченко О.В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ України: Монографія. Дніпропетровськ, Юридична академія МВС України, 2002. 416 с.

288. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

289. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / За заг. ред. О.М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. 608 с.

290. Мельник О.Г. Механізм захисту прав людини у Європейському Союзі: нормативні та правові гарантії забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №4. С. 40–44.

291. Шило С.М. Механізм захисту прав і свобод людини і громадянина як гарантія забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2013 Вип. 22. Ч. I. Т. 2. С. 269–273.

292. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

293. Радченко О. Родові ознаки категорії механізм в соціальних науках. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 3. С. 19–25.

294. Савенко М. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 1. С. 68–83.

295. Капітаненко Н. П. Адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності: дис. ... док. юрид. наук. Запоріжжя, 2021. 458 с.

296. Негодченко О.В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків, 2004. 36 с.

297. Теплюк М., О. Ющик. До проблеми якості закону України як джерела права. *Право України*. 2017. № 6. С.17–26.

298. Голодник Ю.А. Реформа системи правоохоронних органів в Україні. *Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права: збірник тез. допов. міжнар. наук.-практ. конф.* (Полтава, 14 верес. 2023 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2023. С. 76–77.

299. Голодник Ю.А. Правоохоронні органи як суб'єкти захисту прав і свобод громадян. *Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали міжнар. наук. інтер-конф.* (Тернопіль-Ополе, 18-19 верес. 2023 р.). Україна, Тернопіль-Опале Польща. [редкол.: О. Яремко та ін.]. ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В.Б., 2023. Вип. 53. С. 57–59.

300. Джафарова О.В., Шатрава С.О., Лещенко Д.О. Адміністративно-правове забезпеченню прав та свобод людини і громадянина Службою безпеки України: питання сьогодення. *Наукові записки: Серія «Право»*. 2023. Вип. 15. С. 42–46.

301. Загальна теорія держави і права/ М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка та О.В. Петришина. Х., 2009. 584 с.

302. Shaituro O. , Holodnyk Y., Pevko S., Khan O. (2025). Legal awareness as a factor in preventing illegal (deviant) behavior. *Dialogues in Humanities and Social Sciences*. Vol. 3. № 1. Pp. 9-16.

303. Журавель Я.В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації органів виконавчої влади в Україні: монографія. Харків: ФОП Панов А.М., 2020. 424 с.

304. Рішення Конституційного Суду України від 14.12.2011 №19-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-11#Text>

305. Веніславський Ф. В. Зловживання правом у публічно-правовій сфері як загроза стабільності конституційного ладу України. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3 (31). С. 24–29.

306. Бандурка О.М., Пушкін О.А. Права і свободи людини та громадянина, судовий їх захист. «Концепція розвитку законодавства України»: матер. наук.-практ. конф./ За ред. В.Ф. Опришка. К., 1996. С. 17–23.

307. Рабінович П. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти): монографія/П.М. Рабінович, І.М. Панкевич. Львів: Астрон, 2001. 108 с.

308. Тацій В.Я. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов’язок демократичної, правової соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4 (23). С. 3–18.

309. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі: навч. посібник. Київ: Атіка, 2000. 512 с.

310. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

311. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

312. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98#Text>

313. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 р. №2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>

314. Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. №976 (в редакції постанови № 612 від 20.05.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-п#Text>

315. Берlach А.І. Принципи діяльності правоохоронних органів у контексті адміністративної реформи в Україні. *Кримський юридичний вісник*. «Адміністративна реформа та проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів». Сімферополь, 2008. Вип. 2. С. 10–14.

316. Holmes O.W., Jr. Th e Common Law. O.W. Holmes, Jr. P. 338.

317. Делія Ю.В. Правоохоронні органи у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. №1 (70). С. 208–218.

318. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.06.2003 р. № 975-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text>

319. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

320. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): [навч. посіб.]. К.: Скіф, 2008. 96 с.

321. Дума В., Цимбалюк В. Правозастосування та форми його здійснення. *Правова інформатика*. 2006. № 3 (11). С. 59–62.

322. Головченко В.В. Правозастосування і захист прав людини в суверенній Україні: монографія. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 327 с.

323. Кельман Л.М. Соціально-політичні фактори впливу на правозастосовну діяльність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., нац. ун-т внутр. справ. К., 2007. 20 с.

324. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... док. юрид. наук. Ірпінь, 2004. 444 с.

325. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Загальні проблеми правової науки*. 2012. № 4 [71]. С. 3–17.

326. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Правознавство: підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 792 с.

327. Пікуля Т.О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування): автореф. дис. ... канд. юрид. наук К., 2004. 20 с.

328. Россоха С.В. Правоохоронні органи держави в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 212 с.

329. Кобзар О.І. Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності в Україні: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2016. 38 с.

330. Коросташова І. М. Судові та правоохоронні органи України (питання класифікації). *Правова позиція*. 2021. № 3 (32). С. 47–52.

331. Ботвінов Р. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації Публічне управління: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. 2016. №1(15). 14 с. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01\(15\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01(15)/4.pdf).

332. Кучеровський О.О., Хоміч Ю.Г., Баштанник В.В. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 2. С. 22–27.

333. Авер'янов В.Б. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей. *Право України*. 2011. № 2. С. 193–200.

334. Шаповал В. М. Форма держави в конституційному праві. *Вісник Конституційного суду України*. 2003. № 2. С. 47–58.

335. Голодник Ю.А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави. *Юридичний вісник*. 2023. №3. С.106–112.

336. Миргород-Карпова В.В., Кисельова О.І., Корощенко К.Р. Зміст категорії «правоохоронний орган» в умовах реформування вітчизняної системи. *«Аналітично-порівняльне правознавство»*. Електронне наукове видання. С. 147–152. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261781/258189>

337. Голодник Ю.А. Загальна характеристика системи правоохоронних органів. *Прикарпатський науковий вісник*. 2023. №3 (50). С. 39–43.

338. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 р. №550 (в редакції постанови № 1237 від 04.11.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-пText>

339. Правдивець О.М. Про сутність поняття «система економічної безпеки держави» громадян». *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3. С. 34–38.

340. Короткий тлумачний словник української мови: Близько 6750 слів/ Під ред. Д. Г. Гринчишина. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Рад. шк. 1988. 320 с.

341. Луць Л.К. Категорія системного аналізу – методологічні основи дослідження правової системи. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2001. Вип. 36. С. 47–53.

342. Хаустова М.Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні: монограф. Харків: Право, 2008. 160 с.

343. Соколенко О.Л. Поняття і структура правоохоронної системи. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. Вип. 4. С. 91–96.

344. Загальна теорія права: підручник/Петришин О.В. та ін.; за ред. Петришина О.В. Харків: Право, 2020. 568 с.

345. Словник спеціальних термінів правоохоронної діяльності / За ред. проф. Я.Ю. Кондратьєва. К.: Нац. академія внутрішніх справ України, 2004. 560 с.

346. Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. для студентів юристів/за ред. д-ра юрид. наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком інтер, 2021. 596 с.

347. Тюріна О.В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика). К.: КНУВС. 2006. 107 с.

348. Куліш А.М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України: монографія: у 2 частинах. Суми: Вид-во СумДУ, 2007. Ч. I. 221 с.

349. Русецький А.А. Система правоохоронних органів, які взаємодіють на регіональному рівні та особливості координації їх правоохоронної діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22). Т. 2. С. 280–283.

350. Гель А.П., Семаков Г.С., Кондракова С.П. Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб. для студ. виш. навч. закл. К.: МАУП, 2004. 272 с.

351. Плутагар Т.А. Визначення сутності та змісту поняття «правоохоронна система». *Наука і правоохорона*. 2014. № 2 (24). С. 21–28.

352. Герасимчук А.А., Полеха Ю.І., Шиян О.М. Соціологія: навчальний посібник. К: Вид-во Європейського університету. 2004. 246 с.

353. Оніщенко Н.М. Проблеми поняття, сутності та природи права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 4–9.

354. Подлінев С.Д. Удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення суспільної безпеки і боротьби зі злочинністю. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22. С. 324–327.

355. Циганов О.Г. Правоохоронна діяльність та «правоохоронні органи: сучасні підходи до визначення сутності та змісту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. №3. С. 314–323.

356. Кобзар О. Ф. Роль та діяльність правоохоронних органів у механізмі забезпечення прав і свобод громадян. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. С. 135-139.

357. Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 533 (в редакції постанови №396 від 21.04.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-п#Text>

358. Шоптенко С.С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 3. С. 150–155.

359. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02. 2006 р. № 3475-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>

360. Науменко С.М. Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2019. 20 с.

361. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

362. Положення про Державну податкову службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №227 (в редакції постанови № 598 від 13.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#n15>

363. Положення про Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227 (в редакції постанови № 598 від 13.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#n15>

364. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. №3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>

365. Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України: постанова Міністрів України від 30.09.2015 р. №895 (в редакції постанови №495 від 16.05.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-п>

366. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

367. Наконечна І. Взаємодія правоохоронних органів (підрозділів) з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та юридичними особами під час перевірки заяв і повідомлень щодо порушень антикорупційного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 130–135.

368. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>

369. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_049-14

370. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29.07. 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text>

371. Руденко М.В., Шайтуро О.П. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «Про національну

безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С.165–171.

372. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text>

373. Про Державну спеціальну службу транспорту: Закон України від 05.02.2004 р. №1449-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-15#Text>

374. Наumenко С.М. Система правоохоронних органів, які взаємодіють з експертними установами. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 22. С. 211–225.

375. Ковалів М.В. Судовий контроль як гарантія забезпечення прав та свобод громадян. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2021. №3. С.117–124.

376. Мартиненко М.М. Основи менеджменту: підручник. Київ: Каравела, 2005. С. 247–248.

377. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

378. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>

379. Holodnyk Yu. On the issue of reforming the system of law enforcement agencies of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. Issue 3. P. 28–32.

380. Панова Е.О., Шатрава С.О. Національне антикорупційне бюро України як орган, що здійснює адміністративні заходи проти корупції. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/12_12_2018/pdf/49.pdf

381. Руденко М.В., Шайтуро О.П. Щодо визначення поняття органи правопорядку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2017. Вип. 23. С.158–160.

382. Трагнюк Р.Р. Деякі проблеми визначення поняття правоохоронних органів за законодавством України. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. Vol. 26. С.184–188.

383. Справа № 1-13/2012: рішення Конституційного суду України від 18.04.2012 р. № 10-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text>

384. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за ред. В. В. Дубічинського. Х.: Школа, 2006. 1008 с.

385. Шай Р.Я. Окремі аспекти дослідження генезису правоохоронної функції держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 824. С. 357–362.

386. Колесник Я.В. Принципи реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України: монографія. Видавничий дім «Гельветика». 2021. 190 с.

387. Дудченко О.Ю. Наукові підходи до визначення змісту поняття «правоохоронна система». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 7–10.

388. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

389. Фаріон-Мельник А., Яремко О. Правоохоронні органи: питання термінології та системи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2. С. 65–70.

390. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. №776/97-ВР-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97#Text>

391. Куліш А.М. Правоохоронні органи України як система. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. Вип. 31. С. 302–305.
392. Словник іншомовних слів / О.С. Мельничук; за ред. О.С. Мельничук. Київ, 1974. 826 с.
393. Юридична енциклопедія: в 6 т./ за редакцією Ю.С. Шемчушенка та ін. Київ.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. П.М. Бажана. 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
394. Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посіб. / В. В. Кравченко. Вид. 3-тє, виправл. та доповн. К.: Атіка, 2004. С. 111.
395. Кравчук М.В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.
396. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
397. Білоус-Осінь Т.І. Структура адміністративно-правового статусу громадянина. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/pdf?Sequence=1&isAllowed=y>
398. Адміністративне право України: підручник. За ред. Ю.П. Битяка. Київ: «Юрінком Інтер», 2006. 544 с.
399. Світличний О.П., Саадулаєв А.І. Процесуальний статус іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь в адміністративному судочинстві *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. №3. С. 146–151.
400. Подоляка А.М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 19 с.
401. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
402. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

403. Майданик Р. Юридичні особи публічного права в Україні: поняття, моделі регулювання. *Юридична Україна*. 2010. №3. С.11–16.
404. Тарнавська А.Н. До питання про юридичний статус особи. *Адвокат*. 2009. №3. С. 26–29.
405. Москаленко А.О. Адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права: дис. ... док. філософії. Одеса. 2022. 237 с.
406. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. ред. Т. О. Коломосьць, В. К. Колпакова. К.: Ін Юре, 2014. 520 с.
407. Гусаров С.М. Адміністративно-процесуальний статус органів внутрішніх справ щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (проступки) та механізм його реалізації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 91–99.
408. Майоров В. Національна поліція України та властивості її адміністративно-правового статусу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №2. С. 90–92.
409. Грідін О.В. Адміністративно-правовий статус Служби безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2013. 20 с.
410. Трофіменко О.В. Адміністративно-правовий статус Державної прикордонної служби України як суб'єкту сектору безпеки та оборони. *Наукові записки*. Серія «Право». 2019. Вип. 6. Спецвипуск. Т. 2. С.110–116.
411. Макарчук В.В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів формування державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 2 (75). С. 35–44.
412. Моїсєєв М.С. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань України: дисертація ... канд. юрид. наук. Суми, 2019. 227 с.
413. Примаков К.Ю. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань: проблемні питання. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4941/1/37.pdf>
414. Дрозд О. Повноваження Бюро економічної безпеки України: деякі проблеми нормативно-правового врегулювання. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 100–106.

415. Макарчук В.В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Правовий часопис Донбасу.* 2021. № 2. С. 35–44.

416. Зливко С. Особливості адміністративно-правового статусу Державної кримінально-виконавчої служби України в сучасних умовах реформування *Актуальні проблеми правознавства.* 2016. Вип. 3 (7). С. 35–40.

417. Савчук Р. Адміністративно-правовий статус військової служби порядку у Збройних Силах України. *Knowledge, Education, Law, Management.* 2022. №6 (50). С. 274–279.

418. Коломієць В.М. Забезпечення правопорядку в Збройних Силах України: адміністративно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2020. 20 с.

419. Кумейко А.В. Адміністративно-правовий статус Служби безпеки України у системі суб'єктів протидії злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.

420. Голодник Ю.А. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2023. № 63. С. 62–65.

421. Комзюк А.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2003. 196 с.

422. Момотенко Т.Д. Правоохоронні органи: поняття і сутність. *Право і безпека.* 2014. № 4 (55). С.127–131.

423. Великий енциклопедичний юридичний словник/за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Юрид. думка, 2007. 990 с.

424. Армаш Н.О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 248 с.

425. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування правоохоронними органами безпілотних повітряних суден та протидії їх незаконному використанню: Закон України від 13.07.2023 р. № 3232-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3232-20#n39>

426. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України від 20.10.2005 р. № 3014-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15#Text>

427. Питання Служби безпеки України: Указ Президента України від 27.12.2005 р. №1860/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1860/2005#>

428. Положення про колегію Служби безпеки України: Указ Президента України від 08.07.2009 р. № 515/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/515/2009>

429. Притула А.М. Державна прикордонна служба України в системі національної безпеки і оборони. *European political and law discours*. 2018. Vol. 5. Issue 6. P. 76–81.

430. Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.11.2018 р. № 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1468-18#Text>

431. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України від 24.02. 2023 р. № 2952-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#n144>

432. Про загальну структуру і чисельність Управління державної охорони України: Закон України від 17.11.2005 р. № 3106-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3106-15#Text>

433. Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України: Указ Президента України від 26.01.2022 р. № 33/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2022#n7>

434. Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. №743. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-2020-п#Text>

435. Примаков К.Ю. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань: проблемні питання. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування*: матеріали Всеукраїнської наук. прак. конф. (ДДУВС. 22 лют. 2019 р.). URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4941/1/37.pdf>

436. Положення про Бюро економічної безпеки України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 р. №1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-п#Text>

437. Положення про Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 02.09.2022 р. №214. URL: <https://esbu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-kolegiyu-byuro-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini>

438. Рубель А.М. Правовий статус та роль Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2021. 174 с.

439. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період: Закон України від 24.03.2022 р. № 2158-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2158-20#n38>

440. Holodnyk Y., Savranchuk L., Voznyk M, Horbach- Kudria I., Kuzyk V. (2024). Administrative law governing the activities of law enforcement agencies under Martial Law. *Lex Humani*. Vol. 13 (I). Pp. 50–67.

441. Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07. 2014 р. № 228 (в редакції постанови №629 від 24.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п#Text>

442. Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 06.02.2017 р. № 292/5 (в редакції наказу № 827/5 від 02.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0177-17#Text>

443. Інструкція про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 10.10.2016 р. № 515 (редакції наказу № 169 від 22.06.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1429-16#Text>

444. Положення про Головне Управління Військової служби правопорядку Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 10.12.2018 р. № 623. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/623_nm_2018.pdf

445. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2 (77). С. 92–100.

446. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. №442 (в редакції постанови № 1057 від 06.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п#Text>

447. Панфілов О.Є., Хамходера О.П. Комісія як новий вид цетральних органів виконавчої влади: осмислення нормативних змін. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 282–286.

448. Мартинюк Р.С. Україна – змішана республіка? *Вибори та демократія*. 2012. № 1 (31). С. 73.

449. Ладиченко В.В. Теоретико-правові засади поділу влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 1998. 18 с.

450. Виконавча влада (теоретичний і конституційний аспекти). К.: Москаленко О.М., 2016. 82 с.

451. Рішення Конституційного Суду України від 13.06.2019 р. №5-р/2019. Справа № 1-17/2018(5133/16). URL: [https:// zakon. rada.gov. ua/ laws/ show/v005p710-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text)

452. Holodnyk Y., Boyko V., Ilchenko O., Glukh M., Chudyk N., Podkopaev S., Vasylenko M. Organization of activities of courts and prosecutor's office under martial law: the experience of Ukraine. *Lex Humana*. Vol. 16. №1. 2024. Pp. 494–513.

453. Васильєв І.О., Мінка Т.П. Контрольна діяльність штабів ОВС: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 26 с.

454. Москаленко А.О. Адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права: дис. ...док філософії. 2022. Одеса. 239 с.

455. Світличний О.П. Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України: проблеми теорії та практики правозастосування: монографія. Донецьк: Державне видавництво «Донбас», 2011. 410 с.

456. Голодник Ю.А. Публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Право і суспільство*. 2023. №4. С. 211–217.

457. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. Енцикл.», 2003. Т. 5: П-С. 398 с.

458. Давид Р., Жоффре-Спиноза К. Основные правовые системы современности. М., 1999. 611 с.

459. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Гоббс. К.: Дух і літера, 2000. 609 с.

460. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика: навчальний посібник / В.А. Яценко, В.Г. Пилипчук, П.П. Богуцький, О.Д. Довгань, І.М. Доронін, О.В. Петришин; за заг. ред. В.Г. Пилипчука; Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України. Київ; Одеса: Фенікс, 2020. 224 с.

461. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96#Text>

462. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

463. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. №2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

464. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976 (в редакції постанови № 629 від 24.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п>

465. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 (в редакції постанови № 629 від 24.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п>

466. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.1997 р. № 452/97-В. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97#Text>

467. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18.10.2006 р. №251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16#Text>

468. Рекомендація CM/Rec (2018)11 Комітету міністрів державам-членам щодо необхідності посилення захисту і сприяння простору для громадянського суспільства в Європі: прийнята Комітетом міністрів 28 листопада 2018 року на 1330-му засіданні заступників міністрів. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-11-civic-space-ukr/168097ed38>

469. Lewis D. The Management of Non-Governmental Development Organizations. An Introduction. London; NY: Ruetledge, 2001. 242 p

470. Курило В.І., Світличний О.П. Сучасна парадигма діяльності органів публічної влади у сфері контролю за використанням та охороною

земельних ресурсів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Право». 2012. Вип.173. Ч. 2. С.198-207.

471. Наливайко Т.В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 17 с.

472. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. За заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ, 2003. 384 с.

473. Музичук О.М. Поняття та особливості контролю і державного управління. *Наше право*. 2011. № 2. Ч. 1. С. 46–51.

474. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

475. Буханевич А.І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. держ. управління. Київ, 2010. 22 с.

476. Кирій С. Л. Публічний контроль як об'єктивне управлінське явище. *Державне будівництво*. 2021. № 1. С.1–14.

477. Ярмачі В.Х. Громадський контроль як одна з гарантій дотримання законності в адміністративній діяльності правоохоронних органів України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 141–144.

478. Денисюк С.Ф. Громадський контроль як гарантія законності в адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні: монографія / ТД «Золота миля», 2010. 368 с.

479. Сківський І.О. Окремі складові громадського контролю у сфері публічного управління (принципи, мета, завдання та функції) та їх теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія «Право». Вип. 34. Т. 2. С. 132–135.

480. Баєва Л.В., Щербина М.Г. Сутність та правова природа громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С.107–113.

481. Голодник Ю.А. Громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №8. С. 271–273.

482. Спільна заява щодо необхідності посилення громадського контролю за діяльністю СБУ. URL: <https://ccl.org.ua/claims/spil-na-zaiava-shchodo-neobkhdid-nos-ti-posylennia-hromads-koho-kontroliu-za-diial-nistiu-sbu/>

483. Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України: Проект Закону про внесення змін до Закону України від 26.10.2020 р. №3196-д. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243

484. Про введенню в дію Закону України «Про Службу безпеки України»: Постанова Верховної Ради України від 25.03.1992 р. №2230-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2230-12#Text>

485. Столбовий В. Поняття громадського контролю службових правовідносин у сфері національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №8. С.106–110.

486. Поклад О.В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції України. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 139–145.

487. Василенко В.М. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за діяльністю Національної поліції: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харков, 2021. 42 с.

488. Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.01.2020 р. №38. URL:<https://mvs.gov.ua/uk/gromadska-rada/polozennya-pro-gromadsku-radu>

489. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських: наказ Міністра внутрішніх справ України від 25.12.2015 р. № 1631 (в редакції наказу № 474 від 11.06.2019). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16#Text>

490. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. №1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

491. Положення про спостережні комісії: постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2022 р. №1314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-2022-п#Text>

492. Положення про Дисциплінарну комісію Державного бюро розслідувань: наказ Державного бюро розслідувань від 06.01.2021 р. №7. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/documents/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-disciplinarnu-komisiyu-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan.PDF>

493. Порядок формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань: Указ Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#Text>

494. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук. ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова), В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К.: НАДУ, 2011. Т. 1. 748 с.

495. Положення про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2021 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2021-п#Text>

496. Меморандум про співробітництво від 27.01.2022 р.: Рада громадського контролю при Бюро економічної безпеки України та Всеукраїнське об'єднання бізнес асоціацій «Українська Рада Бізнесу». URL: <https://appu.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/memorandum-gr-pri-beb-podpisannyj-szhatyj.pdf>

497. Бабіков О. П. Громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів України: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Юридичний вісник*. 2021. №1 (58). С. 171–176.

498. Holodnyk Yu., Predmestnikov O., Vasylenko V., Gorinov P., Kudin S. Legal regulation of public control over the activities of Ukrainian law enforcement agencies: Experience of Ukraine and certain countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. №79. Vol. 41. P. 567–582.

499. Буханевич А. Публічний контроль у контексті сучасних дослідницьких підходів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 25–32.

500. Ківалов С.В. Контроль як напрям діяльності суб'єктів публічної адміністрації. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12668/> С. 3–6.

501. Забарний Г.Г., Калюжний Р.А., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Вид-во Паливода А.В., 2003. 212 с.

502. Кравчук В. Публічний контроль у державі. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 210–215.

503. Майданник О.О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України: автореф. дис. ... док. юрид. наук. К., 2008. 39 с.

504. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 р. №116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95#Text>

505. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 р. №19-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

506. Музичук О.М. Президентський контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2 (65). С. 156–162.

507. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр#Text>

508. Арато Є., Коен Д. Відродження, занепад і реконструкція громадянського суспільства. *Політична думка*. 1996. № 1. С. 68–79.

509. Рішення Конституційного Суду України від 30.06.2009 р. № 16-рп/2009. Справа № 1-17/200930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text>

510. Стеблинська О.С. Забезпечення міжнародних стандартів прав людини і громадянина в контексті удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України. *Науково-інформаційний вісник право*. 2012. № 5. С.190–195.

511. Зозуля Є. Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів. *Віче*. 2014. № 4. С. 20–22.

512. Лежнін К.В. Стандарти забезпечення прав людини в діяльності служби безпеки України в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Вип. 34. С. 93-101.

513. Демчик Н.П. Правова відповідальність правоохоронців за порушення прав людини: міжнародні стандарти та національні закони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С.336–339.

514. Вітик Ю. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності у сфері забезпечення дотримання прав і свобод людини. *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 7 (35), vol. 3. С. 39–45.

515. Holodnyk Yu. International standards of compliance with the rights and freedoms of citizens in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. Issue 4. С. 40–44.

516. Наливайко О.І., Братішко Н.А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 2. С. 411–416.

517. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2007. 848 с.

518. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)

519. Про День прав людини: Указ Президента України від 09.12.2022 р. №854/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8542022-45237>

520. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07. 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

521. Касараба Ю.Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2009. 19 с.

522. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

523. Ліннік Н.В. Ціннісне та нормативне у розумінні прав людини. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 43–46.

524. Голодник Ю.А. Функціонування міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів України. *Прикарпатський науковий вісник*. 2023. № 4 (50) С. 46–49.

525. Волков Ю.М., Поливанюк В.Д. Проблемні питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції України під час виконання службових обов'язків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 86–89.

526. Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку: прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з порушниками, Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року). URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/FileName_001.pdf.

527. Савчук Д.А. Етапи провадження із застосування заходів примусу правоохоронними органами: окремі аспекти. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2 (71). С.118–126.

528. Берендієва А.І. Правова основа професійної етики працівників поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 88–91.

529. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158 (в редакції наказу

від 28.04. 2021 р. № 72-21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>

530. Правила етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 р. № 1179 (в редакції наказу № 615 від 28.09.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>

531. Про введення в дію Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань: наказ Директора Державного бюро розслідувань від 16.01. 2021 р. № 30. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/kodeks-etiki/doc015.PDF>

532. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 14.04.2017 №1272/5 (в редакції наказу від 05.03.2020 № 804/5). URL: <http://govua.in.ua/index.php/27-materialy/898-kodeks>

533. Правила професійної етики працівників Бюро економічної безпеки України: наказ Директора Бюро економічної безпеки України від 30.06.2022 р. № 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0943-22#Text>

534. Кодекс доброчесної поведінки етики військових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 17.03.2017 р. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/corruption/Codecs.pdf>

535. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. 304 с.

536. Голодник Ю.А. Дискреційні повноваження в діяльності правоохоронних органів. *Актуальні дослідження правової та історичної науки*. Випуск 54: матеріали міжнарод. наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль Україна – Опале Польща 12-13 жовтня 2023 року). /ред.: О. Яремко та ін. ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В.Б. 2023. С. 7–10

537. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (80)2: прийнято Комітетом Міністрів 11.03.1980 р. на 316-й нараді. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/196205_diskretsyn-povnovazhennya-patrulnogo-polts

538. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. №1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n8>

539. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

540. Миколенко О. Практичне значення положень Закону України «Про адміністративну процедуру» (Критичний аналіз). *Правова держава*. 2022. № 47. С. 40–48.

541. Резанов С.А. Застосування адміністративного розсуду та дискреційних повноважень у правоохоронній діяльності. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/4JE8H8kQaeJVEHQ8kBXvs9NVh5_Ix_L1.pdf С.1–3.

542. Целлер Е., Куйбіда Р., Мельник Р. Звіт: «Дискреція адміністративних органів і судовий контроль за її реалізацією». За ред. Красовського К., Черногоренка І. 2021. К. 54 с.

543. Ханова Н. О. Зміст поняття «дискреція» в податковому праві. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 154–160.

544. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховний Суд у від 06.03. 2019 р. Справа № 1640/2594/18. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/80269161?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01&_ga=2.118131081.104937856.1694958254-431877867.1693586454

545. Балінський О.В. Міжнародні правові стандарти та їх роль у правовому розвитку в умовах глобалізації. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. К., 2006. Вип. 32. С. 463–469.

546. Голодник Ю.А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини: досвід для України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 153–159.
547. Григоренко І.А. Розвиток концепції правоохоронної (поліцейської) діяльності в правових доктринах України та Німеччини. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/12825/1/A71_p091-092.pdf. С. 91–92.
548. Ярмачі Х.П., Ярмачі В.Х. Професійна підготовка персоналу поліції у Федеративній Республіці Німеччина. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/266/7394/15366-1?inline=1> С. 522–529.
549. Історія правоохоронних органів України: Підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 232 с.
550. Загальна структура Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/struktura>
551. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини від 25.05.1949 р. URL: https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&l=ru&object=translation
552. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 289–295.
553. Конституції країн парламентської демократії/ Під ред. В.М. Кампо. 1994. Вип. 2. К. 93 с.
554. Савченко В.А., Равлюк І.І. Повноваження поліції відповідно до кримінального процесуального законодавства ФРН. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2020. № 43. С. 155–158.
555. Коненко С.Я. Реорганізація системи МВС України на сучасному етапі державотворення: (із досвіду реорганізації поліції Німеччини). К.: Знання України, 2006. 44 с.
556. Титаренко О.О. Досвід Німеччини в програмуванні протидії злочинності в сучасних умовах. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 267–274.
557. Банчук О.А. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне

законодавство. Київ: Москаленко О.М., 2013. 588 с.

558. Охорона громадського порядку під час проведення футбольних матчів: навч. посібник / За заг. ред. В.В. Коваленка. К.: КНТ, 2012. 360 с.

559. Деканоїдзе Хатія, Хелашвілі Мадлен. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ, 2018. 164 с.

560. Проневич О.С. Німецька та польська моделі партнерської взаємодії поліції та населення на локальному рівні. *Форум права*. 2011. №4. С. 600–606.

561. Modulhandbuch 2014/2016 – Masterstudiengang: Öffentliche Verwaltung – Polizeimanagement (Publik Administration – Police Management). Deutsche Hochschule der Polizei, Münster, 2014. 79 s.

562. Бандурка О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України: монографія. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 780 с.

563. Найда В.О., Мартовицька О.В. Процесуальний статус органів досудового розслідування в Німеччині. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/86.pdf. С. 241–243.

564. Голодник Ю.А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини в механізмі забезпечення прав громадян, інтересів суспільства і держави: приклад для України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Т. 34 (73). № 4. С.72–76.

565. Dammer H. Comparative criminal justice systems. H. Dammer, J. Albanese. Cengage Learning, 2013.

566. Миронюк С.А. Моделі соціальної та сервісної функції поліції країн Західної Європи та їх адаптації в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 153–159.

567. Гайдай В.І. Муніципальна поліція: функціональні особливості, механізми впровадження, виклики, ризики, нюанси. URL: <http://www.vidkrytochi.org.ua/2020/05/blog-post.html>

568. Про муніципальну поліцію: проект Закону України від 10.07.2014 р. № 427 6а. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG3AS68A?an=9>

569. Статут комунального підприємства Вінницької міської ради Статут «Муніципальна поліція»: затверджено рішенням міської ради м. Вінниця від 25.03.2016 р. №189. URL: <http://www.municipalpolice.vn.ua/wp-content/uploads/2017/10/Statut-KP-VMR-Munitsypalna-politsiya.pdf>

570. Тупіков А.А., Бєлай С.В., Кізян Р.В. Досвід Франції у створенні системи антитерористичної безпеки населення: уроки для України. *Чесць і закон*. 2018. № 4 (67). С. 4–9.

571. Поліковська Ю. Поліція отримає можливість віддалено стежити за підозрюваними у важких злочинах. ГО «Детектор медіа». 7 липня 2023 року. URL: <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/32367/2023-07-07-u-frantsii-ukhvalyly-zakon-shcho-dozvolyaie-politsii-viddaleno-vmykaty-kamery-na-telefonakh-gromadyan/>

572. Літвінова І.Ф. Досвід правового регулювання діяльності правоохоронних органів у Франції. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57952/1/Літвінова20І.Ф2032.pdf>.

573. Басс В.О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 208 с.

574. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління: монографія/ за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Консум, 2001. 131 с.

575. Капітонова Н.В. Становлення муніципальної поліції Великобританії. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 417–420.

576. Медведенко С.В. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадністю на прикладі Великобританії та Бельгії. URL: <http://www.apdr.in.ua/v83/16.pdf>. С. 135–142.

577. Her Majesty's Inspectorate of Constabulary. State of Policing. The

Annual Assessment of Policing in England and Wales 2015. URL: [micfrs.justiceinspectorates.gov.uk/publications/state-of-policing-the-annual-assessment-of-policing-in-england-and-wales-2015/](https://www.micfrs.justiceinspectorates.gov.uk/publications/state-of-policing-the-annual-assessment-of-policing-in-england-and-wales-2015/)

578. Перепелиця М.М., Манджай О.В. Проведення оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, Росії, США та Україні: монографія. Харків: Вид-во КП Друкарня №13, 2008. 248 с.

579. Гайдай В. Механізми забезпечення охорони громадського порядку на місцевому рівні в умовах децентралізації влади: досвід ЄС для України. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 2. Т. 9. С. 57–67.

580. Сергєєв А.В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів місцевої міліції щодо охорони громадського порядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 19 с.

581. Veselov M., Holodnyk Y., Svoboda I., Horbah, Kudria I., Beikun A. Effectiveness of administrative and legal mechanisms for the implementation of community police in EU countries: the case of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2023. № 12 (69). Pp. 227–238.

582. Парламент. UA. URL: <https://parlament.ua/news/kriptovalyuti-na-408-mln-dolariv-viluchila-policziya-u-velikij-britanii/>

583. Гуйван О.О. Перспективи розвитку професійної підготовки українських правоохоронців в умовах євроінтеграційних процесів: зарубіжний досвід. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23401/1/84-85.pdf>

584. Schulte R. Vom Polizeifuehrer zum Sicherheitsmanager, Anforderungen des Lernunrnehmers Polizei als seine Fuehrungskraefte. Referat. Lilienberg 24, 25. September 1996.

585. Голодник Ю.А. Адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Молодий вчений. Юридичні науки*. 2023. № 12 (124). С.153–158.

586. Бакаянова Н.М., Кубасенко А.В., Свида О.Г. Організація правоохоронної діяльності Національної поліції України : навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2020. 218 с.

587. Громовенко К.В., Тицька Я.О. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав людини: теоретико-правовий аспект. 2021. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2021. № 2 (72). С.120–125.

588. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Закон України «Про затвердження Указу Президента України» від 27.07.2023 р. №3275-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II09616G>

589. Світличний О.П., Голодник Ю.А. Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 80 (6). С. 563–567.

590. Соколенко О.Л. Перспектив розвитку системи та діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія «Право». Вип. 22. Ч. I. 2. С. 231–235.

591. Шаповал Р., Солнцева Х. Оптимізація адміністративних процедур кадрової політики Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №12. С.157–163.

592. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посібник. К.: Атіка, 2002. 576 с.

593. Комірчий П.О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України: дис. ... док. юрид. наук. К., 2020. 539 с.

594. Savchuk R. Directions for improving the efficiency of law enforcement agencies of Ukraine. *European Political and Law Discourse*. 2022. Volume 9. Issue 6. P. 89–97.

595. Стратегічна програма діяльності 2022-2026. К., 2022. 24 с. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/strategichna-programa-diyalnosti/strategichna-prog.Pdf>

596. Кубасенко А.В. Критерії визначення ефективності діяльності правоохоронних органів. «*Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)*»: у 2 т.:

матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 року) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 95–98.

597. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... докт. філос. Суми. 2020. 234 с.

598. Осика І.М. Критерії оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів: досвід США і Великобританії. URL: <https://police-reform.khpg.org/articles/index.php?do=print&id=1433232742>

599. Конєв І. Інтеграція міжнародних стандартів із захисту прав людини в національну правову систему України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 199–204.

600. Савчук Р.М. Основні напрями підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану. *«Правова політика України: історія та сучасність»*: матеріали III Всеукраїнського наук.-практич. семінару (м. Житомир, 7 жовтня 2022 року). Ж.: Житомирська політехніка, 2022. С. 83–86.

601. Захарченко О.В. Окремі питання організації забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану. *«Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану»*: матеріали Всеукр. наук. практ. семінару (м. Дніпро, 27 квіт. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 36–37.

602. Логвиненко Б.О. Окремі аспекти запобігання адміністративним правопорушенням в умовах воєнного стану. *«Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану»*: матеріали Всеукр. наук. практ. семінару (м. Дніпро, 27 квіт. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 56–57.

603. Лисько Т.Д., Левченко А.С. Копетенція правоохоронних органів під час дії правового режиму воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 2. С. 121–125.

604. Проблеми забезпечення ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні: монографія/кол. авт; за заг. ред. В.І. Борисова, В.С. Зеленецького. Х.: Право, 2010. 394 с.

605. Сокурєнко В.В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 544 с.

606. Департамент міжнародних зв'язків МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/struktura/departament-miznarodnogo-spivrobitnictva>

607. Довідка про результати службової діяльності Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у 2021 році. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/104660/response/365598/attach/4/21.pdf?cookie_passthrough=1

608. Інструкція про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.11.2018 р. № 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-18#Text>

609. Порядок направлення офіцерів зв'язку до Європейського поліцейського офісу: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.10.2019 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1158-19#Text>

610. Положення про національний персонал із числа поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.07.2019 р. № 639. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1088-19#Text>

611. Зозуля Є.В. Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва Національної поліції України. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1(3). С. 151–160.

612. Костін А. Коаліція на підтримку справедливості стає ще міцнішою – Європол приєднався до JIT. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/andrii-kostin-koaliciya-za-spravedlivist-staje-micnisoyu-jevro-pol-prijednavsya-do-jit>

613. УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України від 24.03.2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3686793-i-na-fronti-i-v-tilu-ak-sbu-protidie-vnutrisnomu-i-zovnisnomu-vorogu.html>

614. Україна до НАТО: журнал від 09.10.2023 р. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/perekhid-na-standarty-nato-sbu/>

615. Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва: наказ Державного бюро розслідувань від 29.03.2021 р. №193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193911-21#Text>

616. Державне бюро розслідувань. URL: <https://www.linkedin.com/company/dbr-gov-ua>

617. БЕБ та IRS домовились про стратегічне партнерство та співпрацю: Урядовий портал 30.11.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-ta-irs-domovilis-pro-strategichne-partnerstvo-ta-spivpracyu>

618. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів із реформування Бюро економічної безпеки України від 25.09.2023 р. № 10088. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42858>

619. Державна прикордонна служба України: офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/activity/mizhnarodne-spivrobitnictvo/>

620. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міжнародним центром розвитку міграційної політики від 24.01.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927_001-19#Text

621. Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження: наказ Міністерства юстиції України від 19.08.2019 р. № 2599/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19#Text>

622. Міністерство юстиції України: Лист № 70747/ПІ-Б-2086/12.1.4 від 02.06.2023 р. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/112889/response/379156/attach/4/..pdf?cookie_passthrough=1

623. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. №638-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>

624. Мельничук Н.Ю., Сопільник Л.І., Буга Л.В. Адміністративно-правові засади організації діяльності Управління державної охорони України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 28. С. 202–207.

625. Дідківська Г.В. Співпраця України в міжнародній системі запобігання злочинності. *Південноукраїнській правничий часопис*. 2019. № 4. Ч.1. С. 99–101.

626. Монаєнко А.О. Адміністративно-правовий статус Європолу та Євроюсту у сфері протидії деяким видам правопорушень в ЄС. *Нове українське право*. 2023. Вип. 2. С. 46–54.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у закордонних виданнях,
проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection
та/або Scopus

1. Veselov M., **Holodnyk Y.**, Svoboda I., Horbah-Kudria I., Beikun A. Effectiveness of administrative and legal mechanisms for the implementation of community police in EU countries: the case of Ukraine. Amazonia Investiga. 2023. № 12 (69). P. 227–238. (*Holodnyk Y. досліджено правові механізми запровадження громадської поліції в країнах ЄС*).

2. **Holodnyk Y.**, Boyko V., Ilchenko O., Glukh M., Chudyk N., Podkopaev S., Vasylenko M. Organization of activities of courts and prosecutor's office under martial law: the experience of Ukraine. Lex Humana. 2024. Vol. 16. № 1. P. 494–513. (*Holodnyk Y. охарактеризовано діяльність Прокуратури України в умовах воєнного стану*).

3. **Holodnyk Y.**, Savranchuk L., Voznyk M., Horbach-Kudria I., Kuzyk V. Administrative law governing the activities of law enforcement agencies under Martial Law. Lex Humani. 2024. Vol. 13. № 1. P. 50–67. (*Holodnyk Y. охарактеризовано матеріали та методи дослідження*).

4. Shaituro O., **Holodnyk Y.**, Pevko S., Khan O. Legal awareness as a factor in preventing illegal (deviant) behavior. Dialogues in Humanities and Social Sciences. 2025. Vol. 3. № 1. P. 9–16. (*Holodnyk Y. виявлено фактор запобігання протиправній (девіантній) поведінці*).

**Статті у наукових виданнях,
включених до Переліку наукових фахових видань України**

5. Голодник Ю. А. Методологія наукового дослідження теоретико-правових засад адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Наукові записки. Серія «Право». 2022. Вип. 13. С. 232–235.

6. Голодник Ю. А. Принципи адміністративного права в діяльності правоохоронних органів: теоретичні аспекти. Наукові записки. Серія «Право». 2023. Вип. 14. С. 100–104.

7. Голодник Ю. А. До питання правоохоронної функції держави. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 2. С. 73–77.

8. Голодник Ю. А. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 256–260.

9. Голодник Ю. А. Реформування правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Вип. 1. С. 103–107.

10. Голодник Ю. А. Механізм забезпечення захисту прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 32–37.

11. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 44–47.

12. Голодник Ю. А. Загальна характеристика системи правоохоронних органів. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 3 (50). С. 39–43.

13. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави. Юридичний вісник. 2023. № 3. С. 106–112.

14. Голодник Ю. А. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2023. Вип. 63. С. 62–65.

15. Голодник Ю. А. Публічний контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. Право і суспільство. 2023. № 4. С. 211–217.

16. Голодник Ю. А. Громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 271–273.

17. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини в механізмі забезпечення прав громадян, інтересів суспільства і держави: приклад для України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 72–76.

18. Голодник Ю. А. Функціонування міжнародних стандартів в діяльності правоохоронних органів України. Прикарпатський науковий вісник. 2023. № 4 (50). С. 46–49.

19. Світличний О. П., **Голодник Ю. А.** Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. Вип. 80 (6). С. 563–567. *(Голодником Ю. А. визначено шляхи та зроблено висновки щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України).*

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку,
з якого підготовлено дисертацію**

20. Holodnyk Yu. A. Principles of administrative and legal support for the activities of law enforcement agencies. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. № 2 (54). P. 114–120.

21. Holodnyk Yu. Principles of activity of law enforcement agencies. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. Iss. 2. P. 55–61.

22. Holodnyk Yu. On the issue of reforming the system of law enforcement agencies of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. Iss. 3. P. 28–32.

23. Holodnyk Yu. International standards of compliance with the rights and freedoms of citizens in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. Iss. 4. P. 40–44.

24. **Holodnyk Yu.**, Predmestnikov O., Vasylenko V., Gorinov P., Kudin S. Legal regulation of public control over the activities of Ukrainian law enforcement agencies: Experience of Ukraine and certain countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. № 79. Vol. 41. P. 567–582. (*Holodnyk Yu охарактеризовано основи правового регулювання громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів України*).

Статті в інших виданнях

25. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини: досвід для України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 153–159.

26. Голодник Ю. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 153–159.

Тези наукових доповідей

27. Голодник Ю. А. Теоретичні аспекти адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Світ наукових досліджень: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Переворськ, 20–21 квітня 2023 року: тези доповіді*. Тернопіль, 2023. Вип. 18. С. 130–132.

28. Holodnyk Yu. Reform of the law enforcement system and its impact on combating crime in Ukraine. *Слідча та детективна діяльність: виклики і перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Харків, 25 травня 2023 року: тези доповіді*. Харків, 2023. С. 47–51.

29. Голодник Ю. А. Реформа системи правоохоронних органів в Україні. *Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права: Міжнародна*

науково-практична конференція, м. Полтава, 14 вересня 2023 року: тези доповіді. Полтава, 2023. С. 76–77.

30. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи як суб'єкти захисту прав і свобод громадян. Актуальні дослідження правової та історичної науки: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Ополе, 18–19 вересня 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 53. С. 57–59.

31. Голодник Ю. А. Дискреційні повноваження в діяльності правоохоронних органів. Актуальні дослідження правової та історичної науки: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль – м. Ополе, 12–13 жовтня 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 54. С. 7–10.

32. Голодник Ю. А. Правоохоронні відносини в діяльності правоохоронних органів Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet Conference, Dnipro, 19–20 October 2023. Dnipro, 2023. P. 162–164.

33. Голодник Ю. А. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Світ наукових досліджень: Міжнародна наукова інтернет-конференція, м. Тернопіль, 21–22 листопада 2023 року: тези доповіді. Тернопіль, 2023. Вип. 24. С. 223–228.

34. Голодник Ю. А. Питання принципів адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики: XVI Міжнародна науково-практична конференція, м. Миколаїв, 21 грудня 2023 року: тези доповіді. Львів – Торунь, 2023. С. 98–101.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор навчально-наукового інституту
права
Державного податкового університету
д.ю.н., професор

Василь ТОПЧИЙ

« 18 » 2024 року

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Комісія у складі: завідувача кафедри, д.ю.н., професора Дідківської Г.В., заступника директора ННІ права з навчально-методичної роботи, к.ю.н., доцента Лугіної Н.А., заступника завідувача кафедри з навчально-методичної роботи к.ю.н., доцента Павлюх О.А., склали цей акт про те, що у ході виконання науково-дослідної роботи на тему «Теоретичні засади підвищення ефективності кримінально-правового, кримінологічного та кримінально-виконавчого запобігання злочинності» (термін виконання 2021-2026 рр., державний реєстраційний номер 0121U110768), яка виконується кафедрою кримінального права та процесу Державного податкового університету, були використані матеріали докторської дисертації Голодника Юрія Андрійовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів».

Наукові розробки Голодника Ю.А., були використані для підготовки п. «Актуальні проблеми кримінального права: теорія, законотворчість та правозастосовна практика», який виконується у 2024 році відповідно до програми НДР та при формуванні робочої програми з курсу «Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності».

Комісія вважає, що наукову цінність становлять пропозиції Голодника Ю.А., щодо дослідження стосовно визначення ефективних шляхів усунення або нейтралізації явищ, що сприяють кримінально протиправній поведінці.

Зокрема, практичну цінність складають рекомендації щодо удосконалення системи правоохоронних органів та суду, пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Завідувач кафедри кримінального права
та процесу, д.ю.н., професор

Галина ДІДКІВСЬКА

Заступник директора ННІ права
з навчально-методичної роботи,
к.ю.н., доцент

Наталія ЛУГІНА

Заступник завідувача кафедри
з навчально- методичної роботи,
к.ю.н.

Ольга ПАВЛЮХ

**ДЕРЖАВНА
МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
(ДМС)**

вул. Володимирська, 9, м. Київ, 01001
тел.: +380 44 278 17 18, факс +380 44 226 23 39
e-mail: info@dmsu.gov.ua
Web: http://www.dmsu.gov.ua
Код ЄДРПОУ: 37508470

13.05.2024 № 3-4686/1-24

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження

Цим засвідчується, що результати дисертаційного дослідження кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету ГОЛОДНИКА Юрія Андрійовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів» впроваджені в Державній міграційній службі України.

Зокрема в діяльності Державної міграційної служби в контексті розроблення програм підвищення кваліфікації працівників ДМС, а також в спеціальних навчальних програмах використано рекомендації дисертаційного дослідження щодо удосконалення механізмів модернізації адміністративно-правового забезпечення правоохоронних органів в Україні (в т.ч. й у період післявоєнного відновлення системи правоохоронних органів), що враховують принципи та стандарти організації такої діяльності в провідних країнах Європейського Союзу.

Наслідком практичної реалізації наданих дисертантом пропозицій має стати набуття нової позитивної якості системи управління правоохоронною діяльністю в Україні, наближення до максимально можливого рівня її розвиненості зокрема, адаптація системи МВС до європейських стандартів і цінностей загалом.

Голова

Наталія НАУМЕНКО

018503